

MONITOR STRATEGIC

REVISTĂ DE STUDII DE SECURITATE ȘI APĂRARE

ANUL X•NR.1-2/2009

- ◆ Romania and NATO: Leaving behind the Old Paradigms and Obsessions
- ◆ Regional Security Architecture in Asia-Pacific or New „Tools” for Old Security Problems
- ◆ A too Fast Rising China? European Unions's Hopes, Fears and Expectations towards Beijing
- ◆ Rusia și perspectiva teoretică asupra noii ordini mondiale

INSTITUTUL PENTRU STUDII POLITICE DE APĂRARE ȘI ISTORIE MILITARĂ

MONITOR STRATEGIC

Revistă editată de Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, membru al Consorțiului Academiilor de Apărare și Institutelor de Studii de Securitate din cadrul Parteneriatului pentru Pace, membru asociat al Proiectului de Istorie Paralelă pentru Securitate prin Cooperare.

REDACTOR-ȘEF

- **General-maior (r) dr. MIHAIL E. IONESCU**, directorul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, Ministerul Apărării Naționale, România

COLEGIUL DE REDACȚIE

- **General de brigadă (r) prof. MICHAEL CLEMMESSEN**, Royal Danish Defence College, Copenhagen, Danemarca
- **Prof. asociat dr. JORDAN BAEV**, The New Bulgarian University, Bulgaria
- **Prof. univ. dr. DENNIS DELETANT**, London University, Marea Britanie
- **SORIN ENCULESCU**, președintele Asociației „Manfred Wörner”, București, România
- **Lector univ. IULIAN FOTA**, consilier prezidențial, Președinția României
- **Dr. SERGEY KONOPLYOV**, Harvard University Program for Black Sea Security, SUA
- **Prof. univ. dr. VASILE SECĂREȘ**, Școala Națională de Studii Politice și Administrative București, România
- **Prof. univ. dr. MICHAEL SHAFIR**, Universitatea din Cluj-Napoca, România
- **Colonel (r) SHAUL SHAY**, șeful Departamentului de Istorie Militară al Statului Major al Armatei Israeliene
- **Dr. JEFFREY SIMON**, Institutul de Studii Strategice al Universității Naționale de Apărare din Washington DC, SUA
- **ZHOU JIAN**, Institutul pentru Studii Strategice Internaționale, Beijing, China
- **Comandor (r) GHEORGHE VARTIC**, redactor-șef al „Revistei de Istorie Militară”, Ministerul Apărării Naționale, România

ADRESA

Str. Constantin Mille nr.6, sector 1, București, cod 010142,
telefon: 0040 21 315.17.00, fax: 0040 21 319.58.01
www.ispaim.ro www.sarindar.ro
e-mail:ipsdmh@yahoo.com

Revista a fost inclusă în baza de date a Consiliului Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior, fiind evaluată la categoria „B+”.

SUMAR

• SECURITATE EUROPEANĂ ȘI EUROATLANTICĂ

Romania and NATO: Leaving behind the Old Paradigms and Obsessions	
– Mihail E. Ionescu, PhD	5
The EU's political interests in the Wider Black Sea Area – George Dura	9
Evoluția strategiei de securitate națională a Republicii Cehe din 1990 până în 2009 – Peter-Vlad Szasz	20

• ORIENTUL MIJLOCIU EXTINS

Legitimitețe și securitizare. Partidele politice din Israel și abordarea securității naționale – Horia Bărbulescu	35
Conflictul israeliano-palestinian: o abordare socioconstructivistă	
– Alexandra Roman	45

• ASIA DE EST

Politica de securitate a Japoniei în perioada post-Război Rece	
– Remus-Alexandru Brad	59
Regional Security Architecture in Asia-Pacific or New „Tools” for Old Security Problems – Simona Soare	67
A too Fast Rising China? European Unions's Hopes, Fears and Expectations towards Beijing – Șerban F. Cioculescu, PhD	99

• TEORIA RELĂȚIILOR INTERNAȚIONALE

Analiza Războiului Rece din perspectiva războiului hegemonic	
– Mihaela-Adriana Pădureanu	113
Kenneth N. Waltz și teoria micilor puteri	
– Silviu Petre	120

• COMBATEREA TERORISMULUI

Dilemele justiției în lupta împotriva terorismului	
– Maior just. mil. drd. Simona Țuțuianu	131

• ARMATA, ECONOMIA ȘI SOCIETATEA

Militarizarea antropologiei sau antropologizarea armatei	
– Ana-Maria Dima	139
Rusia și perspectiva teoretică asupra noii ordini mondiale	
– Marianna Kuleva	145
Paradoxurile crizei financiare – Anca Ionaș	153

• RECENZII

Michael Hardt, Antonio Negri: <i>Empire</i> , Harvard University Press, UK, 2000	
– Silviu Petre	161
„Defence Against Terrorist Review”, vol. 1, nr. 1, Primăvara 2008	
– Peter-Vlad Szasz	164
Edward A. Kolodziej: <i>Securitatea și relațiile internaționale (Security and International Relations)</i> , Iași, Polirom, 2007	
– Radu Sebastian Ungureanu	166

SECURITATE EUROPEANĂ ȘI EUROATLANTICĂ

ROMANIA AND NATO: LEAVING BEHIND THE OLD PARADIGMS AND OBSESSIONS

Mihail E. Ionescu, PhD

1. Undoubtedly, the double integration into both NATO and the EU did bring major political benefits, among which the affiliation to the large Western and Euro-Atlantic family of democratic states, representing the end of a two hundred years phase in the national history.¹ In this broader context, it is worth mentioning that the speeding up of the internalization of this sense of belonging at the level of the collective national mentality is needed, the western reflex being about to soon become predominant.

Equally important is also the economic benefit, namely the attraction of foreign investments and of structural funds, something that is, without doubt, an unprecedented phenomenon in the national history, speeding up the modernization and leaving behind the "Dinicu Golescu" syndrome² that has been superficially tackled for two centuries. In the field of security, it was often said that we are offered guarantees without precedent in history, the past events – such as the ones of April 1939, for instance, or of August 1940³ – not withstanding a comparison.

But Romania also gained another major advantage related to the collective mentality and the mental universe of the decision makers. By the affiliation to the Western world, by speeding up the modernization with Western help and by benefiting from the globalization, the political class did manage, to a certain extent, to leave behind the traditional fears, phobias and nightmares – inherited historically and rooted mentally – concerning the Balkans, but also the Central Europe.⁴ Therefore, if, in 1999, the Kosovo scenario had been considered plausible in what Transylvania was concerned, because of

the supposed Hungarian revisionism – in itself a stereotype inherited from the interwar period both in Romania and Hungary –, after NATO integration, the relations with the Western neighbor were perceived especially from the position of being allies and the fears strongly diminished.⁵ Central Europe was no longer seen as both the target of aspirations and a generator of identity threats, but as an ordinary area of the Western world. A short glimpse over the results of the Euro-barometers shows that, at the level of the national mentality, the Western/European affiliation was assumed by about 80 percent of the population and, hopefully, by the same proportion of the political class.⁶

On the other hand, the Balkan countries have gradually been "assimilated" by NATO and the EU, some of them being invited to join, others waiting the invitation or having the status of partners (PfP)⁷, thus helping Romania overcome the fears it had during the 90s of being associated in the Western view with this sub-region. Even in its own view, the Balkans represented – and they still do – a source of its national deficiencies, from those of political nature – phanariotism, byzantinism, etc. – to those with social atomizing effects – corruption, "the chains of Constantinople" with their Cyrillic orthographic ornaments, etc.⁸

As long as these phobias (identity fears with geopolitical reflexes) have influenced the collective mentality of the Romanian decision makers, a real progress in the assimilation of the Western values could not have been achieved.

Strongly related to the previous trend, the need of abandoning the "transactionism"⁹ – a national trait identifiable as definitive for the

historical national-state survival – became gradually and irreversibly apparent, favoring in turn an active, dynamic, concrete commitment, based on shared values, as important as the specific interests of one state. From this point of view, one could speak only about the fulfilling of a historical cycle of 500 years inaugurated when the beginning of the Ottoman Empire's hegemony on the Romanian Countries had produced the already mentioned political-diplomatic feature based on survival need.

We joined NATO and the EU not only for the benefits, but especially because we felt we are part of this family of democratic nations. We defined "transactionism" through a strong commitment toward a West from which we were separated from a long time. The West is, at the same time, a geopolitical pole and a hard-core of shared values.

Our presence in Iraq and Afghanistan, as well as in Kosovo, reveals more about this genuine revolution in the national collective mentality than books could possibly do.¹⁰

2. Romania, as part of the West, needs its own strategic profile in order to create its own identity and to have its own unique traits among the EU and NATO states. It's our very territorial and demographic potential which demands us doing so and to assume it is irrevocable. This profile or strategic role refers to the internalization of certain values, beliefs and identity norms, associated with strategic interests and a typology of action at the international level.¹¹ The role assumed by Romania, according to my "reading" of the national security strategies of 2001 and 2006,¹² was the one of being a security provider in the Greater Black Sea Area and the Middle East. Between the Greater Black Sea Area and the Middle East there is undoubtedly a security link, these two areas representing for NATO and the EU a vicinity characterized by risks and vulnerabilities, but also by opportunities on the long term. Thus, in its capacity as a NATO and EU member, Romania is called to actively play a role in the activity related to the Greater Black Sea Area and the Middle East of these two international organizations: NATO enlargement to the East, the European Neighborhood Policy,

the Eastern Partnership and the Black Sea Synergy.¹³ Romania cannot avoid the comprehensive and consonant action with NATO and EU policies in the Greater Black Sea Area and the Middle East.

Geographically speaking, as an Eastern border state, Romania finds itself in the first line of both NATO and the EU, so it is directly interested in having stable and democratic neighbor states. We have long borders with Ukraine and Moldova and a significant share of the Black Sea littoral. Also, a special interest connects us to the Bosphorus and Dardanelles Straits. During the interwar period, N. Titulescu supported the enforcement of the Montreux regime in what the Straits were concerned.¹⁴ After joining NATO, Romanian diplomacy has to ponder between the benefits of the Montreux regime and those of the internationalization (opening) of the Black Sea. These calculations must also take into account the possibility of deploying the European missile shield. As it is known, the US installations will be positioned in the Czech Republic and Poland, while the alternatives to these take into account the association with Russia, something that will change – from Romania's perspective – the sub-regional security picture, forcing it to rethink its options. Also, having access to energy resources and being positioned on the energy transport routes undoubtedly represent an economic and strategic interest.

The interest for the Greater Black Sea Area could also be explained by the need to ensure the security of the energy transport routes¹⁵ to the European Union. Beyond simply representing a transportation route of energy resources from the Caucasus and Central Asia to the European Union, the Greater Black Sea area is a priority for Romania because of the asymmetric threats to security in the region, such as the frozen conflicts or the "thawed" ones (see August 2008), poor governance, etc. From this point of view, Romania must support and actively encourage the initiatives of NATO and EU in the Greater Black Sea Area, developing an active regional policy in accordance with its own interests, but synchronized with the Euro-Atlantic policies and avoiding any kind of dissension.

The interest for the Greater Black Sea Area cannot be explained only through the special relation with the US (the Strategic Partnership), as it is often claimed, but also through the fact that it is needed to ensure the land and air link with Afghanistan (through the Caucasus and Central Asia) or through other factors, such as: the preoccupation to find a viable solution to the Arab-Israeli conflict – where Romania has a “voice” for several decades that must also be heard from now on, keeping under control the process of nuclear proliferation and, of course, the possibility of installing elements of the missile shield in Romania, be it a initiative of the US, NATO or in association with Russia. In case the setting up of the missile shield in Poland and the Czech Republic would face obstacles, Romania could be an alternative. Also, the access to oil and gas from the Gulf or through the Nabucco route constitutes a “driver” of Romania’s action the Middle East.

If this is Romania’s strategic and politic role/place on the medium-term, where our efforts should focus to? In our opinion, Romania’s priorities are the following:

- Forging elements of “hard security”; from this point of view, Romania must support the development of the trans-Atlantic partnership and the overcoming of the present contradictions between the US and European positions towards Russia, especially after the war between Russia and Georgia of August 2008. I have to add that this war revealed the fact the West must remain united. Two mentions are needed here. On one hand, the issue of the voluntary military service must be rethought, so that it can assure the necessary human resources in sectors demanding high-expertise, such as the IT sector. On the other hand, in what the security guarantees are concerned – another element of “hard security” –, their applicability on the maritime vector must be examined, more precisely the extent to which, for instance, “article 5” can be applied in the Black Sea because of the restrictions stipulated in the Montreux Convention concerning the allied maritime access;¹⁶

- “Soft security”, by encouraging the enlargement of the Euro-Atlantic organization, the expansion of democracy, the respect of human rights, the strengthening of the rule of law, of free trade and free market, as well as the intensification of the economic and cultural relations among the nations of the Greater Black Sea Area;

- Elements of “energy security” – access to the transport corridors and to the available energy resources;

- The creation of networks specific to the concept of “cooperative security”, by developing partnerships and formats of cooperation in fields such as the economy, environment, combating non-conventional threats, etc.

The Greater Black Sea Area and the Greater Middle East are regions of common interest for both Romania and its allies and partners, being a space of a potential active and fruitful dialogue. These areas represent bridges of communication with the Muslim states, be them Arab or Central-Asian, with Israel and with CIS states, covering, therefore, a large geographical space.

The EU and NATO are now beginning to formulate strategies of managing these strategic vicinities – see the European Neighborhood Policy, the Black Sea Synergy, the Eastern Partnership, PfP, the partnerships with Ukraine and Georgia (NATO-Ukraine and NATO-Georgia commissions), the Mediterranean Dialogue, the Istanbul communiqué of 2004, etc. Romania has yet to put to good use its role in the relation with these regions as it constantly militated during the last 5 years for a NATO-EU joint strategy for these two regions (especially for the Greater Black Sea Area). The West relies on the gas that crosses the Greater Black Sea Area and on the oil coming from the Middle East, thus Romania must capitalize on the valuable geographical position.

Therefore, what we need is a pragmatic and flexible diplomacy, capable of harmonizing our own interests and visions with the ones of the other EU and NATO member states, avoiding, as much as possible, to deepen the possible cleavages that might appear.

Notes

¹ The Revolution of 1821 should be seen as the first phasis of Romania's modernization.

² Dinicu Golescu, *Însemnarea călătoriei mele (Notes from my journey)*, Edit. Minerva, București, 1977.

³ In 1939 and 1940, Romania eventually received security guarantees from Great Britain and France in order to deter a likely German aggression or bullying but it was too late and ineffective! Of course, the deterrence capacity of such agreements was not credible and the revisionist powers were not stopped from asking Romanian territories.

⁴ See especially Eugen Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne (The History of the Modern Romanian Civilization)*, București, Editura Minerva, 1997. Also, Adrian Marino, *Al treilea discurs: cultură, ideologie și politic în România (The Third Discourse: Culture, Ideology and Politics in Romania)*, Editura Polirom, Iași, 2001.

⁵ See Ronald Linden, "Putting on Their Sunday Best: Romania, Hungary, and the Puzzle of Peace", *International Studies Quarterly*, Volume 44, Issue 1, 2000, pages 121 – 145.

⁶ See Eurobarometer statistics, http://ec.europa.eu/public_opinion/cf/index_en.cfm.

⁷ The PFP programme has been launched in 1995 as a way to accommodate the former Soviet states with NATO and enhance trust and cooperation among former enemies.

⁸ Șerban Cioculescu presented in the years 70s of the previous century some conferences on the cultural mentality of the Romanian people in connection with the literary history. See Barbu Cioculescu, "Omul și cărturarul" (The Man and the Scholar), in *Caiete Critice*, nr. 11-12/2002.

⁹ Răzvan Theodorescu, *Românii și balcanicii în civilizația sud-est european (The Romanians and the South-Eastern European Civilization)*, Editura Enciclopedică, București, 1999.

¹⁰ The total number of Romanian military forces in these countries is about 1500 military staff. 1590 military were participating in international missions in May 2009. See <http://www.defense.ro/misiuni-internationale/index.php>.

¹¹ See Șerban F. Cioculescu, *The Involvement of Post-Communist Romania in securing and stabilizing the South-Eastern Europe and the Greater Middle East*, PhD thesis, University of Bucharest, defended in February 2009. The author developed the idea of analyzing Romania's foreign policy starting from the role theory and constructivist paradigm of international relations. A resume of the thesis is available at [http://www.unibuc.ro/studies/DoctorateNoiembrie2008/CioculescuSerban-Implicarea_României_\(postcomuniste\)_în_securitizarea_și_stabilizarea_Europei_de_Sud-Est_și_a_Orientului_Mijlociu_Extins.doc](http://www.unibuc.ro/studies/DoctorateNoiembrie2008/CioculescuSerban-Implicarea_României_(postcomuniste)_în_securitizarea_și_stabilizarea_Europei_de_Sud-Est_și_a_Orientului_Mijlociu_Extins.doc).

¹² *Romania's National Security Strategy*, 2006, the President of Romania, www.presidency.ro. The 2001 NSS is also available in the Archive desk.

¹³ *Romania has been one of the most constant promoters of the Black Sea Synergy document in 2007-2008*, <http://www.mae.ro/index.php?unde=doc&id=36391>. See also "Sinergia Marea Neagră - răspunsul Comisiei la dorințele României", 12 aprilie 2007, <http://www.euractiv.ro/uniunea-europeana/articles>

¹⁴ N. Dașcovici, *La Question du Bosphore et des Dardanelles*, Genève, 1915, p.240-241.

¹⁵ The EU is dependent especially from the gas imported from Russia or other CIS states, with a 35-40% ratio, but in the future this dependency could represent 60% from the needed gas. See the main statistics and trends on the site of the International Energy Agency - <http://www.iea.org>. Nabucco is the main gas-pipeline project supported by the EU.

¹⁶ Montreux Convention 1936, <http://www.globalsecurity.org/military/world/naval-army-control-1936.htm>

ABSTRACT

After achieving the double integration, in the NATO and UE, Romania not only became part of the Western and Euro-Atlantic family of democratic states and managed to attract much more foreign investments, but its political class began to leave behind the traditional historical fears, phobias and „nightmares”.

Romania is trying now to build a new strategic profile and a new identity for its foreign and security policy, one which would consolidate its position within the West.

Mihail E. Ionescu, PhD, is a historian and political scientist specialized in strategic and security studies. Currently, he is the director of the Institute for Political Studies of Defense and Military History.

THE EU'S POLITICAL INTERESTS IN THE WIDER BLACK SEA AREA¹

George Dura

Introduction

The EU has considerable interests in the Wider Black Sea Area (WBSA) ranging from energy, economy and trade, people-to-people contacts, transport corridors, environment to strategic security issues and the resolution of conflicts, etc. However, interests are often closely linked to challenges, i.e. the challenge of attaining the EU's interests in a certain field, such as energy security or the resolution of one or other 'frozen conflict'. As such the WBSA represents a series of challenges for the EU.

In order to successfully pursue its interests in the WBSA, the EU needs first and foremost to develop close relations based on trust with all its partners in the WBSA. Shared values and a shared world view between like-minded states increases the likelihood for stronger and closer relations. Hence the main challenge for the EU is to pursue the objective of democratizing the countries of the WBSA as a first step towards attaining, other, perhaps more material interests. In other words, the EU has a major stake in the democratisation of the WBSA area on which its continued security and economic prosperity are partly based.

The EU should therefore ideally come forward with a foreign policy towards the region which is evenly balanced out towards all the countries of the WBSA and which adopts a strongly principled approach. Such a value-driven foreign policy requires the backing of credible means. The current economic crisis may further dampen the EU's enthusiasm to dig deeper in its pockets to financially support a more ambitious

policy towards the countries of the WBSA. Another essential prerequisite for an EU value-driven foreign policy is the avoidance of pursuing immediate or short-term gains associated with narrow national interests of individual EU member states.

Security is the second most important challenge which the EU faces in the WBSA, both in terms of addressing the 'frozen conflicts' (and other potential hotspots such as Crimea in Ukraine) which abound in the region and of constructing a stable security architecture. Similar to the challenge of democratisation, the logic goes that if the region is rid of its security problems, trade and economic cooperation will flourish and bring more prosperity to the EU and the region as a whole.

Therefore, this paper focuses on these two main challenges (democratization and security) which the EU faces in the WBSA. The paper also seeks to address the question of the kind of role which the EU should be playing in the WBSA in order to be a credible regional actor.

I. Contractual Relations

A brief glance at the contractual relations between the EU and its WBSA partners will provide a snapshot of the current state of affairs in the region and of the issues which are prominent in the relations between the EU and states of the WBSA. The countries reviewed include Russia, Turkey, and the countries included in the Eastern Partnership (EaP), minus Belarus, which although included is currently not taking part.

The WBSA area contains states with which the EU has developed very differentiated contractual relations. Only since 2007 with the accession of Bulgaria and Romania has the EU also become a Black Sea actor which resulted in the adoption of the EU's policy on the region, the Black Sea Synergy. However, the policy is not very advanced in its present stage. The EU presently still largely prefers to deal with Black Sea countries bilaterally, despite recognizing that many of the problems have a regional dimension and need a coordinated approach.

Firstly, there is Turkey, with which the EU already has a long history of contractual relations (since the 1960s²) and which is a candidate for EU accession, currently in the negotiating phase of accession. Then there is Russia with which the EU wants to develop a strategic partnership. Finally, there are countries belonging to the ENP such as Moldova, Ukraine and the Southern Caucasus (Armenia, Azerbaijan and Georgia). All these countries' contractual relations in the EU are reviewed in the next section.

1) EU-Turkey contractual relations

Turkey is one of the three EU accession states (together with Croatia and Macedonia) and has opened negotiations on its EU accession in October 2005. Since 1995 there is a customs union between Turkey and the EU (where a common external tariff applies). However, due to the EU's enlargement fatigue, the rather slow pace of reforms in Turkey and issues related to the unresolved Cyprus question, the negotiations are advancing very slowly. Some of the most important chapters of the negotiations have so far not been opened and include the Free Movement of Goods, Right of Establishment and Freedom to Provide Services, Financial Services, Agriculture and Rural Development, Fisheries, Transport Policy, Customs Union and External Relations. Therefore, Turkey is becoming increasingly frustrated and disillusioned with its accession process which if not concluded in time may result in a reversal of the democratic reforms in Turkey.

Turkey is particularly important for the EU with regard to the stability in the WBSA, not in

the least because of its example as a viable secular muslim state for muslim states which are influential in the region (notably, Iran, Iraq, Syria, etc.). In addition, Turkey can play an important role in the resolution of the Nagorno-Karabakh conflict between Armenia and Azerbaijan, due to its leverage on the former and its close links to the latter. Finally, Turkey has been at the forefront of regional initiatives in the WBSA. It for instance proposed and co-founded the Black Sea Economic Cooperation (BSEC) whose headquarters are in Ankara.

2) EU's contractual relations with Russia

Russia has always been a rather odd partner for the EU. Both have in the past declared the ambition to build a strategic partnership but the results have fallen short of expectations. Russia has no intention to join the EU, and both partners increasingly do not share the same values or world-view. This also reduces to a large extent the leverage which the EU has over Moscow. Russia in particular, aspires to some type of privileged relations, but one which is based upon equality between the partners.

The EU-Russia Partnership and Cooperation Agreement (PCA) which entered into force 1997 and which expired 2007 has not materialized into a closer partnership.

Both partners agreed on four common spaces at the Saint Petersburg summit in May 2003 (common economic space, freedom, security and justice, external security and research and education). The pace of the implementation process of the common spaces has also been rather slow, in particular in the field of external security and freedom, security and justice.

The EU and Russia agreed to develop a strategic partnership at the bilateral summit in Sochi in May 2006, but despite the expiration of the PCA in December 2007 (which is automatically extended until a new agreement is signed) no progress has been made on negotiations on the new agreement, due to the fact that EU-Russia relations have been marred by a number of problems.

In recent years there have been strained bilateral relations between Russia and certain EU MS (notably, Poland, Lithuania and also the UK), which held back the opening of negotiations. The EU is also concerned by the deteriorating human rights and media freedom and conduct of elections in Russia. Finally, the EU sees that Russia is trying to counter the EU's measures of democratisation of its neighbourhood and to neutralise the effects of the ENP (for instance in the field of frozen conflicts, energy, etc.) in a zero-sum game.

Towards the beginning of the French EU Presidency, on 4 July 2008, the decision was made to launch negotiations on a new agreement only to be suspended on 1 September after Russia's brief war with Georgia in which Russia made use of disproportionate force and after which Russia recognized the independence of the two separatist enclaves (S. Ossetia and Abkhazia) against all international norms and agreements. A re-launch of negotiations has been coupled by the EU to the implementation of the French brokered six-point peace-plan. At the EU-Russia summit on 14 November 2008, the EU agreed that Russia had fulfilled enough conditions to re-launch talks on the new agreement, notably owing to its removal of troops from Georgia-controlled territory and to its participation in the Geneva talks (which include aside from the parties to the conflict, the EU, the US, the UN and the OSCE). However, it is clear that the negotiations will take some time before they materialize in an agreement.

3) EU's contractual relations with Black Sea states included in the ENP

In view of its 2004 and 2007 enlargement which brought the EU much closer to an entire series of countries the EU developed the European Neighbourhood Policy (ENP) in 2003-2004. The main aims of the ENP are to "share the benefits of the EU's 2004 [and 2007] enlargement with neighbouring countries and to prevent the emergence of new dividing lines between the enlarged EU and its neighbours and to promote stability and prosperity by offering them greater political, security, economic and

cultural cooperation. Very importantly, the ENP does not offer EU membership, but the prospect remains open for those European countries within the ENP. The ENP is implemented by bilateral action plans between the EU and each ENP state. Cooperation includes the establishment of political dialogue, economic cooperation, cooperation in the field of security, justice and home affairs, cooperation on the frozen conflicts in Moldova and the Southern Caucasus, amongst others.

The EENP states most advanced with implementation of their Action Plans (APs) are Ukraine and Moldova, which started in February 2005. The Southern Caucasus states started implementing their AP almost two years later (end of 2006). Since March 2007 Ukraine is negotiating a new 'Association Agreement' with the EU to replace its PCA. Moldova will soon follow and so will the rest of the EENP states. The agreement does not hold the prospect of EU membership. Ukraine is also negotiating a deep and comprehensive free trade agreement in parallel. A similar agreement will also be negotiated with Georgia and possibly Moldova in the foreseeable future. On 1 January 2008 the visa facilitation agreements between Moldova and Ukraine, on the one hand, and the EU, on the other, have also entered into force.

There have been attempts to strengthen the ENP without however including the promise of membership, notably through the efforts of the German Presidency in the first half of 2007. Having become a Black Sea actor through the accession of Bulgaria and Romania in 2007, the EU also added a regional Black Sea dimension to its neighbourhood policies through the Black Sea Synergy (BSS). The BSS includes the EENP states, Russia and Turkey and serves to tackle issues with wider regional implications such as transport, environment, energy, migration and security issues, etc.

The Eastern Partnership (EaP) represents a recent initiative to strengthen the ENP offer towards eastern ENP states and was adopted at the European Council on 20 March 2009. One of the major innovations of the EaP is that it foresees a multi-lateral regional approach to EU relations with eastern ENP states (all minus

Belarus can be considered WBSA states). In addition, the EaP seeks to strengthen relations in four main domains: democracy, economics, energy and people contacts.

Interestingly, the current Commission proposal on EaP foresees that 3rd countries may be invited to join in the multi-lateral activities on a case by case basis. The most obvious countries that may be invited to join are Russia and Turkey, pointing to a problem of overlap between the EaP and the EU's Black Sea Synergy.

II. The challenge of democratisation in the WBSA region

The first and foremost challenge the EU is facing in pursuing its political interests with the WBSA resides in promoting the democratisation of the region (this includes rule of law and human rights). Throughout the region there are states which have only in recent years embarked upon a serious path of democratisation. The EU considers that it can cooperate much better and achieve a higher level of integration with like-minded, democratic states. Hence, in all of its policies towards states in the WBSA democratisation is (or should be) a high priority. Whilst all the countries claim to carry out democratic reforms, the state of affairs is not always very bright. Freedom House (a US-based organization which monitors democratisation around the world) clearly rates Russia, Azerbaijan and Armenia as not free states, Moldova, Georgia and Turkey as partly free and only Ukraine as free states. In addition, the EU sometimes has problems in conveying its message of democratisation which sometimes falls on deaf ears. Let's take a closer look.

Turkey is since several years continuing to make progress under the EU's close scrutiny in terms of democratisation. More recently, reforms have slowed down somewhat due to the fact that Turkey is becoming disillusioned with the slow pace of its accession process. Hence, the EU needs to keep up the pace of accession negotiations in order to make sure that the pace of reforms does not stall.

As Russia became stronger economically under President Putin's second term, Russia

showed visible signs of irritation towards EU criticism (on the second war in Chechnya, on the general human rights situation there and in other parts of Russia, on the level of state control over the economy and in the press and media and on the reversal of the democratisation trend). Russia on the other hand claimed that it was merely implementing its own model of 'sovereign democracy', that breaches of human rights also existed in the EU (notably in the Baltic states with regard to the Russian minorities there) and that it would no longer be lectured on this by the EU. The challenge hence lies for the EU to keep democratisation up on the agenda with Russia particularly now that a new strategic partnership is about to be negotiated. This will be a tall challenge for the EU considering that the EU and Russia increasingly do not share the same values on democracy (liberal vs. sovereign democracy) on foreign policy (value-driven vs. realpolitik) on economy (liberal market economy vs. state-controlled in major sectors).

As regards the five EaP states under discussion things are quite different there. Since the coloured revolutions, Georgia and Ukraine have made great strides towards democratizing their polities and societies, even despite a rather unstable government in Ukraine and Georgia's lingering authoritarian reflexes which are exacerbated by Russia's destabilizing policies towards these countries (gas crisis, economic blockade, armed invasion, etc.). Moldova has also made continuous democratisation efforts in recent years, despite a communist government being in power. Unsurprisingly, therefore, these are also the frontrunners in implementing the ENP. However, the achievements in terms of democratic reforms are in danger of squandered. Ukraine's unstable political environment may lead to disputed elections later this year, resulting in a less pro-EU government. In Georgia, the leadership has lost much of its democratic and grass-roots aura gained during the days of the Rose revolution. Moldova's half-hearted reforms often remain unimplemented. The electoral campaign for the parliamentary elections in April 2009 in Moldova is by far the most unfree and unfair since the communists acceded to power in 2001.

Armenia and Azerbaijan are much less enthusiastic ENP partner countries and this is obvious in their democratisation efforts or lack thereof. In the case of Armenia, this is due to its reliance on Russian economic assistance and diplomatic support in the Nagorno-Karabakh issue. Azerbaijan has in recent years witnessed an impressive economic boom (growth figures around 25%) due to the financial returns from its oil reserves and therefore, relies much less on its relations with the EU for its economic or democratic development.

All these states are increasingly exposed to a Russian model of democracy which may be appealing to corrupt political leaders in some of the eastern ENP countries. The EU must, therefore, remain vigilant and provide sufficient incentives to those countries to continue their democratic reforms. Failing this, a reversal of reforms or even the adoption of the Russian model of democracy may be observed. Also, Russia is willing to put its money where its mouth is and to financially support electoral candidates or provide economic support to pro-Russian governments in those countries. Russian media is omnipresent throughout the region, often presenting Russia's world view as the legitimate one. The EU's policies towards its eastern neighbours do not have the same incisiveness, and are more subtle and long-term. Contrary to Russia, EU policies create much less leverage on these countries' democratic development, due to a weak conditionality policy built in the ENP. In this regard, cynics may claim that the EU has no interests in speeding the democratisation efforts of its eastern neighbours, considering that the EU is utterly unprepared to face another enlargement wave. A further point concerns that of balancing the interest for stability and reform: the EU may prefer a stable but mildly authoritarian regime that pays lip-service to EU integration to a highly unstable and ineffective pro-European government. Finally, the EU tends to display a 'Russia-first' mentality when it comes to relations with its eastern neighbours, which may impair the effectiveness of its policies towards the eastern neighbours.

There are also a number of structural problems with regard to the ENP. Whilst the ENP puts democracy high on the EU agenda, the ENP Action Plans are not legally binding (meaning that the reforms are not compulsory). In addition, the ENP state is at liberty to decide its own pace of reform, which varies from 'reversal mode' to 'stagnation' to 'reforms without implementation', etc. This is further complicated due to the absence of clear benchmarks and the absence of a clear conditionality framework, i.e. there are no clear rewards to immediately match any completed reforms. The Governance Facility, which rewards ENP partners financially that have made most progress in implementing the governance priorities in their action plans, was created for this purpose, but the size of the allocated sums hardly introduce an element of conditionality (for instance, Ukraine was rewarded \$ 22 million in 2007). Democracy and human rights assistance remains extremely limited, despite an increase in the allocated amounts for good governance. The problem lies in the fact EU aid is by and large channeled directly to the state, instead of civil society organizations. In Ukraine, there are some encouraging signs considering that one third of money allocated to this country goes towards good governance. The share of 'good governance money' is much smaller in other countries.

There are nevertheless a number of tools which the EU can use to promote democratic reform efforts, such as political dialogue on democratisation and human rights, to name one (this is practically the main tool in Russia's case). The distant lure of membership also represents a mini-incentive capable of setting in motion half-hearted reforms in very pro-EU EaP states. In Turkey's case, EU membership should in principle act in the same way as it did for CEECs and cement its democratisation efforts. Engaging these countries through Europe's other institutions is particularly important (the Council of Europe, the OSCE, NATO and other regional organizations) as this provides additional leverage to the EU to pursue its own objectives with regard to democratisation in those countries. Giving more importance and publicity to the work,

reports and findings of NGOs such as Human Rights Watch, Reporters Without Borders, Freedom House, Transparency International, to name but a few, also reinforces these organizations' legitimacy and their findings can more readily be used by the democratic opposition to shame or force their governments into compliance with their stated intentions of democratic reforms.

Finally, people contacts is also an important dimension of the EU's policy towards the WBSA. More exchanges and a higher exposure by students, civil society, academics and civil servants to the ideas and 'ways of doing things' in the EU are necessary to ensure a lasting democratisation in the WBSA region (including in the unrecognized republics throughout the region, where the necessity for this is most acute). In this regard the EU has already undertaken some steps. For instance, the EU signed a visa facilitation and readmission agreement at the Sochi EU-Russia summit in May 2006. The visa facilitation agreement entered into force in June 2007. Similar agreements also entered into force with Ukraine and Moldova on January 2008. This should ensure increasing exchanges and contacts between people in the WBSA and the EU. However, the implementation of these agreements is not flawless. The EaP will most likely extend the category of people able to benefit from facilitated visa travel and visa free regimes will probably become the norm in the longer term. In the meantime, however, the EU must work towards the signature by all EaP states of such an agreement and make the application process for a Schengen visa much simpler and less costly.

III. The Challenge of bringing security to the region

1) Addressing the region's frozen conflicts

The WBSA boasts a number of frozen and latent conflicts and the recent war in Georgia shows the volatility of the situation on the ground. Addressing the 'frozen conflicts' figures promi-

nently in the EU's policies towards the region as reflected in the ENP 2003 and 2004 conceptual documents and later also included in the Black Sea Synergy and EaP). It is also prominent in the EU-Russia four Common Spaces and in the European Security Strategy more generally, which identifies conflicts in the EU's eastern neighbourhood as a direct threat to EU security. The EU therefore has a clear interest in seeing to the peaceful resolution of these conflicts. These conflicts are the Transnistria conflict in Moldova, the Nagorno-Karabakh conflict between Armenia and Azerbaijan, and the unresolved question surrounding the recent invasion and recognition by Russia of two secessionist enclaves in Georgia, namely South Ossetia and Abkhazia.

A first challenge which the EU is facing is to actually become involved in the negotiations on the resolution of the conflicts. For its involvement in the peace talks, the EU needs to seek the approval of the mediating partners and involved parties. This implies in all cases that Russia should agree to the EU's participation, since Russia is a key player in all the conflicts (as an instigator, as a mediator, as a guarantor, as a peacekeeper as a supporter of the status quo, etc.). Russia has so far agreed in only one instance to involve the EU in conflict negotiations, notably when accepting the EU as an observer (and not as a direct mediator) in the negotiations surrounding the Transnistrian conflict (the one which borders directly on the EU). Naturally, there are other ways of becoming involved in resolving the 'frozen conflicts' than becoming a mediator.

A second challenge which the EU faces consists in playing an effective (and not just a figurative) role in the resolution of the conflicts. In this regard, the results are less than satisfying. The common space on external security with Russia is the least developed and Russia is extremely reluctant to allow greater involvement in solving conflicts, which Russia has often started, encouraged and supported and used to advance its geopolitical goals. Initiatives regarding a greater EU involvement are often held back by one or other EU member states

which does not wish to jeopardise their (economic) relations with Russia.

In Transnistria's case the EU achieved most results so far. The EU was successful in exercising pressure on Moldova in 2003 not to accept the 'Kozak Memorandum', a Russian plan that foresaw a federalization of Moldova on terms which gave disproportionate political influence to the Transnistrian region. Since then, the EU has become an observer in the 5+2 talks (in 2005) and has also put in place a border assistance mission at the Moldova-Ukraine border which combats smuggling and trafficking emanating from Transnistria and can contribute to settling the conflict through the incentive it provides to businesses in Transnistria to register with Moldovan authorities in order to be able to export their products. However, since early 2006, the 5+2 talks have been stalled and Russia has increasingly tried to work out a solution in a 2+1 format, by proposing Russian initiatives to both conflicting parties. Here the EU has been less successful in engaging Russia to work out a solution acceptable to both the EU and Russia and which can be presented to the conflicting sides.

Notwithstanding the EU's ineffective policy towards the 'frozen conflicts' in Georgia, the 2008 August war between Georgia and Russia provided a new opportunity for the EU's involvement in mediating and finding a solution to the status of Abkhazia and South Ossetia. The swift action of French President Sarkozy was instrumental in bringing an end to hostilities and in the acceptance of a six-point peace plan. In retaliation to Russia's unjustified invasion, disproportionate use of force and recognition of the two separatist enclaves, the EU also suspended negotiations on a new partnership agreement with Russia. Finally, the EU agreed in record-time to dispatch a monitoring mission to Georgia of more than 200 personnel. The EU also appointed an EU Special Representative for Georgia (Pierre Morel) and organized an international donor conference to help Georgia recover from the damages incurred by the war. In addition, the Geneva talks on future security arrangements began on 15 October 2008

with the participation of Russia, Georgia, the EU, the US, the OSCE and the UN. However, the EU has not yet produced a strategy on how to deal with the unilateral recognition of S. Ossetia and Abkhazia. Also, the EU was unable to make Russia comply with all the points in the ceasefire plan but nonetheless decided to open negotiations again with Russia in November 2008, with the idea that dialogue is better than no dialogue and that concessions may be extracted from Russia during the negotiations.

As regards the conflict in Nagorno-Karabakh (NK), the EU is not officially involved in conflict resolution efforts there. An EU MS, France, is one of the co-chairs of the Minsk Group, together with Russia and the US. The Minsk Group is in charge of finding a way out of the conflict. Considering their close cultural ties with one of the conflicting sides, Russia and Turkey have in turn tried to take the initiative on solving the NK conflict, putting forward deals and proposals. The latest such Russian initiative came in late 2008. Turkey is recently also seeking to normalize its relations with Armenia which may have an impact on solving the conflict (there are talks on opening the Armenia-Turkey border to trade). In the absence of a direct involvement and in the presence of unilateral initiatives by Russia and Turkey, the EU should consider adopting the role of broker in engaging both Black Sea powers (Russia and Turkey) on finding a common plan to solve the conflict.

In neither of the conflicts is the EU fully involved in resolution efforts. However, the EU's political mandate to do so only dates back to 2003 when the ENP and the European Security Strategies were adopted. However, considering all the tools at the EU's disposal it is more a matter of internal political will rather than capability: petty national interest often do prevent a consensus within the EU for a greater involvement, stemming from a reluctance to directly confront Russia in security matters in the 'shared neighbourhood'. Altogether, this points to the fact that when it comes to the WBSA the EU has not yet become a fully-fledged Black Sea actor whose views and presence are taken

seriously into account by the other Black Sea actors.

2) The wider security context in the WBSA

The existing security context has been severely shaken after the Russia-Georgia war of August 2008 and a possible redefinition of the security architecture in the WBSA may be in the making, as part of a new wider pan-European security order.

The consequences of Russia's actions are daunting for Russia's neighbours in the WBSA and it sent a strong signal to the rest of the world. Russia's actions effectively violated many of the basic principles laid down by the Helsinki Final Act in 1975 and put into question the entire post-Cold War setting. Russia is challenging the leading role of the West, the US and NATO more globally and the OSCE and the EU more regionally, in the WBSA. Following the Georgia war, President Medvedev proposed talks on a new pan-European security treaty, affecting the WBSA as well, based on a number of principles, of which two are particularly relevant:

1. The notion that the world should be multi-polar: US unipolarity is unacceptable and so is NATO enlargement to former soviet countries such as Georgia, Ukraine or Moldova.

2. There are regions around Russia (notably in the WBSA) in which Russia has privileged interests and Russia plans to strongly pursue those interests (the war in Georgia showed that the use of military force is no obstacle).

In practice, this means means that a) Russia is growing impatient with perceived attempts by the EU and NATO to decrease its influence in the post-Soviet space and that b) Russia aspires to primacy in its neighbourhood (i.e. an unwillingness to share its influence with other partners). This also points to a certain Russian nervousness: a) Russia realizes that its role as a trade partner and main investor is decreasing in the countries of the post-soviet space (including parts of WBSA) to the detriment of the EU and b) Russia is finding it hard to offer a model of

development and integration that is attractive to its neighbours and which can compete with the 'European' model and hence has to resort to more heavy-handed tactics such as political and economic pressure or even military intervention.

Responses from within the EU to the Medvedev proposals have been mixed, and whether a comprehensive review of the security architecture on the European continent will actually take place is another question. This will largely also depend on the type of relations which the new Obama administration will develop with Russia, including in the security and defence field. What has become clearer though, is that the EU is facing a much tougher partner in the WBSA, which is ready to stand its ground and even to resort to military action to further its interests. When Russia's influence in the WBSA was on the wane in the late 1990s, the EU's interest towards the region was remote and not well-defined. By the time the region mattered to the EU's stability, security and prosperity Russia had overcome the financial crisis of the late 1990s and again recovering its lost influence in its neighbourhood. The EU has no other choice than to engage Russia from an equal footing, something the EU must actively pursue if it wants to play a part in bringing prosperity and security to the entire WBSA.

Conclusion: What role for the EU in the WBSA

There are two major obstacles standing in the way of the EU becoming a credible actor in the WBSA. Firstly, the EU has not formulated a very clear regional policy towards the region. The BSS is not so much a political project as a tool through which to solve common, regional problems in a practical way. In addition, it seems that the EaP initiative is starting to overshadow the BSS, through the possibility to include Russia and Turkey in EaP initiatives. The ambiguity of the EU's policies towards the region largely stems from the fact that there is no clear engagement on the part of the EU with the countries of the region. As described earlier, the EU's relations

are problematic or even blocked with the two most important Black Sea states (Russia and Turkey). In addition, the ENP and the EaP, both without the promise of EU membership, fail to offer sufficient incentives to all EaP states to embark on the necessary reforms that allow closer integration with the EU, whether in the political (democratisation) or economic fields. So, a first point to be made here is for the EU to rethink its engagement with the countries of the region. Also, what role is there still for the EU's two EU BS states Bulgaria and Romania? In what positive ways can they contribute? Romania, the bigger of the two has been long pushing for a Black Sea dimension of the EU and has been openly supporting democratisation efforts in Moldova, Ukraine and Georgia. How can the EU make a better use of these states' regional experience?

A second obstacle is Russia's growing influence in the region and its antagonism to EU policies towards the countries of the region (save Turkey). Russia's assertiveness is particularly marked in Russia's immediate neighbourhood, comprising parts of the WBSA, which become the EU's eastern neighbourhood after the 2004 and 2007 enlargements. Since then there is a perceived competition for influence in the 'shared neighbourhood'. As the EU is seeking ways to integrate that neighbourhood in its system of democratic values and liberal economic practices and bring stability, prosperity and security to the region, Russia is increasingly viewing the EU's action as an encroachment on its interests in the region.

Russia is trying to offset the EU's influence, including in the field of democratisation as seen above. In addition, Russia continues to provide economic and financial support to EaP states, in exchange of the promotion of Moscow's political and economic interests in those states.

For instance, despite the economic crisis, Russia is still willing to financially support its former soviet republics in these difficult economic times. Russia has pledged around \$ 12 billion to be given to CIS countries such as (of which \$ 5 billion to Ukraine, and the rest to Armenia, Moldova, Kyrgyzstan, Belarus, etc.). It may not seem much, but this is in a sense much more

expedient and generous than the EU's offer. By comparison, the ENPI which is the ENP's financial instrument foresees \$ 12 billion for all ENP states and Russia over the period of 2007-2013. The EaP was launched without a major increase in funding towards those states (an additional \$ 350 million was added).

Of course it is not only about how much money is on offer, but it has also to do with the attractiveness of the model of democratic development and here the EU model should in principle be superior to the Russian model. However, a promise of substantial economic aid coupled with economic or political pressure on the part of Russia is sometimes harder to resist political elites eyeing short-term gains in WBSA countries, than painful reforms and legal adjustments in return for a vague pledge of increased cooperation and integration with the EU. This is particularly so for the smaller Black Sea states, which are struggling economically and which additionally need Russia in order to solve their conflicts (such as Armenia or Moldova for instance).

The EU must consider democratization as its highest priority in the WBSA and back up its policies up with credible funds. The offer of an EU membership perspective should be seriously considered as the best tool capable of inducing reform, with the mention that membership may be granted only in the very distant future. The EU must overcome its internal divisions on how to deal with Russia and should really aim to become Russia's equal in matters of security in the region, particularly in order to provide an alternative for smaller WBSA states which come under direct political or diplomatic pressure from Russia. The EU's regional initiatives, such as the the Black Sea Synergy, which involve Russia, three EU MS and non-EU states, has not been received with great enthusiasm by Russia nor Turkey. Whereas both Russia and Turkey respect their zones of exclusive interest in the WBSA, Russia sees the EU as a competitor and Turkey resent the fact of being grouped together with non-accession states. Relations with these two Black Sea powers need to be clarified sooner rather than later, for the

EU's sake but also for the sake of EU relations with its eastern neighbours.

It is almost needless to say that the EU must establish an attractive and clear regional framework and avoid elements of overlap, as currently exist between the BSS and the EaP. It may for instance be more effective to shift all policies related to the eastern neighbours (elements of the ENP and the Black Sea Synergy)

in one single policy package, i.e. the Eastern Partnership, so as to have one consolidated policy package towards the region, instead of creating a confusing policy framework containing overlapping policies and instruments. Finally, the EU should use the opportunity provided by the EaP to establish a real political partnership with the eastern neighbours which can dispel any doubts about these countries European membership perspective.

Notes

¹ This paper was presented at the ESDP Orientation Course of 02-05 March 2009 in Brussels at the EU Council. The course was hosted by the Romanian National Defence College. The topic of the panel was entitled "The Importance of the Wider Black Sea Area for the EU".

² The Ankara agreement (an association agreement) was signed in September 1963 and foresaw Turkey's accession to the EEC customs union and eventually full EEC membership. In April 1987 Turkey applies for EEC membership and in 1999 it receives candidate country status. In December 2004, the EU opens negotiations on Turkey's accession.

Selected bibliography

CEPS European Neighbourhood Watch 47, "Open letter by Georgian opposition", CEPS – Centre for European Policy Studies, March 2009, http://www.ceps.eu/Article.php?article_id=416.

Dura, G. (2008), "The EU and its Member States: Pursuing Diverse Interests in the CIS Region", CASE - Centre for Economic and Social Research (Poland), Network Studies and Analyses, No. 368, September 2008.

Emerson, M. (2008), "The Struggle for a Civilised Wider European Order: Elements for European Security Strategy", CEPS – Centre for European Policy Studies, Working Document, No. 307, October 2008.

Fernandes, S.D. (2009), "Time to reassess the European security architecture? The NATO-EU-Russia Security Triangle", EPIN – European Policy Institutes Network, Working Paper, No. 22, March 2009.

Freedom House (2008), "Freedom in the World 2008", Freedom House, <http://www.freedomhouse.org/>.

Tsantoulis, Y. (2009), "Black Sea Synergy and Eastern Partnership: Different Centres of Gravity, Complementarity or Confusing Signals?", ICBSS – International Centre for Black Sea Studies, Policy Brief, No. 12, February 2009.

Youngs, R. (ed.) (2008), "Is the European Union supporting democracy in its neighbourhood?", FRIDE – Fundación para las Relaciones Internacionales y el Diálogo Exterior, Spain.

ABSTRACT

In order to successfully pursue its political interests in the WBSA, the EU needs first and foremost to develop close relations based on trust with all its partners in the WBSA. Shared values and a shared world view between like-minded states are crucial in this regard. The main challenge for the EU is to pursue the objective of democratizing the countries of the WBSA. Security is the second most important challenge which the EU faces in the WBSA, both in terms of addressing the 'frozen conflicts' (and other potential hotspots such as Crimea in Ukraine) which abound in the region and of constructing a stable security architecture. Similar to the challenge of democratisation, the logic goes that if the region is rid of its security problems, trade and economic cooperation will flourish and bring more prosperity to the EU and the region as a whole. The paper argues that by seriously addressing those two challenges (democratization and security) the EU may yet become an effective player in the WBSA.

George Dura is a researcher at the Centre for European Policy Studies in Brussels and a Ph.D candidate in Political Science at the Catholic University of Louvain in Belgium. His research interests include the European Neighbourhood Policy, democratization and conflict resolution. Since 2004, he has collaborated with Freedom House, by co-authoring the chapters on Moldova "Nations in Transit".

EVOLUȚIA STRATEGIEI DE SECURITATE NAȚIONALĂ A REPUBLICII CEHE, DIN 1990 PÂNĂ ÎN 2009

Peter-Vlad Szasz

Căderea regimurilor comuniste din Europa Centrală și de Est, reunificarea Germaniei, dizolvarea Pactului de la Varșovia, dezmembrarea Uniunii Sovietice au marcat dispariția structurii mondiale bipolare și au schimbat în mod radical configurația politică a Europei și a lumii. Odată cu încheierea „Războiului Rece” are loc o redefinire a normelor de securitate și a rolului instituțiilor internaționale. Reconstituirea unității de civilizație și a valorilor democratice din spațiul european are, ca primă etapă, extinderea NATO și a Uniunii Europene. În contextul fenomenului de globalizare și în paralel cu progresele cooperării și integrării regionale au loc și procese perturbatoare la adresa securității, cum ar fi fragmentarea, marginalizarea sau izolarea unor actori internaționali.

Situațiile conflictuale din fosta Iugoslavie, din unele zone ale Comunității Statelor Independente și din alte regiuni dovedesc că, în lipsa dialogului, conflictele tind să dobândească un caracter internațional, antrenând utilizarea forței militare și creând pericole la adresa securității statelor, cu consecințe în plan regional și global.

Riscurile la care sunt expuse statele, precum și sursele potențiale de instabilitate decurg și din dificultățile economice, sociale și politice ale tranziției fostelor state comuniste din Europa Centrală și de Sud-Est.

Ca urmare a încheierii Războiului Rece a existat o tendință de întărire a democrației. Aceasta a fost un privilegiu particular în zona euroatlantică. Republica Cehă a acționat cu convingerea că răspândirea libertății și democrației creează condiții favorabile pentru securitatea sa. Cu alte cuvinte, după terminarea Războiului Rece NATO rămâne organizația de securitate cheie în Europa. Noul concept de

strategie aprobat de summitul NATO de la Washington din 1999 sprijină validitatea misiunilor Alianței de a descuraja agresorii și a încuraja apărarea colectivă în concordanță cu art. 5 al NATO. Conceptul strategic dezvoltă sarcinile fundamentale ale NATO de a împărți managementul crizelor de-a lungul regiunilor euroatlantice și dezvoltarea parteneriatului și cooperării cu alte state din zonă. În consecință, într-un context internațional, frontierele de securitate ale Republicii Cehe se extind datorită implicației acesteia în misiuni de securitate ale ONU și NATO în zone de conflict din Europa și nu numai. Statul ajută la dezvoltarea securității interne a Uniunii Europene, a cărei evoluție depinde de voința statelor membre să-și armonizeze interesele de securitate naționale.

În cele ce urmează vom încerca să oferim o viziune generală asupra modului în care Republica Cehă și îndeobște strategia de securitate a acesteia a evoluat în perioada de după 1990 până la ultima strategie militară din 2008. Nu vom intra în detaliile fiecărei etape din dezvoltarea strategiei de securitate, ci mai degrabă vom încerca să privim în ansamblu evoluția acesteia.

I. Cadrul teoretic

Conceptul de securitate

Începutul secolului al XXI-lea este marcat de transformări profunde ale mediului de securitate. Lumea devine tot mai complexă și interdependentă, iar fenomenul globalizării se afirmă ca fiind inevitabil și ireversibil.

Securitatea se numără printre conceptele principale cu care se confruntă umanitatea, iar

în secolul al XX-lea în special în perioada Războiului Rece securitatea națională ocupă un loc central întrucât în această perioadă statele domină multe din condițiile ce determină securitatea la celelalte niveluri, acestea, statele, părând a fi incapabile să coexiste armonios. În decursul istoriei statelor naționale, existența fiecărui stat a fost pusă în pericol de către existența celorlalte state. Acțiunile militare și economice ale fiecăruia, în urmărirea propriei securități naționale, s-au combinat adesea cu cele ale celorlalte, producând deplasări economice și războaie. În consecință, securitatea a fost percepută în această perioadă din perspectiva conceptului de putere (fie că ne referim la putere din prisma forței militare sau din prisma puterii politice propriu-zise).

Acest mod îngust de a interpreta conceptul de securitate, limitându-l doar la domeniul relațiilor internaționale, nu mai este suficient pentru a putea explica situația actuală în care se află Republica Cehă. Statul-națiune nu mai este unicul actor important când discutăm despre securitate¹. Astfel, când dezbatem securitatea colectivităților umane, pe lângă cele trei niveluri ale securității, adică *individual, național și internațional*, trebuie să ținem cont și de factori din cinci sectoare principale: militar, politic, economic, social și de mediu. *Securitatea militară* privește, în general, interacțiunea dublă a capacităților statului de ofensivă și defensivă armată și percepția statelor, fiecare despre intențiile celuilalt. *Securitatea politică* se referă la stabilitatea organizațională a statelor, a sistemelor de guvernare și a ideologiilor care le legitimează. *Securitatea economică* privește accesul la resurse, finanțe și piețe necesar pentru a susține un nivel acceptabil de bunăstare și de putere a statului. *Securitatea socială* se preocupă de capacitatea de susținere, în limitele unor condiții de evoluție acceptabile, a elementelor tradiționale de limbă, cultură, identitate și obiceiuri culturale și religioase. *Securitatea mediului* se referă la menținerea biosferei locale și planetare, ca suport esențial de care depind toate acțiunile oamenilor².

Aceste cinci sectoare nu operează izolat unul de celălalt. Fiecare definește un punct central în

cadrul problematicii securității, ca și un mod de a ordona prioritățile, dar toate sunt întrețesute într-o strânsă rețea de legături.

Cum am arătat și anterior, pentru a înțelege problema securității naționale trebuie înțeles mai întâi conceptul de securitate. În primul rând trebuie pornit de la premisa că securitatea nu este singurul concept de la care se poate aborda problema securității naționale. Adepții curentului realist tind să vadă securitatea ca pe un derivat al puterii³: un actor cu suficientă putere pentru a deține o poziție dominantă va obține securitatea ca rezultat al acesteia, în timp ce „idealiștii” tind să vadă securitatea ca pe o consecință a păcii⁴: o pace durabilă ar asigura securitatea tuturor. Însă, un concept mai amplu dezvoltat despre securitate poate fi găsit între extremele păcii și puterii, încorporând majoritatea sensurilor lor și adăugându-le altele proprii. El oferă numeroase idei care leagă convențiile stabilite ale celor două școli, contribuind la micșorarea distanței dintre politic și intelectual, care le-ar separa în mod normal, în detrimentul ambelor.

În cazul securității, discuția se poartă în jurul urmăririi absenței amenințării. Când discuția se situează în cadrul sistemului internațional, securitatea se referă la capacitatea statelor și a societăților de a-și menține identitatea independentă și integritatea lor funcțională. În căutarea securității, statul și societatea sunt uneori în armonie, alteori în opoziție.

Securitatea se referă în primul rând la soarta colectivităților umane și abia în al doilea rând la securitatea personală, a ființelor umane individuale.

Tipul ideal este statul-națiune, în care granițele etnice și culturale coincid cu cele politice, cum ar fi cazul Japoniei sau Danemarcei. Dar întrucât națiunile și statele nu se potrivesc perfect în multe locuri, colectivitățile nestatate, în mod special națiunile, sunt de asemenea o unitate importantă de analiză. Pentru că structura sistemului internațional este anarhică (fără o autoritate centrală) în toate dimensiunile ei organizaționale majore (politică, economică, socială), accentul firesc al preocupărilor legate de securitate constă din părțile sale componente. Deoarece statele sunt unitățile dominante, „securitatea națională” este problema centrală.

Cum unele amenințări militare și ecologice afectează condițiile de supraviețuire ale întregii planete, există de asemenea un sens important în care securitatea se aplică colectivității umane în întregul ei. Pentru Studiile Internaționale, abordarea securității deschide o perspectivă nouă asupra domeniului, confirmând totodată poziția centrală a concepțiilor neorealiste față de orice mod de înțelegere a sistemului internațional.

Centralitatea punctului de vedere neorealist este confirmată de puternica logică ce face din structura anarhică a sistemului internațional contextul politic de primă importanță pentru securitatea internațională. În această accepțiune, *anarhia* înseamnă absența guvernării centrale. În sistemul internațional, anarhia nu înseamnă absența guvernării *per se*, ci mai degrabă că guvernarea rezidă în elementele sistemului. Anarhia internațională este o formă descentralizată de ordine politică. Contextul anarhic determină condițiile politice elementare în care înțelesurile securității naționale și internaționale urmează să fie construite. Structura anarhiei este foarte durabilă și impune condiții de existență competitivă, de autoajutorare a statelor din sistem.

Contextul anarhiei impune astfel conceptului de securitate trei condiții majore:

- statele sunt obiectul principal de referință a securității;
- dinamica securității naționale este puternic relațională și de interdependență între state;
- înțelesul practic al securității poate fi conceput în mod rațional doar dacă poate fi făcut operațional într-un mediu în care relațiile competitive sunt inevitabile.

Dacă securitatea depinde de armonie sau hegemonie, atunci asigurarea ei nu poate fi de durată în cadrul anarhiei. Asta înseamnă că în anarhie securitatea nu poate fi decât relativă, niciodată absolută.

Securitatea în calitate de concept necesită în mod evident un obiect de referință, întrucât fără un răspuns la întrebarea „*Securitatea cui?*” ideea în sine nu are sens. A răspunde pur și simplu „*A statului*” nu rezolvă problema. Nu numai că statul este un obiect amorf, cu multe fațete, colectiv, căruia securitatea i se poate aplica în multe feluri,

dar sunt multe state, iar securitatea unuia nu poate fi discutată fără a face referire și la celelalte. Căutarea unui obiect de referință al securității merge mână în mână cu cea a condițiilor ei necesare.

Cadrul organizațional al securității

Evoluția, în general pozitivă, a securității globale în ultimul deceniu a confirmat că succesul acțiunilor și stabilitatea pot fi numai rezultatul cooperării multidimensionale a comunității internaționale – în primul rând prin punerea în valoare a dialogului în cadru instituționalizat și prin activarea rolului decisiv pe care marile organizații internaționale îl au în definirea stării de securitate a lumii.

Într-un context internațional adesea schimbător, NATO deține un rol esențial în întărirea securității euroatlantice după încheierea „Războiului Rece”. Rolul său politic este în creștere, îndeosebi după adoptarea la summitul de la Washington, din 1999, a unui nou concept strategic al Alianței; pe baza unei forțe de negociere sporită substanțial în ultimul deceniu NATO a deschis și a dezvoltat parteneriatul politico-militar, cooperarea și dialogul consolidat cu alte state; a manifestat interes și receptivitate continuă, reafirmate chiar foarte recent, pentru primirea de noi membri; de asemenea, colaborarea cu alte organizații internaționale; angajamentul, exemplificat în Balcani, pentru prevenirea conflictelor și managementul crizelor, inclusiv prin operațiuni de sprijinire a păcii – toate acestea reflectă hotărârea Alianței Nord-Atlantice de a modela mediul internațional de securitate și de a întări pacea și stabilitatea zonei euroatlantice.

ONU, OSCE și UE au adus contribuții deosebite la securitatea și stabilitatea euroatlantică. Consiliul de Securitate al ONU are în continuare o răspundere recunoscută și invocată în menținerea păcii și securității internaționale, deținând și în anii următori un rol important în edificarea securității și stabilității mondiale – lucru confirmat, în mod simbolic, și în conferirea în anul 2001 a Premiului Nobel pentru Pace Organizației Națiunilor Unite și secretarului ei general.

OSCE, reprezentând cea mai cuprinzătoare instituție regională de securitate din Europa, care include totodată Canada și S.U.A., joacă un rol esențial în promovarea păcii și stabilității, în întărirea securității prin cooperare și în promovarea democrației și drepturilor omului în întreaga emisferă nordică a planetei. OSCE s-a manifestat îndeosebi în domeniile diplomației, prevenirii conflictelor, managementului crizelor și reabilitării postconflict.

Uniunea Europeană a adoptat decizii importante și a dat un nou impuls eforturilor sale de întărire a securității și dimensiunii de apărare. Dezvoltarea unei politici externe și de securitate comune include definirea progresivă a unei politici comune de apărare. Asemenea politică, precizată de Tratatul de la Amsterdam, urmează să fie compatibilă cu politica de securitate comună și de apărare instituită prin Tratatul de la Washington. În același timp, Uniunea Europeană este tot mai mult preocupată de finalizarea propriilor reforme instituționale interne, precum și de eficiența dezbaterilor declanșate pe tema viitorului Europei, a construcției politice pe continent.

Europa într-o continuă schimbare

Interesele și obiectivele de securitate ale statelor europene nu sunt însă generatoare de stări conflictuale, mediul de securitate fiind influențat pozitiv de procesele de integrare europeană și euroatlantică, de extinderea comunității statelor care împărtășesc și promovează valorile democrației și economiei de piață, de adâncirea colaborării regionale. Riscurile apariției unei confruntări militare tradiționale pe continentul european s-au diminuat semnificativ. Totuși, persistă fenomene de instabilitate și criză la nivel subregional și tendințe de fragmentare, marginalizare sau izolare a unor state. Țări din Europa Centrală de Est și de Sud-Est se confruntă cu dificultăți economice, sociale și politice asociate procesului de tranziție spre societatea bazată pe principiile democrației și ale economiei de piață, care pot genera destule riscuri la adresa securității statelor din regiune.

Uniunea Europeană trece printr-un profund proces de reformă internă, concomitent cu

derularea procedurilor pentru primirea de noi membri. Progresele în evoluția politicii externe și de securitate comune și a politicii europene de securitate și apărare, implicarea și soluțiile alese de organizațiile internaționale și europene în rezolvarea situațiilor dificile de pe continent demonstrează că Europa se pregătește să își asume un rol substanțial în arhitectura propriei securități, inclusiv în cea de apărare, și să ofere modele de așezare, pe baze raționale, echitabile, a relațiilor dintre state și națiuni, prin armonizarea intereselor lor.

De la teorie la politica de securitate și apărare

Pentru a putea realiza o analiză competentă a politicii de securitate și apărare a Republicii Cehe trebuie să pornim de la câteva premise importante. Cea mai importantă dintre acestea, cel puțin din punct de vedere teoretic, este „aceea că pentru înțelegerea politicii de securitate ca politică publică este nevoie de explicarea unor noțiuni ce provin din zone academice conexe, precum relațiile internaționale sau studiile strategice. Deși, poate dezvoltate conceptual, în special datorită influenței teoriei relațiilor internaționale, studiile de securitate sunt mai degrabă un domeniu pluridisciplinar. De aceea, analizele strict istorice sau în spiritul geopoliticii clasice nu sunt suficiente pentru o educație de calitate în această direcție”⁵. Acestor analize trebuie să le alăturăm și pe cele ale politicilor, instituțiilor și mecanismelor de planificare strategică, ale strategiilor de securitate și nu în ultimul rând ale dezbaterilor teoretice privind evoluția și dezvoltarea relațiilor internaționale și a relațiilor social-politice. Privită din această perspectivă putem atribui politicii de securitate națională următoarea definiție: „Ansamblu de decizii ce privesc structurarea unei viziuni despre securitatea națională și interesele naționale, determinarea unor obiective strategice și elaborarea unor strategii naționale, dar și implementarea și evaluarea acelor strategii”⁶.

În concluzie, datorită faptului că strategia ia în calcul realități istorice pentru a explica fenomene actuale și a formula predicții pe viitor, strategia poate fi considerată o încercare de teoretizare⁷.

II.1. Republica Cehă – o prezentare generală

Scurt istoric

Referindu-ne la periată fundație feudală⁸, una dintre particularitățile Europei Centrale se referă la faptul că unele popoare din această arie consideră perioada feudală ca fiind punctul culminant din tradiția istorică a națiunii lor. Către sfârșitul secolului al XVIII-lea, mare parte a Europei Centrale era împărțită între trei puteri dinastice: Austria habsburgică –, Prusia hohenzolleriană și Rusia romanoviană. Cu toate acestea ar fi greșit să privim istoria Europei Centrale din perspectiva acestor trei mari puteri de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și al secolului al XIX-lea. Toate aceste trei mari puteri au început prin a fi ducate mici în jurul anului 1300, perioadă în care regatele Boemiei, Ungariei sau Poloniei erau cele puternice și controlau această arie⁹.

Pe teritoriul Cehiei, locuit din sec. IV î. Hr. de celti, migrează în sec. I î. Hr. triburile germanice ale marcomanilor venite din nord. În sec. IV d. Hr. se stabilesc aici triburile slavilor de apus care creează în sec. VII efemerul stat slav al lui Samo. După prăbușirea stăpânirii avarie sub loviturile francilor, ia ființă în anul 830 Marele Cnezat al Moraviei, care cuprinde și importante regiuni ale Boemiei și Slovaciei și care adoptă creștinismul adus de misionarii Chiril și Metodie. La sfârșitul sec. IX se constituie statul ceh cu centrul în Boemia – capitala Praga – condus de dinastia Premysl. În 1085 acesta este proclamat regat și cunoaște maxima strălucire. La începutul secolului, Moravia este inclusă în Regatul Ungar. Tronul Regatului Boemiei revine între 1310 și 1437 familiei de Luxemburg, iar între 1478 și 1526 dinastiei Jagello. Carol al IV-lea de Luxemburg face din Boemia centrul politic și cultural al imperiului și din Praga, fastuosa reședință a acestuia¹⁰.

După bătălia de la Mohács, Cehia trece pentru patru secole sub stăpânirea dinastiei de Habsburg. În 1618, răscola antihabsburgică, care constituie prologul Războiului de 30 de Ani, are ca urmare desființarea autonomiei statale cehă și inaugurarea unei politici de germanizare. Prin pactul dualist din 1867 Boemia și Moravia rămân în cadrul Austriei, iar Slovacia este inclusă în Ungaria.

Odată cu destrămarea Imperiului Austro-Ungar la finele Primului Război Mondial, la 28 octombrie 1918 este proclamată la Praga Republica Cehoslovacă independentă. Tratatul de Pace de la Saint-Germain din 1919 recunoaște independența și granițele noului stat. Prin acordul de la München, Germania lui Hitler anexează regiunea sudetă. La 15 martie 1939 Cehia este ocupată de trupe germane. În 1940 se formează la Praga un guvern în exil. În aprilie 1945 sub patronaj sovietic se formează un guvern de coaliție. În 1948, șeful statului, Eduard Beneš, se retrage, iar la 7 iunie 1948 se proclamă Republica Populară Cehoslovacă. Aripa reformatoare a partidului comunist, condusă de Alexander Dubček, impune în anul 1968 retragerea din partid a lui A. Novotny, dar procesul înnoitor inițiat de „primăvara de la Praga” este curmat de intervenția tancurilor Tratatului de la Varșovia, ordonată de Leonid Brejnev. La 1 ianuarie 1969 Cehoslovacia este proclamată stat federal, constituit din două republici egale¹¹.

În 1989 are loc „revoluția de catifea” având ca urmare constituirea unui guvern de uniune națională, cu alegerea lui Vaclav Havel ca președinte și înlăturarea regimului comunist. La 20 aprilie 1990 este adoptată decizia separării Cehiei de Slovacia, măsură care intră în vigoare la 1 ianuarie 1993 odată cu proclamarea Republicii Cehă ca stat independent.

II.2. Date generale¹²

Suprafață, relief, climă:

Totală: 78,866 km²; Uscat: 77,276 km²; Apă: 1,590 km.

- Forma predominantă de relief este podișul, distingându-se două mari regiuni geografice: Masivul sau Patrulaterul Boem și Moravia. Masivul Boem, situat în vest, este un podiș vechi, puțin înalt (300 m-350 m), cu aspect deluros încadrat de o ramă montană joasă: Munții Sudeți în NE, Munții Metalici în NV, Sumava în SV și coloanele Moraviei în SE.

Climă temperat continentală.

- Resurse naturale: cărbune, caolin, argilă, granit și cherestea.

Vecini:

Frontiere:

- N – Polonia,
- V – Germania,
- S – Slovacia,
- E – Austria

Capitala:

- PRAGA

• Orașe importante: Brno, Ostravo, Olomouc, Zlin, Plzen, Liberec, Pardubice.

Împărțire administrativă:

• 13 regiuni (kraje, singular – kraj) și regiunea capitalei Praga (hlavni mesto Praha); Jihocesky kraj, Jihomoravsky kraj, Karlovarsky kraj, Kralovehradecky kraj, Liberecky kraj, Moravskoslezsky kraj, Olomoucky kraj, Pardubicky kraj, Plzensky kraj, Stredocesky kraj, Ustecky kraj, Kraj Vysocina, Zlinsky kraj.

Total populație:

- 10 235 455 locuitori.
- Rata de creștere a populației: – 0.06%.
- Densitatea medie a populației: Boemia Centrală 2 000/km², Moravia Nordică 200/km².

Structura populației pe vârste:

- 0-14 ani: 14.4% (băieți 755,098/fete 714 703)
- 15-64 ani: 71,2% (bărbați 3 656 021/femei 3 629 036).
- 65 ani și peste: 14,5% (bărbați 576 264/femei 904 333).

Diviziunea etnică:

- Cehi 90,4%.
- Slovaci 9%.
- Alte categorii 4% (conform recensământului din 2001).

Diviziunea religioasă:

- Romano-catolici 26,8%.
- Protestanți 2,1%.
- Alte confesiuni 3,3%.
- Nedecarate 8,8%.
- Fără preferințe religioase 59% (conform recensământului din 2001).

Tip de organizare politică:

- Democrație parlamentară.

Independența:

- 1 ianuarie 1993 (Cehoslovacia s-a divizat în Cehia și Slovacia).

Zi națională:

Ziua formării statului ceh:

- 28 octombrie (1918)

Sistemul legislativ:

- Parlament bicameral format din Senat (81 de locuri; membrii săi sunt aleși prin vot popular pentru un mandat de 6 ani; o treime dintre aceștia sunt aleși la fiecare doi ani) și Camera Deputaților (200 de locuri; membrii săi sunt aleși prin vot popular pentru un mandat de 4 ani).

Alegeri:

- *Senat* – ultimul scrutin a avut loc în octombrie 2008;
- *Camera Deputaților* – ultimele alegeri au avut loc în iunie 2006 (următoarele vor avea loc în iunie 2010).

Sistemul juridic:

- Curtea Supremă;
- Curtea Constituțională; președintele și vice-președintele sunt numiți de către președinte pentru un mandat de 10 ani.

Partidele politice parlamentare:

- Partidul Civic Democrat (ODS)
- Partidul Social Democrat Ceh (CSSD)
- Partidul Comunist al Boemiei și Moraviei (KSCM)

- Uniunea Creștin Democrată - Partidul Popular Cehoslovac (KDU-CSL)

- Partidul Verzilor (SZ)

Sistemul executiv:

- *Șeful statului:* președintele este ales de către Parlament pentru un mandat de 5 ani și poate avea cel mult două mandate consecutive. Președintele Vaclav Klaus a fost reales în februarie 2008.

- *Guvern:* Cabinetul este numit de către președintele țării la propunerea premierului. Prim-ministru este Mirek Topolánek (ODS).

III. Strategia de Securitate și Apărare a Republicii Ceh

Drumul spre NATO

Căderea regimurilor comuniste din Europa Centrală și de Est, reunificarea Germaniei, dizolvarea Pactului de la Varșovia, dezmembrarea Uniunii Sovietice au marcat dispariția structurii mondiale bipolare și au schimbat în mod radical configurația politică a Europei și a lumii. Odată cu încheierea „Războiului Rece” are loc o rede-

finire a normelor de securitate și a rolului instituțiilor internaționale. Reconstituirea unității de civilizație și a valorilor democratice din spațiul european are, ca primă etapă, extinderea NATO și a Uniunii Europene. În contextul fenomenului de globalizare și în paralel cu progresele cooperării și integrării regionale au loc și procese perturbatoare la adresa securității, cum ar fi fragmentarea, marginalizarea sau izolarea unor actori internaționali.

La 1 ianuarie 1993 este proclamată Republica Cehă. Politica sa de securitate ia în considerare dificila experiență a definirii geopolitice, a pregătirii securității externe pe care Cehoslovacia a trebuit să o înfrunte de la formarea sa în 1918 și care a culminat cu dubla ocupație militară sovietică (1939 și 1968). Intervenția externă și pierderea ulterioară a independenței economice, culturale și devastările morale au condus la decimarea încrederii în sensul apărării valorilor democratice, incluzând apărarea militară a statului. Această experiență a influențat relațiile publice cu forțele armate și conduita Cehoslovaciei pe scena internațională. Trecutul totalitar al țării a acționat ca o influență negativă pentru economia cehă și încrederea avută de cetățeni în autoritatea statului, în lege și în angajamentele internaționale; de asemenea, a mai afectat relațiile interpersonale și practicile de lucru.

Pentru ca Republica Cehă să acceadă în cadrul Organizației Tratatului Atlanticului de Nord, aceasta trebuia să îndeplinească o serie de criterii, nu doar de natură militară. Primul pas către integrare era acceptarea condițiilor Programului „Partnership for Peace” al Alianței, iar aceasta a însemnat, în primul rând, mobilizarea de fonduri către armată pentru modernizarea acesteia, astfel încât să ajungă la standardele celorlalte forțe armate NATO¹³.

Datorită schimbărilor ce se impuneau în aproape toate sectoarele Republicii Ceha după căderea regimului comunist, drumul către integrarea în structurile euro-atlantice a fost unul foarte dificil. Ministerul Apărării Naționale număra, în 1990, 250 000 de angajați și/sau personal, din care 200 000 soldați. Forțele armate erau compuse din 3 500 de tancuri, 4 500 vehicule blindate și 500 de avioane. Rezulta o armată care în anumite sectoare era mai mare decât armatele

unora dintre marile puteri europene. Însă aceasta nu a fost întreaga moștenire lăsată de fostul regim comunist: toți generali, 82% dintre ofițeri și 51% dintre subofițeri și maiștri militari erau, în timpul regimului comunist, membri de partid¹⁴. Cu toate acestea mulți dintre militarii profesioniști au ales să se retragă din structurile partidului chiar înainte de intrarea în vigoare a legii ce interzicea apartenența unui cadru militar la orice fel de organizație politică.

Transformarea forțelor armate s-a realizat, în primă instanță, sub conducerea cadrelor militare¹⁵, iar mai apoi, după implementarea noii doctrine militare în 1991, de către civili¹⁶. Prin lansarea *Cărții Albe pentru Apărare a Republicii Ceha* în 1995 s-a marcat finalizarea primului pas în reformarea forțelor armate și s-a deschis drumul către accederea în structurile NATO. Carta Albă a clarificat două dintre problemele majore ale armatei din perioada respectivă și anume transparența procesului decizional și problemele ridicate de conducerea civilă. Cu toate acestea, ceea ce lipsea era o definire clară a rolului, statutului și caracterului forțelor armate referitor la interesele țării.

În 1997 guvernul aprobă noua *Strategie Națională de Apărare a Republicii Ceha*¹⁷, strategie ce avea să provoace o serie de schimbări sistemice în funcția de apărare a statului. Prin această strategie s-au mai produs următoarele modificări:

- S-a creat un sistem integrat de apărare bazat pe o strategie de apărare comprehensivă.
- S-a considerat integrarea în NATO cu drepturi depline ca fiind o unealtă pentru dezvoltarea securității și capacității de apărare a Republicii Ceha.
- Prin strategia din 1997 s-a admis și trimiterea de trupe în afara granițelor țării¹⁸.
- Apare un plan pentru formarea de trupe speciale de intervenție, precum trupele speciale antiterorism.

Strategia de Securitate a Republicii Ceha din 1999 și *Strategia Militară a Republicii Ceha* au fost elaborate în jurul standardelor impuse de Tratatul Atlanticului de Nord și strategiei coaliției NATO. Astfel s-a realizat tranziția de la securitate individuală la securitate colectivă însă, fără a se înlătura componenta de securitate națională,

individuală a statului ceh¹⁹. Prin strategia din 1999, Republica Cehă se arăta pregătită să facă uz de forță pentru a apăra teritoriul său și al aliaților săi și totodată să accepte asistență din partea acestora. De asemenea, Cehia s-a arătat pregătită să facă parte din operațiuni de menținere a păcii, incluzând aici și intervenții militare preventive pentru stoparea escaladării conflictelor.

În 12 martie 1999 Republica Cehă a devenit membru cu drepturi depline al NATO, căpătând astfel garanții de securitate prin conceptul apărării colective în acord cu articolul 5 al NATO.

Republica Cehă după integrarea în NATO. Strategiile de Securitate din 2001 și 2003 și cele Militare din 2002 și 2004

În 2001 apare noua *Strategie de Securitate a Republicii Cehă*²⁰ ca urmare a integrării acesteia în structurile NATO. Totodată, strategia de securitate cehă s-a dezvoltat în 2002 și ulterior în 2004 în *Strategia Militară a Republicii Cehă*.

Strategia de Securitate a Republicii Cehă folosește termenul de „*amenințare a securității*” pentru fenomene periculoase și procese născute dintr-o conduită voluntară. Ea definește „*riscurile de securitate*” ca fenomene al cărui impact negativ direct sau indirect în societate, în funcțiile statului sau asupra cetățenilor nu este o manifestare a conduitei voluntare. Totuși, nu este fixată o limită pentru folosirea celor doi termeni. În afară de cei doi termeni, strategia de securitate mai folosește expresiile: *pericol și primejdie* în sensul lor natural²¹.

Comunitatea Statelor Independente, inclusiv Rusia, care constituie o parte importantă a sistemului european de securitate, se găsește în mijlocul unei dezvoltări complexe. Încă din 1991 a existat o schimbare pozitivă în dezvoltarea politică, permițând democrației și economiei de piață să avanseze în cele mai multe din țările CIS. Totuși, aplicarea inconsecventă a reformelor economice și politice a dus la mărirea numărului de noi probleme, incluzând reducerea standardului de viață, scăderea soluțiilor legale ale statului și înflorirea crimei organizate și a corupției. În Regiunea Transcaucasiană și Asia Centrală tensiunea religioasă și etnică a crescut, fiind un factor

de instabilitate în zonă și influențează implicit securitatea europeană.

Un alt factor de instabilitate a securității europene este dat de creșterea tensiunilor etnice și religioase din Orientul Mijlociu și Africa de Nord.

Un risc considerabil al securității îl constituie și posibilitatea de scurgere sau trădarea de informații secrete, în special secrete utilizate de Republica Cehă și aliații NATO care ar putea să zdruncine în mod serios încrederea acestora în Republica Cehă.

Semnificația amenințărilor și riscurilor legate de economie și comerț crește proporțional cu mărirea cooperării economice naționale. Relațiile economice externe dezechilibrate pot cauza serioase probleme economice în anumite țări și să amenințe stabilitatea acestora sau a întregii regiuni.

O atenție constantă trebuie acordată riscurilor de accidente industriale sau de tehnologie militară, dezastre naturale, epidemii, pericole ecologice.

Strategia de securitate distinge interesele strategice și vitale de alte interese. Interesele strategice și vitale ale Republicii Cehă pot fi grupate astfel:

1. Protejarea adevăratei existențe, a suveranității, integrității teritoriale a țării, a principiilor democratice și a statului de drept, precum și crearea condițiilor fundamentale de viață ale cetățenilor săi.

2. Apărarea teritoriului său în acord cu Art.51 din Carta ONU prin folosirea forțelor naționale și a resurselor, în cooperare cu aliații săi din NATO.

3. Garantarea condițiilor și a statutului internațional al Republicii Cehă astfel încât cetățenii să poată profita de securitatea și prosperitatea economică a statului.

4. Contribuția cu însemnate forțe și resurse naționale la protejarea aliaților Republicii Cehă, de asemenea de a juca un rol activ la operațiile în sprijinul păcii sub conducerea organizațiilor internaționale în care este membru sau se străduia să acceadă.

5. Reîntărirea cooperării regionale în special cu Grupul de la Vișegrad, îmbunătățirea relațiilor cu vecinii și în calitate de membru al NATO la susținerea aderării Slovaciei și a altor state din regiune la acesta și la UE.

6. Continuarea procesului de dezarmare și de prevenire eficientă a armelor de distrugere în masă.

7. Menținerea accentuată a prezenței SUA în Europa și dezvoltarea cooperării care să conducă la întărirea globală a securității în regiunea euroatlantică.

8. Dezvoltarea cu succes a unei politici europene comune de securitate și apărare ca parte a procesului de integrare europeană, prin participarea efectivă la crearea acestora atât politic, cât și prin capacitățile sale militare și nonmilitare.

9. Dezvoltarea propriei economii prin mărirea cuantumului exporturilor în PIB și crearea unei securități economice globale la nivelul întregii țări.

10. Realizarea pe termen lung a unui PIB echilibrat, într-un mediu economic stabil și transparent, prin dezvoltarea relațiilor economice de comerț și găsirea de resurse de materii prime alternative.

11. Asigurarea existenței și dezvoltării de zone specifice industriei de apărare.

12. Protejarea vieții, sănătății și proprietății locuitorilor săi în caz de dezastre naturale, ecologice și accidente industriale, sau în caz de alte pericole.

13. Suprimarea și împiedicarea fenomenelor sociale negative ca: crime violente, delictе împotriva proprietății, activități economice ilegale, corupție, terorism și extremism politic, crimă organizată, emigrație ilegală, trafic de persoane, comerțul ilegal cu arme, exploziv și droguri; amenințări la ordinea publică; vandalism și operații ale serviciilor secrete inamice.

14. Creșterea eficienței și profesionalismului sistemului judiciar, administrației locale și de stat, întărirea sistemului național pentru managementul situațiilor de criză și peste hotare în dezvoltarea organizațiilor umanitare internaționale.

15. Protejarea în acord cu legislația în vigoare a anumitor tipuri de informații și crearea unui sistem eficient de securitate între autoritățile regionale și naționale.

16. Asigurarea liberului acces al cetățenilor la informația care nu este protejată prin lege și promovarea dezvoltării tehnologiei informaționale în Republica Cehă.

17. Îmbunătățirea calității vieții de care se bucură cetățenii săi prin sprijinirea în particular

a educației, științei și cercetării; ridicarea standardelor de asistență medicală; protejarea mediului și crearea unui sistem eficient de securitate socială.

Strategia Militară a Republicii Ceha din 2008

În 2007, guvernul ceh a realizat, în urma Strategiei de securitate din 2003, primul raport cu privire la stadiul în care se află securitatea Republicii Ceha. Acest document a fost realizat pentru a se analiza nivelul la care Strategia din 2003 asigură parametri de securitate necesari pentru a face față noilor amenințări și a consecințelor acestora. În paralel cu acest document s-au realizat și rapoarte de securitate la nivel sectorial după cum urmează:

- Raportul de Securitate Militară – Ministerul Apărării.

- Raportul de Securitate Internă și Ordine Publică din 2005 – Ministerul de Interne.

- Raportul cu privire la Securitate în cazuri de Calamitate și Urgență – Ministerul de Interne, Directoratul General pentru Incendii și servicii de urgență.

- Planul Național pentru Combaterea Terorismului – Ministerul de Externe, Ministerul de Interne, Ministerul Apărării, Ministerul Justiției, Ministerul de Finanțe etc.²²

Ca și o concluzie a demersurilor prezentate mai sus, în prezent funcția de apărare a statului este definită prin *Strategia Militară a Republicii Ceha din 2008*. Astfel, securitatea Cehiei este asigurată prin apartenența acesteia atât la organizații precum NATO și UE, cât și la organizații precum ONU și OSCE. Această apartenență se bazează pe interesele de securitate comune pe care statele membre mai sus-menționatele organizații împărtășesc interese de securitate comune.

Securitatea comună este asigurată prin participarea activă la sistemul de apărare colectiv NATO²³. În consecință, deși se continuă dezvoltarea forțelor armate proprii, acestea nu vor acoperi întreaga rază de capabilități.

Prin noua strategie militară²⁴, Republica Cehă își asumă responsabilitatea de a participa la proiecte internaționale de înlăturare a armelor

de distrugere în masă. Ea intenționează să detașeze forțe armate în afara granițelor pentru a participa la operațiuni prin care să minimizeze impactul amenințărilor la interesele de securitate.

Forțele armate cehe se pregătesc pentru o gamă largă de operații, începând cu apărarea teritoriului statului și al Alianței și până la implicarea în eliminarea amenințărilor de natură non-militară la adresa securității naționale. În același timp, participă la promovarea cooperării cu armatele din statele democratice, contribuind efectiv la constituirea unităților multinaționale, care pot fi dislocate în cele mai diverse zone geografice.

Principalele misiuni sunt grupate în trei categorii²⁵:

1. Apărarea Republicii Cehe împotriva oricărui atac din exterior, având ca obiective:

- pregătirea forțelor nominalizate din cadrul Forțelor Terestre pentru trecerea etapizată, de la starea de pace la cea de război, paralel cu apărarea continuă a teritoriului și spațiului aerian;

- nominalizarea și pregătirea din timp de pace a una sau două grupări tactice pentru dislocare rapidă în scopul eliminării unor forțe inamice desfășurate de-a lungul unor linii militare sau paramilitare;

- în eventualitatea escaladării amenințării la adresa securității naționale, constituie unități pentru întărirea celor deja existente;

- elaborarea conceptului de apărare teritorială, incluzând elemente capabile să apere obiectivele importante, pregătește aceste elemente pentru a putea opera în condiții specifice de teren și pentru ca acestea să poată coopera cu formațiuni și unități din cadrul forțelor terestre și aeriene ale aliaților;

- construirea și pregătirea infrastructurii destinate sprijinirii operațiunilor forțelor proprii, cât și pentru a putea permite dislocarea forțelor aliate pe teritoriul statului;

- pregătirea în vederea constituirii unei forțe speciale pentru situații de război, caracterizată prin mobilitate și flexibilitate, care să poată acționa în adâncime, desfășurând operații de-a lungul unei axe (operaționale sau tactice), independent sau în cooperare cu forțele aliate;

- pregătirea, în eventualitatea escaladării amenințării, a planului de dislocare totală a forțelor sale armate, utilizând toate mijloacele din

țară avute la dispoziție, precum și mijloacele aliaților;

- recrutarea și pregătirea persoanelor care intră în cadrul forțelor armate, militari în termen și rezerviști, implicându-se totodată în educarea și pregătirea cetățenilor pentru apărarea statului și a Alianței;

- dezvoltarea și modernizarea continuă a forțelor sale armate și a bunurilor acestora, în limita posibilităților economice ale țării.

2. Participarea la apărarea în cadrul Alianței:

- constituie și pregătește, în conformitate cu sarcinile care îi revin ca membru al Alianței, forțe care intră sub comanda NATO, forțe care pot intra la un moment dat sub comanda NATO, forțe identificate (care pot fi nominalizate) pentru a putea intra sub comanda NATO și forțe sub comandă națională;

- constituie și pregătește formațiuni sau unități profesionale, de arme întrunite, de nivel brigadă, incluzând blindate, sistem de comandă independent și un sprijin logistic organic, unitate care poate fi aeropurtată cu ajutorul mijloacelor aeriene ale Aliaților și să desfășoare operații în afara granițelor statului, ca parte a unor grupuri operaționale aliate;

- asigură și dezvoltă sisteme de comandă, control, informatice și sisteme tehnice de supraveghere, pentru asigurarea compatibilității și interoperabilității forțelor armate cehe cu forțele armate din celelalte state membre ale Alianței.

3. Participarea la misiuni de menținere a păcii, salvare și operațiuni umanitare:

- ia parte la operațiuni de menținere a păcii și de impunere a păcii în cadrul structurilor internaționale, participă la operațiuni de salvare și umanitare în afara granițelor statului, cu unități de nivel batalion mecanizat, plus o companie specială (având un efectiv de până la 1 000 de militari), capabile a fi aeropurtate cu ajutorul mijloacelor aeriene ale aliaților;

- utilizează cooperarea internațională în pregătirea forțelor nominalizate pentru misiunile descrise mai sus;

- constituie și pregătește forțe și mijloace militare în unități de salvare, în timp de pace,

capabile să acționeze pentru salvarea cetățenilor în circumstanțe care amenință viața sau bunurile acestora;

– în funcție de misiuni, selecționează, întărește, restructurează și dislocă unități specializate și unități de arme și servicii pentru a furniza asistență în cazul unui dezastru natural sau accident industrial de proporții.

IV. Concluzii

Deși Republica Cehă s-a confruntat cu multe probleme în perioada de după 1989, aceasta a reușit să structureze fundația unui sistem de securitate printr-o serie de acte și norme legislative și documente doctrinare precum:

- Două legi constituționale.
- Patru acte normative ce definesc aria securității, apărării și a managementului crizelor.
- 23 de acte normative.
- 19 regulamente și decrete.
- Trei strategii de securitate, în 1999, 2001 și 2003 și cinci strategii militare.
- Politici cheie ce definesc scopurile și stagiul la care se află reforma forțelor armate.

Calitatea de membru în NATO prin ea însăși oferă un standard de securitate fără precedent. Astfel, Republica Cehă este protejată împotriva unei agresiuni prin efectul preventiv și garanțiile oferite de ajutorul aliat.

Cu privire la statutul de membră a UE, garanțiile de securitate externe existente au devenit mult mai puternice și profunde. Recenta integrare a statului în comunitatea europeană a contribuit fără îndoială la întărirea stabilității economice și politicii interne și a deschis noi oportunități în lupta împotriva crimei organizate și în combaterea dezastrelor naturale și de mediu.

Cu toate acestea, nu putem afirma că nu mai există probleme în domeniul securității. Rata criminalității, ca să oferim un simplu exemplu, s-a triplat în ultimele două decenii, iar forțele polițienești au o lipsă majoră de resursă umană, care devine din ce în ce mai greu de găsit. Lupta împotriva corupției și o mai eficientă și transparentă administrare a bugetelor de apărare sunt acțiuni necesare pentru a convinge atât reprezentanții guvernului, cât și opinia publică să

majoreze aceste fonduri, care oricum se află într-un trend descrescător.

Note

¹ Miloš Balabán, Antonín Rašek, Libor Stejskal, *The Extended Concept of Security and the Czech Security Practice*, Central European Journal of Public Policy, Vol. 2 – N° 2, December 2008, pp. 41-42.

² Barry Buzan, *Popoarele, statele și frica*, Editura Cartier, Chișinău, 2000, pp. 124-141.

³ Doi dintre susținătorii marcanți ai școlii realiste de Relații Internaționale sunt Hans Morgenthau, *Politics Among Nations* și E.H. Carr, *The Twenty Years' Crisis*.

⁴ Unul dintre susținătorii marcanți ai curentului idealist a fost Woodrow Wilson.

⁵ Coord. Luciana Alexandra Ghica, Marian Zulean, *Politica de securitate națională. Concepte, instituții, procese*, Polirom, București, 2007, p. 29.

⁶ *Ibidem*, p. 41.

⁷ Gregory D. Foster, *A Conceptual Foundation for the Development of Strategy*, in James Gaston (ed), *Grand Strategy*, National Defence University Press, Washington (DC).

⁸ Perioada la care ne referim este între 1000-1350 d.Hr.

⁹ Lonnie R. Johnson, *Central Europe. Enemies, Neighbors, Friends*, Oxford University Press, Oxford – New York, 1996, pp. 27-30.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 33-37

¹¹ *Ibidem*, pp. 87-95; Oscar Halecki, *History of East Central Europe vol. II*, New York, 1952, pp. 3-6.

¹² <http://praga.mae.ro/index.php?lang=ro&id=13562> accesat azi 23.03.2009.

¹³ Miloš Balabán et al, *Development of Security Policy and Strategy of the Czech Republic 1990-2009*, studiu publicat pe <http://www.ceses.cuni.cz/CESES-65-version1-Study.pdf> accesat azi 23.03.2009, p. 16.

¹⁴ *Ibidem*, p. 2.

¹⁵ Prima formulare a politicii de apărare a apărut sub forma *Doctrinei Militare a Republicii Federale Cehe și Slovace*.

¹⁶ Se pare că, deși perioada de conducere a forțelor armate de către foști generali nu a fost neeficientă, reformele profunde s-au realizat sub conducerea civilă ulterioară.

¹⁷ http://www.army.cz/assets/files/5819/National_Defence_Strategy_CR.pdf accesat azi 23.03.2009.

¹⁸ Această decizie nu putea fi luată decât cu aprobarea ambelor camere ale Parlamentului Republicii Cehe.

¹⁹ Trecerea de la securitate națională/individuală la securitate colectivă s-a realizat în conformitate cu capitolul 7, articolul 51 din Carta ONU, vezi <http://www.un.org/aboutun/charter/chapter7.shtml> accesat azi 23.03.2009.

²⁰ Strategia de securitate apărută ulterior, în 2003, nu reprezintă altceva decât o versiune amendată a celei din 2001.

²¹ http://www.army.cz/assets/files/5819/Military_Strategy_of_the_Czech_Republic_-_2002.pdf accesat azi 23.03.2009.

²² Miloš Balabán, Antonín Rašek, Libor Stejskal, *op. cit.*, p. 46.

²³ Participarea Republicii Cehe la sistemul de apărare colectivă se realizează la întreaga rază geografică a operațiunilor NATO.

²⁴ http://www.army.cz/assets/files/5819/The_Military_Strategy_of_the_Czech_Republic-2008.pdf accesat azi 23.03.2009.

²⁵ Vezi Strategiile militare din 2002, 2004 și 2008.

Bibliografie

1. Buzan, Barry, *Popoarele, statele și frica*. Editura Cartier, Chișinău, 2000.

2. Bellany, Ian, *Către o teorie a securității naționale*. Political Studies. 29:1. 1981.

3. Holsti, K. J., *Internațional Politics. A Framework for Analysis*, New Jersey, 1995.

4. Johnson, Lonnie, *Central Europe. Enemies, neighbors, friends*, Oxford University Press, New York, Oxford, 1996.

5. Halecki, Oskar, *Borderlands of Western Civilization. A History of East Central Europe*, New York, 1952.

6. Coord. Ghica Luciana Alexandra, Zulean Marian, *Politica de securitate națională. Concepte, instituții, procese*, Polirom, București, 2007.

7. Gaston, James (ed), *Grand Strategy*, National Defence University Press, Washington (DC).

8. Balabán, Miloš, Rašek, Antonín, Stejskal, Libor, *The Extended Concept of Security and the Czech Security Practice*, Central European Journal of Public Policy, Vol. 2 – N° 2, December 2008.

9. Balabán, Miloš et al., *Development of Security Policy and Strategy of the Czech Republic 1990-2009*, studio publicat pe <http://www.ceses.cuni.cz/CESES-65-version1-Study.pdf> accesat azi 23.03.2009.

10. <http://www.army.cz>.

11. <http://old.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?idj=2&amb=1>.

12. <http://www.mae.ro/>.

13. <http://www.mapn.ro>.

14. <http://www.un.org>.

15. <http://www.nato.int/>.

16. <http://www.osce.org/>.

ABSTRACT

The purpose of the present study is to offer the reader a general view of the security strategy of the Czech Republic out of an evolutionary point of view. So rather than analasing in detail a specific security or military strategy we will focus on describing the development and evolution of the Czech Republic's defence strategies in the period after the "velvet revolution" till the adoption of the last military strategy in 2008.

Peter-Vlad Szasz is a junior researcher within the Institute for Political Studies of Defence and Military History. He is specialized on area studies and security studies, with a focus on the central European space. He graduated Political Sciences at the University of Cluj and holds a Master degree in International Relations – Conflict Analysis and Prevention at the National School for Political Studies and Administration from Bucharest.

ORIENTUL MIJLOCIU EXTINS

LEGITIMITATE ȘI SECURITIZARE. PARTIDELE POLITICE DIN ISRAEL ȘI ABORDAREA SECURITĂȚII NAȚIONALE

Horia Bărbulescu*

Teoria securitizării: o abordare constructivistă cu influențe realiste

Conceptul de „securitizare” a fost introdus de Waever et al. în volumul din 1993 *„Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe”*. Acest concept a fost apoi dezvoltat într-o teorie a securitizării de Buzan et al. în lucrarea *„Security: A New Framework for Analysis”*. Aplicarea teoriei securitizării la cea anterioară a „complexelor regionale de securitate” din lucrarea lui Buzan *„Popoarele, Statele și Teama”*, se va face în cadrul lucrării *„Regions and Powers: The Structure of International Security”*. Cu toate acestea, din informațiile deținute de autor, nu s-a mai încercat o aplicare aprofundată a teoriei la domeniul intern al statului și la dinamica intersubiectivă a actorilor din acest spațiu (mai ales la partide). Acest lucru pare neobișnuit din moment ce teoria își reclamă o descendență sociologică constructivistă punând accent pe dimensiunea intersubiectivă a construirii strategiilor de securitate. În cele ce urmează, voi face o prezentare a teoriei securitizării și a câtorva critici aduse acesteia.

O chestiune publică se poate afla de-a lungul unui spectru ce include:

- nonpolitizarea: problema nu există în debateră publică, actorii nu sunt preocupați de ea, deci nu există politici explicite în privința ei;

- politizarea: chestiunea este gestionată prin politici publice;

- securitizarea: problema este prezentată ca o amenințare existențială, care necesită măsuri de urgență în afara limitelor normale ale procedurilor politice¹.

Securitizarea este „un proces prin care este construit un înțeles intersubiectiv în cadrul unei comunități politice pentru a trata ceva ca pe o amenințare existențială la adresa unui obiect de referință prețuit și pentru a permite cererea unor măsuri excepționale și imediate pentru a gestiona amenințarea”². Securitizarea este deci definită ca fiind acțiunea prin care politica „trece în afara regulilor stabilite ale jocului și prin care se desemnează o problemă fie ca tip special de politică, fie ca fiind deasupra politicii”³.

Etapele securitizării includ:

- acțiunea de securitizare: prezentarea unei probleme ca amenințare existențială (depinde de actorul care securitizează);

- acceptarea de către public a chestiunii ca necesitând o securitizare (depinde într-o mai mare măsură de audiență);

- măsurile extraordinare care încalcă regulile⁴.

Abordând problema succesului securitizării, adepții Școlii de la Copenhaga afirmă că acesta are câteva condiții facilitatoare. Acestea din urmă nu au numai valoare empirică (prin faptul că ne indică condițiile de succes ale unei securitizări), ci și valoare teoretică, prin faptul că limitează numărul de actori, amenințări și obiecte de referință care pot fi incluse în studiul securității. Condițiile care facilitează securitizarea sunt:

1. nevoia internă a actului discursiv de a se încadra în gramatica securității;

* Beneficiar al proiectului „Burse doctorale în sprijinul cercetării: Competitivitate, calitate, cooperare în Spațiul European al Învățământului Superior”, proiect cofinanțat de Uniunea Europeană prin Fondul Social European, Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

2. condițiile sociale legate de poziția de autoritate a actorului care securitizează (relația vorbitor-audiență);

3. caracteristicile preținsei amenințări care facilitează sau împiedică securitizarea (se referă la aspecte asociate istoric unei anumite amenințări și considerate în general amenințătoare).

Prima condiție implică construirea unei narațiuni care include (a) amenințarea existențială, (b) punctul critic de unde nu se mai poate face nimic și (c) o posibilă cale de rezolvare. În plus, se pot adăuga „dialectele diferitelor sectoare: discurs despre identitate în sectorul societal, recunoaștere și suveranitate în sectorul politic, sustenabilitate în sectorul mediului etc.”⁵. A doua condiție se referă la faptul că actorul ce securitizează trebuie să se afle într-o poziție de autoritate și cu cât el este mai sus în ierarhia comunității politice din care face parte publicul, cu atât șansele de succes ale securitizării sale cresc. Ultima condiție facilitatoare se referă la amenințare: „este mai probabil ca cineva să aducă în discuție o amenințare de securitate dacă se referă la anumite obiecte considerate în general amenințătoare fie ele tancuri, sentimente ostile sau ape poluate”⁶. În plus, distanța în spațiu și timp (iminența amenințării) este și ea importantă chiar dacă adesea ea este implicată în ideea de amenințare existențială.

Teoria securitizării are puternice influențe constructiviste (chiar am putea spune că este de sorginte constructivistă), din moment ce presupune un proces de construcție socială „a unui înțeles împărtășit despre ceea ce trebuie considerat ca amenințare și combătut printr-un răspuns colectiv”⁷. Actorii care realizează cu succes securitizarea unei chestiuni sunt ceea ce Wendt numește actori colectivi sau agregați „*corporate actors*”⁸ – (statul, societatea civilă), actorii individuali fiind lipsiți de această putere, excepție făcând cazul când aceștia din urmă reprezintă o instituție politică. De cele mai multe ori, actorul care securitizează nu poate fi simultan și obiect de referință, ci va face securitizarea în raport cu statul, națiunea sau o altă comunitate, principiu sau sistem. Alteori însă actorul care securitizează se poate confunda cu obiectul de referință ca în cazul unui guvern (sau partid politic) care securitizează o problemă de securitate a regimului.

În domeniul militar al securității, obiectul de referință este, aproape întotdeauna, statul, iar actorul care securitizează poate fi tot statul, „dar un număr de actori funcționali pot de asemenea să influențeze deciziile”⁹. Se poate afirma că în cazul unui partid politic care face parte din guvern sau parlament, el este implicit obiect al securitizării dacă se securitizează statul sau națiunea deoarece el este un reprezentant suveran ales al națiunii. Totuși, în acest caz el nu este în primul rând obiect de referință, ci un instrument prin care se pot înlătura amenințările (ex.: votează pentru măsuri de ieșire din situație). Doar în cazul în care se securitizează regimul, el este obiect de referință principal.

În lumina celor afirmate mai sus putem spune (împreună cu adepții Școlii de la Copenhaga) că securitizarea ar trebui văzută într-o manieră negativă, ca un eșec în gestionarea problemelor în cadrul politicii normale. Desecuritizarea este opțiunea cea mai bună pe termen lung deoarece presupune să nu existe chestiuni tratate drept „amenințări împotriva cărora nu avem mijloace de contracarare”, ci aceste chestiuni vor fi mutate în afara binomului amenințare-apărare înapoi în sfera publică obișnuită¹⁰. Astfel, chiar dacă decidenții aleg securitizarea, publicul trebuie să realizeze că această acțiune este o chestiune de decizie politică și nu este doar o reflecție inocentă a *existenței reale* a unei amenințări. În cele mai multe cazuri, chestiunile securitizate devin amenințări de securitate în măsura în care ele sunt definite astfel. Totuși, din cauza unei relații consolidate ce există cel mai adesea între vorbitor și audiență, anumite acțiuni de securitzare pot fi respinse imediat sau nici nu pot fi făcute¹¹.

Una dintre criticile aduse conceptului de „securitzare” a fost că este neclar ce constituie o măsură extraordinară pentru un actor non-statal. Cu alte cuvinte, ce este o măsură care trece dincolo de procedurile standard politice pentru o organizație nonguvernamentală precum Greenpeace?¹² Cei care afirmă această critică pretind că promotorii conceptului de „securitzare” adoptă un subterfugiu pentru a-l justifica analitic. Subterfugiul îl constituie afirmația adepților Școlii de la Copenhaga că procesul de securitzare are succes doar dacă primele două etape (afirmarea amenințării și acceptarea de

către public) sunt îndeplinite, fără a mai fi nevoie de luarea de măsuri excepționale. În primul rând, chiar și organizațiile nonguvernamentale se pot lansa în acțiuni ce pot fi încadrate în afara jocului politic normal: nesupunerea civilă, ecoterorismul etc. Unele dintre puținele organizații care nu pot face acest lucru sunt partidele politice din cadrul democrațiilor. Însă, în cazul acestora dacă populația acceptă securitizarea lor, partidele vor câștiga capital electoral și vor putea să aplice măsurile extraordinare cerute, mai devreme sau mai târziu, după eventuala alegere a lor în cadrul guvernului. Astfel, observăm că pretinsul subterfugiu la care se referă criticii teoriei securitizării se justifică în ansamblul teoretic atunci când îl aplicăm empiric.

O altă critică adusă teoriei securitizării este la adresa ideii realiste de excepționalitate a amenințării. „Multe din practicile de securitate actuale se ocupă cu «amenințări» care se află sub nivelul excepționalității. Vocabularul realist tinde să creeze o dihotomie strictă între politizare și securitizare care împiedică aplicarea teoriei la securitizări din realitatea concretă”¹³. Unii cercetători au acreditat ideea construirii unei scări a securitizării care pornește de la „risc” și „violare” până la amenințare și securitate¹⁴. În pofida acestei observații, acest neajuns nu îmi viciază analiza din moment ce mediul de securitate în care evoluează statul în discuție – Israel – este unul cu puternice caracteristici realiste, dar în care construcția identității de securitate are o importanță capitală pentru o astfel de analiză.

Partidele și folosirea securitizării în scopul legitimării

Kadima

Abordarea generală a *Kadima* la primele alegeri la care a participat (2006) a combinat scepticismul, în privința posibilității de a ajunge la un acord negociat, cu dorința de a face concesii și un accent pus pe demografie și păstrarea identității Israelului ca stat democratic, dar cu o largă majoritate constând din evrei. În mod tradițional, Partidul Muncii fusese perceput drept cel mai înclinat către concesii și un susținător al păcii. De cealaltă parte fusese *Likud*, care per-

cepea doctrina „păcii contra teritorii” și măsurile de retragere unilaterală drept greșeli care creau vulnerabilități strategice. Odată cu înființarea *Kadima*, acest monopol a fost înlăturat creând posibilitatea unei abordări mai pragmatice, de centru-dreapta, percepută ca adaptată la acțiunile oponentului palestinian.

Victoria *Kadima* la alegerile din 2006 a fost determinată parțial de două măsuri de securitate pe care acest partid le-a promis. Una dintre ele a fost continuarea construirii barierei de securitate/separare între Israel și Cisiordania. A doua a fost promisiunea retragerii unilaterale din teritoriile ocupate. Aceste măsuri reflectă două securitizări pentru două amenințări existențiale diferite, cu obiecte de referință diferite. Construirea barierei de securitate a însemnat securitizarea terorismului palestinian și a fost chiar parte a planurilor foștilor prim-miniștri ai Partidului Muncii, Yitzhak Rabin și Ehud Barak¹⁵. În plus, s-a bucurat de un real suport în rândul publicului și s-a dovedit o alternativă de succes la intervenția militară directă atingându-și scopul: numărul atacurilor teroriste a scăzut semnificativ. Pe de altă parte, retragerea unilaterală era, ca politică de securitate, și un răspuns la securitizarea palestinienilor ca indivizi și nu ca teroriști. Astfel, măsura ținea la apărarea identității statului israelian și preservarea caracterului său evreiesc prin sacrificarea idealului „Israelului Mare”. Fără retragerea din zonele dens populate cu palestinieni, Israelul putea fi în pericol de a fi transformat într-o zi într-un stat binațional dacă majoritatea palestiniană alegea să ceară dreptul de a vota în Israel mai degrabă decât să aibă un stat al lor. În cadrul acestei securitizări, Sharon a avut ca obiect de referință identitatea statului prin care valoarea „Israelului Mare” era subordonată valorii mai importante a menținerii Israelului ca stat evreiesc și democratic, cu o largă majoritate evreiască. Același principiu s-a păstrat și la alegerile din 2009, chiar dacă mai puțin popularizat în timpul campaniei dar mai pronunțat după aceea¹⁶.

Surprinzător este că la alegerile din 2006, nici *Kadima* și nici un alt partid nu au pus accentul pe amenințarea nucleară iraniană în ciuda faptului că președintele iranian Ahmadinejad a negat Holocaustul și a cerut distrugerea Israelului. Chiar dacă chestiunea a fost discutată, nu a existat o

dezbatere de o amploare potrivită, despre cum ar trebui să răspundă Israelul, ceea ce reflecta consensul existent în privința acestei probleme sensibile. În 2009, chestiunea iraniană a fost securitizată în toate platformele-program, dar știrile și dezbaterile nu s-au concentrat foarte mult asupra chestiunii. Platforma *Kadima* din 2009 conține securitizarea acestei chestiuni, soluția propusă fiind acțiunea în interiorul comunității internaționale cu specificația că SUA sunt responsabile pentru crearea presiunilor economice și politice asupra Iranului pentru ca acesta să își oprească activitățile legate de programul nuclear¹⁷.

Platforma *Kadima* din 2009 securitizează atacurile teroriste și tirurile cu rachete propunând ca soluție renunțarea la ideea (proprie) a retragerilor unilaterale și chiar înlăturarea Hamas din Gaza¹⁸. În plus, platforma se pronunță pentru păstrarea „blocurilor majore de coloniști” (Ariel, Gush Etzion și Maalei Adumim) în interiorul granițelor finale ale statului Israel. Ideea reflectă securitizarea chestiunilor identitare și încercarea de a sugera un schimb între populațiile de coloniști și teritoriile ocupate de aceștia, pe de o parte, și populația de arabi israelieni din teritoriile aflate la marginea granițelor israeliene.

Adepții unei viziuni centriste nu vor sprijini ideologia de tip „Eretz Israel” (incorporarea tuturor teritoriilor Israelului istoric), dar „nici nu-și vor diminua scepticismul față de viabilitatea unui acord permanent de pace negociat în absența unui partener care să fie capabil și doritor să accepte existența celuiilalt”¹⁹. Pentru a câștiga alegerile, orice partid va trebui să-și construiască politica externă și de securitate într-un mod care să pară credibil față de tendințele centriste manifestate de marea parte a publicului²⁰.

Likud

Așa cum relevă Shamir și Shamir, acest partid se concentrează, în campaniile electorale, mai ales pe încercări de a-și crește legitimitatea prin securitizări. *Likud* a invocat aproape constant chestiuni legate de conflict, fie că era la putere sau în opoziție, cu excepția alegerilor din 1992. Această excepție poate fi explicată prin faptul că

au ales calea desecurizării pentru a nu fi percepuți, în eventualitatea succesului negocierilor de pace, ca un actor care afectează procesul de pace. Tendința generală a *Likud* a fost de a-și mări șansele câștigării voturilor prin apelul la discursuri de securitate.

După semnarea acordurilor de la Oslo, politica *Likud* în materie de securitate a căutat o adaptare la situație. Rezultatul a fost o ușoară mișcare a doctrinei în materie de securitate către centru. Această mișcare s-a concretizat în faptul că platforma electorală nu mai susținea dreptul la suveranitate asupra întregului pământ al Israelului (ce includea teritoriile ocupate) și nu se mai făcea referire la contribuția coloniilor la securitate²¹. În plus, odată cu anul 1994 s-a produs abandonarea completă a principiului „ambelor maluri” (ale Iordanului să fie incluse în statul Israel), odată cu votul majorității membrilor *Likud* în favoarea tratatului de pace cu Iordania. Cu toate acestea, percepția că *Likud* este înclinat mai degrabă spre încercări de securitizare, măsuri unilaterale și negarea compromisurilor a micșorat șansele acestui partid la alegerile din 1999, al căror rezultat a fost formarea unui guvern în fruntea căruia exista un premier laburist (Ehud Barak). De asemenea, venirea la putere în 1996 a unui guvern *Likud* pe o platformă care căuta să oprească „procesul prin care Israelul renunța la avantajele lui strategice”²² era un semn că deviația spre centru nu era evidentă. Tot în 1996, securitizarea chestiunii divizării Ierusalimului reflectată în sloganul „Peres va diviza Ierusalimul” a contribuit la victoria acestui partid.

Disputa care continua încă din anul precedent numirii lui Sharon a fost dacă să securitizeze Autoritatea Palestiniană și pe Yasser Arafat ca inamici. Contextul a determinat guvernul să securitizeze Autoritatea Palestiniană, să încalce prevederile Acordurilor de la Oslo, ordonând FAI să intre în Cisiordania. Acest context se referă la creșterea numărului de atacuri teroriste pe teritoriul Israelului (v. condiția facilitatoare a securitizării cu numărul 3) și faptul că AP nu răspundea nici măcar cu declarații de condamnare. Astfel, s-a ajuns la ceea ce teoria securitizării numește măsuri extraordinare de urgență. Scopul declarat al operațiunii „Scut Defensiv” (martie-mai 2002) era combaterea terorismului însă ea a

inclus și asediul clădirilor guvernamentale ale AP. În urma acestei operațiuni, numărul atacurilor sinucigașe a scăzut, însă nu semnificativ. Însă chiar dacă percepția publicului israelian a fost că situația nu s-a îmbunătățit substanțial, operațiunea a fost percepută ca fiind una legitimă și premierul a câștigat popularitate.

Descrierea de mai sus este o ilustrare clară a unui proces de securitzare încheiat cu succes (de la prima până la cea de-a treia etapă), despre care am putea spune că a fost determinat de o mișcare de opinie de jos în sus, publicul dând semne că se aștepta la o campanie împotriva Intifadei. „Perioada lungă și dificilă ce a precedat operațiunea a creat un sprijin larg pentru folosirea forței, consolidând poziția lui Sharon în centrul consensului israelian”²³. Cel care a implementat operațiunea, șeful de stat major general, Shaul Mofaz, a fost invitat de către Sharon în timpul alegerilor din 2003 să devină ministru al Apărării, exploataându-i astfel legitimitatea și imaginea de om hotărât să folosească forța împotriva terorismului palestinian. Tot în timpul campaniei din 2003, *Likud*, prin vocea liderului Sharon, a încercat o securitzare legată de războiul din Irak, accentuând posibilitatea unui eventual atac irakian cu rachete împotriva Israelului în ciuda faptului că probabilitatea unui astfel de atac era apreciată ca fiind redusă²⁴. Partidul Muncii a reacționat imediat spunând că Sharon vrea doar să distragă atenția de la scandalurile de corupție care apăruseră în interiorul *Likud*. Astfel, alegerile din 2003 au fost cele în care securitizările au avut cea mai mare influență asupra rezultatului, oferind un avantaj *Likud* prin atitudinea sa combativă.

În privința altor chestiuni sensibile, precum soarta coloniilor, poziția lui Sharon se lovea de cea a majorității publicului ce considera coloniile un dezavantaj strategic. Sharon a reușit să estompeze chestiunea făcând referințe vagi la disponibilitatea sa de a face „compromisuri dureroase”²⁵. Totuși, presiunile publicului în vederea aplicării unei măsuri de urgență, precum bariera de securitate și construirea ulterioară a acesteia, au determinat „luarea în considerare de către guvern a unei viitoare retrageri a coloniștilor din afara acestei bariere”²⁶. Aceste considerații au stârnit protestele coloniștilor și ale

militanților extremei drepte care nu erau pregătiți să renunțe la idealul „Israelului Mare”.

La alegerile din 2006, platforma *Likud* se referea la dreptul evreilor asupra „Eretz Israel”, sprijin pentru activitatea coloniștilor și opoziție față de crearea unui stat palestinian. Referitor la o eventuală retragere unilaterală, platforma susținea că o astfel de mișcare ar fi erodat capacitatea de descurajare a Israelului și ar fi adus Hamas la putere. Totuși, eforturile *Likud* de a securitiza victoria Hamas, tirurile cu rachete Kassam și legătura lor cu retragerea nu au reușit să obțină rezultatele scontate. În plus, foștii comandanți militari au jucat un rol mult mai redus decât în celelalte alegeri²⁷. Mai mult chiar, *Likud* înclina în continuare (așa cum vom vedea că a făcut și la alegerile de anul acesta) către o securitzare a „păcii contra teritorii”, afirmând că „granița de securitate” a Israelului este cea post-1967 și că măsurile excepționale precum ocupația trebuiau păstrate.

La alegerile din 2009, platforma *Likud* în privința securității naționale a fost singura care a accentuat mai mult pe securizarea dosarului nuclear iranian. Amenințarea existențială iraniană este prezentată ca fiind una nu numai la adresa Israelului, ci și la adresa întregii lumi²⁸. Punctul critic al narațiunii îl constituie, bineînțeles, menționarea distrugerii totale a Israelului. Soluția propusă este destul de vagă, lăsând o plajă largă de opțiuni „ce implică ralierea opiniei publice globale pentru a impune sancțiuni economice și diplomatice Israelului până la pregătirea pentru un răspuns militar adecvat dacă celelalte metode eșuează”. Chiar dacă este clasificată drept prioritate a viitorului guvern, ambiguitatea soluției ține și de faptul că o politică distinctă în acest sens nu poate fi urmată decât cu acordul și cooperarea SUA sau fără acestea și cu riscul de a dăuna alianței informale a Israelului cu marea putere. Decizia *Likud* de a securitiza această problemă vine din tendința acestui partid de a-și fundamenta campania electorală pe cât mai multe securizări, la care să ofere eventuale soluții bazate pe descurajare și folosirea forței.

Problema terorismului palestinian este securizată în stilul obișnuit al *Likud*, iar soluția propusă este, în mod evident, folosirea forței armate în cadrul mai larg a ceea ce a devenit

cunoscut drept „războiul global împotriva terorismului”. Ceea ce este diferit față de platforma celui alt partid de dreapta israelian, analizat aici (Israel Beiteinu), este că această chestiune a identității nu apare ca obiect de referință în cadrul unei securitizări decât indirect prin menționarea statutului Ierusalimului. Cetățenii israelieni de origine arabă nu sunt securitizați atât de clar precum o face Israel Beiteinu, ci doar prin menționarea refuzului de a primi refugiații palestinieni înapoi în Israel. Pe de altă parte, se observă faptul că principiul „două state, două popoare” nici măcar nu este menționat în platforma Likud.

Așadar, putem spune că principalele premise ale orientărilor de securitizare ale Likud se bazează pe ideea că Israelul este implicat într-o luptă pentru supraviețuire cu vecinii săi arabi și că o înfrângere militară majoră ar însemna anihilarea sa. Observațiile au scos la iveală faptul că, în viziunea Likud, mijlocul principal pentru a preveni această distrugere este menținerea superiorității militare absolute și permanente în regiune. Puținele concesii făcute, de exemplu retragerea parțială a trupelor din Hebron, au fost mai degrabă impuse de obligațiile internaționale asumate de guvernele anterioare.

Israel Beiteinu

Israel Beiteinu este un partid de imigranți ruși care a fost parte a Uniunii Naționale la alegerile din 2003. În 2006 a candidat independent și includea câteva persoane asociate stângii. La aceste alegeri, partidul condus de Avigdor Lieberman și-a schimbat politica față de teritoriile ocupate. El a propus compromisul teritorial atât timp cât include un schimb teritorial prin care zonele din interiorul israelian pre-1967, cu o concentrație mare de cetățeni arabi, vor fi anexate unui eventual stat palestinian. Deși Sandler și Rynhold sugerează că aceasta ar fi o acțiune caracteristică centrului și ar semnala o modificare a orientării de extremă dreapta a partidului în discuție, consider că ideea separării pe criterii etnice și cea a măsurilor unilaterale pentru o eventuală asigurare a securității israelienilor arată faptul că orientarea predominant de dreapta a Israel Beiteinu nu s-a schimbat. Soluția

separării etnice este însoțită de propunerea unei politici mai stricte în privința acordării cetățeniei și care îi vizează mai ales pe cetățenii israelieni de origine arabă. Chiar Sandler și Rynhold observă că această propunere a fost adoptată și de partidele de extremă dreapta Tcheiya și Tzomet²⁹. Așadar, asocierea lui *Israel Beiteinu* cu politici de securitate și politică externă de centru nu pare a fi justificată.

Prăbușirea Procesului Oslo a întărit nevoia unei soluții teritoriale la problema demografică. Publicul a devenit tot mai îngrijorat de faptul că timpul lucra în favoarea palestinienilor în privința raportului demografic din Israel și teritoriile ocupate. Devenea clar faptul că tendințele demografice combinate cu *statu-quo-ul* teritorial post-1967 reprezentau o amenințare majoră la adresa menținerii caracterului evreiesc al statului Israel³⁰. Această percepție a dus la ascensiunea *Israel Beiteinu*, care a pus accentul pe o soluție la problema raportului demografic și la cea a puterii tot mai crescute a segmentelor conservatoare și ortodoxe ale societății – Haredim. Partidul a manifestat cea mai dramatică schimbare de perspectivă asupra problemei teritoriale, însă a păstrat ideea fundamentală de securitizare a cetățenilor israelieni de etnie arabă. Ca obiect de securitizare erau invocate atât societatea prin compoziția și identitatea ei, cât și statul prin caracterul lui evreiesc. Motivele acestei securitizări sunt studiile demografice care atrag atenția asupra alterării echilibrului demografic existent din cauza creșterii numărului de arabi israelieni în detrimentul evreilor israelieni. Acest fenomen ar fi cu atât mai pronunțat în cazul păstrării teritoriilor ocupate în 1967.

Pe de altă parte, una dintre principalele puncte ale platformei electorale a *Israel Beiteinu* era modificarea legii cetățeniei care să includă un așa-numit „test de loialitate” prin care fiecare cetățean ar fi trebuit să semneze o declarație de loialitate la adresa statului. Refuzul de a semna un astfel de document ar fi însemnat depunerea de principalele drepturi civile (dreptul de a candida și de a vota). Această idee era practic o securitizare a propriilor cetățeni care ar fi fost priviți drept potențial amenințatori la adresa statului. Această manevră a fost probabil cea mai de succes securitizare în scopul creșterii numărului de voturi

primite și legitimității. „Testul de loialitate” a stârnit dezbateri și a atras alegătorii de dreapta, dar șansele lui de a fi pus în practică sunt îndoielnice atât timp cât acest lucru depinde de acceptarea Israel Beiteinu într-o coaliție ai cărei membri nu vor admite acest punct.

Actuala platformă electorală a *Israel Beiteinu* se bazează pe două securitizări care pot părea surprinzătoare. Prima este cea la adresa întregului Islam³¹, care declară această religie o amenințare existențială și pune pe seama Islamului mare parte din problematica de securitate cu care se confruntă Israelul. A doua securitizare – menționată anterior – este cea a minorităților (naționale și religioase), care echivalează prezența acestora pe teritoriul unui stat cu un „potențial periculos de conflict”³². În plus, apare ceea ce am numit și la Likud o „securitizare a păcii” prin intermediul ideii că: „încercările de a ajunge simultan la pace și la securitate au eșuat, dezvăluindu-se drept speranțe false care au condus numai la dezamăgiri”, iar „abordare teritorii contra pace este fundamental greșită”³³. La această securitizare contribuie și ideea că „cererile pentru crearea unui stat palestinian și dreptul de reîntoarcere sunt numai un subterfugiu”, o etapă către scopul suprem al musulmanilor de a distruge statul Israel.

Observăm apoi chiar securitizarea unor principii de sorginte liberală, precum cel la autodeterminare, care „trebuie expuse ca fiind doar o platformă către înaintarea acestor scopuri distructive”. Soluția propusă de *Israel Beiteinu* este „schimbul de teritorii și populații cu scopul de a separa națiunea evreiască de cea arabă”³⁴.

O altă securitizare se referă la Siria și presupusele ei aspirații către viziunea unei Sirii Mari (care să includă și Libanul). Din platforma-program reiese „clar” că Siria vrea, poate și va reuși, „să cucerească Libanul”³⁵. În același timp, renunțarea de către Israel la Înălțimile Golan este considerată de nedorit și este încurajat un acord care să stipuleze „prezența israeliană în Înălțimile Golan pe baza unui contract pe 99 de ani reînnoibil”.

Astfel, putem observa că securitizarea care domină discursul acestui partid are ca obiect de referință identitatea statului Israel. Amenințarea principală în acest sens o constituie cetățenii

israelieni de origine arabă, dar și palestinienii din teritoriile ocupate (în eventualitatea că acestea vor rămâne încorporate în Israel). Pe de altă parte, nici acceptarea unui stat palestinian nu este afirmată clar, ci doar pentru un eventual moment în care Israelul va fi pregătit, din punct de vedere al securității, să admită o astfel de entitate la granițele sale. Soluțiile propuse au fost „testul de loialitate”, „schimbul de teritorii și populații” și folosirea forței.

Partidul Muncii

Platforma cu care *Partidul Muncii* a concurat la alegerile din 1992 se adaptase perspectivei acordurilor de pace. Recunoștea drepturile naționale ale palestinienilor, dezvăluia disponibilitatea de a negocia și de a face compromisuri cu Organizația pentru Eliberarea Palestinei. Astfel, chestiunea păcii și securității a fost cea care i-a făcut pe alegătorii Likud să treacă de partea *Partidului Muncii*. Ulterior, în urma acordurilor de la Oslo, platforma electorală a *Partidului Muncii* nu mai cuprindea opoziția față de crearea unui stat palestinian și preconiza recunoașterea poporului palestinian³⁶.

În urma concesiilor fără precedent făcute de Ehud Barak în iulie 2000, în timpul summit-ului de la Camp David cu președintele Clinton și cu Yasser Arafat și după izbucnirea Intifadei, Barak a fost forțat să intre în alegeri deoarece nu se mai bucura de majoritate în Knesset. Greșelile lui Barak au constatat în faptul că a făcut compromisul de a negocia fără un acord de încetare a focului și că oferea palestinienilor retragerea unilaterală fără garanții de securitate. Forțele Armate Israeliene au fost în particular nemulțumite de această decizie.

O altă acțiune, care de data aceasta era susținută de public, dar care i-a adus lui Barak critici din partea armatei, a fost retragerea unilaterală din sudul Libanului în 2000. Sprijinul populației era covârșitor în favoarea unei desecuritizări a acestei regiuni însă FAI și Armata Libanului de Sud extrăgeau numeroase avantaje (pecuniare și nu numai) din această ocupație. Ulterior, reacția armatei și-a schimbat direcția criticilor dinspre decizia de retragere înspre modul în care aceasta s-a desfășurat.

Spre deosebire de alegerile din 1992 și 1999, în 2003, *Partidul Muncii* a folosit un general – Amir Mitzna –, care era perceput ca fiind de stânga și care a declarat de la început că este orientat spre continuarea negocierilor cu Autoritatea Palestiniană, așa cum au fost ele concepute de guvernul Barak chiar și în absența unui acord de încetare a focului. Însă opțiunea lor pentru Mitzna s-a dovedit a fi greșită, în termeni de calcul electoral părăd mai mult o abdicare de la pragmatism. Rezultatul alegerilor va arăta că era vremea centrismului în abordarea conflictului israeliano-palestinian. Acest centrism (orientat mai degrabă spre dreapta) era rezultatul faptului că Israelul se confruntase cu o campanie de violență condusă de palestinieni (Intifada II) care a permis Likud să securitizeze cu succes această chestiune și astfel să câștige alegerile.

Platforma cu care *Partidul Muncii* a candidat la alegerile din 2003 includea și o contra-securitizare: dacă membrii Likud considerau coloniile drept o contribuție la securitate, ideile Partidului Muncii le reflectau pe cele ale electoratului, considerând coloniile drept o vulnerabilitate. O chestiune conexă aflată pe agenda Muncii era retragerea unilaterală din Fâșia Gaza și părți din Cisiordania. Surprinzător este că, deși nu a avut succes ca atragere de sprijin electoral, retragerea din Gaza a fost totuși efectuată în 2005, dar sub mandatul lui Sharon, membru Likud la momentul respectiv.

La alegerile din 2006, deși platforma *Partidului Muncii* adera la principiile Proiectului de Acord de la Geneva³⁷, se stipula că în cazul în care negocierile erau înghețate „Israelul va lua măsuri independente care să îi asigure interesele politice și de securitate”.

În cadrul ultimelor alegeri, *Partidul Muncii* a avansat o platformă-program în care principala securitizare era problema Iranului. Acesta era catalogat drept o „amenințare existențială”, reflectând aceleași idei ca și platforma Likud. Calea de înlăturare a acestei amenințări este însă prezentată vag prin afirmația că „vom acționa cu toate mijloacele legitime pentru a izola Iranul și a înlătura amenințarea”³⁸.

Concluzii

Input-urile la nivel de securitizare și efectele acestora sunt generate atât de mediul hobbesian

în care s-a realizat socializarea acestui stat, cât și de competiția internă între partidele politice și diferitele segmente ale societății și statului. În analiza de mai sus, m-am concentrat îndeosebi pe dimensiunea internă a politicii israeliene. Influența interacțiunilor între partidele politice, pe de o parte, și instituțiile de securitate și actorii sociopolitici, pe de altă parte, influențează procesele de securitizare într-o mare măsură.

În primul caz, este vorba despre ideologiile care ghidează partidele în acțiunile lor și în construirea de securitizări. Un exemplu este cel al Likud, caz în care ideologia revizionismului sionist și ideea dreptului poporului evreu asupra „Israelului Mare” au determinat, înainte de Acordurile de la Oslo dar și câțva timp după aceea, securitizări care să includă ca obiecte de referință aceste teritorii și coloniile din ele. Treptat, așa cum demonstrează și Rynhold și Waxman³⁹, a survenit o schimbare ideologică ce a orientat partidul mai degrabă spre o poziție de acceptare a granițelor pre-1967. Astfel, ideea de securitate este dependentă de proiectul ideologico-identitar: atunci când s-a trecut de la proiectul „Eretz Israel” la cel al Israelului – stat evreiesc și democratic – s-au schimbat și securitizările operate de partide. Așadar, există o relație de dependență între ideologia/doctrina adoptată de un partid și securitizările construite pentru a câștiga legitimitate.

În privința celei de-a doua relații, între instituțiile de securitate și actorii sociopolitici, am observat că acestea și-au luat adesea rolul de creator al politicilor de securitate, nu numai acela firesc de instituție de implementare. Această situație a dus la construirea armatei ca actor ce securitizează, oferindu-i în acest fel legitimitate exploatată apoi de partidele politice prin recrutarea ofițerilor superiori în rândurile lor. O observație care prezintă interes este că Partidul Muncii, cel perceput ca având o mai mare înclinație spre pacifism, a recrutat cât mai mulți ofițeri în rândurile sale tocmai pentru a-și mări „recomandările” de securitate. Aceștia au adus cu ei noi tipuri de securitizări și noi proiecte.

Pe de altă parte, am constatat că unele măsuri extraordinare ce însoțesc securitizările sunt luate ca răspuns la cererile majorității publicului. Am observat că un exemplu în acest sens a fost construirea barierei de securitate care s-a bucu-

rat de succes ca inițiativă de politică ce pornea de jos în sus, cu toate că printre opozanții ei se numărau coloniștii și militanții extremei drepte.

Ca obiecte de referință care predomină în securitizări am observat că de la Acordurile de la Oslo până în prezent ele tind să treacă de la teritoriu/suveranitate/siguranță fizică către un discurs ce face referire la identitatea statului și a societății în relație cu propriii cetățeni israelieni de origine arabă. Acest tip de discurs de securitate a culminat la alegerile din 2009 în cadrul platformei Israel Beiteinu prin problematica „schimbului de populații și teritorii” și cea a „testului de loialitate” cetățenească.

Această analiză nu a intenționat să pună la îndoială că multe dintre problemele prezentate mai sus au o existență obiectivă. Totuși, definirea acestor probleme drept amenințări depinde de gradul în care colectivitățile le definesc astfel și se simt amenințate de ele. Iar acest din urmă proces este influențat de structură și de cei care fac parte din ea: elitele recrutate din rândul partidelor politice.

Există unele dezavantaje pe care autorul analizei și le asumă. Probabil că ar fi fost necesară tratarea contextului internațional de nivel macro și o analiză mai aprofundată a celorlalți actori (palestiniienii, Siria, Iranul). Lipsa unei astfel de analize se justifică prin faptul că am vrut să pun în evidență mecanismele interne ale articulării unor securitizări.

De asemenea, modul în care aceste teorii au fost valorificate în lucrarea de față ar putea părea descriptiv într-o oarecare măsură și mai puțin înclinat înspre o abordare predictivă. Acest aspect își are originea în intenția mea de a expune cât mai coerent cum se poate aplica cu succes teoria securitizării la contextul de politică internă al Israelului.

Note

¹ B. Buzan, O. Wæver și de Wilde, J., „*Security: A New Framework for Analysis*”, Boulder and London: Lynne Rienner Publishers, 1998, p. 23-24.

² B. Buzan, O. Wæver, „*Regions and Powers: The Structure of International Security*”, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, p. 491.

³ B. Buzan, O. Wæver și de J. Wilde, *op. cit.*, p. 23.

⁴ *Ibidem*, p. 25-26.

⁵ *Ibidem*, p. 33.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, p. 26.

⁸ Alexander Wendt, „*Social Theory of International Politics*”, Cambridge, Cambridge University Press, 1999, p. 92.

⁹ B. Buzan, O. Wæver și de J. Wilde, *op. cit.*, p. 42.

¹⁰ *Ibidem*, p. 29.

¹¹ Holger Stritzel, „*Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond*”, *European Journal of International Relations*, 2007, p. 365.

¹² R. Emmers, „*Securitization*”, în Collins, A. (ed.), „*Contemporary Security Studies*”, Oxford, New York, 2007, p. 115.

¹³ H. Stritzel, *op. cit.*, p. 367.

¹⁴ Didier Bigo, Anastassia Tsoukala, „*Understanding (In)Security*” în Didier Bigo, Anastassia Tsoukala, „*Terror, Insecurity and Liberty: Illiberal Practices of Liberal Regimes after 9/11*”, New York, Routledge, 2008.

¹⁵ Jonathan Rynhold, „*Peace and Security in the 2006 election*”, *Israel Affairs*, Vol.13, Nr.2, Aprilie 2007, p.386.

¹⁶ **** „*Livni: Give up half of Land of Israel*”, Yediot Ahronot, 17.02.2009, consultat la <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3672896,00.html>.

¹⁷ Oded Eran, „*The Elections in Israel: Diplomatic Implications*”, *INSS Insight*, Nr. 93, 12 Februarie, 2009.

¹⁸ **** Platforma Kadima, consultată în data de 10.02.2008 la <http://www.israelvotes.com/platforms.php>.

¹⁹ *Idem*, p. 244-245.

²⁰ Shmuel Sandler, și Jonathan Rynhold, „*From Centrism to Neo-Centrism*”, *Israel Affairs*, Vol.13, Nr.2, Aprilie 2007, p. 247.

²¹ Michal Shamir, Jacob Shamir, „*The Israeli-Palestinian Conflict in Israeli Elections*”, *International Political Science Review*, Nr. 28, 2007, p. 483

²² Benjamin Netanyahu în Peri, Y., *op. cit.* p. 25.

²³ Jonathan Rynhold, și Gerald Steinberg, „*The Peace Process and the Israeli Elections*”, *Israel Affairs*, Vol.10, Nr.4, Vara 2004, p. 191.

²⁴ *Ibidem*, p. 194.

²⁵ *Ibidem*, p. 183.

²⁶ *Ibidem*, p. 196.

²⁷ J. Rynhold, p. 397.

²⁸ **** Platforma Likud privind securitatea națională, consultată în data de 10.02.2008 la <http://en.netanyahu.org.il/Themes-of/security/>.

²⁹ Sandler și Rynhold, *op. cit.*, p. 248.

³⁰ Sandler și Rynhold, *op. cit.*, p. 243.

³¹ **** Platforma Israel Beiteinu, „*Yisrael Beytenu's Vision*”, consultată în data de 10.02.2009 <http://www.beytenu.org/107/1172/article>

³⁴ *Idem*.

³⁵ *Idem*.

³⁶ M. Shamir, J. Shamir, *op. cit.*, p. 483.

³⁷ Proiectul de Acord de la Geneva este o propunere extraguvernamentală și deci neoficială pentru rezolvarea conflictului israeliano-palestinian. A fost inaugurat pe 1 decembrie 2003 de Yossi Beilin și de fostul ministru palestinian Yasser Abed Rabbo.

³⁸ Oded Eran, *op. cit.*

³⁹ Rynhold, Jonathan, Waxman, Dov, „*Ideological Change and Israel's Disengagement from Gaza*”, *Political Science Quarterly*, Vol. 123, Nr. 1, 2008.

ABSTRACT

This paper attempts to analyze the issue of legitimacy that political parties in Israel gain through the invocation of security problems. The issue of this kind of legitimacy has concerned the academic community in the field of security studies especially after the end of the Cold War. One of the approaches which had a considerable impact and which the author will employ in this analysis was the securitization theory. This analysis will refer to the securitization used by the political parties between 1992-2009, including the electoral campaign and the elections this year. The author chose this period because it includes significant evolutions of the israeli-palestinian conflict, which modified the ways of securitizing different issues. This was a period of unprecedented fluctuations between peace initiatives and military confrontation and it includes the first and second Intifada with the peace process in between. The present analysis will focus on the four most important parties in Israel right now (Kadima, Likud, Israel Beiteinu and the Labor Party) because their securitizations have the most chances of success given their public/electoral support. On the other hand, these parties roughly represent the Israeli political spectrum from right to left. Nonetheless, the author will mention the positions of other parties if they are relevant for the analysis.

Horia Bărbulescu is a researcher within the Center for East European and Asian Studies and a Ph.D. student of international relations with the National School of Political Studies and Public Administration in Bucharest (SNSPA). He has an M.A. in International Relations and European Integration and a B.A. in Political Science (minor in International Relations) from the National School of Political Studies and Public Administration in Bucharest. He holds a particular interest in research regarding security studies (with a focus on the impact of security identity in the Middle East and the ex-soviet area) and the theory of international relations.

CONFLICTUL ISRAELIANO-PALESTINIAN: O ABORDARE SOCIOCONSTRUCTIVISTĂ

Alexandra Roman

1. Introducere

1.1. Care este relevanța subiectului?

Secolul trecut a fost martorul multor evenimente de cotitură: două războaie mondiale devastatoare, ruptura radicală dintre două mari superputeri și aliații lor, fenomenul globalizării, o interconectare extremă în toate domeniile și în toate colțurile lumii – ca să numim doar câteva din „titlurile” veacului 20. După terminarea Războiului Rece, lumea părea că a ajuns într-un moment de amănare. Francis Fukuyama vorbea despre „sfârșitul istoriei”, în sensul că democrația și valorile liberale au „câștigat”, iar actorii globali au recunoscut superioritatea și validitatea idealurilor și principiilor occidentale (vezi Fukuyama, 1994). Din păcate, aceste profeții s-au dovedit exagerate. Așa-zisa stabilitate post-Războiul Rece a fost afectată de diferite conflicte, mai exact conflicte etnice și politice, ciocniri armate, invazii, acțiuni teroriste sau campanii antiteroriste.

Demersul de față se ocupă de studierea unuia din cele mai lungi și mai complicate conflicte din istoria modernă: Israel contra Autorității Palestiniene, sau mai bine-zis, Israel contra aproape întregii lumi arabe. Întrebarea este de ce o dispută dintr-un colț îndepărtat de lume este atât de importantă și decisivă pentru relațiile internaționale. Un răspuns posibil ar putea fi cel al consecințelor procesului continuu de globalizare. Astfel, deoarece suntem martorii unei conexiuni crescute între societăți, evenimentele dintr-o parte a lumii au un tot mai mare efect asupra oamenilor și comunităților de pretutindeni. Trăim într-un „sat global” (Smith și Baylis, 2001, p.8), unde timpul și spațiul se

comprimă. Așadar, nu putem ignora conflictele, deoarece restul actorilor se simt influențați sau chiar implicați într-o oarecare măsură, pe motive strategice, geopolitice sau, ca urmare a diferitelor legături culturale, etnice sau religioase.

O altă întrebare justificată este de ce tocmai acest conflict, din marea de conflicte care se desfășoară pe tot globul. Pentru că este un conflict care acoperă o zonă întinsă, cu implicarea tuturor actorilor regionali și internaționali, datorită sistemelor de alianțe din cadrul întregii comunități internaționale. Pentru că este mai mult decât doar un conflict etnic sau politic; este vorba de două culturi distincte angajate în ceea ce pare a fi o bătălie nesfârșită pentru teritoriu, securitate, dar și pentru identitate, recunoaștere sau chiar supraviețuirea fiecăreia. După cum a afirmat Samuel Huntington, faliile conflictuale actuale sunt cele existente între civilizațiile diferite. În această lume nouă, „politicile locale sunt politicile etnicității; politicile globale sunt politicile civilizaționale. Rivalitatea dintre superputeri este înlocuită de ciocnirea civilizațiilor” (Huntington, 1997, p.28). Datorită dispariției bi-polarității și a pericolului comunist, Mecca a înlocuit Moscova. Golul rămas a fost umplut de confruntările civilizaționale. De secole, religia și cultura au oferit justificări pentru orice aventură politică controversată. După cum spune un futurolog marocan „cultura este elementul strategic cel mai important în relațiile dintre națiuni. Problemele legate de comunicarea culturală sunt mai în măsură să provoace conflicte chiar decât cele politice sau economice” (Sheikh, 2002, p.2). Mai mult, conflictul israelo-arab este un element-cheie al relațiilor internaționale, deoarece instabilitatea regiunii are implicații serioase pentru întreaga lume, fie ele implicații politice,

economice sau chiar la nivelul securității individuale.

1.2. *Ipoteza centrală: este conflictul construit?*

Conflictul dintre Israel și lumea arabă pare un conflict fără sfârșit, iar toate încercările de atingere a unui compromis și de a soluționa problemele dintre Israel și Autoritatea Palestiniană par inutile. Scopul acestei teze este de a încerca să găsească motivațiile care stau în spatele impasului dintre evrei și palestinieni. Cauzele conflictului se pot încadra în tezele realiste care explică comportamentele actorilor prin prisma supraviețuirii, a securității și a statutului de forță. Chestiunile sensibile și nenegociabile, până nu de mult, erau securitatea, granițele, teritoriul, sau problema apei, probleme tangibile care pot fi negociate și rezolvate la nivelul autorităților.

Ideea centrală este că, o altă cauză a conflictului sau a eșecului procesului de pace o reprezintă și explicațiile social-constructiviste; mai precis, identitățile foarte bine conturate ale organizațiilor radicale, care se hrănesc din continuarea ostilităților, convingerile religioase și etnice, sau reinterpretarea preceptelor religiei folosite cu succes de lideri charismatici. Fiecare actor implicat are propria lui versiune care îl motivează și îi legitimează faptele.

Studiul de față dorește să accentueze faptul că o soluționare a conflictului trebuie să ia în considerare și aceste explicații din zona constructivismului, pe lângă chestiunile cuantificabile de tipul teritoriului, refugiaților, securității etc. Constructivismul pune accentul pe percepția faptelor și versiunile fiecărei părți implicate în conflict, elemente care conturează o anumită identitate. De ce ar fi util să analizăm acest conflict din acest punct de vedere? Pentru că identitățile și interpretările actorilor nu sunt absolute și așa cum au fost construite, pot fi și deconstruite și transformate în direcția înțelegerii și recunoașterii nevoilor fiecărei comunități. Analiza conflictului trebuie să se îndrepte și spre „contribuția” organizațiilor radicale la impasul în care se află procesul de pace, pentru că transformarea identităților și deradicalizarea percepțiilor trebuie făcute la nivel structural, nu doar la nivelul elitelor și liderilor politici.

1.3. *Definiția conflictului*

În termeni politici, conflictul înseamnă o stare continuă de ostilitate între cel puțin două grupări de oameni. Este „o situație în care există o condiție de opoziție, iar părțile sunt afectate reciproc de scopurile opuse ale fiecăreia” (Fraser și Hipel, 1984, p.3).

Noțiunile folosite pentru o analiză cât mai temeinică sunt definite mai jos:

Prin *conflict* se poate înțelege existența unor luări de poziții divergente, ce implică și acțiuni radicale, violente, datorate unei stări de incompatibilitate între interesele și nevoile actorilor implicați, sau a unei percepții de totală incompatibilitate între aceste nevoi.

Conflictul se desfășoară între Israel și palestinieni însă, de-a lungul timpului, această comunitate a fost reprezentată de diferite state sau grupări care se identifică cu vocea lumii arabe sau a unei anumite comunități. Conflictul a început între evrei și palestinieni, în ajutorul cărora au sărit țările arabe, a continuat cu războaie directe cu Egipt, Siria, Iordania, Liban, iar în ultima perioadă am asistat la un conflict între statul israelian și grupările religioase radicale, ajutate în mod tacit de statele din zonă.

Soluționarea conflictului înseamnă mai mult decât un armistițiu referitor la încetarea violențelor. Un conflict este soluționat când nu mai există riscul unor atitudini violente. Conflictul este soluționat când cele două părți și-au schimbat pozițiile una față de cealaltă, iar acordurile și înțelegerile le mulțumesc din punctul de vedere al intereselor și nevoilor fiecăreia. În cazul de față, o soluționare ar însemna recunoașterea reciprocă, rezolvarea problemelor stringente ale fiecărui actor, și anume securitatea pentru Israel și statalitatea pentru palestinieni. Aceasta este soluția pentru conflictul inițial, dar conflictele colaterale generate de apariția grupărilor radicale necesită o rezolvare de substanță, adică transformarea conflictului.

Transformarea conflictului țintește la cel mai adânc nivel al mentalului; ar însemna o recunoaștere totală a dreptului de existență al fiecărui popor, inclusiv la nivelul organizațiilor radicale. Dar dispariția conflictului asimetric (între statul Israel și organizațiile teroriste) înseamnă o

schimbare totală de discurs și ideologie la nivelul fundamentalismului religios, eventual o transformare de platformă și obiective ale organizațiilor teroriste.

2. De ce întârzie pacea?

De-a lungul timpului au fost multe tratate, multe negocieri, au fost și progrese, însă nu proporțional cu ritmul discuțiilor. Toate acordurile s-au împiedicat în privința aceluiași probleme sensibile: granițele, securitatea, statutul Ierusalimului, problema refugiaților, coloniile evreiești din teritoriile ocupate și chestiunea resurselor de apă.

Aceste probleme, constante ale fiecărui acord, sunt principalele obstacole care stau în calea păcii, cel puțin cu rol de motive pragmatice care contează când vine vorba de interesele și supraviețuirea fiecărui actor. Toate au un numitor comun, și anume securitatea, obiectivul principal și esența măsurilor caracteristice școlii de gândire realiste din cadrul relațiilor internaționale. Din punctul de vedere al problemelor sensibile prezentate mai sus, starea tensionată dintre Israel și arabi poate fi motivată de pragmatismul fiecărui protagonist care își urmărește propriile interese: statalitatea (în cazul palestinienilor), supraviețuirea și întrajutorarea, în condițiile în care fiecare actor se simte amenințat de existența celuilalt. Din această cauză chestiunile sensibile descrise mai sus se înscriu într-un comportament realist al israelienilor și palestinienilor.

Însă obiectivul nostru este de a prezenta conflictul și respectiv întârzierea soluționării, corelată cu o stare continuă de violență, într-o altă perspectivă. Percepția și „narațiunile” fiecărei părți sunt la fel de importante în construcția și evoluția ulterioară a unui conflict ca și motivele „palpabile” de tipul trasării granițelor sau numărului de refugiați care ar putea să se întoarcă la casele lor.

2.1. Percepțiile diferite ale protagoniștilor

Pe lângă faptele în sine, unul din elementele relevante pentru explicarea atitudinilor celor doi actori este percepția faptelor. Nu doar povestea

contează, ci și felul cum este ea „vândută”. Toți au la bază o poveste fondatoare, o narațiune a istoriei lor, o justificare, dacă se poate spune, subiectivă, a principiilor și valorilor care constituie esența identității comunității în cauză. Problema dintre israelieni și palestinieni nu este doar eterna dispută sau accentele violente caracteristice relației lor furtunoase. Mai este vorba de tendința continuă de a se învinovați unul pe celălalt pentru eșuările proceselor de pace, fără să-și recunoască propriile vini și, astfel, să meargă mai departe și să ajungă la o rezolvare acceptată de ambele părți. Fiecare actor are propria versiune când trebuie să explice ce nu a mers bine. După cum spune Arie Kakowitz într-unul din articolele sale, este vorba de „efectul Rashomon”, adică aceeași poveste poate fi recreată și reinterpretată de protagoniști din unghiuri diferite (vezi Kakowitz, 2005). Conform acestei interpretări și conform teoriei socio-constructiviste, atât israelienii, cât și palestinienii au propria interpretare cu privire la responsabilitatea eșecului procesului de pace și a situației conflictuale. Elementul pozitiv al acestei abordări, tot conform teoriei socioconstructiviste, este că orice „adevăr” poate fi deconstruit și apoi recreat. Deși aceste percepții sunt puternice la nivelul memoriei colective, ele se pot transforma și pot determina schimbarea la nivelul rădăcinii conflictului. Elementele realiste soluționează conflictul la nivelul elitei, al leadership-ului, dar abordarea realistă trebuie corelată cu transformarea conflictului structural. Și aici intervine înțelegerea fiecărei versiuni care stă la baza percepției reciproce a fiecărui actor implicat. Un exemplu concret îl reprezintă chiar „narațiunea” Hamas-ului, care susține distrugerea Israelului. Din punct de vedere realist, nu ai la ce compromis să ajungi cu un actor care are interese diametral opuse și exclusiviste. Însă transformarea identității grupării și a sistemului de valori poate determina o transformare a obiectivului urmărit de aceasta. Așadar, soluționarea unui conflict pe termen lung trebuie să se bazeze pe o transformare la nivel structural. Dacă interesele coincid sau, cel puțin, nu se exclud reciproc, este cu mult mai ușor de a reconcilia poziții diferite. În fond, interpretările unei națiuni fac parte din memoria

colectivă, care determină un anumit comportament ce se transmite fiecărei generații, iar transformarea sau „înmuiera” acestora produce o schimbare la rădăcina conflictului, rezolvarea fiind tot mai aproape și mai de substanță. În cadrul situației actuale cele două percepții sunt predominante și polarizează mai mult cele două comunități aflate în conflict.

La 14 mai 1948 Israelul s-a declarat stat. Din perspectiva palestiniană această zi reprezintă începutul unei ere a haosului și violenței, marcată de nedreptate și desconsiderație față de nevoile comunității arabe de pe teritoriul Palestinei. Trupele israeliene i-ar fi forțat să-și părăsească casele și pământurile pentru totdeauna. Locurile lor au fost ocupate de evrei veniți din toată lumea, sprijiniți de legislația Israelului care stipulează că orice etnic evreu poate emigra în Israel și deveni cetățean. Frustrarea palestinienilor este cu atât mai mare, cu cât – spun ei – oameni care nu au locuit niciodată în Israel au fost încurajați să se „reîntorcă”, sprijiniți de măsuri sociale și economice, în timp ce refugiaților le este interzisă reîntoarcerea acasă (vezi Rouhana și Fiske, 1995).

Israelul ocupă o mare parte din ceea ce palestinienii consideră viitorul lor stat. Economia și infrastructura sunt în ruine, oamenii nu au alimente și nu beneficiază de un sistem de asigurări medicale. Casele lor au fost uneori distruse. Singurul lucru care le-a rămas este mândria de a lupta neobosiți pentru ceea ce consideră ei că li se cuvine.

În schimb, israelienii consideră data de 14 mai 1948, ca ziua în care li s-a făcut dreptate. Israelul, ca țară, e un puternic simbol al luptei împotriva antisemitismului. Este un refugiu, un loc în care evreei se simt protejați de toate persecuțiile la care au fost supuși. Un stat propriu era necesar, deoarece asimilarea în cadrul altor națiuni nu ar fi fost posibilă, comunitatea israeliană fiind, în mod tradițional, învinuită pentru toate problemele sociale, politice și economice (vezi *ibid.*).

În mod evident, „narațiunea” palestiniană se concentrează pe responsabilitatea Israelului pentru nenorocirile arabilor. Guvernul israelian a respins sau a ignorat toate obligațiile asumate sau negociate anterior. Toate administrațiile, fie ele de orientare de stânga sau de dreapta, au avut un lucru în comun: au apelat la tot soiul de pretexte

pentru a amâna retragerea din teritoriile ocupate, au continuat să construiască așezări pe aceleași teritorii și și-au încurajat cetățenii să acapareze cât mai mult pământ posibil.

O altă problemă invocată de palestinieni o constituie actele de violență, provocate de mișcările radicale evreiești. În urma acordului de la Cairo, Baruch Goldstein, membru al Partidului Kach, a deschis focul asupra unor credincioși musulmani în Hebron. Consecințele au fost drastice, însă au fost îndreptate asupra victimelor, și anume restricții de circulație impuse palestinienilor și acțiuni radicale întreprinse de IDF (Forțele de Apărare Israeliene). Se poate argumenta că acest gen de evenimente a dus la lanțul de atentate sinucigașe și la această spirală înfricoșătoare de „răspunsuri” israeliene și palestinene.

În opinia unor analiști politici toate propunerile de pace israeliene au fost de fapt ultimatumuri. Este evident că Israelul este actorul puternic, susținut de comunitatea internațională, opinia publică și ultima superputere rămasă în scenă, Statele Unite. Oferta Israelului nu făcea altceva decât să perpetueze anexarea pământurilor palestinene și a controlului asupra Ierusalimului de Est. Aria divizată era percepută ca un sistem care îi întemniță pe arabi. Pentru că, până la urmă, majoritatea teritoriului era încă sub supraveghere israeliană sau, în cel mai bun caz, împărțeau controlul. Palestinienii rămăneau suverani doar pe 3% din zona promisă lor. Mai mult, administrația israeliană se aventurase într-un proces de construcție de drumuri înconjurătoare care făceau legătura între coloniile folosite doar de populația evreiască și IDF. Planul viza crearea unei matrice de control care să împartă toate centrele arabe în enclave, astfel încât armata israeliană să poată menține controlul asupra inamicilor arabi. Toate acestea au avut un efect puternic negativ asupra economiei palestinene. Rețeaua de drumuri israeliană restricționa mișcările arabilor și accesul acestora la muncă. Invocând toți acești factori, palestinienii acuză că acțiunile Israelului au legitimat facțiunile radicale și au compromis procesul de pace.

Ținând cont de argumente istorice și religioase, evreei se consideră „poporul ales” de Dumnezeu, iar Dumnezeu le-a promis Palestina. De-a lungul istoriei, aceștia au suferit mult, au fost persecutați, respinși și aproape eliminați.

Enormitatea și tragedia Holocaustului constituie una din moștenirile care fac parte din identitatea evreilor. Din perspectiva lor, dar și a întregii lumi civilizate Holocaustul este o catastrofă incomparabilă care s-a abătut asupra unui popor ce a suferit de-a lungul secolelor din cauza persecuțiilor antisemite. Unicitatea acestui fenomen nu este doar numărul mare al celor uciși, ci ideologia care a stat la baza genocidului, și anume eliminarea etniei, „rasei” evreiești. Comunitatea internațională le este datoare, pentru că a închis ochii și nu a sărit în ajutorul acestor oameni nevinovați. Din această cauză, dorința de a avea un stat este legitimă și nu poate fi contestată.

Pe de altă parte, este nedrept ca Israelul să le refuze palestinienilor dreptul la propria țară, pe motivul Holocaustului. Ce s-a întâmplat cu evreii în timpul celui de-al Doilea Război Mondial este problema Europei, iar palestinienii nu ar trebui să fie pedepsiți pentru eșecul europenilor în fața naziștilor.

Mai mult, cererile naționale ale palestinienilor, bazate tot pe motive istorice, nu trec testul, pentru că nu se poate vorbi de o mișcare arabă națională. Ideea independenței arabe s-a născut cu mult mai târziu. În 1918 nu exista un naționalism arab, pe când școala sionistă deja milita pentru o casă națională pentru evrei. Liderii arabi vorbeau în schimb despre o uniune între Palestina și Siria, iar iordanienii doreau Ierusalimul pentru ei, pentru a-și revigora prestigiul în interiorul lumii musulmane. Din această cauză, naționaliștii și partidele ultrareligioase consideră procesul de pace ca o trădare față de coloniștii din teritoriile ocupate, sfârșitul Marelui Israel biblic și o amenințare la adresa securității statului. Acordurile nu au făcut altceva decât să ilustreze slăbiciunea Israelului.

Motivul principal pentru care Israelul nu este de acord cu termenii acordurilor este securitatea. Benjamin Netanyahu pretinde că palestinienii nu s-au ținut de partea lor de înțelegere, în momentul în care nu au reușit să demonteze organizațiile militante, să confiște armele și să extrădeze teroriștii arabi Israelului. Chestiunile sensibile nu au fost nici măcar aduse în discuție pentru că palestinienii reprezintă un pericol pentru țară. Aceștia sunt o amenințare demografică pentru Israel. Totodată, nu există nicio problemă legată

de refugiați, pentru că aceștia nu există. Eșecul proceselor de pace este responsabilitatea palestinienilor, care au respins orice fel de compromis, fără să vină cu o propunere alternativă.

Israelul consideră nefericite operațiunile militare din Cisiordania și Fâșia Gaza, dar necesare pentru a se apăra de atentatele sinucigașe. Dacă nu ar mai exista bombe umane, nu ar mai exista nici impedimente pentru pace. Din punctul de vedere israelian, atentatele cu bombe sunt cauza fundamentală a conflictului, din punctul de vedere palestinian, acești teroriști sunt luptători pentru libertate, martiri care răzbună crimele și atacurile comise de IDF.

Atât identitatea israeliană, cât și cea palestiniană sunt un amestec între victimizare și statutul de erou. Amândouă națiunile sunt conduse de principii morale, iar utilizarea forței este doar o necesitate pentru a contracara violența celuilalt. Frustrarea palestinienilor este mai mare pentru că suferința lor este invizibilă pe plan internațional. Israelul este actorul privilegiat, iar comunitatea internațională refuză să recunoască statul palestinian ca un stat de sine stătător, cu propria identitate. Iar această identitate este strâns legată de pământul palestinian.

Este inutil dacă transformarea are loc doar la nivelul autorităților și nu are ecou și în rândul opiniei publice. Percepțiile și identitățile celor două națiuni sunt foarte similare. Amândouă se bazează pe percepții care se învârt în jurul suferinței, victimizării și luptei pentru supraviețuire. Fiecare consideră că a suferit cel mai mult și este cel mai îndreptățit să fie recompensat. Fiecare susține că celălalt minimizează sau respinge suferința celuilalt. Lipsește încrederea și fiecare este teroristul în ochii celuilalt.

Niciunul dintre cei doi protagoniști nu are într-un totu dreptate. Amândoi sunt adânc implicați în conflict, prin urmare sunt impregnați cu o doză puternică de subiectivism, deoarece sunt afectați în mod direct de fiecare gest și declarație. Palestiniienii au poate dreptate când spun că punând capăt Intifadei au dat dovadă de bună credință. Au renunțat la principalul lor instrument de presiune, lăsând la o parte corectitudinea și moralitatea acestei acțiuni. Dar au și renunțat la 75% din teritoriu fără o garanție certă de obținere a suveranității sau de retragere a evreilor din colonii. Poate, Israelul are dreptate când spune

că Arafat nu a fost niciodată sincer în eliminarea grupurilor radicale islamiste. Iar securitatea este o problemă reală când ești înconjurat de ură, intransigență și un sistem de valori inflexibile în ceea ce privește recunoașterea statului tău. Din această cauză, implicarea Statelor Unite putea să fie binevenită și să grăbească compromisul. Întrebarea este însă, cât de imparțială a fost America și cât de mult a dorit să găsească o soluție satisfăcătoare pentru ambele părți. Însă acesta ar fi subiectul unei alte lucrări.

2.2. Terorismul în Orientul Mijlociu

Am văzut până acum cât de multe elemente concură în cadrul unui conflict. Soluționarea adecvată trebuie să se realizeze pe mai multe planuri și să țină seama de premisele prezentate mai sus. Însă conflictul actual nu este doar între Israel și Autoritatea Palestiniană și neînțelegerile pe granițe, procente cedate sau nu de Israel, sau numărul de refugiați acceptați să se reîntoarcă la casele lor. Conflictul este cauzat și de incompatibilitatea versiunilor celor două națiuni, a căror esență este refuzul reciproc de a-și recunoaște identitatea națională și legitimitatea fiecăruia la un stat suveran și independent. În general, „purtătoarele” acestor mesaje și cele care alimentează aceste idei în rândul populației sunt organizațiile teroriste, al căror ideal comun este distrugerea Israelului, pe de o parte, sau expulzarea arabilor din Palestina. Este adevărat că organizațiile teroriste arabe sunt mult mai vizibile și mult mai active pe plan internațional. De altfel, evenimentele din Orientul Mijlociu demonstrează un transfer de actori; Israelul nu se mai luptă cu autoritățile legitime palestiniene, libaneze etc., conflictul este alimentat mai mult de existența organizațiilor radicale. Ultimele conflicte armate au fost cu Hezbollah și cel mai recent, cu Hamas. Problema este cât de mult sunt acceptate și sprijinite aceste organizații ilegale de către state suverane din Orient sau chiar de Autoritatea Palestiniană.

Dacă se poate găsi un element pozitiv, acesta ar putea fi transformarea parțială a principalelor organizații radicale în actori pe scena politică. OEP s-a transformat integral în actuala Autoritate Palestiniană, care împreună cu aripa Fatah sunt

reprezentanții legitimi ai palestinienilor și par pregătiți de negociere și compromis. Hamas și Hezbollah sunt parțial organizații fundamentaliste, parțial partide politice și se mai ocupă și cu acțiunile de tip social.

3. Soluții?

Conflictul israelo-palestinian este unul deosebit de complex și este extrem de dificil să se găsească o soluție care să determine pacea, încetarea violenței, cooperarea și armonia în regiune și dispariția terorii și a comportamentului radical. Demersul nostru nu-și propune să rezolve toate problemele de mai sus, dar pe baza analizei anterioare, conflictul ar putea fi abordat dintr-o perspectivă socioconstructivistă care are ca punct central identitățile și percepția existenței unui conflict. Până și conceptul de normalizare este unul subiectiv, puternic legat de stereotipuri de gândire și opinii preconcepute (Mi'ari 1999, p.339). În urma procesului de pace și al stabilirii unei comunicări oficiale între autoritățile israeliene și cele palestiniene, recunoscute în final de partea israeliană, se poate spune că asistăm la un proces de normalizare a relațiilor între Israel și palestinieni. Tratatul de la Annapolis a dovedit că soluția celor două state nu este de neconceput, iar disponibilitatea pentru dialog și rezolvarea chestiunilor sensibile există cu adevărat. Cel puțin la nivelul elitelor există dorința de cooperare. Analiza tratatelor de pace relevă faptul că negocierile nu au fost în van, și direcția în care se îndreaptă acestea este într-adevăr aceea a formării unui stat palestinian suveran. Problema care se pune este cât de stabilă va fi această pace șubrezită de luptele cu organizațiile teroriste.

Conflictul între Israel și palestinieni este un amestec de probleme tangibile și intangibile. Chestiunile „palpabile”, cum ar fi teritoriul, securitatea, resursele, refugiații, granițele etc., sunt într-adevăr lucruri care fac subiectul discuțiilor și totul ține de cifre, kilometri pătrați sau linii trasate pe o hartă. Dar acele linii nu se trasează din cauza problemelor intangibile, identitatea, percepția, istoria etc., iar acestea sunt

sursa motivației și a legitimității organizațiilor radicale.

Conform unui studiu publicat în „Journal of Conflict Resolution”, primul factor care contează pentru comunitatea evreiască este factorul frică. Iar această frică este cauzată de revoltele palestinienilor, lumea arabă sau chiar populația arabă rezidentă pe teritoriul Israelului. Toate aceste elemente care pun presiune pe comunitatea evreiască sunt exact elementele care asigură partea palestiniană (Rouhana și Fiske, *op.cit.*, p.73). Temerile arabilor sunt provocate de discuții despre expulzarea arabilor, exproprierea pământurilor arabilor, eroziunea valorilor democratice în Israel, chestiuni care nu contează foarte mult în analiza fricii israelienilor (*ibid.*, p.74). Așadar, conform acestui studiu, dacă s-ar elimina elementul fricii, conflictul ar avea mari șanse de soluționare chiar și la nivelul populației. Iar frica nu este generată de posibilitatea unui atac al armatei palestinienilor, în momentul în care ar fi recunoscut viitorul stat Palestina, sau din partea altui stat arab. Israelul are încheiat un tratat de pace cu Egiptul, Iordania și negocieri în acest sens cu Siria. Temerile vin din partea organizațiilor teroriste care controlează părți din teritoriile palestinienilor sau libaneze.

Cum se pot neutraliza aceste grupări radicale care se organizează în jurul unei dorințe imposibile în contextul realităților internaționale actuale: dispariția statului Israel și formarea unui stat palestinian islamic pe întregul teritoriu al Palestinei. O soluție ar fi încercarea transformării acestor organizații, a motivațiilor, obiectivelor, într-un cuvânt o altă identitate. Acest lucru este posibil conform specialiștilor, deoarece identitățile nu sunt date, ci sunt mai degrabă entități construite, având o dinamică proprie, întocmai cum nici națiunile nu ar fi altceva decât un concept construit sau imaginat, conform lui Anderson (vezi Anderson, 1991). Elitele sau diferitele organizații folosesc conceptul de etnicitate ca un instrument pentru îndeplinirea intereselor. În cazul de față, organizațiile teroriste folosesc atât etnia, cât și religia ca fundament al identității lor și își legitimează, astfel, cererile. Teritoriul este mai mult decât o bucată de pământ, este puternic conectat de identitatea fiecăruia, așadar, orice atac asupra

teritoriului este un atac asupra identității și sentimentelor. Această percepție explică și amploarea dată vizitei lui Ariel Sharon la Moscheea Al-Aqsa, aflată pe Muntele Templului, care a fost scânteia celei de-a doua Intifade, corelată cu rolul important al religiei în conturarea aceleiași identități. Muntele Templului are un statut special, deoarece marii profeți, ai căror nume sunt menționate și de Coran, au trăit în zona respectivă. Amândoi protagoniștii vor să controleze acest teritoriu sacru cu puternice simboluri pentru ambele comunități.

Unul din instrumentele puternice pentru legitimitatea discursului și a acțiunilor este apelul la mesajul divin. Religia joacă un rol foarte important în explicarea comportamentelor organizațiilor teroriste și a sprijinului oferit acestora de către populație. Majoritatea grupărilor radicale sunt islamice. Puținele grupări paramilitare laice sunt OEP (care a inițiat procesul de pace de partea palestiniană și ulterior s-a transformat în Autoritatea Palestiniană, reprezentantul legitim al poporului palestinian) și Fatah (aripa militară a Autorității Palestiniene, rivala organizației religioase Hamas). Islamul este mai mult decât o religie care reglementează niște precepte religioase și ghidează comportamentul religios. Islamul este un mod de viață, un simbol al identității musulmanului. Din păcate, organizațiile teroriste alterează mesajul Islamului, politizându-l și interpretându-l într-un mod radical, care le servește propriilor interese.

Așadar, Islamul nu e doar un ghid religios, care reglează practicile de credință. Secretul atracției pe care îl exercită față de o comunitate atât de numeroasă este că unește toți musulmanii, neținând cont de rasă sau naționalitate, însuflându-le acestora mândria de a face parte dintr-o așa-zisă credință „nepărtinitoare”. Islamismul, pe de altă parte, transformă religia în ideologie de luptă și de eliberare, reacționează negativ la orice influență vestică, tradiții, obiceiuri, filosofie, valori sau instituții politice de inspirație occidentală și este într-un cuvânt o mișcare fracționară ce deviază de la legea sacră a Coranului. Obiectivul său e crearea unei noi entități politice și culturale, adică un stat islamic, care să aibă ca punct de referință trecutul glorios

al comunității meccane, de sub conducerea lui Muhammad. Există doar două tabere: Dar al-Islam, lumea musulmană și Dar al-Harb, orice altă țară condusă de un regim diferit de cel islamic (vezi Merad, 2003). Când viziunea asupra lumii este atât de radicală, violența este inerentă, fiindcă lupta nu se va încheia până la victoria finală a Dar al-Islam. Islamismul e mai puțin o religie, care încearcă să salveze sufletele oamenilor, și care se ocupă cu găsirea unei căi pașnice de conviețuire cu alte civilizații, cât o doctrină politică care urmărește creșterea puterii politice a Islamului, nu extinderea sa pe cale rațională (vezi Kepel, 2000). Respins de mulți musulmani din cauza discursului irațional, lipsa unui plan clar și pașnic care să-și propună să rezolve problemele societății arabe, Islamismul nu a avut altă opțiune decât să adopte terorismul ca instrument al schimbării politice. Toate grupările extremiste foloseau justificări teologice pentru comportamentul lor violent. Dar, în realitate, ideologiile, limbajul, simbolismul sunt influențate nu atât de Islam, cât de ideologiile luptelor de eliberare. Principalii ideologi și lideri islamisti sunt cei care au denaturat mesajul Coranului și pe cel al vieții Profetului. Din păcate, influența și charisma pot ușor manipula niște oameni neinformați și frustrați în fața realizărilor lumii occidentale și uită sau nu știu că textul Coranului are o viziune permisivă și se opune ferm forței și constrângerii în chestiunile religioase. Grupările teroriste au propria percepție asupra realității și se consideră o „enclavă culturală” (Aikman, 2003, p.2), ai cărei membri reprezintă un grup minoritar într-o lume ostilă.

Este evident că nu poți să elimini fizic organizațiile teroriste și nici nu este indicat să sprijini un asemenea demers. Așadar, alternativa este transformarea fundamentalismului și a motivațiilor grupărilor radicale. Nu este un lucru de neconceput, ținând cont că organizațiile teroriste cele mai „vocale” au și o componentă socială și politică. Hamas alocă o bună parte din bugetul său anual de 70 milioane dolari rețelei proprii de servicii sociale. Activitățile din domeniul social sunt, de fapt, unul din motivele principale ale succesului înregistrat în fața Fatah la votul legislativ din 2006. Hamas sponsorizează școli, orfelinate, moschei, clinici, cluburi de sport

etc. Conform unui cercetător israelian, Reuven Paz, aproximativ 90% din activitățile sale sunt de natură socială, culturală și educațională (vezi Web 1). Hezbollah este un alt exemplu de organizație radicală care a câștigat în popularitate și din postura de susținător al cauzelor sociale. De altfel, gruparea „mamă”, din care au crescut principalele organizații de astăzi, Frăția Musulmană, nu a fost inițial de factură teroristă, ci se ocupă doar cu înființarea și administrarea școlilor, spitalelor, orfelinatelor etc. Cel mai concludent exemplu de reușită în transformarea identității unei organizații listate ca o grupare teroristă de către comunitatea internațională, este chiar OEP, care a fost recunoscută ca reprezentant legitim al comunității palestinienilor, iar ulterior s-a transformat în Autoritatea Palestiniană (AP), autoritatea oficială care administrează teritoriile din Gaza și Cisiordania. Legitimitatea AP izvorăște din opțiunile cetățenilor care au girat Autoritatea Palestiniană prin vot. Comunitatea arabă a suferit un proces de politizare și de dezvoltare a unei conștiințe politice, astfel că este loc de noi formațiuni politice pe scena publică palestiniană. În urma creării noii entități, aceasta s-a angajat în lupta împotriva terorismului. Din păcate, acest angajament a fost mult mai ferm în timpul lui Mahmud Abbas, decât sub conducerea lui Yasser Arafat. Problema o constituie găsirea momentului oportun unui astfel de demers, deoarece atât Israelul, cât și partea palestiniană nu-și mai pot permite costurile economice, strategice și psihologice cauzate de continuarea acestui conflict. De altfel, procesul de pace început la Oslo a fost determinat tocmai de sincronizarea și găsirea momentului potrivit eforturilor pentru aflarea unei soluții. Când momentul este „copt” (Zartmann, 2002, p.19), se deschide posibilitatea acceptării unor propuneri care sunt în aer de ceva timp, dar abia la momentul oportun devin atractive. Este vorba de atingerea unui punct mort cu implicații dureroase și costisitoare, unde actorii se simt blocați într-un conflict pe care nu pot să-l câștige și singura opțiune este acceptarea unui compromis (*ibid.*, p.19).

Normalizarea relațiilor dintre cei doi protagoniști poate fi dezvoltată, în paralel, și pe alte

planuri, mai pragmatice. Muncitorii palestinieni, care lucrează în număr mare în Israel, depind de piața de muncă israeliană, din cauza dificultății găsirii unui loc de muncă în cadrul economiei subdezvoltate palestiniene. Este o chestiune cu două tășuri, deoarece inferioritatea economiei palestiniene nu ar trebui să persiste și nu ar trebui să constituie motivația pentru soluționarea conflictului. Unul din obiectivele oricărei guvernări trebuie să fie și creșterea nivelului de trai și al calității vieții.

Cele două guverne cooperează în diferite domenii: turism, comerț, agricultură și tehnologie. Semnarea Declarației de Principii a deschis o poartă și spre cooperarea culturală. Astăzi, există mai multe universități palestiniene și centre de cercetare care cooperează cu Israelul pe diferite teme, inclusiv cercetare și pregătire profesională (Mi'ari, *op.cit.*).

Astfel de acțiuni facilitează o mai bună cunoaștere a celor două comunități, problemelor și nevoilor lor. Pe baza acestei înțelegeri se poate trece la transformarea acestui „conflict de identități” (Barnett, 1996, p. 411) și construirea unei identități comune sau, cel puțin, a unei identități care să se bazeze pe principii similare. După cum s-a precizat la începutul acestui studiu, nu atât interesele celor două părți sunt cele care se exclud reciproc, ci mai degrabă pozițiile adoptate și acțiunile în vederea urmăririi intereselor. O identitate comună este strâns legată de modificarea percepțiilor și reprezintă transformarea la nivel structural. (Un exemplu îl constituie conflictul din Cipru care pornește de la eșecul construirii unei identități cipriote comune.) Transformarea percepției duce la dispariția fricii, unul din elementele definitorii ce alimentează acțiunile iresponsabile. În momentul în care dispare frica, chestiunile sensibile, tangibile pot fi abordate, iar elitele au un prim instrument de lucru pentru a încheia procesul de pace. Încheierea de acorduri reprezintă recunoașterea oficială a unor drepturi și obligații între Israel și toate țările arabe, iar unul din primele efecte ar putea fi chiar stoparea finanțării acordate organizațiilor teroriste, care ar fi nevoite să-și găsească o altă activitate. Așadar putem vorbi despre un „cerc vicios” în sensul pozitiv al cuvântului.

Concluzii

S-a văzut în introducerea, dar și pe parcursul acestui studiu diferența între simpla soluționare a unui conflict și transformarea acestuia. Transformarea țintește la cel mai adânc nivel și schimbă percepții, discursuri, identități, ajungându-se la un rezultat consolidat și pe termen lung.

Nu se pot nega progresele făcute de-a lungul anilor de partea israeliană și de cea palestiniană pentru a ajunge la un compromis. Amândoi actorii au depus eforturi însemnate, au dat curs numeroaselor invitații la negocieri și au emis o serie de acorduri și tratate care au spart multe prejudecăți. Soluționarea conflictului se referă la autoritățile israeliene și palestiniene care și-au recunoscut într-adevăr legitimitatea în anii '90 și au stabilit un dialog. De asemenea, Israelul și Autoritatea Palestiniană și-au corelat pozițiile de-a lungul anilor. Palestinenii au recunoscut nevoile de securitate ale evreilor și pericolul pe care îl reprezintă organizațiile teroriste. De altfel, Hamas e cel mai mare rival al Fatah-ului pe plan intern, iar clivajul dintre cele două formațiuni este evident. Israelul a făcut un prim pas la Oslo, când a recunoscut OEP ca reprezentant legitim al comunității palestiniene și a „binecuvântat” transformarea acesteia în Autoritatea Palestiniană, iar la Annapolis s-a discutat intens despre posibilitatea reală a recunoașterii statului Palestina. Dacă considerăm autoritatea israeliană și cea palestiniană ca actori echivalenți ca statut, amândoi fiind recunoscuți de propriile comunități, atunci ce rămâne de rezolvat este conflictul asimetric între statul Israel și organizațiile asimetrice.

După cum s-a văzut în a doua parte a analizei noastre, percepția și identitățile conflictuale joacă un rol important în conturarea conflictului. Conflictul este „construit” pentru că sfârșitul acestuia și acceptarea Israelului și Palestinei ca două state cu același „drept la viață” ar determina dispariția organizațiilor radicale ca atare. Inexistența conflictului, uitarea neînțelegerilor și dispariția urii echivalează cu dispariția obiectului de activitate. Din această cauză, una din soluții ar putea-o reprezenta un efort de transformare a identității acestor grupări. Efortul trebuie să fie atât al actorilor implicați direct, cât și al celor

care și-au asumat rolul și responsabilitatea medierii, cât și a întregii comunități internaționale, pentru că experimentăm un fenomen de globalizare și suntem afectați de orice eveniment din orice parte a globului.

În concluzie nu se poate vorbi despre o transformare a conflictului, ca dovadă ultimul război din Fâșia Gaza, între Israel și Hamas, nu între Israel și Autoritatea Palestiniană. Însă exact această distincție între reprezentanții recunoscuți ai palestinienilor și organizațiile paramilitare demonstrează faptul că lucrurile nu au stagnat de la izbucnirea conflictului în 1948, dar mai este mult de lucru. Acordurile de la Oslo sau Annapolis au reprezentat o mare realizare și au pus față în față doi actori antagonici. Gheața s-a spart în '90, iar în 2007, la Annapolis, fenomenul a luat cu adevărat amploare. Ce a fost mai greu a trecut, iar israelienii și palestinienii au un punct de plecare.

În cursul redactării studiului, au avut loc alegerile anticipate în Israel. Partidul Kadima a câștigat lupta la diferență de un fotoliu parlamentar. Soluția cea mai probabilă este o alianță între Kadima și Likud, care ar înclina balanța spre dreapta. Mahmud Abbas este foarte preocupat de un executiv israelian radical care ar putea reprezenta un pas înapoi în procesul de pace. De altfel, Procesul de pace de la Oslo a fost inițiat de Partidul Muncii și Rabin. Stânga israeliană a fost cea care a susținut că Israelul nu-și poate permite menținerea teritoriilor cu majoritate palestiniană în administrare, tocmai din motive de securitate. De altfel, în general, mișcările de stânga tind să sprijine pacea, compromisul și categoriile defavorizate, iar dreapta este mai radicală și mai înclinată spre politica „hard”. Din acest punct de vedere, rezultatele electorale israeliene nu anticipează un drum practicabil către o pace cu palestinienii. Iar votul reflectă dorințele cetățenilor. Se pare că acest conflict este cu mult mai adânc și mult mai complex, iar parcursul lui se anunță dificil și imprevizibil.

Cuvinte cheie: *conflictul israeliano-arab, mișcări radicale, argumente istorice și religioase, terorism, securitate, islamism, Autoritatea Palestiniană.*

Bibliografie

- AIKMAN D., 2003, The Great Revival: Understanding Religious „Fundamentalism”, in *Foreign Affairs*, Iulie/August 2003.
- ANDERSON B., 1991, „*Imagined Communities*”, Londra, Verso Books.
- BARNETT M., Identity and Alliances in the Middle East, p.400-447, în KATZENSTEIN P., 1996, „*The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*”, New York, Columbia University Press.
- BAYLIS J și SMITH S., 2001, 1st ed., Introduction p.1-11, în BAILEY J. și SMITH S., „*The Globalization of World Politics*”, Oxford, Oxford University Press.
- BREGMAN A., 2005, 1st ed., „*Elusive Peace. How the Holy Land Defeated America*”, Londra, Penguin Group.
- BURGESS G. și BURGESS H., 2003, What Are Intractable Conflicts, în „*Beyond Intractability*”, disponibil pe http://www.beyondintractability.org/m/meaning_intractability.jsp.
- DAVIS J.H., 1968, 1st ed., „*The Evasive Peace*”, Londra, Cox & Hyman Ltd .
- FRASER N.M. și HIPEL K.W., 1984, „*Conflict Analysis: Models and Resolutions*”, New York, North Holland.
- FUKUYAMA F., 1994, „*Sfârșitul Istoriei*”, București, Corint.
- HUNTINGTON S. P., 1997, „*Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*”, București, Antet.
- KAKOWITZ A., 2005, Rashomon in Jerusalem: Mapping the Israeli Negotiations' Positions on the Israeli-Palestinian Peace Process 1993-2001, în *International Studies Perspectives*, Mai 2005.
- KEPEL G., 2000, Islamism Reconsidered, în *Harvard International Review*, vara 2000.
- KRIESBERG L., NORTHRUP T. și THORSON S.J., 1989, „*Intractable Conflicts and Their Transformation*”, New York, Syracuse University Press.
- MERAD A., 2003, „*Islamul contemporan*”, București, Corint.
- MI'ARI M., 1999, Attitudes of Palestinian toward Normalization with Israel, în *Journal of Peace Research*, Vol. 36, Nr.3, p.339-348, Mai 1999, disponibil pe www.jstor.com
- NEWMAN D. și FALAH G., 1997, Bridging the Gap: Palestinian and Israeli Discourses on Autonomy and Statehood, p. 111-129, în *Trans Inst Br Geogr*, Nr 22, disponibil pe www.jstor.com
- NUSSEIBEH S. and HELLER M. A., 1991, „*No Trumpets, No Drums. A Two-State Settlement of the Israeli-Palestine Conflict*”, Londra, I.B. Tauris & Co Ltd.
- ROSS D., 2004, „*The Missing Peace*”, New York, Farrar, Straus and Giroux.
- ROUHANA N.N. și FISKE S.T., 1995, Perception of Power, Threat, and Conflict Intensity in Asymmetric Intergroup Conflict, p.49-81, în *Journal of Conflict Resolution*, Vol.39, Nr. 1, Martie 1995, disponibil pe www.jstor.com

SHEIKH, S. N., 2002, Postmodern Pan-Islamism?: The International Politics and Polemics of Contemporary Islam, in *Journal of Third World Studies*, toamna 2002.

ZARTMAN W., 2002, The Timing of Peace Initiatives: Hurting Stalemates and Ripe Moments, in DARBY J. and MAC GINTY R., „*Contemporary Peacemaking .Conflict, Violence and Peace Process*”, Macmillan.

Bibliografie electronică:

Web 1: www.cfr.org

Web 2: www.newsinfo.ro

Web 3: www.news.mediafax.ro

Web 8: www.jstor.com

ABSTRACT

This paper focuses on one of the longest and most complicated conflict: Israel vs. The Palestinian Authority, within the enlarged context of the Arab world, as a whole. The purpose is the attempt to discover the reasons for this neverending dispute. The conflict could be explained using the socio-constructivism approach, namely the strongly defined identities of the radical organisations, which live upon the continuation of the hostilities, or the reinterpretation of the religious beliefs. All participants, involved in the conflict, have their narratives and their very own realities, which provide motivation and legitimise their behaviour. Transforming identities and undoing the radicalised perceptions must be done not only within and by the elite and the political leaders, but at a structural level, as well. Hence, a less traditional approach, alongside high-level talks and negotiations, could represent a starting point for a conflict transformation and a solid and thorough settlement.

Alexandra Roman holds a BA in European Studies and International Relations (Babeş-Bolyai University) and a BA (Hons) in Political Studies (Nottingham Trent University-Erasmus scholarship). She has just graduated from the National School of Political and Administrative Studies with an MA degree in Conflict Analysis and Solutioning. She has also graduated from the National Defense College-An Introductory Course in National Security. She participated at numerous international conferences, summer schools and international competitions during her university years.

ASIA DE EST

POLITICA DE SECURITATE A JAPONIEI ÎN PERIOADA POST-RĂZBOI RECE

Remus-Alexandru Brad

Scurt istoric

Sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial a adus Japonia în postura de stat învins, constrâns să se supună condițiilor impuse de puterile aliate învingătoare. Ocupată de forțele armate americane, Japonia a trebuit să accepte, în 1947, noua constituție elaborată de Înalțul Comandament Aliat condus de generalul american MacArthur, care prin articolul 9 impunea renunțarea definitivă la dreptul său suveran de a purta război și de a întreține o armată permanentă. Ulterior, ca urmare a izbucnirii Războiului Rece și, în particular, a celui din Coreea, SUA au încheiat un tratat de pace cu Japonia prin care îi garantau securitatea. Acest tratat, încheiat în 1951, a pus bazele unei alianțe unice în felul său a unui stat lipsit de orice posibilitate de a se apăra și constrâns în mod constituțional în acest sens, aflat sub protecția și în sfera de influență a uneia dintre cele două puteri majore la nivel internațional din acel moment.

În timpul Războiului Rece, cooperarea militară dintre Japonia și Statele Unite a fost structurată în cea mai mare parte, pentru eventualitatea unor atacuri din partea URSS asupra Japoniei. Conflictele ce ar fi putut izbucni în Peninsula Coreeană și în strâmtoarea Taiwan cădeau exclusiv în sarcina SUA. Această politică s-a reflectat în „Liniile directe pentru cooperarea defensivă Japonia-SUA” din 1978. În perioada post-Război Rece, Japonia nu se mai confruntă cu amenințări din partea Rusiei. Tokyo a ajuns însă la concluzia că, de fapt, posibilitatea apariției unor conflicte regionale a crescut ca urmare a dispariției temerii din perioada Războiului Rece, că un conflict la nivel regional

s-ar putea transforma într-unul global. Războiul din Golf din 1991 a demonstrat acest lucru.

Datorită naturii sale multifuncționale alianța dintre SUA și Japonia s-a schimbat devenind mai precaută, cu toate că amenințarea sovietică a dispărut. Japonia și Statele Unite și-au reafirmat angajamentul cu privire la alianță în ansamblul său. Sfârșitul Războiului Rece a produs o oarecare îndoială în Japonia privind viitorul alianței. Totuși acest fapt a oferit guvernului de la Tokyo câteva ocazii pentru a-și spune punctul de vedere privind alianța, în noul mediu de securitate care apărea în regiunea Asia-Pacific. Tokyo a redefinit natura alianței și a modificat cooperarea militară SUA-Japonia în domeniul de agregare a puterii¹. Totodată, prin adoptarea unei noi legislații privind cooperarea la misiunile ONU de menținere a păcii, trupe japoneze aparținând FAP au putut fi trimise pe teritoriile altor țări punându-se astfel bazele unei contribuții reale a Japoniei la pacea și securitatea internațională.

1. Războiul din Golf: punctul de cotitură al Japoniei

Criza din Golful Persic din 1990 și Războiul din Golf din anul următor au reprezentat primele încercări reale pentru securitatea internațională după sfârșitul Războiului Rece.

Guvernul japonez a înaintat Dietei un proiect de lege referitor la cooperarea în misiunile ONU de menținere a păcii. Dieta a respins acest proiect, ceea ce a făcut ca în ciuda dependenței sale față de petrolul din Orientul Mijlociu și alianței cu SUA, Japonia să nu poată coopera nici măcar la transportul de provizii. Când Tokyo a contribuit cu imensa sumă de 13 miliarde de dolari a fost ridiculizat în lumea internațională și criticat dur

de SUA prin sintagma „diplomația cecului”. Lexicul păstrat în mentalitatea japoneză postbelică nu includea decât două tipuri de război: războiul de agresiune și cel de apărare. Pentru Japonia, Războiul din Golf nu constituia nici un război de agresiune, nici unul de apărare. Astfel se explică într-o oarecare măsură de ce Japonia nu a fost capabilă să răspundă prompt și adecvat unei asemenea provocări la adresa securității internaționale². Drept rezultat, cabinetul lui Miyazawa Kiichi (prim-ministru aparținând PLD) a elaborat un nou proiect legislativ, „legea privind cooperarea la operațiunile ONU de menținere a păcii și la alte operațiuni” (pe scurt legea privind OMP). Noul proiect stipula că participarea FAP nu trebuie limitată la simple activități ale forțelor de menținere a păcii și nici la suportul logistic și de ariergardă, precum și că trimiterea FAP cu arme ușoare în zone de conflict va necesita aprobarea Dietei. Partidele de opoziție au cerut și ca în situația în care ofițerii FAP ar fi expuși unor situații periculoase în cadrul unui conflict, ei să se poată retrage din misiune³. Cu toate aceste condiții inserate în cuprinsul său legea a fost în final adoptată de Dietă în iunie 1992.

Trebuie menționate câteva situații de detașare de trupe pentru operațiuni de menținere a păcii (OMP). Primul test l-a reprezentat Autoritatea de Tranziție a Națiunilor Unite în Cambodgia (UNTAC). Potrivit legii OMP, 8 soldați din FAP, 41 civili (pentru monitorizarea alegerilor), 75 de polițiști civili și aproximativ 600 de ingineri FAP au fost trimiși în Cambodgia. Cu toate că cea mai mare parte a misiunilor s-a desfășurat fără probleme, soldaților FAP nu li s-a cerut să îndeplinească alte sarcini decât cele indicate în planul original de implementare a misiunii. Pentru guvernul japonez, care restricționase activitățile substanțiale pentru forțele de menținere a păcii, punctul cel mai critic era menținerea balanței între o contribuție internațională satisfăcătoare pentru comunitatea internațională și siguranța participanților la operațiuni. Implementarea rigidă a legii privind OMP în câmpul operațional a frustrat totuși câteodată personalul ONU și pe cambodgieni, care aveau nevoie de asistență. Data fiind această problemă, participanții japonezi au dat dovadă de ezitare în privința conducerii efective a operațiunilor la limita prevederilor legale⁴.

Spre deosebire de imaginea mult amplificată a UNTAC, participarea la Operațiunea națiunilor Unite în Mozambic (ONUMOZ) a atras mai puțin atenția.

În 1993, Secretarul General ONU Boutros Boutros Ghali a propus ca Japonia să trimită unități FAP în Mozambic. Ministrul de externe japonez și Cartierul General privind Cooperarea Internațională în Timp de Pace (IPCHQ) investigaseră deja siguranța regiunii și au urgentat detașarea FAP. Cabinetul Miyazawa a trimis 53 de ofițeri FAP pentru a efectua servicii de legătură și transport și 15 civili pentru monitorizarea alegerilor în zona de conflict. Operațiunea a fost destul de sigură, iar participarea a durat opt luni. Publicul japonez a fost însă puțin implicat, considerând zona respectivă ca neavând suficientă relevanță pentru Japonia.

Aceste două cazuri erau operațiuni ONU de menținere a păcii, dar decizia premierului Murayama Tomiichi de a se efectua misiuni în Rwanda a reprezentat o operațiune umanitară. În zona respectivă, mii de refugiați, care plecaseră deja către țările vecine, sufereau din lipsă de hrană, apă și îngrijiri medicale.

La sugestia lui Ogata Sadako, director al Înalțului Comisar al Națiunilor Unite pentru Refugiați (UNHCR), cabinetul Murayama, prima coaliție între PLD și Partidul socialist, a trimis aproape 400 de ofițeri FAP și oficiali din ministere pentru a efectua servicii de transport, administrative și de legătură⁵.

În fine, forțe japoneze detașate participă încă la operațiuni în zona Înălțimilor Golan (Forța Națiunilor Unite pentru Supravegherea Demilitarizării – UNDOF).

În acest caz, Dieta a dezvoltat două aspecte: dacă ofițerii FAP care transportă muniție și trupe combatante străine încalcă sau nu legea privind menținerea păcii și dacă este posibilă menținerea ofițerilor japonezi timp de doi ani potrivit mandatului ONU în acea zonă.

Pe lângă aceste cazuri, negociatori de pace japonezi au fost trimiși să monitorizeze alegerile din Angola, El Salvador, Africa de Sud, Palestina, România și Bosnia-Herțegovina, cu toate că guvernul nu a reușit să facă același lucru în Somalia, Iugoslavia și Timorul de Est.

Se poate concluziona că față de perioada inițială a diplomației nominale japoneze centrată pe ONU, legea privind OMP a dat posibilitatea guvernului să trimită trupe FAP în afara țării.

2. Revizuirea liniilor directoare în 1997

Apariția crizei nucleare din Coreea de Nord în vara anului 1994 a reprezentat prima provocare de securitate regională la adresa alianței SUA-Japonia din perioada de după Războiul Rece. Regimul dictatorial al lui Kim Jong Il, al cărui mediu strategic se deteriora, a încercat să obțină concesiile de la SUA (stabilirea relațiilor diplomatice și asistență economică) prin amenințarea cu folosirea arsenalului său de rachete nucleare. La rândul său, SUA luau în considerare aplicarea unor sancțiuni economice și chiar o acțiune militară în Coreea de Nord, ceea ce a dus la escaladarea tensiunilor. Nici Tokyo, nici Washingtonul nu aveau planuri concrete pentru un potențial conflict în Coreea. Din fericire, criza a fost evitată prin vizita efectuată la Phenian a fostului președinte american Jimmy Carter. Această experiență a amintit comunității de securitate SUA-Japonia de vulnerabilitatea alianței în cazul unei crize.

O altă provocare la adresa alianței a fost incidentul american din Okinawa (septembrie 1995), când trei militari americani au violat o elevă japoneză în vârstă de 12 ani, fapt ce a produs sentimente de frustrare și mânie la adresa soldaților americani, staționați în bazele militare din insulă, din partea localnicilor japonezi.

Revizuirea liniilor directoare constituia răspunsul potrivit pentru aceste provocări la adresa securității internaționale, regionale și locale. În aprilie 1996, președintele american William Clinton și primul ministru japonez Ryutaro Hashimoto au dat o declarație comună privind securitatea. Pe baza acesteia vechile linii directoare au fost revizuite în septembrie 1997⁶.

Noile linii directoare puneau în practică declarația în două moduri. În primul rând, sintagma „tipuri diferite de cooperare pe securitate” înseamnă: „cooperarea bilaterală (SUA-Japonia) pentru promovarea activităților regionale și globale în domeniul securității contribuie la crearea unui mediu internațional de securitate

stabil”⁷. Cu alte cuvinte, s-a acordat o mare importanță noului rol global al alianței și funcțiilor sale complexe în cadrul regiunii. Aceste funcții includ operațiuni ONU de menținere a păcii, operațiuni internaționale umanitare și intervenții de urgență în cazul unor calamități sau dezastre. Ele includ, de asemenea, încurajarea dialogului de securitate, schimbului de experiență în domeniul apărării, întărirea încrederii regionale ca și controlul și reducerea armamentelor ca alternative la concentrarea eforturilor de control asupra unui adversar.

În al doilea rând, liniile directoare SUA-Japonia, prin sintagma „situații (conflictuale) în zonele limitrofe ale Japoniei”, au mărit aria geografică de cuprindere a alianței. Au fost astfel încorporate în relațiile de cooperare politică și economică americano-japoneză și zonele învecinate Japoniei. Forțelor SUA li s-a permis utilizarea teritoriului și a facilităților japoneze pentru a contribui nu numai la securitatea statului japonez dar și a regiunii din Orientul Îndepărtat. A fost evidențiată nevoia unei cooperări combinate SUA-Japonia pentru zonele ce înconjoară teritoriul japonez. Pentru guvernul japonez aceasta a presupus extinderea zonelor în care membri ai FAP japoneze pot desfășura operațiuni militare alături de personalul american. Aceasta înseamnă că, dacă un conflict militar se produce în zonele învecinate Japoniei, este perfect legal pentru guvernul japonez să desfășoare personal FAP pentru acțiuni militare comune, conduse de Armata SUA, cu toate că susținerea japoneză trebuie limitată la suportul logistic.

3. Japonia în contextul atacurilor teroriste din 11 septembrie 2001

Atacurile teroriste de la New York și Washington din 11 septembrie au avut un impact semnificativ asupra alianței SUA-Japonia. Guvernul japonez și-a exprimat părerea de rău și simpatia pentru cei uciși sau răniți în urma incidentelor. Japonia a devenit mai activă când vicesecretarul de stat american Richard Armitage a solicitat ambasadorului japonez în SUA, Yanai Shunji, în 15 septembrie, ca Japonia „să-și arate steagul” în cadrul operațiunilor SUA în Afganistan ce urmau să înceapă în curând⁸. Cu toate că operațiunile

SUA din Afganistan erau pregătite sub numele de cod „Infinite Justice”, guvernul japonez și-a pregătit propriul său plan de cooperare, care s-a cristalizat în *planul în șapte puncte* al primului ministru Junichiro Koizumi, pe data de 19 septembrie. Potrivit acestui plan, pe 21 septembrie FAP maritime japoneze au fost mobilizate pentru a escorta un portavion american programat să plece din Yukosoka spre zona de conflict.

În octombrie 2001, la doar o lună după incident, Dieta Japoniei a aprobat Legea privind măsurile speciale antiterorism și a amendat pentru a doua oară Legea privind operațiunile de menținere a păcii din 1992. Cu toată opoziția PDJ, cel mai puternic partid din opoziție la acea dată, adoptarea acestor legi a fost o decizie extrem de rapidă. Aceste măsuri au fost luate în așteptarea unei posibile desfășurări de trupe FAP pentru a ajuta la reconstrucția Afganistanului și pentru a sprijini operațiunile ONU din Timorul de Est. Cu toate acestea, guvernul japonez a considerat dificilă trimiterea unităților FAP în teatrele de desfășurare a operațiunilor ONU, dat fiind faptul că Secretarul General ONU, Kofi Anan, nu a mai declarat nimic referitor la „dreptul de autoapărare” în caz de bombardament american. Mai mult, privind aplicarea prevederilor din liniile directe SUA-Japonia la operațiunea „Enduring Freedom” nu se puneau problema ca Afganistanul și Oceanul Indian să fie considerate zone limitrofe Japoniei⁹. Japonia a acordat totuși sprijin logistic coaliției multinaționale care lupta împotriva terorismului în Afganistan și s-a implicat în operațiuni de furnizare de combustibil navelor de război aparținând coaliției din Oceanul Indian.

4. Contribuția japoneză la războiul din Irak

Atunci când administrația Bush a decis declanșarea războiului împotriva Irakului, state importante, inclusiv aliați ai SUA precum Franța și Germania, s-au opus acestei acțiuni. Statele Unite nu au reușit nici să obțină o rezoluție ONU care să legitimizeze războiul. În conducerea operațiunilor, SUA se bazau pe așa-numita coaliție a „voinței”, nu pe o alianță formală sau pe instituții internaționale cum ar fi ONU. În aceste circumstanțe, alianța SUA-Japonia, fiind o alianță mai

puțin instituționalizată putea funcționa fie ca o alianță formală, fie ca parte a coaliției voinței.

După ce președintele Bush a declarat încheierea victorioasă a operațiunilor, în iulie 2003, cabinetul lui Koizumi a decis în decembrie, același an, trimiterea a aproximativ 400 de ofițeri FAP în regiunea Samawa, aflată în partea de sud a Irakului, considerată relativ sigură sub protecția forțelor armate olandeze. Împreună cu aceștia, ofițerii japonezi trebuiau să efectueze activități de contracarare a terorismului, asistență pentru refugiați, tratament medical și de suport logistic¹⁰.

Desfășurarea trupelor japoneze în Samawa nu a avut ca determinant principal acordul de alianță SUA-Japonia, ci, pur și simplu, dependența japoneză de petrolul din Orientul Mijlociu. Astfel, în anul 2004 Japonia a încheiat un acord cu Iranul pentru explorarea și exploatarea resurselor petroliere din regiunea Azadegan, situată în sud-vestul țării. Referitor la acest contract guvernul american a dat inițial două declarații contradictorii cu privire la acest acord, una pe jumătate pozitivă, iar cealaltă total negativă. La baza deciziei finale a Guvernului SUA de a acorda Japoniei mână liberă în această chestiune au stat doi factori. Cel dintâi a fost discursul prin care ambasadorul japonez pe lângă organizațiile internaționale cu sediul la Viena (inclusiv Agenția Internațională a Energiei Atomice) a criticat dur presupusa intenție a Iranului de a produce arme atomice. Al doilea a fost decizia premierului Koizumi din iunie 2004 ca FAP să se alăture forțelor multinaționale, sub comanda SUA, în Irak. Momentul a coincis cu transferul suveranității către noul guvern interimar¹¹. Când state precum Spania, Norvegia sau Noua Zeelandă și-au retras forțele din Irak, Japonia a rămas loială SUA, menținându-și în continuare trupele în zonă. Mai mult decât atât, forțele japoneze din regiune au fost suplimentate până la 600 de militari. Trimiterea trupelor japoneze în Irak a avut la momentul său o importanță istorică, fiind prima de acest fel de după 1945.

În anul 2006, pe data de 19 iulie, ministrul Koizumi a decis, luând în considerare faptul că forțele de autoapărare terestre japoneze staționate în Irak și-au îndeplinit obiectivul, retragerea acestora de pe teritoriul acestei țări. În regiune au rămas forțele aeriene destinate transportului

trupelor și materialelor aparținând forțelor multinaționale către trei aeroporturi din Irak, inclusiv în capitala Bagdad. Aceste forțe își începuseră activitatea în martie 2004, la o bază aeriană din Kuweit folosind trei avioane de transport C 130. În noiembrie 2008 premierul japonez Taro Aso a decis retragerea lor din Irak până la sfârșitul anului, fapt ce s-a și întâmplat la jumătatea lunii decembrie a anului trecut.

5. Acordurile de cooperare SUA-Japonia privind realinierea trupelor americane din Japonia ulterior atacurilor teroriste din 11 septembrie 2001

Atacurile teroriste din 11 septembrie au determinat Japonia și Statele Unite să exploreze noi posibilități pentru a face față provocărilor venite din partea mediului de securitate aflat în schimbare, în special a celor venite din partea terorismului internațional și a proliferării armelor de distrugere în masă. Comitetul consultativ de securitate SUA-Japonia, întrunit în decembrie 2002, a susținut intensificarea consultărilor bilaterale pe chestiuni de securitate. Japonia a insistat pe subiectul legat de menținerea propriei securități pe baza unei politici de menținere a capabilităților de descurajare și de reducere a îndatoririlor comunităților locale.

Cele două țări au identificat obiective strategice comune privind apărarea și securitatea care ar trebui atinse în cadrul regional și în cel internațional și le-au confirmat în cadrul unei declarații comune cu ocazia reunirii Comitetului Consultativ din februarie 2005. Cele două țări au examinat rolurile, misiunile și capacitățile FAP și trupelor americane necesare pentru atingerea obiectivelor strategice identificate în prima fază, luând în considerare dezvoltarea politicilor de securitate și apărare ale celor două țări din ultimii ani. Examinarea a clarificat modul în care Japonia și SUA ar trebui să coopereze și să-și coordoneze în mod adecvat forțele înainte de re poziționarea trupelor SUA în Japonia. Potrivit acestor consultări, conferința din octombrie 2005 a pregătit un document comun intitulat „Alianța SUA-Japonia: transformare și realiniere pentru viitor”. Documentul indica direcția concretă a rolurilor,

misiunilor și capacităților pe care le împărtășeau SUA și Japonia.

Documentul elaborat în octombrie 2005 a indicat preceptele de bază și o orientare specifică în privința reorganizării posturilor forțelor americane în Japonia și ale unităților FAP. La conferința ținută în mai 2006, Japonia și SUA au finalizat reorganizarea printr-un document denumit „Harta SUA-Japonia de implementare a realinierii” prin care se indicau detaliile privind implementarea inițiativelor concrete.

În cadrul summitului SUA-Japonia din noiembrie 2006, cele două state au confirmat că vor coopera pentru a face față diverselor provocări din partea comunității internaționale pe baza politicii mondiale și asiatice a alianței SUA-Japonia, continuând în același timp să-și îmbunătățească relațiile.

Cele două țări au confirmat progresul făcut potrivit inițiativelor menționate în documentul din 2006 la conferința Comitetului Consultativ din mai 2007 și au reafirmat importanța implementării progresive a inițiativelor. În sfârșit, la summitul SUA-Japonia din 16 noiembrie 2007, prim-ministrul Fukuda și președintele Bush s-au pus de acord în privința implementării progresive a inițiativelor privind realinierea forțelor SUA în Japonia pentru a menține descurajarea și a reduce îndatoririle comunităților locale. Ei au recunoscut, de asemenea, că alianța SUA-Japonia este cheia dezvoltării diplomației americano-japoneze în Asia, că alianța deține un rol esențial în gestionarea de către cele două state a chestiunilor globale și că este foarte importantă întărirea pe viitor a acestor relații care rezultă din acordurile de securitate SUA-Japonia, baza alianței americano-japoneze¹².

Printre obiectivele strategice comune ce ar trebui atinse atât de Japonia, cât și de SUA, potrivit declarației comune de la conferința din februarie 2005, se găsesc obiective regionale, cum ar fi: menținerea securității Japoniei, întărirea păcii și stabilității în regiune, unificarea Peninsulei Coreene, deznodământul pacifist al chestiunilor legate de Coreea de Nord, dezvoltarea unei relații de cooperare cu China, asistența acordată unei Asii de Sud-Est pacifiste și stabile, dar și obiective internaționale, ca de exemplu: promovarea valorilor fundamentale în cadrul comunității interna-

ționale, implicarea în activități de cooperare pe timp de pace, reducerea și nonproliferarea armelor de distrugere în masă, prevenirea și eradicarea terorismului etc.

La rândul său conferința ținută în mai 2007 a confirmat angajamentele privind atingerea acestor obiective și a adăugat unele obiective strategice noi printre care se pot enumera: denuclearizarea Peninsulei Coreene, creșterea cooperării în scopul întăririi forumului APEC ca forum proeminent de cooperare regională, asigurarea reconstrucției economice și stabilizării politice a Afganistanului sau contribuția la reconstrucția unui Irak unificat și democratic.

Întâlnirea din 31 mai 2008 dintre ministrul apărării Ishiba și secretarul de stat Gates a confirmat încă o dată importanța implementării progresive potrivit „Hărții de implementare”. Ambele părți au convenit să conlucreze pentru pacea și stabilitatea mondială, partea americană exprimându-și totodată aprecierea pentru operațiunile FAP japoneze de aprovizionare cu combustibil a navelor coaliției din Oceanul Indian.

6. Schimburile de experiență în domeniul securității între Japonia și țările vecine

Republica Coreeană (Coreea de Sud) este un stat important pentru securitatea Japoniei din perspectivă geopolitică. Aproape în fiecare an, începând din 1994, miniștrii apărării din ambele state s-au vizitat reciproc și au ținut conferințe. În februarie 2007, ministrul coreean al apărării de la acea dată, Kim Jang-Soo, a vizitat Japonia și a schimbat opinii cu ministrul japonez al apărării Fumio Kyuma pe chestiuni ca: situația din Asia de Nord-Est și respectivele lor politici de apărare națională. De asemenea, în cadrul celui de-al șaptelea summit privind securitatea Asiei, organizat de Institutul de Studii Strategice în Marea Britanie, în mai 2008, ministrul coreean al apărării Lee Sang-Hee și fostul ministru japonez Shigeru Ishiba au dialogat și au schimbat opinii pe tema schimbului de experiență în domeniul apărării dintre cele două state. În plus, față de aceste întâlniri la nivel ministerial au fost organizate numeroase conferințe ale comandamentelor militare din cele două state, cum ar fi cele ținute

în octombrie și decembrie 2007 având ca subiect diverse chestiuni privind mediul de securitate al celor două țări și respectivele lor politici de apărare.

Rusia are o mare influență în ceea ce privește securitatea din Europa, Asia Centrală și regiunea Asia-Pacific, ceea ce face extrem de importantă pentru Japonia aprofundarea relațiilor de securitate și promovarea relațiilor de încredere și cooperare cu acest stat. Schimburile de experiență la nivel înalt au luat avânt începând cu anul 1996, când ministrul japonez al apărării de atunci, Hideo Usui, a vizitat Rusia devenind primul ministru japonez care vizitează această țară în perioada postsovietică. Atunci când ministrul Fukushima Nukaga a vizitat Rusia în ianuarie 2006, Japonia și Rusia au revizuit memorandumul privind schimburile de experiență dintre cele două țări din 1999. De asemenea, Ministerul japonez al Apărării a continuat să mențină discuțiile pe domeniul securității cu Rusia în cadrul conferințelor anuale pe baza acordului Japonia-Rusia de prevenire a incidentelor pe mare și să promoveze schimburile generale de experiență.

China are o mare influență în regiune, iar dezvoltarea sa economică incredibilă și modernizarea capacității sale militare din ultimii ani au atras atenția statelor lumii. În anul 2003, fostul ministru japonez al apărării Shigeru Ishiba a vizitat China și s-a întâlnit cu ministrul chinez Ghao Changchuan. Cu această ocazie a fost recunoscută necesitatea promovării unor schimburi de experiență active în domeniul apărării. În august 2007, ministrul Changchuan a efectuat o vizită în Japonia și a discutat cu ministrul apărării Masahiko Koumura despre situația internațională și regională, politicile de apărare ale Chinei și Japoniei și schimburile de experiență chino-japoneze. În cadrul acestei întâlniri, cei doi miniștri au împărtășit opiniile cu privire la importanța schimburilor de experiență la nivel înalt între oficialități (miniștri ai apărării și șefi de stat-major) și la extinderea schimburilor în diferite ramuri și sectoare militare. De asemenea, în iulie 2006, Japonia și China au întreținut un dialog între oficialități diplomatice și din domeniul apărării din ambele țări. Cele două state au promovat și schimburile de experiență în domeniul educației și cercetării, oficiali chinezi

luând parte la cursuri în cadrul Institutului Național Japonez de Studii de Securitate, în timp ce studenții japonezi au fost trimiși pentru a studia la Universitatea Națională de Apărare din China.

7. Concluzii

În contextul tragic al atentatelor teroriste din 11 septembrie 2001, cei care urmăreau politica japoneză au fost surprinși să vadă rapiditatea cu care premierul Koizumi a acționat pentru a oferi susținerea japoneză în războiul SUA împotriva terorismului. Deși răspunsul Japoniei în Războiul din Golf din 1991 a fost criticat ca fiind prea mic și dat prea târziu, de data aceasta administrația Bush a apreciat hotărârea Japoniei de a coopera, inclusiv prin desfășurarea de personal FAP. În acest proces, dezbaterile privind „amenințarea și utilizarea forței”, interzisă de articolul 9 din Constituție, a fost întreruptă datorită șocului produs de atacurile teroriste și aproximativ șase sute de membri FAP au fost detașați în zonele de conflict¹³.

Ceea ce a făcut ca dezbaterile privind operațiunile de menținere a păcii să se distingă de controversele anterioare privind politica externă, este însăși sistemul internațional actual aflat într-un proces de transformare. Sfârșitul Războiului Rece, victoria SUA în Războiul din Golf au pus la încercare relațiile globale preexistente și au deschis o nouă gamă de opțiuni pentru guvernul japonez. Este de așteptat ca Japonia să obțină o poziție mai puternică, date fiind capacitățile sale economice și tehnologice.

După Războiul din Golf, rolul internațional al Japoniei privind securitatea s-a extins, cuprinzând nu numai organizarea de misiuni ONU de menținere a păcii, dar și o colaborare mai strânsă cu principalul său aliat SUA. Dreptul la autoapărare colectivă, liniile directoare SUA-Japonia în materie de securitate au apărut ca subiecte-cheie în cadrul noilor roluri de securitate ale Japoniei. În acest proces, în politica externă japoneză a fost extins conceptul de „Asia”. Timp de cinci decenii, Japonia a perceput direct doar China, Taiwan, cele două state coreene și țările din Asia de Sud-Est, toate împărțășind, ca vecini, amintirea profund negativă a crimelor de război japoneze. Moștenirea grea a imperialismului și colonialismului au împiedicat dezvoltarea și maturizarea

relațiilor cu celelalte țări asiatice. În perioada actuală însă, noul context internațional și apariția de noi provocări și amenințări la adresa securității sale, cum ar fi terorismul sau potențialul nuclear al Coreei de Nord, determină Japonia să adopte o poziție mai fermă în ceea ce privește atât relațiile cu vecinii săi din regiune, cât și pe plan internațional.

Japonia de astăzi nu mai este aceea țară învinsă și profund umilită de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, când forțele aliate i-au impus renunțarea la dreptul de autoapărare și la a purta războiul, drepturi care fac parte din însăși definiția unui stat suveran. Ea a devenit o mare putere economică, aflată pe locul al doilea la nivel mondial după Statele Unite din acest punct de vedere, și în mod cert o putere militară emergentă. Noua orientare japoneză, dorința sa de a deveni un actor important pe scena internațională, nu doar din punct de vedere economic, ci și militar și strategic, sunt dovedite de reforma produsă în structurile sale defensive prin transformarea Agenției Japoneze de Apărare într-un veritabil Minister al Apărării condus de un ministru al apărării, prin reafirmarea angajamentelor privind alianța cu SUA, depășindu-se astfel rigidele prevederi constituționale care împiedicau statul japonez să se implice mai activ în viața internațională.

Note

¹ Tsuyoshi Kawasaki, *Layering Institutions: The Logic of Japan's Institutional for Regional Security*, in *The Uses of Institutions: The US-Japan and Governance in East Asia* edited by G. John Ikenberry and Takashi Inoguchi, Palgrave Macmillan, London, 2007, p. 86.

² Yohibe Makoto, *Postwar Japanese Democratic History*, Tokyo: Yuhikaku, 1999, p. 229.

³ Tanaka Akihiko, *UN Peace Keeping Operations and Japan in UN Peace Keeping: Japanese and American Perspectives*, edited by Masahi Nishihara and Selig Harrison, Aki Shobo, Tokyo, 1995, p. 141.

⁴ Heinrich L. William, Akiko Shibata and Joshide Soeye, *United Nations Peace-Keeping Operations. A Guide to Japanese Policies*, United Nations Press, New York, 1999, p. 24-27.

⁵ International Peace Cooperation Headquarters (IPCHQ): http://www.Pko.go.jp/PKO_E/rwanda_e.htm

⁶ Koji Murata, *US-Japan Alliance as a Flexible Institution in The Uses of Institutions, The US, Japan and Governance in East/Asia*, op. cit. p. 139.

⁷ Ministry of Foreign Affairs, *The Guidelines for Japan –US. Defense Cooperation*, MOFA <http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/security/guideline2.html>

⁸ *Backing of US Revives on SDF*, Japan Times, September 28, 2001.

⁹ Tsuchiyama Jitsuo, *Why Japan is Allied? Politics of the US-Japan Alliance* in *Global Governance: Germany and Japan in the International System*, edited by Saori Katanda, Hanns W. Maull and Takash Inoguchi, Ashgate, London, 2004, p. 71.

¹⁰ Sakurada Daizo and Go Ito, *Comparative Foreign Policy: Responses to the U.S. Iraqi War*, Asahi Shoten, Tokyo, 2004.

¹¹ Raquel Shaoul, *An Evolution of Japan's Current Energy Policy in the Context of the Azadegan Oil Field Agreement Signed in 2004*, Japanese Journal of Political Science, vol 6, No 3, London, December 2005, p. 411-437.

¹² Japan Ministry of Defense, *Annual White Paper Defense of Japan*, 2008, p. 219.

¹³ Go Ito, *Participation in UN Peacekeeping Operations* in *Japan International Politics, The Foreign Policies of an Adaptive State*, *op.cit.*, p. 92.

Bibliografie

1. Berger, Thomas U., Mochizuki, Mike. M and Tsuchiyama, Jitsuo, *Japan in International Politics. The Foreign Policies of an Adaptive State*, Lynne Rienner Publishers, London 2007.

2. Hook, Glenn D., Gilson, Julie, Hugues, Christopher W. and Dobson Hugo, *Japan's International Relations. Politics, economics and security*, Routledge, London, 2005.

3. Ikenberry, G. John and Inoguchi Takashi, *The Uses of Institutions, The US, Japan and Governance in East-Asia*, Palgrave Macmillan, New York, 2007.

4. Katanda, Saori, Maull, Hanns W. and Inoguchi, Takashi, *Global Governance: Germany and Japan in International System*, Ashgate, London, 2004.

5. Japan Ministry of Defense, *Annual White Paper, Defense of Japan 2008*.

ABSTRACT

After it stayed for almost 50 years in the shadow of United States, Japan, due to the new threats to its security such as: the offensive nuclear program of North Korea and China's remilitarization, as well as for the necessity of adapting to the new realities of contemporary international environment, have started to reconsider its security policy.

By adopting a new legislation, the Japanese government allowed its SDF to engage in UN peacekeeping operations, to offer tactical support and fuel to the coalition forces in the war against terrorism from Afghanistan and even to participate to the human assistance and reconstruction of Irak.

In the same time, through different stages of negotiations, the US-Japan alliance acquired a new dimension through the expansion of the geographical areas and range of missions SDF can undertake. Also, by encouraging an active dialogue and security exchanges with its most important neighborhous: China, South Korea and Russia, Japan tries to consolidate a safe regional environment in South-East Asia.

Remus-Alexandru Brad graduated the Faculty of Law, University "Nicolae Titulescu", in 2007. Previously, he benefitted from a scholarship in Japan (2002-2004). He also followed the master course "International Relations and European Integration" at the National School for Political Studies and Administration. He is specialized in security and area studies with a focus on Japan.

REGIONAL SECURITY ARCHITECTURE IN ASIA-PACIFIC OR NEW “TOOLS” FOR OLD SECURITY PROBLEMS*

Simona Soare

Asia-Pacific is one of the most important regions nowadays as far as economic development, international relations and regional integration processes are concerned. This study aims to investigate the current regional security architecture in Asia-Pacific. What are the reasons underlying regional security architecture building in Asia-Pacific? Is the plurality of institutions developing in this region responding to real security needs in terms of seeking to identify new tools for the solution of new security problems? Or are they new solutions for old security problems? Are these institutions regarded as part of the solution or are they regarded as inefficient by relevant states in Asia-Pacific? In other words, is regional security-architecture building in Asia-Pacific an innovative process aimed at solving old problems of the international system (power transitions, balance of power), an adaptive process by regional states that see regionalism, and a world of regions (similar to Mearshimer's regional hegemony world, or to Amitav Acharya's region-polarity) as the “wave-of-the-future” in world politics or a modified version of the traditional tools (balancing) of foreign policy (in which case these institutions should be expected to give way to classical rival alliances)? This study is looking to give an answer to these questions as well as offer insights into how the current regional security architecture affects regional policy options of the major states present in the region – of these we choose to focus on China and the US as the most likely regional (and global)

competitors. The study thus seeks to inquire whether regional security architecture building in Asia-Pacific is an innovative process aimed at solving or at least appeasing new security issues affecting the region, while also acting as a new “weapon” for old security issues (such as hegemonic threats or balancing strategic rivals). We seek to inquire into this research hypothesis by analyzing the regional policies of the Asian great powers – particularly China and the US – and the attributes and features of the regional institutions created here.

International security, more and more inseparable and indivisible from regional and national security in this age of globalization, is increasingly seen through the lens of regionalism. The effect – some scholars say – is created by the fact that the end of the Cold War was also the end of polarity and so the regional level, rather than the systemic one has become the main focus of international relations.¹ Mastanduno and Kapstein argue that International Relations theory lacks a serious and comprehensive debate of unipolarity and the foreign policy aspects of it. In their study, *Unipolar Politics* (1999), they attempt such a behavioral analysis of unipolarity and reach the following conclusion: “*Instead of balancing, states are **adjusting** in various ways to the reality of a U.S.-centered international system.*”² Moreover: “*Lacking a global military competition, the current system may be described as a chandelier-type structure composed of loosely coupled, regional constellations. In this view, the structure of the international system is now **«subsystem dominant»** in the fact that the behaviors of regional subsystems determine the*

* Paper presented at the 3rd Annual GARNET Conference, 17-20 September, 2008, Bordeaux, France.

properties exhibited by the larger global system of which they are a part."³ Against this backdrop, however, we employ traditional neoclassical realist tools of research in analyzing regional policies of states in the Asia-Pacific, their interaction and how it helps create a comprehensive regional security architecture. Our study starts with the assumption that systemic imperatives shape and shove foreign and security policies of states but they do so filtered through domestic politics.⁴ Hence, we look into regional states' support and interests regarding the current security architecture in Asia-Pacific so as to determine the trends and features of this architecture and reveal the way it effectively works. This is important specifically since current systemic or subsystemic conditions influence domestic politics which further impacts heavily upon future options as well as foreign and security policies of the states in the region.

The study is made up of three main parts. The first part briefly reviews some of the security threats both old and new in the Asia-Pacific as well as underlines its systemic importance in terms of the opportunities it presents to both regional and foreign powers. The second part of this study investigates the main institutions that represent the foundations of the regional security architecture in Asia-Pacific. The third part refers to the foreign and security policies of two of the main states in the region which greatly affect the region as a whole: the US and China. Finally, we formulate the conclusions of this study and suggest some possible future trends for development of the regional security architecture in Asia-Pacific as well as the policies of the states investigated here. This study does not attempt an analysis that would include the foreign and security policies of all the states in the region. Neither does it seek to render itself an institutional analysis inquiring into how the regional institutions and organizations function. Rather, it seeks to emphasize the interests of regional states, particularly China and the US', in the current regional security architecture, how this constraints their present and future policy options, and what impact they are likely to have on regional security as a whole.

Asia-Pacific – *not* a region among many others!

The main reason why the Asia-Pacific region is so important to international security is the convergence of several different types of conventional and non-conventional, asymmetrical threats to international security in this region. Moreover, the respective security risks and threats appear to be *mutually reinforcing* rather than criss-crossing. Asia-Pacific is the fastest developing region in the world nowadays. However, the economic crisis of 1997-1998 and the one of 2008 hit the "Asian tigers" heavily and left its mark, proving that interdependence and globalization are not without risks and that these are more elusive and harder to tackle than traditional security risks and threats. Last, but not least, Asia is important because of its strong non-conventional security threats such as proliferation of WMDs, international terrorism, transnational organized crime, piracy, secessionism, xenophobia, etc. The turmoil in Pakistan – caused by the assassination of former Prime Minister Benazir Bhutto, president Pervez Musharaff's relinquishing of his military title and his unexpected resignation in late August 2008, the weak control of state institutions upon the domestic situation, the heavy impact of the international economic-financial crisis on the entire country, etc – have made it quite clear that while non-conventional threats are seen as the "wave-of-the-future" threats, the old, conventional ones are not yet a matter of the past when several states in the region are still dealing with serious statehood and regime survival problems. While some of these are alleviating, as is the situation in cross-strait relations between China and Taiwan, particularly after the election of president Ma Ying-jeou, others are severely broken, as is the situation with the new South Korean president Roh Moon-Hyun who terminated the Sunshine Policy towards the DPRK, despite widespread popular opposition to this measure, which further lead to increasing tensions between Seoul and Phenian.

Asia-Pacific is a region of intense inter-state rivalry, mutual suspicion, distrust and insecurity⁵,

an environment in which conventional security risks and threats reinforce each other and converge with non-conventional, non-military ones. The relative peace and stability in the region over the last two decades has been due mostly to the focus of all great regional actors on economic⁶ rather than military aspects of regional and international politics – which has been possible altogether due to the significant American forward military presence in the region.⁷ And although Asia-Pacific has come a long way, the region is still plagued by a high concentration of Communist, totalitarian or authoritarian regimes (the highest in the world), the dependency of these regimes on repressive politics as a means of maintaining political and social stability, the lack of respect for human dignity and rights, the underdeveloped regional institutional architecture, the strong influence of nationalism, extremism, xenophobia, international terrorism, transnational organized crime, etc with a high degree of likelihood regarding the comeback of an intense security dilemma and arms race. For example, this is the case with the DPRK and Iran's nuclear military programs. Robert Kagan argues: „*There are new developments in the Asian balance of power and the shifting combinations increasingly have a military dimension*”⁸ – as opposed to the multilateral solutions envisioned by regional leaders which are mainly non-military in nature. Moreover, China, India and Japan, whose rivalry is one of the enduring features of the Asian geopolitical landscape, are permanently trying to outmanoeuvre one another in different diplomatic forums.⁹

And the first indication of an intensifying sense of insecurity is the rising military and defense-related expenditures of regional states. For instance, China's defense budget virtually doubled in nominal terms within a period of three years, from \$35 billion in 2006 to \$70.2 billion in 2009;¹⁰ moreover, the Chinese military budget has been going into its 19th year of double-digit growth – a performance unmatched by any of the Western great powers even in times of war, let alone peace. In 2008, the Chinese military budget grew by a staggering 17.9%, whereas in 2009 it is bound to grow by a „mere” 14.9%.¹¹ To

these increases (which have been kept well below the growth rate of both the annual growth rate of state budget and that of the GDP), one must also take into consideration the speculations regarding „*the real dimension of all defense-related expenditure made by the Chinese government on an annual basis. According to RAND, for instance, the real defense-related expenditure of the PRC is at least 150% higher than publicly announced figures; other estimations mention that the real figures are between 300-400% higher (see for instance SIPRI or Defense News) – which clearly puts China in the 2nd place worldwide in terms of its defense budget, way behind the United States which is still in the lead by a loose margin (in 2009 the United States announced an increase of military expenditure of 7.5% in comparison to 2008, up to a total amount of \$515 billion – however, this amount does not include the budget for the wars in Iraq and Afghanistan.*”¹² In addition, China is already seeking to develop its foreign arms markets, which is likely to increase its regional clout all the more, possibly leading to China's stirring course towards greater regional military cooperation in the mid- and long-term. Moreover, with the growing Chinese economic power, there are also greater power ambitions. Chinese researchers increasingly see the world as divided between „*two geopolitical spheres: a Euro-Atlantic sphere dominated by the United States and an Asian sphere dominated by China.*”¹³ In addition, the common perception is that the regional balance of power is shifting in China's favor and that „*the trend toward Chinese regional hegemony [is] unstoppable by any external force.*”¹⁴ As a direct consequence, China's strategic doctrine envisions a Chinese expansion of influence and power over three outward-oriented „*island chains*” and China increasingly perceives itself as a sea power.¹⁵ Last, but not least, as a reply to the usual argument of Chinese authorities that emphasize Chinese exceptionalism and pacificism, „*history suggests that as China grows more confident [and powerful] it will grow less, not more, tolerant of the obstacles in its path.*”¹⁶

India too increased its military budget from an estimated \$22.9 billion in 2006, to \$28.5 billion

in 2007; the increase focused mainly on the budget for new military equipment and systems acquisitions such as the approximately \$2 billion contract signed by BrahMos for the delivery of a fifth generation fighter, the \$1.2 billion contract signed with Russia for the purchase of over 1000 T-90 main battle tanks, the acquisition of nearly 120 new multirole fighters for Indian Air Forces, etc. The Indian grand strategy envisions three concentric cycles of Indian outward orientation: the first, its near vicinity, where India seeks primacy; the second, the „*extended neighborhood*“, where it seeks to preserve a favorable balance of power, and the third, the world at large, where it seeks to „*play, at the very least, the role of «swing state in the global balance of power».*“¹⁷ China's and India's spheres of influence increasingly intersect and overlap and there is no indication that either is willing to give way.

Japan's defense budget has been rising steadily, at a slower rate from \$41.1 billion in 2006 to \$43.6 billion in 2007; moreover, in 2007 Japan attempted to amend article 9 of its Constitution regarding its military apparatus, that forbade Tokyo to field a force larger than 100000 troops and deploy them overseas; in 2006-2007 it transformed its National Security Agency into a full-fledged National Defense Ministry and increased the size of the Japanese Self-Defense Forces while diversifying their equipment, training as well as the range of missions they can forgo within a much wider geographical arena.¹⁸ And although the military balance in the region is still dominated by the United States – whose defense budget rose from \$521 billion in 2006 to \$571 billion in 2007, reached a staggering \$695 billion in 2008 (these figures include the budgets of over \$200 billion annually for the wars in Afghanistan and Iraq)¹⁹ and grew by 7.5% in 2009 to \$515 billion (a figure that does not include the budget for the wars in Iraq and Afghanistan), the fact that defense budgets in this region are rising so fast is not a good indication that states feel secure – although the rise in their military budgets may also be due to other threats from beyond the region. China, India, the US, Japan and Australia more recently are all seeking to cement military relations with other states in East Asia.²⁰

The region is also still marked by a host of conventional, nuclear military confrontations

such as the conflict between India and Pakistan and the one between North and South Korea. The April-May 2009 crisis on the Korean Peninsula, marked by Phenian's test of a long-range ballistic missile and its second nuclear test, determined the DPRK to withdraw from the Six-Party Talks, to restart its nuclear facilities that had been disabled under the Joint Declaration, to refute all agreements reached within this multilateral framework and to refute the 1958 armistice signed between the UN and the DPRK. Furthermore, the recent instability in Pakistan is increasingly looked upon with suspicion by many regional states. On the one hand, president Obama's AfPak strategy emphasizes the „*two states, one challenge*“ policy (inappropriate as it may be as a result of the great differences between Afghani and Pakistani Taliban) concerning Afghanistan and Pakistan and see stabilization and preservation of Pakistan's unity as a strategic priority for victory in Afghanistan, as well as for overall regional security. China, on the other hand, is also looking upon Pakistani stability and preservation of its territorial integrity as a strategic priority since it is increasingly concerned about potential Indian actions. Territorial revisionism spreads even further to the Spratly Islands – disputed by Malaysia, Brunei, Indonesia, the Philippines and China – the Kurile Islands²¹ – disputed by Japan and the Russian Federation – the Senkaku/Diaoyutai Islands, disputed by China and Japan, as well as the to the precise delimitation of the exclusive economic zones around much of South-East Asia, and the settling of border disputes between mainland states.

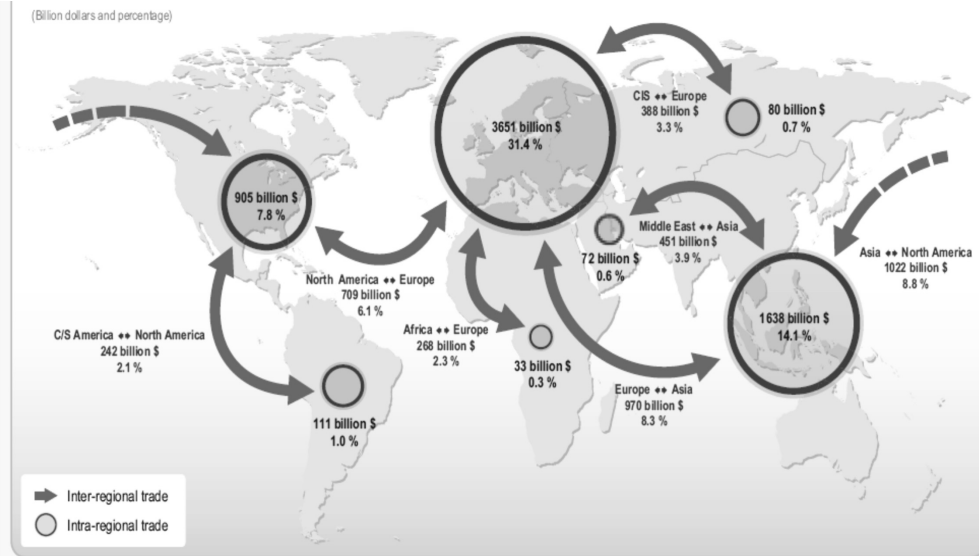
Last, but not least, Asia-Pacific has the highest economic growth rate in the world. Trade in Asia-Pacific alone stands at 14.1% of world trade, while trade between Asian and North American nations reached a staggering \$1022 billion in 2007, and between the European Union and Asian nations reached some \$970 billion (see Map 1). During 2005-2007 we have seen a rise of 13% in commodities trade in Asia-Pacific, 11% in South-East Asia and about 10% in Japan alone, whereas imports rose by 8-9% during the same period. Trade in the Asia-Pacific represented roughly 27,8% of world trade in 2007, of which about 11% was trade with North America, 11% with the

European Union, 27% with Africa and 57.7% was intra-regional trade.²²

These are just a few of the reasons why Asia is increasingly the focus of attention in terms of

security and the impact of regional trends upon international security as a whole. This makes inquiring into the current regional security architecture all the more important.

Map 1. Regional and Intra-regional trade as % of World trade in 2007

Source: *International Trade Statistics 2007*, WTO

Multilateral Regional Security Architecture in Asia-Pacific

Regional integration in Asia-Pacific has become a topic of interest for local and Western scholars only in the last decade or so. Most research on security architecture building in Asia-Pacific in the last decade has predominantly focused on the bilateral level. Some have emphasized the transformation and development of the regional multilateral institutional level as well²³, but over-relied on *path dependency*²⁴ or *Innenpolitik*²⁵ in explaining that security organizations created at the beginning of and during the Cold War continued to leave a mark on the regional institutional security architecture in Asia-Pacific. Few are the studies that stop and focus on the current regional security architecture. We look into regional security institutions and inquire whether they are created

to respond to new or old regional security issues and further we investigate the support given by the regional great powers for these different institutions based on their interests. Hence, we conclude by outlining a few features of this security architecture, its functioning and the trends of its development in the near future.

Most of the literature regarding regional integration in the Asia-Pacific is tributary to the *path dependency theory*, considering the current fragile institutional architecture to be a remnant of the Cold War, when the region was deeply divided. Washington's strategy of favoring bilateral alliances, instead of a multilateral one such as NATO in Europe,²⁶ lead to the creation and the preservation of a strategic environment in which conventional security threats have failed to be solved, whereas historical tensions have been frozen and are still present. The dependency of all Asian allies on their hegemon – either the

United States or the former Soviet Union – determined them to seek privileged relations with these powerful states alone and freeze out the attempts to develop closer and warmer relations with each other.

This strategy has outlived the Cold War to this very day. However, as regional economies started to grow at a fast pace and acknowledge the benefits of free trade and integration, the necessity of developing closer bilateral ties with neighbors seemed inescapable. Particularly the period since 1996 has been most relevant in this respect, as well as from the point of view of regional integration processes taking off in Asia-Pacific, driven especially by the „*European integration model*” considered to be beneficial both economically and security-wise.

But a quick look at the current regional institutional architecture in Asia-Pacific reveals a series of fundamental differences between the „*European*” and the „*Asian*” models of integration. As opposed to Europe that centers around the European Union as a model of economic and, more recently, security integration, Asia-Pacific has several such „*cores*”, the most important of which are the East-Asia Summit (EAS), the Association of South-East Asian Nations (ASEAN), ASEAN+3 (China, Japan and South Korea), ASEAN’s Regional Forum (ARF), the Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC), and the Shanghai Cooperation Organization (SCO); to these channels of formal, institutionalized networking one must also add the informal, uninstitutionalized Six Party Talks focused on solving the North-South Korean conflict and the issue of North Korea’s military nuclear arsenal and nuclear military program. In 2007-2008, however, there were voices calling for the formalization of the Six Party Talks by establishing the permanent and institutionalized Regional North-East Asia Security Forum, a proposal highly supported by Washington and only partially supported by Beijing and Tokyo. The regional security architecture in Asia-Pacific is clearly laid down in Fig.1 below.

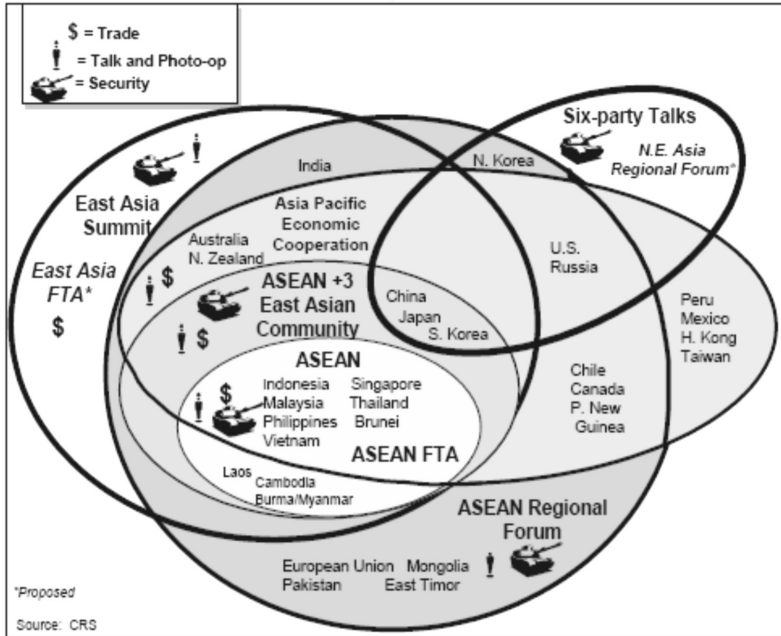
First, and perhaps the most relevant, is the fact that it becomes quite clear from the principles underlying the foundations of the different

regional integration initiatives in the Asia-Pacific region, as well as their effective functioning over time, that the „*European integration model*” has provided only the idea of regionalism, but nothing more substantial really. While European integration started off as an attempt not only to produce prosperity by taking down barriers to free trade between the member states, but also to impose mechanisms that would make compliance monitoring easier between the states and thus help decrease uncertainty and mutual suspicion, the Asian model of regional integration focused on a set of principles that raised even more obstacles to setting up effective monitoring mechanisms. Emphasizing independence and non-interference, the member states of Asia’s regional integration initiatives were highly suspicious of institutional monitoring mechanisms and reluctant to fully participate in them.

Moreover, they were and still are reluctant and suspicious of attempts at establishing binding commitments at the multilateral level. Most states in the region do not have the power to upstand American influence or growing Chinese, Indian, Japanese influence over these regional organizations. Agreeing to a multilateral binding commitment is seen as potentially dangerous because it puts the state in a vulnerable position towards unfriendly or rival neighbors or perhaps because it puts increasing pressure on their domestic political and economic apparatus. Moreover, for some of the states in the region, this process of regional integration is quite new and, on the backdrop of mistrust in the supposed regional partners, they are taking their time in evaluating the interests and intentions (potentially hostile or risky) behind this new process.

For this, and other historical reasons, trust came to be consolidated at a very slow pace, which in fact acted as an obstacle to the overall pace of integration. Rather, regional states have proven much more open to a model of integration that was based on country-to-country integration in the economic field, by the establishment of bilateral FTAs. Duplication was not a matter of concern for states for whom avoiding vulnerability is indeed a priority. This set in motion a *two-speed integration process* in Asia-

Fig. 1. The regional security and economic architecture in the Asia-Pacific

Source: Dick Nanto, *East Asian Regional Architecture: New Economic and Security Arrangements and US Policy*, p. 20.

Pacific, one that moved along consolidating bilateral networking channels, which have become mutually-reinforcing, and not criss-crossing as was the case in Europe, and the second seeking to build rather superficial, multilateral regional institutions. The different pace at which integration developed and is still developing in the five sub-systems of Asia-Pacific has prevented the establishment of a comprehensive regional architecture and laid the foundations for the current fragmented regional security architecture.

The vulnerability of the regional integration process in Asia-Pacific, even in the ASEAN region, is revealed by the 2008-2009 food crisis that brought about decisions by states such as Indonesia to impose exports quotas on rice and other food products for fear that uprisings will follow as a result of the lack of food available to the people at affordable prices (such as was the case in Haiti for instance).²⁷ China, which used to be one of the world's top rice and grain producers has recently become one of the top importers of such products off the international

market. Much of the Indonesian rice production for instance goes to China, whose fast economic development meant that a larger proportion of the population has access to better and larger amounts of food. And while some states in the region fear they have no sufficient reserves to feed their populations, others have excess reserves that are used to feed animals for lack of a better use. Japan is one such example. Japan, despite having one of the best developed rice production in the world, imports annually an enormous amount of rice. Some of the reserves stocked from the previous years have been recently used as humanitarian aid sent to North Korea, Indonesia, China, Myanmar and other states affected by natural or man-made disasters. Other, similarly large quantities, have simply rotted away in storage houses or were used to feed animals. The occurrence of such extreme phenomena while trying to apparently boost regional integration is a measure of the partial failure of these regional integration mechanisms. Reverting to protectionist measures, so easily, even for short periods of time, proves that the

economic integration process in the Asia-Pacific region not only is quite fragile, but also that its very premises are shaky – an indication that perhaps the time has come for them to change.

Moreover, while China announced that the current international economic-financial crisis, the most serious since the crisis of 1929-1933, will not damage its economy badly, it is becoming increasingly obvious that from the discussion within the G-20 summit in London in early April 2009 that the international economy stands in danger of going back to protectionism²⁸ and quota-policies on imports and/or exports. Japan announced on April 6, 2009 an aid package of \$100 billion to alleviate the negative effects of the international crisis on the Japanese economy²⁹, while the Thai Prime Minister announced that the members and partners of ASEAN will meet in Pattaya between April 10-12 to discuss the implications of the G-20 Summit, particularly the decision to commit some \$1 trillion to the IMF and other financial international bodies.³⁰ China is currently seeking to tackle the effects of the international crisis on two separate levels: on the one hand there is the domestic level through which China is seeking to boost domestic consumption (mainly by increasing wages). On the other hand, there is the international level in which China, holding some 2 trillion USD in reserves, is interested – contrary to Washington's fears – in maintaining the value of the dollar relatively stable so as to avoid major losses of its own.³¹ As a consequence, interdependence is showing its ugly head in the sense that Chinese capital is currently being invested throughout the world buying some valued US assets such as Hummer and others. During a recent trip to China on June 1, 2009, the US Secretary of the Treasury Geithner has been quite successful in convincing the Chinese government to continue to buy the US' external debt – though it was less successful in convincing his Chinese counterparts to lower the trade deficit which is expected to reach an estimated all-time-high of 1.79 trillion USD in 2009.³²

Whereas the European model was focused on a rather limited area at its beginnings, all Asian regional initiatives started off from a broader base and sought to achieve integration in several areas simultaneously, seeking to burn stages and

achieve maximum results in a shorter period of time. From this respect, the Asian model adopted the fundamental principle of *issue-linkage* underlying the European integration model, but failed to recognize the importance of a variable rarely, if ever mentioned in surveys of the issue at hand: *time*. *Issue-linkage works best over time*, because it tends to be facilitated by the acknowledgement of the trust built between the states that have previously participated in more limited enterprises. Essentially, the two models function on very different axes of integration: the European model started small and worked its way in terms of geographical reach and depth of the integration process, the Asian model started from a broad base and attempted to intensify the integration variable.

Neorealists and Neoclassical realists alike claim that such economics-inspired theses do not apply to the realm of security which continues to be governed by the same realist considerations of competition for power. Consequently, building integration in the field of security is most difficult.³³ The European model made a first attempt in the mid-1950s to build a European army, but failed to achieve its end when France vetoed the initiative. Only in the 1990s, and more specifically after Saint Malo in 1998 did the Common Foreign and Security Policy (CFSP) pillar take shape and started to develop at a faster pace. However, the Asian model has bypassed integration in the security field from the very beginning in favor of enlarged security cooperation; integration per se in the security field, as it is nowadays thought of in the European Union – a common expeditionary force, a common arms market, coordinated procurement programs or even a single integrated one for all member states, and so on – is not and, we believe, will not be a specific Asian goal for a long time to come.

The Asian model of regional integration may not be as broad or as intense as the European one, but it *still builds on the idea that integration is the best means to promote prosperity and produce security*. Regional integration does not bear the profound meanings of the European model – sometimes labeled post-modern – but rather its meaning *resembles* that of a *bridge between the nations in the region, though not*

always across the deeply dividing issues that still plague their bilateral relations. And despite much Western criticism of regional integration in Asia-Pacific, the process is moving along at a rather satisfactory speed for most regional actors. China, and indeed other states in the region – perhaps with the exception of the Westernized Japan, South Korea, India, Singapore and the Phillipines – are quite satisfied with this pace of regional integration because while it may produce moderate results most of the time, it does not force them into making decisions they do not feel ready or secure enough to make or feel pressured to make by other actors outside the region. Moreover, *none of these states is willing to take on the role of building a vision of future regional integration for Asia-Pacific*, because the current strategic environment in the region is not conducive to it. The Asian balance of power is in full transition at present, which makes cooperation between strategic rivals more difficult. China is very much partial to letting things evolve in the direction already embarked upon and is resilient to say the least to assume a greater role in stirring the course of regional integration. Hence, despite its great resource extraction and mobilization capacity, both at the regional and domestic levels, despite its perceived vulnerability, China is most likely to maintain or intensify at best its current regional policy in the near term. Its mission is in many ways made difficult by the balancing act it is forced to play regionally: Chinese researchers emphasize that Beijing has not yet decided upon claiming the position of leadership in regional integration in Asia-Pacific for two very worrisome reasons. The first is that China has invested heavily in reassuring its neighbors of its peaceful and mutually beneficial intentions and it makes its equidistance in strategic matters a priority in foreign policy.³⁴ Beijing feels like there is more to loose from assuming a more central role in promoting regional integration at this time and to a certain degree it is right to fear such an outcome. Chinese leaders and researchers argue China risked quite a lot by assuming a central, mediating role within the Six Party Talks and that the current crisis in the Korean Peninsula, brought about by the April-May 2009 events

represented a true slap in the face for China.³⁵ Both security-wise and economically, China is a major actor and no doubt is looked upon with suspicion by smaller economies in the region. Singapore is just one such developed economy in South-East Asia that fears being completely engulfed and consumed by the Chinese giant, fast-expanding economy. Thus, China's regional policy emphasizes a principle at all surprising considering we are dealing with a Communist regime after all: that all decisions concerning regional integration be adopted on a unanimous, consensual basis, with the specific agreement and by the free will of all participating states.³⁶ This is currently considered in China's interest because it acts to limit the US' influence in the region – which goes hand in hand with the unfolding soft balancing policy put together by China. Not only does China hesitate to take on the responsibility of leadership in regional economic integration and security building, but it is resilient to accept American leadership as well – or the leadership of any other state for that matter! *The way Beijing would have regionalism develop is as a leaderless process and in terms of security, as a necessarily non-military one – because the military dimension of security is essentially an attribute of the state.*

The second reason why China is reluctant to assume a leadership position in regional integration is that it is trying to avoid putting extra pressure on its own domestic political apparatus both for more liberalization of China's economy – already considered to have gone too far by a large part of the Chinese Communist Party's conservative branch³⁷ - and more concessions made to neighbors and partners as implied by a more intense integration process. China, though, is not the only regional major actor playing a safe game. Though it is one of the fastest-growing economies in the world, India plays a similar game in terms of regional integration – while still complaining about the lack of progress made in SAFTA. On the other hand, while China seems ready to make concessions to promote regionalism, it is not quite decided whether to assume broader responsibility for this at the multilateral – and perhaps risk alienating the United States or Japan even further.

Asia-Pacific is not a homogenous region. In fact it contains five different sub-systems of international relations, all of them moving in quite different directions security-wise. Hence, *there is no comprehensive security architecture in the Asia-Pacific region, which limits policy options for all regional great powers* who are forced to balance their actions and measures in one sub-system for fear of setting off negative effects in other Asian sub-systems of international relations. Instead, *the regional integration process is fragmented* by the fact that there is an entire host of regional mechanisms and institutions in the five sub-regions of Asia-Pacific. This is mainly where Asia in general is departing from the European model which is comprehensive and aims to be all-encompassing – namely, it aims to bring together under the aegis of the European Union the willing states on the continent participating in a single, ever-evolving and ever-expanding integration process that used to work on a minimal basis, but now increasingly is shifting towards a maximal integration approach. This is not the case in Asia where the minimal approach is bypassed altogether and the maximal approach applies from the very start through the emphasis on burning stages of integration. This however creates increasing pressure on the participating states and risks rising serious obstacles in the unraveling of the process altogether. One must keep in mind that regional integration works in a very different manner from mere regional cooperation which involves only the coordination of domestic politics to commonly assumed, partially overlapping goals. Regional integration requires building common goals and common, compulsory mechanisms to be employed in pursuing them. The fragmentation of regional integration in Asia has a secondary effect in the sense that institutions, assumed to be working in the interlocking and partially overlapping manner they do in the West, particularly in the North-Atlantic region, are becoming increasingly more *specialized*. China itself, which is seeking membership in *all* of these regional institutions, is emphasizing that they perform a particular *function* at the regional level. Surely, Beijing is looking forward to connecting all these

institutions to one another in the future, but in the meantime it chooses to simply promote them all simultaneously which leads to a competition *between* them for funds and commitment, producing more fragmentation and impeding the process of developing in an interlocking, overlapping manner such as in the case of the European model.

Regional states emphasize that this effect is created by regional cultural specificity – which is no doubt an issue. But before anything else, this effect is created and amplified by political regional specificity. The rivalry between the regional great powers leads to this effect. Regional integration is expected to develop at a relatively high pace and the results of this process tend to stretch for maximum by comparison to the level reached by the EU – even though the EU has had a head-start of at least a decade or two on any regional integration process in Asia. Moreover, the American different involvement in Europe and Asia during the Cold War is credited to have created and helped widen this gap by emphasizing the importance of Europe rather than Asia and investing heavily in NATO as opposed to CENTO. The benefits of American hegemony in Europe creating the security premises for the beginning of the integration process in Europe are considered to have been absent in Asia during the Cold War and are still thought to be missing nowadays. Hence, *regional integration in Asia not only builds on different cultural background, but also on a very different, more fluid political and strategic one as well*.

Regional integration is proceeding much faster and with far better results on a bilateral level basis in the Asia-Pacific region. This is another particularity of the Asian integration model, as opposed to the European one, and it is what accentuates its *fragmented character and two-speed development* – with deeper and more intense integration in South-East Asia and fragile and superficial integration in North-East and Central Asia. Most Free Trade Agreements in Asia-Pacific, particularly in the ASEAN region were established on a country-to-country or an ASEAN-to-country basis (such was the case of ASEAN-China 2002 FTA, the ASEAN-Japan 2003 Comprehensive Economic Partnership, etc.) and

nowadays there are notable efforts to turn them into multilateral ones – see for instance the efforts to promote an Easy-Asian FTA within the EAS – though the current international economic-financial crisis is feared for its protectionist effects which could delay the process altogether. ASEAN's Area of Free Trade (AFTA) established in 1992 is perhaps the single most successful so far and its achievements in the economic field seem to be comparable to its set goals – achievement of the elimination of intra-regional trade tariffs for the CEPT Inclusion List products (except the newest members Vietnam, Myanmar, Laos and Cambodia, which are expected to eliminate intra-regional trade barriers by 2006, 2008 and 2010 respectively). By 2007, the intra-regional trade tariffs were lowered to an average of 3.8% for most of the traded products included on the CEPT Inclusion List.

Thus, regional integration building mechanisms in Asia-Pacific function rather differently from the way those in Europe did and though all regional states acknowledge its importance, few are ready to take on more binding commitments within the regional organizations seeking integration either in economic or security terms. Also, the fragile and rather loose and fluid membership of the regional integration organizations has so far prevented them from developing a true vision, much less a comprehensive strategy of enlargement or deepening of integration. Although we are seeing such signs particularly in the ASEAN region, they are mostly absent on the rest of the continent. Moreover, the institutional level in the Asia-Pacific has become the focus for great power jostling and this increasingly becomes apparent in the trade-offs at institutional levels: „*When China tried to exclude India from the first East Asian summit in December 2005, Japan took India's side. When Pakistan offered China observer status in the South Asian Association for Regional Cooperation, India brought in Japan, South Korea, and the United States to counterbalance Beijing's influence. Japan, meanwhile, has made India a partner in its strategy in Asia, steering investment and development assistance India's way and engaging in military cooperation, especially in the Indian Ocean.*”³⁸

Most regional institutions in Asia-Pacific focus on countering the following security issues: terrorism, human and drug trafficking, piracy, arms trafficking, moneylaundry, internet crime and financial transnational organized crime, the proliferation of WMDs. These are the core security issues addressed by regional security initiatives such as ASEAN, ASEAN+3, ARF, SCO, Six Party Talks, PSI, EAS, etc. Their focus is mainly on tackling these security issues through dialogue and negotiations, but by non-military means and without interference in each other's domestic affairs. On the other hand though, as we will argue below, these institutions are also used by regional great powers as new “weapons” to deal with old security issues such as the balancing of their strategic rivals. Thus, China is using regional multilateral forums as means of soft balancing the US in the environment of these institutions – the association with which make it less threatening in the eyes of its neighbors – by constricting US behavior through a rule-emphasis approach.³⁹

The multilateral level of the regional security architecture looks rather underdeveloped despite the plurality of the institutions of which it is composed. This is the case because these work more to duplicate one another's attributions, rather than in a system of interlocking, complementary entities. Hence, their functionality springs from two main sets of interests: on the one hand, their focus is on alleviating new, mainly non-conventional security risks and threats (which justifies their non-military character). On the other hand, though, they are also used to alleviate new security problems thus leaving room for regional great powers to worry about and tackle more traditional threats to their security – under which circumstances, full control of the national military apparatus is essential. Moreover, these regional forums are used as tools though regional powers can counter each other's influence in a rule-dominated environment that will not lead to classic hard balancing.

Last, but not least, since the region is in a middle of a power transition period, it is quite natural that *the current security architecture in Asia-Pacific is largely shaped by the expectations*

regional states have about the relationship between the US and China more specifically. For this reason we have chosen to focus on these two powers' regional policies in order to see just how they impact the region and how the security environment and the policies of other states in Asia-Pacific limit their policy options.

The bilateral level of Asia-Pacific's security architecture

The bilateral level, traditionally the most developed in the region, continues to dominate the current security architecture in the Asia-Pacific region. Though the process is evenly pursued by all regional actors, great powers such as the United States and regional powers such as China, India, Japan and Russia are the most relevant. However, we will focus on China and the United States as the two most important actors in the region as a whole and at the global level. We seek here to investigate the support regional great powers give to these institutions and in what amount so that we can put together an overarching comprehensive picture of the regional security architecture in Asia-Pacific and the way in which one of the main levels of its building process, the bilateral level is influencing it.

People's Republic of China

China's grand strategy emphasizes a *status quo policy* based on *strategic self-restraint*⁴⁰ – which seeks to reassure neighboring countries that China's rise to the status of great power will not be accompanied by a subsequent attempt at regional hegemony; China is not seeking to become regional hegemon or to change the current world order – as many other great powers in past have done.⁴¹ This policy is based on „*Chinese exceptionalism*” – or the policy of *peaceful development* – marked by the search to sustain peace, economic growth and an essentially defensive strategic posture.⁴² Perhaps the most interesting aspect of the Chinese strategy of particularly the manner in which China perceives itself in relation with the two

windows of opportunity and vulnerability respectively that it is experiencing at present. It is thus only fair to say that *China's grand strategy is still one of a rising great power, experiencing a deep period of transition both in its domestic, as well as its international environment.* Based on a broad interpretation of Chinese foreign policy, it seems more likely that *China is in fact developing a long-term vision of its role and position in the international system and seems willing to forgo short-term relative gains in exchange for long-term ones.* Moreover, this perspective on foreign policy has made it *quite open to a multilateral approach in international politics* – even though some analysts, such as Thomas Barnett in his latest book, *Great Powers* (2009), have interpreted this as a Chinese attempt of free riding in an American-led system, non-committing itself to paying the costs and assuming the responsibilities its position in the hierarchy of systemic power entail. At present, China is analyzing different scenarios of its involvement in the international system and its taking on more responsibilities as a regional and systemic power. For instance, China is currently analyzing the implications of cooperation with NATO, particularly in the AfPak region. On the one hand, Chinese researchers emphasize the need for NATO itself to make up its mind about what kind of cooperation it is seeking to establish with China, and on the other hand, China itself has to inquire into the interests that could be laying behind this proposal and take into consideration different policy moves in this regard. NATO as such is a regional organization and a „*new phenomenon*” for China which thus has to analyze what different types of cooperation with NATO would entail for China, what risks, what costs and what opportunities it would bring about.

China has thought to establish strategic partnerships with all the great powers within its system of international relations – from the United States and Japan to India and Russia. This type of policy has been referred to as a *neo-bismarkian*⁴³ policy through which China seeks to enhance its attractiveness as a responsible strategic partner, thus maximizing its own regional clout as well as preparing a conducive international environment for its rise to great power status. For China, the strategic partnerships

it established with the aforementioned great powers or rising great powers represent a means to built interdependence in terms of complementary interests, thus reducing the probability and likelihood of confrontation, containment or balancing.⁴⁴ Moreover, the very existence of these strategic partnerships is all the more important for the Chinese as they allow Beijing to avoid *hard balancing* by the United States.

China's relationship with Japan continues to be tense and alienated, marked by deep-running mistrust, historical rivalry and a feeling of revanchism. China believes that the US security umbrella is the only one that is holding back Japan from conventional and nuclear military build-up and a reversal to its traditional aggressive power politics.⁴⁵ Beijing estimates that Japan could become a great military power within 25 years at the most in the absence of the US security guarantees that seem to condition Tokyo's self-restraint and the reduced effectiveness of its armed forces. Hence, China is partial to US continued military presence in Japan, but sees as dangerous any additional renegotiation of the alliance, either by reducing the number of US troops in Japan (as strongly rumoured during the late 1990s) or by encouraging Tokyo to assume a more prominent and active role within the alliance and renounce its peaceful Constitution (either to participate in international military operations and peacekeeping missions or to develop jointly with Washington the missile defense system in Asia-Pacific).⁴⁶ China strongly criticized the renegotiation of the US-Japan military alliance during 2000-2008, which envisions a broader role for Japanese armed forces, both within and beyond the region. The fact that the new alliance permits a broader reach of Japanese troops, very close to the Chinese mainland is a topic that largely worries Beijing. Furthermore, the fact that the reach of the new American-Japanese alliance is defined in *situational*, not geographical terms is another cause of concern. For instance, Beijing argues that according to the new treaty of the US-Japan alliance, not only are Japanese troops required to participate in international operations beyond Asia-Pacific, but also there is a very good possibility (by the vagueness of the alliance treaty)

that Japan could lend support to the US or Taiwan in a confrontation with China. China's strong opposition to a closer, more situational alliance between the US and Japan has occasionally took the shape of Chinese Navy's intrusions in or violations of the Japanese territorial waters (a dozen times in 2003 and over six times in 2004 for instance).⁴⁷

China's relationship with India is just as tense, especially after the signing in 2007 of the US-India strategic partnership and cooperation agreement in the field of civilian nuclear energy. Beijing argues that New Delhi is playing a power game, seeking to help the US in surrounding China and encouraging the build-up of US forward military presence in the vicinity of the Chinese borders merely as a counterweight to Chinese regional clout.⁴⁸ Beijing is already finding it difficult to cope with the large US military presence in Afghanistan and the Pacific. Moreover, Beijing already feels *surrounded* by nuclear-armed states.⁴⁹ India itself finds it difficult to cope with China's growing assertion of power in South Asia, which allegedly has been „a contributing factor in India's decision to renew its nuclear program,” together with a clear perception of Clinton's mid-'90s engagement with Beijing of an increasing detente between China and US.⁵⁰

At the multilateral level, international institutions hold a particular significance in China's foreign policy as they are considered to be central to the preservation of the current international order that offers all international actors and states – regardless of their relative power – legally equal rights and an undeniable right to sovereignty.⁵¹ Particularly, China has been trying, quite successfully to become an active and prominent presence in all international institutions, be they systemic or regional, economic or security-related.⁵² This effort is considered a *fundamental part of China's effort to integrate in the international society* and build itself the reputation and the image of a responsible and reliable member, equal partner and stakeholder. Thus, China's current foreign policy strategy emphasizes the relevance of international multilateral forums as well as regionalism – particularly under the principle of

regional cultural ownership.⁵³ Just as in the case of the bilateral level, China is particularly concerned with its *immediate periphery* focusing on developing strong friendly relations with the states on its borders, particularly smaller, less powerful client states such as Vietnam, Cambodia, Laos, Myanmar, Pakistan, etc.

The same priority leaves its mark in institution building, though *at the institutional level China is definitely seeking to expand its geostrategic reach*. The huge relevance this institutional or multilateral level has for China is partially deduced from Beijing's strong representation in all top-level reunions and forum reunions, as well as in track-two diplomacy.⁵⁴ In addition, China's emphasis on *regional cultural ownership* within the institutional networking environment in Asia-Pacific offers Beijing a perfect cover for „*soft-balancing*” the US, Japan, Russia and India in the region, without risking direct or hard balancing. China's regional institutional commitment is *not* equal in all of the five Asian sub-systems of international relations, but this seems mostly due to the difference in the latter's degree of regional integration and the degree of regional security regime building. Thus, while in South-East and Central Asia Beijing is deeply involved, in North-East Asia China is content to pursue mere informal networking through the Six Party Talks in which it holds a central mediating role – though it balances policy with a clear dominant approach to regional politics at the bilateral level.

China's foreign policy emphasizes those regional multilateral forums of which the US is *not* a part – despite the official claim that China is promoting all regional multilateral forums and institutions. Admittedly, in Central Asia China favors the SCO, in Southeast Asia the ASEAN and in East Asia the EAS. However, by the amounts invested by China in regionalism, we would rather say that ASEAN+3, APEC and the SCO are the three most important regional institutions for China. In APEC, China holds one of the central roles, particularly within the last two years. For instance, on the occasion of the APEC Summit in September 2007, China signed a record number of trade agreements; moreover, China already has or is in the process of negotiating/implementing FTAs with a majority

of Asian states.⁵⁵ The APEC's strategic goals – to develop regional prosperity, consolidate regional trade and enhance interdependence, as well as promote sustainable economic growth – perfectly match China's vital interests and are synchronized with Beijing's perceptions concerning its window of opportunity which is compulsory to be exploited to the maximum. Surely, one must also include the ARF here, which is considered by the ASEAN member states to be the main security cooperation actor in the whole of Asia-Pacific. But Chinese involvement and investments in developing the ARF's reach have been secondary in comparison to the first three institutions mentioned above. As in the case of ASEAN+3, mainly a regional economic integration mechanism, and a security cooperation forum, China sees its involvement in multilateral security forums in Asia-Pacific in a non-military manner and more so than anything else under the strict condition of developing security cooperation in relation with three main requirements:

a. that security cooperation focus on new concepts of security – common security (requires common interests built on pragmatic premises – confronting common threats – and cultural ones – a community of common Asian values), **comprehensive security** (which requires that all aspects of security be considered, including environmental security, with an equal respect for the interests of participating countries) and **multilateral security** (that is, the participation of regional states on the basis of equal rights and obligations and equal respect to abiding by international norms); this focus on the new concepts of security also helps stir security cooperation in Asia-Pacific away from the field of military-to-military enhanced cooperation where Beijing knows it will be faced with increasing pressure to account for its military build up program as well as to adopt more transparent policies in the field of military procurement and budgeting;

b. that security cooperation develop on the basis of economic cooperation and/or integration. Thus economic cooperation is a precondition of security cooperation and is expected to develop simultaneously. Hence, it is understandable why for instance in the SCO

China has been pushing and lobbying for closer economic ties with Central Asian states seen as crucial for China's diversification of its energy resources and energy transport routes (thus bypassing maritime routes controlled by the US).⁵⁶ Moreover, China has greatly insisted upon establishing FTAs with the Central Asian states – a goal described in the Joint Communiqué of the Reunion of the Heads of State and Government of the SCO member states held in November 2007, as well as the similar previous Communiqué of February 2007;⁵⁷

c. that security be pursued mainly through persuasion, negotiation and dialogue, through non-military means, regarding peace not merely as a condition, but as a value of Asian security. China's official stance is that Beijing is partial to employing non-military means of boosting its security and solving regional crises, despite the fact that currently there seems to be a surge in conventional, military threats to China's security – we are particularly referring to the situation on the Korean Peninsula, where Chinese officials and researchers emphasize that the possibility of an armed conflict breaking out cannot be discarded, particularly after Pyongyang refuted the 1958 armistice and is now technically at war with the UN once again,⁵⁸ as well as the situation in Pakistan (where increased instability and turmoil could prompt Indian intervention).⁵⁹ Chinese official policy is that Beijing supports the current *status quo* so long as all the other states in the region do so as well. Even though it prefers non-military means, China still emphasizes its right to use force to protect itself against inherent threats to its national security and territorial integrity. Moreover, past experiences show China is quite willing to use military force whenever it perceives its core interests to be threatened – and it does so offensively, under the disguise of *just war* and, hence, of self-defense. The Chinese defense doctrine features what Beijing claims to be a pacifist, defensive and nonexpansionist strategic concept – *active defense* – which in fact allows for offensive actions (even preemptive ones) in the name of national interests which make for *just war*. The danger is that so long as Beijing is able to put a spin of *just war* on just about any

potential military engagement, its pacifist intentions might be irrelevant since there is *no effective, non-arbitrary restraint on its use of force* either domestic or international.

There is much speculation going around whether the SCO will eventually be transformed into a full-fledged military alliance. However, this strategy is simply not feasible for either of the organization's main actors, the Russian Federation and China – which both have vast territories, long borders, on the ground and maritime, are confronted with multiple and complex threats to their security, which are only partly overlapping, and continue to see each other with relative suspicion. Neither China, nor the Russian Federation is currently willing to undertake such huge responsibility (and financial burden) towards each other. Moreover, both states have their own nuclear arsenals which act as credible deterrents and are their ultimate security and survival guarantee. Hence, an alliance between the two states just simply does not seem cost-efficient. However, they do have in common the fact that both regimes are autocracies and this has been suggested it may be enough to cement closer cooperation between them in balancing the Westernized democratic great powers.⁶⁰

The direct result of the convergence of China's perceptions concerning its window of opportunity and its window of vulnerability – both developing simultaneously – is that China is pursuing „soft“ *balancing* of the US, using the *institutional regional mechanisms as tools for this strategy* – regionalism is essentially used as a self-help mechanism⁶¹ meant to buy Beijing time, access to resources and markets and delay containment or (hard) balancing.⁶² China's moderate revisionism is in many ways a conservative-driven enterprise and a culturally-motivated one, but it nonetheless involves a series of strategic challenges for the current world order. Asia-Pacific is in the middle of a power transition phase. China's cautious strategy is thus based on:

- Countering other actors' perceptions of the „China threat;“
- The creation of a broad perception of mutual benefits and gains drawn from regional economic integration and security cooperation;

- The cultivation of a progressive opening towards and integration into the globalized world economy, broader access to markets and energy resources, FDI and a diversity of economic partners (upon which China is only moderately dependent);

- The commitment to enhanced cooperation as a means of buying time, disguising interests and decreasing the intensity of the regional security dilemma or rather a *double security dilemma* – prompted by China's balancing act between coping with the uncomfortable US military presence in the region and the threats emanated from the Talibans and other regional terrorist groups (such as the Uigurs);

At the same time, though, China's perception of a short-term window of opportunity (as opposed to the long-term window of vulnerability it is experiencing⁶³) determines Beijing to take on a *soft balancing* strategy against the US in order to maximize economic gains as a premises of boosting its national comprehensive power. Thus, for China investing in the regional security architecture pays off for several reasons. First of all, there is an obvious tension between China's status quo policy and its moderate revisionism based on recognition of its growing power and the latter's reflection in a louder voice for mainland China in world affairs – which makes for a mix of conservatism and moderate revisionism in Chinese foreign policy. This emphasis on multilateral forums creates the image of a restrained China which being so deeply committed institutionally is a lesser threat to other states in the system; consequently, institutional commitment for China not only pays off economically, but also in terms of offering a disguise to its revisionism.

Secondly, China finds investing in the regional security architecture perfectly pragmatic and beneficial particularly because the institutional environment has proven capable of increasing its resource extraction capacity at the regional level (hence helping increase its regional clout). For this purpose, among others, China is likely to stay this course and possibly intensify it in the near and mid-term so long as it feels it is not yet prepared domestically to assume an opened balancing stance against the US.

Thirdly, the growing Chinese power has proven capable to mold and shape the regional security architecture in Asia-Pacific. Consequently, for China the institutions making up this architecture represent new tools to be employed by the state as a part of an innovative process in regional foreign policy of asymmetrically approaching and engaging with an essentially old security challenge: balancing strategic rivals and managing power transitions. Hence, soft balancing is used innovatively as a tool to restrain US behavior, not overturn US-sponsored world order. The goal of China's soft balancing strategy is less to defeat the US and more to deny US a smooth ride in managing regional affairs unilaterally.

Traditionally, the bilateral level of security architecture building has been dominant in China's foreign policy which emphasized country-to-country contacts as the most effective, efficient, time- and resource-saving means to pursue its strategic goals. Moreover, *China continues to this day to focus mainly on the bilateral level of security architecture building*, but Chinese officials claim this is the case because within certain Asian subsystems of international relations, there is simply no other mechanism of cooperation but diplomacy or, at most, an informal networking mechanism – such as the Six Party Talks in North-East Asia. The appeal of this particular strategy for the Chinese government has deep-running historical reasons – i.e. China's emphasis on independence and the principle of non-interference.⁶⁴ And although these two principles remain essential to China to this day, recently Chinese foreign policy has began to change from this traditional focus on bilateral level to multilateral level diplomacy as the best means of tackling security threats (particularly of the asymmetrical, non-conventional kind) and promoting its national interests. Nowadays China emphasizes multilateral cooperation, in a formal networking environment, in ASEAN+3 and the SCO.⁶⁵ Moreover, Chinese foreign policy researchers are expecting China to increasingly rely on this multilateral level in its foreign policy as the best method to tackle threats in a globalized, network-based world. This move away from its traditional foreign policy would be brought

about by China's gradual integration in the international society and its changing attitude and image of it. This translates into the fact that China wants to become a *responsible* actor and stakeholder in the international society, but there is an intense debate going on in China about the exact meaning of this *responsibility* and particularly *what responsibilities* China should take on as a rising great power and which it should try to forego or avoid.

Still, this seems to apply to the larger international system as opposed to China's *immediate periphery* which represents one of Beijing's highest priorities. And in so doing, China is seeking to *diversify* its networking channels and emphasize regionalism. And regional integration is in fact a major interest of China, so much so that Beijing has repeatedly proven willing to make concessions to promote regionalism. The European regional integration model is highly regarded by Beijing and it is in fact credited as a model for regional integration in Asia-Pacific. However, several points must be kept in mind when considering integration in Asia-Pacific. First is that China has and will continue to emphasize regional ownership and *regional cultural specificity* which keep regionalism in Asia-Pacific from developing similarly to the manner in which it developed in Europe. Moreover, the Chinese officials underline the fact that there is *no hardcore*⁶⁶ in Asia (such as France and Germany have been for Europe) that could provide the driving engine for regional integration. On the contrary, in South-East Asia regional integration has been driven by a host of minor powers acting together and pooling power and resources to maximize results – this is the case of ASEAN. But the similarities exist far beyond what some are willing to recognize. Beijing is definitely quick to admit the tense relations it has with Japan as well as the host of traditional security issues plaguing their cooperation. However, it does not seem to accept that France and Germany have been much fiercer enemies before they decided to work together to lay the foundations of the European Community. Chinese researchers have repeatedly emphasized that China is seeking to develop regional integration mechanisms as a *bridge* between the different nations in Asia and

as a means of producing prosperity readily and fairly accessible to all participants. Because China has been importing heavily components of finished products from its ASEAN neighbors in particular, and because it seeks to expand its market-share in the region – the fastest growing in the world from an economic point of view – Beijing is increasingly interested in bringing down the trade barriers that are keeping this flow of goods, labor force and capital that are feeding its economic growth from surging. The economic and security benefits are largely *complementary*.

The United States of America

Asia-Pacific is an increasingly important region for the US, particularly since Washington's grand strategy emphasizes status quo preservation and the strategic must of maintaining the posture of unrivaled military power. According to the 2006 *National Security Strategy of the United States of America*, the US is the world's military hegemon – although in the economic field Washington acknowledges a tendency towards multipolarity – and the maintainance of this dominant status is essential to the security of the US as well as international peace, stability and security. The American grand strategy emphasizes two main pillars both at the systemic and regional levels:

- Promoting democracy, human rights, liberties and human dignity; and
- Promoting peace and stability by the continuous expansion of the community of democratic states;⁶⁷

Washington's strategic interests in the Asia-Pacific region are:

- To prevent the domination of the Asian mainland by one single (hostile) great power or the rise of a regional hegemon contesting the current international order; from this point of view, the American forward military presence in Asia-Pacific is the main deterrent to such an undesirable scenario;
- To maintain regional stability as the fundamental premissis of uninterrupted sustainable regional economic growth;
- To control, monitor and guide the region's transformation and power transition. This goal

is mainly achieved by the following three strategic steps: shaping the strategic environment, regional crisis management and conflict prevention and promotion of democracy and human rights;

The American grand strategy for Asia-Pacific rests on the concept of *transformational diplomacy* – meant to shape the strategic environment in the region. The multilateral, institutional level is represented by Washington's support of the comprehensive and interlocking regional institutional architecture on the basis of democracy and the respect for human dignity and human rights – whose role is to prevent the escalation of the regional security dilemma, arms races and historic mistrust and tensions between regional nations. Moreover, these are considered to be the foundations of a regional mechanism of crisis management and conflict prevention – *preventive diplomacy*. However, the traditional focus in the American regional grand strategy on bilateral relations – in the military realm – as the foundations of the regional security architecture remains unshaken, as does America's skepticism regarding the renewed regionalism in Asia (and East Asia in particular).

The US is actively represented within the main regional security forums in Asia-Pacific, the most relevant of which are the ARF, APEC and the Six Party Talks, while continuing to redefine and develop its military alliances with pivot states in the region: Japan, South Korea, Malaysia, the Philippines. However, there are increasing worries in Washington concerning the development of several regional initiatives that do not include the US: „*While the United States traditionally has played a central role in setting the agenda and shaping the goals for multilateral cooperation in the region, including the Asia Pacific Economic Cooperation (APEC) group, there is the potential that the upcoming East Asian Summit, to which the United States has not been invited, could lead to a new regional forum led by China that would exclude the United States and increasingly displace APEC, and other more inclusive fora, as the leading multilateral grouping of Asia.*”⁶⁸ The US' participation in the ARF temporarily decreased between 2004-2006, with high-ranking

American officials failing to be present to the forum's annual top-level reunions⁶⁹, leading to speculations that the US was less interested in it and that the ARF was no longer an economic priority in the Asia-Pacific for the Americans. So far, the US has supported the ARF as a forum of regional security cooperation, even though Washington has repeatedly walked away from negotiations frustrated by the regional actors' emphasis of non-intervention as a fundamental principle of the institutional architecture – which lead to a series of US preventive and pro-active measure being rejected by regional partners. Also, Washington's tendency towards unilateral action during the Bush jr. administration did not fit well with the emphasis on multilateralism by regional states.

Economically, the multilateral level seems to be favored to a greater extent than country-to-country FTAs. In this respect, the APEC remains Washington's predilect forum for developing regional free trade and regional economic integration – though it is not the US' interest to become binded to an institution in the region, but rather to avoid being excluded from such a regional cooperation institutional mechanism. Despite Washington's repeated declarations that it is supporting the APEC, in 2007, on the occasion of the APEC Summit in Vietnam, US President Bush arrived a day late and left a day earlier than planned⁷⁰ – leaving room for speculations that he was not serious in his declaration of support. During her recent visit to East Asia, Secretary of State Hillary Rodham Clinton was confronted with criticism regarding Washington's absenteeism from regional politics during the last couple of years at the least.⁷¹

Still, it is not just regional politicians and researchers that take account of this American behavior. American analysts, such as Fareed Zakaria, are quick to warn that while the US' soft power in Asia-Pacific is waning relatively fast, China is gaining important ground. Thus the US risks being faced with a Chinese-centered security and economic architecture in Asia and possibly be the subject of a Chinese-sponsored denial strategy. Despite China's accusations that Washington is seeking regional leadership, the US' initiatives in Asia in general have been mostly

absent during the last at least seven years since September 11, 2001 – with perhaps the exception of the Six Party Talks and the Proliferation Security Initiative in North-East Asia. The US' different representation within sub-regional forums and international institutions continues to create suspicions in all regional states regarding the strength and reliability of the American commitment to the region and its regional partners.

The George W. Bush administration's main success was basically the avoidance of any serious „US-China confrontation in the years since 9/11 (...), this is arguably George W. Bush's greatest legacy: the encouragement of China to become a legitimate „stakeholder” in global security.”⁷² Since 2001, with the Bush Doctrine's emphasis on preemptive war, democratisation, its withdrawal from the ABM Treaty in late 2001 and its decision in 2006 to build a comprehensive global missile defense system (of which the Eastern European, the Japanese and the American would be just three initial pillars) sparked fears in regional states regarding not merely Washington's unilateral behavior, but also its potential hidden agenda of further widening the hard power gap and consolidating its global military hegemony. China's satellite shoot-down as well as Phenian's two nuclear tests were clear signals that these will not stand aside and allow the US to „permanently tilt the correlation of strategic forces” and hence alter „the very logic of mutually assured destruction itself, thus calling into question the entire stability of nuclear deterrence as a strategic bulwark against great-power war.”⁷³ Consequently, this reckless behavior by the George W. Bush administration produced a perverse effect at the systemic level in the sense that it *accelerated the rise of China's power* at the regional level (not necessarily in the expected symmetrical way), it denied the US a chance of establishing a meaningful partnership with future near peers such as China and encouraged a Chinese strategy of obstructionism and access-denial which threatens the very foundations of America's ability to access regional crises by employing American military power without this in itself turning into a crisis and sparking regional states' fears of imperialism or

unrestraint. And this was all a result of America's lack of strategic focus and the acknowledgement of the fact that „in the age of globalization America can't take on both its friction (a terror-based global insurgency) and its force (rising great powers).”⁷⁴

In the aftermath of the 2008 presidential elections, with the historical election of president Barack Obama, the US was expected to change its policy towards the Asia-Pacific. And to a certain degree this did happen. In South and Central Asia we have seen a shift from Iraq to Afghanistan as a center for the War on Terrorism – as clearly specified in the new AfPak strategy – as well as an emphasis on East Asian deeper economic integration. In this regard, the new *2009 Trade Policy Agenda and 2008 Annual Report of the President of the United States on the Trade Agreements Program* specifies APEC is „instrumental in promoting regional and global trade and investment.”⁷⁵ In 2008, trade between the US and the other APEC economies reached an all-time high of \$2.1 trillion, whereas services trade during the same year reached \$287 billion.

During the meeting of the APEC economies in Lima, Peru in November 2008, the 21 representatives of the member states resolved „to take coordinated action to restore stability to financial markets and economic growth;”⁷⁶ moreover, they enforced the „common principles” and the „broad policy responses” agreed upon in the Washington Declaration of November 15, 2008 – this specifically means refraining from „raising barriers to investment or to trade in goods or services, imposing export restrictions, or implementing WTO inconsistent measures in all areas, including those that stimulate exports.”⁷⁷ The Lima Summit, precluded by a series of high-profile plans signed in 2008 – such as Regional Economic Integration work plan (which aims to solidify APEC's role as the main vehicle to strengthen regional integration in the Asia-Pacific), the negotiations over the FTA in the Asia-Pacific (FTAAP), the Fostering Safety of Traded Goods (an US initiative that supports APEC economies to build stronger food safety capacity), the Investment Facilitation Action Plan, the 2nd Trade Facilitation Action Plan (which is to bring down trade transaction costs by 5% by 2010),

the negotiations over the Trans-Pacific Strategic Economic Partnership (TPP) FTA (meant to „serve as pathway to broaden Asia-Pacific trade integration”⁷⁸), etc. All these initiatives are seen as a way forward in promoting broader regional economic integration which „could position US businesses to better compete in the Asia-Pacific region which is seeing the proliferation of preferential trade agreements among US competitors and the development of several competing regional economic integration initiatives that exclude the United States.”⁷⁹ Hence, we are seeing an attempt by the **US to reconfirm its commitment to the APEC** in an attempt to preserve it as the region’s main economic multilateral forum.

Nowadays, not only does the US regard China as a „mature” member of the international system and regional power, fully responsible of its role in the international society, but also is developing an *exclusion complex* in the Asia-Pacific despite the fact that it seems most states in the region – China included – seem quite willing to follow its lead in economic terms. Since 2001, US exports goods to China have increased by 240%, rising from \$19 billion to \$65 billion in 2007. China is now the United States’ third largest goods export market. China is also a substantial market for American services, totaling some \$14 billion in 2007.⁸⁰ China has not so far openly contested US-sponsored rules in the Asia-Pacific, but working within them has managed to expand its clout in the region and its economic might. Moreover, the fact that so many US initiatives were adopted and are currently implemented by APEC is itself a proof of the fact that in 2008 economic bilateral relations between US and China have yielded more results due to the Chinese government’s willingness to engage with Washington constructively and cooperatively – a trend that is well likely to continue into Obama’s administration which the Chinese regard as much more „multilateral” than his predecessor George W. Bush.

In order to ensure a deeper US presence in Asia-Pacific, as well as signal a deeper US commitment to this region, the new Obama administration opted for engaging ASEAN, one of the most enduring pillars of Asian regionalism,

by launching negotiations to accede to the Association of Southeast Asian Nations’ (ASEAN) Treaty of Amity and Cooperation (TAC): „**ASEAN is Southeast Asia’s primary multilateral organization.** [...] Collectively, ASEAN is one of the United States’ largest trading partners, constituting about 5%-6% of total U.S. trade. Geographically, Southeast Asia includes some of the world’s most critical sea lanes, including the Straits of Malacca, through which pass a large percentage of the world’s trade. [...] Within ASEAN, accession to the TAC by non-members often is seen as a **symbol of commitment to engagement** in Southeast Asia, and to the organization’s **emphasis on multilateral processes.** **The United States is the only major Pacific power not to have acceded,** one of many pieces of evidence that Southeast Asian leaders have cited in arguing that the United States has neglected Southeast Asia generally, and ASEAN specifically.”⁸¹ The new venture was announced by Secretary of State Hillary Rodham Clinton on February 18, 2009 and gave way to speculations concerning America’s possible turn towards a more multilateral approach of regional policy in Asia-Pacific. Though this venture is definitely a signal that **the United States is seeking to expand the multilateral component of this regional policy, this is actually a part of the larger, more comprehensive American effort to balance the two levels of its regional policy** (as a means to altogether re-balance the elements of American power in the region). However, much remains to be done with respect to the US’ engagement with the SCO in Central Asia, an area which has become a true strategic priority for the new Obama administration. Under these circumstances, engaging the SCO is increasingly important for Washington. According to a recent CRS Report for Congress, the main concern regarding this new initiative by the Obama administration concerns the fact that ASEAN’s insistence upon non-interference in domestic affairs of other states would limit US room for action and manoeuvre in the region – and one cited example is particularly the case of US sanctions against Burma.⁸² What the document does not specify but is certainly a major concern

for Washington is not just how this affects its relations with ASEAN member states, but how this could turn into an issue concerning/limiting US room for action in relation with other regional states – such as China, North Korea and Pakistan. South and Southeast Asia are essential in Washington's new AfPak strategy as well as its overall War against Terror. Not only is Southeast Asia home to the largest concentration of Muslims in the world, but it has also been plagued by a host of security problems from smuggling, arms and weapons trafficking, networks of WMD proliferation, piracy, terrorism, etc. Hence, the region features high on Washington's security priority regions list.

Moreover, the new Obama administration's initiative should also be seen **as a means of offsetting what Washington has perceived as efforts to exclude US influence from the region.** Hence, **the accession to the TAC is one of the first steps in becoming a part of the East Asia Summit** – one of Washington's main concerns; as of now, the US already meets the two additional formal criteria to joining the EAS, namely dialogue partnership and significant economic relations with ASEAN. As a consequence, the measure is intended to leave no formal reason for the fact that the US was not invited to join the EAS. Though the measure was not largely commented by international or Asian media, **the US decision to pursue accession to the TAC could well signal the proceeding steps of a de facto containment strategy aimed at China in the Asia-Pacific.** For now though, it merely signals Washington's offensive on Asia in an attempt to win back some of its regional soft power and influence it perceived to loose to China during the last four years. Moreover, the new initiative is clearly **an indication of increasing American worries about the rapid shift in some of the elements of China's national power** – particularly the economic, diplomatic (regional especially) and military levels. The US has traditionally regarded China as its most likely future near-peer;⁸³ this has not changed, despite extensive Chinese efforts to convince Washington and the entire international community to the contrary. However, there are ever more signs

that the US' posture towards China is changing. The fact that China is a rising great power is no secret either in Washington or in the capitals of regional powers. But so far China has mostly been considered to be a *long-term threat*⁸⁴ – that is, most states have perceived a longer period of time at their disposal to either counter the Chinese "threat" or to find/build up/rebalance their power to confront and contain it. Make no mistake, far from Washington's interest to confront China in Asia or even produce more tensions in bilateral relations. But this is the case particularly because *the time is not yet ripe* – and Washington seems to believe that there is still time to alter the supposed path of Chinese development (particularly at the strategic and political levels) through engagement and deeper involvement of the PRC in the international community. Moreover, threat perceptions concerning China are somewhat plagued by partial expectations to see how the process unfolds at the political and military levels altogether; respectively, there are still some influential voices that argue China's growing market economy (albeit with Chinese characteristics) is going to continue to put increasing pressure for a turn to democracy, which (according to assumptions of the democratic peace theory) would make China less threatening altogether⁸⁵ because under these circumstances China's power would become somewhat complementary to the other great powers' and not competitive (namely, revisionist). This is a flawed perception, to think that potentially a democratic China could never be a revisionist state, and this flawed perception influences policies for the near- and possibly long-term future.

Many authors, including this one, perceive China to lead a strategy of soft balancing against the US in Asia – however, this is not merely the result of domestic constraints (namely, the current lack of military capabilities able to effectively challenge the US and balance it in terms of hard power), but also the result of a deliberate policy of *asymmetrical balancing* which in itself is a perfectly rational policy for China for the time being.

But with the international economic crisis' extensive toll on US economy which is in

recession (alongside that of the EU, Russia and other major developed countries), the loss of soft power (or political clout) by Washington especially during President George W. Bush's second term in office, as well as the fact that China seems least affected by the current crisis and seems to be one of the few states in the world able to sustain its positive economic growth trend in the midst of the crisis has certainly affected US (and international) perceptions of Chinese power and its rate of conversion to diplomatic clout and hard power. Hence, ***we could be heading for a shrinking of the perceived time in which the Chinese threat might actually materialize.*** This statement might actually seem rather counterintuitive since it is well known that during a time of crisis a predominant great power's ability to mobilize the states of the international system and extract resources from them in order to pursue new directions of systemic development or consolidate the current international order, is in fact declining. This is a factor which plays a significant part in perceived decline of US hegemony over the modern international system at this time. Moreover, it is particularly during this time of crisis that a predominant power needs a broader base of international support (if not legitimacy) for its actions.⁸⁶ Consequently, these increasing domestic as well as international pressures lead the predominant power towards ***a more likely moderate policy*** on issues of great interest rather than a hard-line policy and it is less likely to try and innovate its way out of current problems.⁸⁷ In other words, during this time of crisis ***it is possible that we see a rapprochement for instance in US-China relations***, as part of an American attempt to ensure a broad base for its economic recovery policy in Asia. This short-term perspective on US-China relations is not likely to heavily impact US threat perceptions concerning China, but ***Chinese conduct during this period of crisis will impact American and international perceptions regarding the timeline of Chinese rise to great power status as well as its rate of converting economic power into diplomatic and military power.*** US policy in the Asia-Pacific is already engaging China, both

bilaterally and multilaterally, as a part of solving regional security issues as well as major economic issues; simultaneously, it is also showing signs of seeking to put in place effective bilateral and multilateral mechanisms of ***containing*** Chinese power in the region.

Conclusions

Asia-Pacific's *regional security architecture* is not only multi-layered, but also fragmented, built through a two-speed process in different sub-systems and on at least two different levels: a *bilateral* level – dominant and influential way beyond any other – and a *multilateral institutional* level. The regional policies of the main great powers in the region emphasize that regional security architecture building in Asia-Pacific is largely influenced – either directly or indirectly – by the evolving relationship between China and the US. Both states invest differently in the regional security architecture in Asia-Pacific. On the one hand, *for China this is an innovative process of its regional foreign policy aimed at asymmetrically engaging fundamentally old security challenges* (balancing strategic rivals and managing power shifts). On the other hand, for the US investing in the regional security architecture in Asia-Pacific is a means of re-asserting its hegemony and implementing an incipient containment strategy against the PRC; in this respect, *the US policy in the Asia-Pacific is a blend of traditional and innovative processes* (traditional military alliances and more innovative means of institutional, multilateral containment of China) seeking to limit and shape Chinese rise in the mid-term. *The US is searching to rebalance its regional policy towards the Asia-Pacific* not merely by signaling its commitment to the region, but also by increasing its presence in regional multilateral forums such as the APEC, as well as a recent attempt to accede to ASEAN's TAC; these efforts could also be seen as an *incipient American containment strategy against China* which has been perceived as a factor seeking US exclusion from the region. Increasing domestic as well as international pressures during the time of international

economic crisis lead the predominant power towards a more likely moderate policy. Hence, in the near-term it is possible that we see a rapprochement for instance in US-China relations, as part of an American attempt to ensure a broad base for its economic recovery policy in Asia. This short-term perspective on US-China relations is not likely to heavily impact US threat perceptions concerning China, but Chinese conduct during this period of crisis will impact American and international perceptions regarding the timeline of Chinese rise to great power status as well as its rate of converting economic power into diplomatic and military power.

Unlike the European model in which path dependency emphasizes interlocking institutions with largely overlapping functions and goals that facilitate cooperation and integration, in Asia-Pacific seem to reinforce regional fault-lines instead of proving criss-crossing and conciliatory; in Asia-Pacific the two levels of the regional security architecture work as *tools of soft balancing employed by regional actors*. Actors use bilateral relations to counter the increasing influence of regional institutions sponsored by rival powers and the regional institutions as means and environments to balance the regional clout of their rivals without risking direct confrontation – essentially a *soft balancing* strategy, strongly influenced by a series of elements of the strategic environment in which it is actually employed among which we mention: the regional distribution of power; tense relationships between the region's great powers and rising great powers; great diversity of political regimes and political instability; frozen or hot territorial conflicts; nationalist, secessionist and xenophobe tendencies; great differences between the economic development stage and rate of regional actors; the presence of large nuclear arsenals and proliferation outside the NPT; the existence/absence of a subregional institutional economic or security framework and the differentiated access to such a framework; great economic growth potential; heterogeneous ethnic and religious population structure; terrorism, transnational organized crime, piracy; locus of several of the world's strategic sea routes.

Regional institutions in this part of the world seem to work more as traditional realist instruments for the assertion of national power and regional domination, while their dynamics is all but integrative, leaving room for these institutions to rival each other rather than function in an interconnected complementary manner. Except for the institutions and forums coordinated by ASEAN, most regional institutions in Asia-Pacific do not have established permanent dialogue with each other which acts to prevent complementarity and fosters duplication and institutional rivalry; instead of seeking integration and enlargement, the institutions built on the basis of bilateral compatibility and affiliations seem to emphasize the principle of excluding some potential members more than welcoming new ones. Enlargement is hardly an entertained option. In terms of security alone, most institutions that make up Asia-Pacific's current regional security architecture are *hybrid institutions* – somewhere between security organizations, alliances and economic enhanced partnerships all rolled into one package; most times, the Ministries of Defense of member states are not even invited to attend these meetings where states are represented by their Ministers of Foreign Affairs⁸⁸, thus strengthening the perception that these forums are but mere diplomatic instruments with little if any effective power to act efficiently; moreover, their development is usually conditioned by economic cooperation, which leads to a two-speed development of the institutional architecture, in a rather non-synchronized manner. Most of the regional security institutions in Asia-Pacific avoid the military realm and develop mainly in relation to non-conventional, non-military threats and risks. This is an indication that in a region where military conflicts are as present as ever, military-to-military relations still represent a taboo subject which are to be left to the state's full control.

China's effort and willingness towards concessions to promote regionalism and an image of itself as a reliable and responsible partner and member of the international society reveals that its inclination towards multilateralism is synonymous with non-intervention in domestic

affairs – by other states or even international institutions – which is clearly perceived as a threat to national security in Beijing (a limitation of domestic sovereignty) under unipolarity. China is one of the UN Security Council's most active member participating with over 7000 troops in over 15 peacekeeping missions throughout the world, under UNSC mandate.⁸⁹ But despite China's apparent commitment to institutionalized multilateralism (understood quite differently from the EU's effective institutionalized multilateralism), Beijing finds it disturbing and dangerous that the very international order it is committed to preserve raises such threats as blockades, economic sanctions, even the unilateral use of force against other states by some of the institutional actors of the present international system. Hence, China's relatively reticent in putting its full weight behind the institutional integration and cooperation process – as it became painfully clear in the cases of Iran, Myanmar and more recently Georgia. *China is thus in favor of a regional and international institutional environment that is neutral and in which the existence and acceptance of pluralism in terms of security perspectives truly means a shallow implementation of international norms and rules.* China's growing influence in the Asia-Pacific is reflected in its preference for bilateral level engagements – but also in its comprehensive policy of supporting regionalism initiatives, even though this means using multilateral forums as means/tools to either counter other regional forums, or the influence of rival regional great powers.

In the absence of a genuine, reliable and functioning comprehensive regional security architecture, the bilateral level remains dominant in the expectation that what is now considered mere remnants of the Cold War will in the future be overcome either through a new US-China bipolarism or through a new hegemonic era – be it American or Chinese. In this sense, one may say that the current regional security architecture developing in the Asia-Pacific contains the essential components of two potential hegemonic future orders waiting to happen. Against this backdrop, the influence of US-Chinese relations on the development and functioning of the

regional security architecture in Asia-Pacific is all the greater. In Asia-Pacific we are indeed dealing with a different integration model which borrows from the European model the superficial structure, not its substance. Although the creation of ever more numerous regional integration mechanisms and broader security cooperation forums seems like integration is deepening and security is building in a more cooperative fashion, these are mere shallow appearances. In fact, by constantly creating new integration and cooperation mechanisms and forums the member states duplicated their efforts without really getting deeper integration and commit precious resources to processes that instead of complementing each other, either duplicate one another or simply just create the conditions of subverting one another's results. The functioning of interlocking and partially overlapping institutions in Asia-Pacific is understood as working on the basis of neither the principle of duplication nor deepening of integration and complementarities. Hence, *we cannot truly speak of a comprehensive regional security architecture or a comprehensive regional economic integration structure;* at best it is barely being built. The different dynamics and pace of development of the five subsystems of the Asia-Pacific region fosters this model of fragmented, two-speed regional integration process. Because regional institutions work as power instruments in the hands of regional actors, they fail to provide an integrated, comprehensive security vision for the region, whereas China's emphasis on plurality in terms of security seems to create the premises for building rival, non-integrated visions regarding the continent's security.

The present paper has attempted an analysis focused on two separate levels, the unit and regional levels. However, much remains unknown about how states employ regional institutions as tools in their own foreign policies. This paper has focused on great powers. Though studies on lesser powers in Asia-Pacific are diverse, one can clearly identify a need for greater inquiry into how they use the regional security architecture in innovative and asymmetrical ways to ensure their national security, how domestic factors influence their preference for one institution or another,

how their policy options are limited or expanded by engagement with these different institutions. Also, one can clearly identify the need for greater clarity regarding how domestic factors influence great power preferences and policy options regarding regional institutions in the Asia-Pacific.

Notes

¹ See, for instance, Barry Buzan and Ole Wæver, *Regions and Powers. The Structure of International Security*, New York: Cambridge University Press, 2003. For a different approach, see Christopher Layne, *The Peace of Illusions. American Grand Strategy from 1940 to the Present*, Ithaca and Londra: Cornell University Press, 2006.

² See Ethan B. Kapstein and Michael Mastanduno (eds.), *Unipolar Politics: Realism and State Strategies After the Cold War*, New York: Columbia University Press, 1999, p. 14, emphasis added.

³ *Idem*, p. 36, emphasis added. This type of interpretation, however, which is all the more influential in the field of regionalism/regionalization studies, assumes that the disappearance or diminution of military competition between two systemic superpowers renders the entire systemic level of analysis useless for the study of international politics since the emphasis will inevitably move now to the second level of analysis: the sub-systemic (or regional) level. It is surprising though how limited and essentialist this vision of world politics and the definition of levels of analysis is despite being so widely used in mainstream International Relations theory and Foreign Policy Analysis. Though there is much to be imputed to this perspective, it has the particular merit of making it very clear the United State's role as *offshore balancer*.

⁴ The most informative readings in this respect are Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy," *World Politics*, vol. 51, no. 1, October 1998, pp. 144-177; Christopher Layne, *The Peace of Illusions. American Grand Strategy from 1940 to the Present*, Ithaca: Cornell University Press, 2006; Fareed Zakaria, *From Wealth to Power: The Unusual Origins of America's World Role*, Princeton: Princeton University Press, 1998; Randall Schweller, *Unanswered Threats: Political Constraints on the Balance of Power*, Ithaca: Cornell University Press, 2006; Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman and Jeffrey W. Taliaferro (eds.), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

⁵ Aaron L. Friedberg, "Will Europe's Past be Asia's Future?" *Survival*, 42:3, 2000, pp. 147-160.

⁶ Zalmay Khalil, David T. Orletsky, Jonathan D. Pollack, Kevin Pollpeter, Angel M. Rabasa, David A. Shlapak, Abram N. Shulsky, Ashley J. Tellis, *The United States and Asia. Towards a New US Strategy and Force Posture*, RAND Publisher, 2001, pp. 4-5, www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1315. Also, for a relevant

survey of military and defense-related expenses of states in the Asia-Pacific see *Military Balance 2008*, especially chapters "East Asia and Australia" and "Central and South Asia".

⁷ Christopher Layne argues that American massive military forward presence in the Pacific is going to strengthen as the US has been and continues to be seeking the role of a systemic hegemon, raising prospects of the formation in the near future of a powerful balancing coalition – of which China is likely to be part. See Christopher Layne, *The Peace of Illusions*, pp. 11-14.

⁸ See Robert Kagan, *The Return of History and the End of Dreams*, New York: Alfred A. Knopf, 2008, pp. 45-46.

⁹ *Idem*, p. 40.

¹⁰ We acknowledge that mere military spending is not the most accurate indicator of power or military effectiveness; however, they do signal a certain trend in security and foreign policies of the respective states.

¹¹ See Simona Soare, "Bugetul de apărare al Republicii Populare Chineze va crește în 2009 cu 14,9%", *Brief Analysis*, March 15, 2009, available online at <http://www.cseea.ro/publicatii/view/brief-analysis/politic259-interna355ional259>. Also see *Military Balance 2008 and 2009*.

¹² See Simona Soare, "Bugetul de apărare al Republicii Populare Chineze va crește în 2009 cu 14,9%", *Brief Analysis*, March 15, 2009.

¹³ See Robert Kagan, *The Return of History and the End of Dreams*, p. 27.

¹⁴ *Idem*, p. 28.

¹⁵ According to some analysts of Chinese policy, China's turn towards a sea power type of identity may be a signal of the diminishing threat it poses to the rest of the states in the system. According to such interpretations, revisionist land powers are always the most threatening, particularly because of the large land troops apparatus sustaining them, which makes them more repression-prone (particularly because they can use these troops as a tool against their own societies as well as others). On the contrary, sea powers are more liberal and less repressive particularly because, since their interests lay abroad, they focus on developing large naval forces – which are however of no use in repressive policies. See for instance Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman and Jeffrey W. Taliaferro (eds.), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

¹⁶ *Idem*, p. 36.

¹⁷ *Idem*, p. 43.

¹⁸ See Christopher Layne, *The Peace of Illusions*, pp. 11-14.

¹⁹ *Military Balance 2008*, Capitolul „North America”, especially pp. 18 and 29.

²⁰ See Robert Kagan, *The Return of History and the End of Dreams*, p. 43.

²¹ In June 2009, the Japanese Parliament passed a law which instructs the government to hand Moscow a

formal request for the return of the Northern Territories, respectively four islands in the Southern Kurile (kommersant.ru). As expected, Russian Prime Minister's response was that Moscow was not going to give in to the request and was to think over its involvement in negotiations with the Japanese government over signing a peace treaty.

²² *International Trade Statistics 2007*, World Trade Organization, http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2007_e/its07_toc_e.htm.

²³ See, for instance, John G. Ikenberry and Michael Mastanduno (ed), *The Theory of International Relations and the Asia-Pacific*, Columbia University Press, 2003; Ian Storey, *The United States and ASEAN-China Relations: All Quiet on the Southeast Asian Front?*, Strategic Studies Institute, Carlisle Barracks, October 2007, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=812>. Also see Robert Ross, „The Geography of the Peace. East Asia in the 21st Century” in *International Security*, 23:4, 1999, pp. 81-118; Bruce Vaughn and Wayne M. Morrison, *China-Southeast Asia Relations: Trends, Issues, and Implications for the United States*, CRS Report for Congress, order code RL32688, April 4, 2006, <http://www.italy.usembassy.gov/pdf/other/RL32688.pdf>; Thomas Lum, Wayne M. Morrison and Bruce Vaughn, *China's „Soft” Power in Southeast Asia*, CRS Report for Congress, order code RL34310, January 2008, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34310.pdf>.

²⁴ See Christopher Hemmer and Peter J. Katzenstein, „Why is There No NATO in Asia? Collective Identity, Regionalism, and the Origins of Multilateralism” in *International Organization*, 56:3, 2002, pp. 575-607; John S. Duffield, „Asia-Pacific Security Institutions in Comparative Perspective” in John G. Ikenberry and Michael Mastanduno (ed), *The Theory of International Relations and the Asia-Pacific*, Columbia University Press, 2003, pp. 243-263.

²⁵ This approach mainly emphasizes domestic politics as the determinant factor in the foreign and security policies of certain states. Hence, such an approach would generally emphasize China's Communist regime, the Russian Federation's authoritarian regime, the DPRK's dictatorship, Japan's "rusty" democratic regime, etc as the main factors whose result are current regional political and strategic trends. For more on this Innenpolitik approach see Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman and Jeffrey W. Taliaferro (eds), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

²⁶ Avery Goldstein, „An Emerging China's Emerging Grand Strategy. A Neo-Bismarckian Turn?” in John G. Ikenberry and Michael Mastanduno, *The Theory of International Relations and the Asia-Pacific*, Columbia University Press, 2003, pp. 77-9.

²⁷ WTO data, May 2008. See http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2007_e/its07_toc_e.htm.

²⁸ See, for instance, Uri Dadush, *Resurgent Protectionism: Risks and Possible Remedies*, Carnegie Policy Outlook, March 2009, available online at http://www.carnegieendowment.org/files/Resurgent_Protectionism.pdf.

²⁹ See *Japan PM orders US\$100 bln economic stimulus*, April 6, 2009, AFP, available online at http://news.yahoo.com/s/afp/20090406/bs_afp/japaneconomystimulus;_ylt=AitzrUY0UpXUKaOBJUFAER34T0D.

³⁰ See *ASEAN summit to discuss G-20 plans, says Thai prime minister*, April 6, 2009, AFP, available online at http://daily.taiwannews.com.tw/etn/news_content.php?id=912337&lang=en&ng_news&cate_img=logo_world&cate_rss=WORLD_eng.

³¹ This seems quite contradictory to the BRIC meeting in Moscow. On June 16, 2009, the participating states agreed to take the first steps to drop the dollar as the world reserve currency as a means of protecting themselves against the effects of the economic crisis as well as reducing their dependency on the US dollar. For more see *Russia: Dump Dollar as World Reserve Currency*, Reuters, June 16, 2009.

³² Tonny Yu, „China in liquidity double-bind with US treasury bonds,” *China Daily*, June 8, 2009, p. 9.

³³ See Christopher Layne, *Peace of Illusions*, Randall Schweller, *Unanswered Threats*, Christopher Layne and Alfred Thayer, *American Empire. A Debate*, to mention but a few.

³⁴ Take, for instance, China's reaction to the August 2008 war in Georgia. Though Beijing is a fierce defender of the non-interference and independence principles, its reaction to the Russian invasion of Georgia was mild to say the least. Not only is this openly assumed to be due to an attempt not to alienate Moscow, with whom Beijing has been fostering friendly and close relations over the last decade, but also because China is in the very difficult position of sending a message to its neighbors: this kind of responsibility in the international system, China is at present willing to forego.

³⁵ We are grateful to the researchers of the Chinese Institute for International Strategic Studies, particularly Mr. Yang Xilian, in a meeting with which, in June 2009, these ideas took shape and acquired substance.

³⁶ See Zhu Majie, „China and Asia-Pacific security building in the new century”, in David W. Lovell, *Asia Pacific Security. Policy Challenges*, Singapore: ISEAS, 2003, pp.139-141.

³⁷ The 17th Congress of the Chinese Communist Party, held in mid-November 2007, brought on a few notable changes in China's economic policy – adopting a series of decisions to push economic liberalization further and at a much faster pace than before. On this occasion a series of high-profile conservative leaders of the CCP have expressed their concern that the direction in which the CCP was stirring China was dangerous and irreversible.

³⁸ See Robert Kagan, *The Return of History and the End of Dreams*, p. 45.

³⁹ However, a rule-based approach rings hollow and is uni-dimensional (an indication of clear soft-balancing with behavioral containment goals) so long as Beijing continues to emphasize noninterference in domestic affairs and independence of foreign policy decision-making.

⁴⁰ For further details see John G. Ikenberry, *After Victory. Institutions, Strategic Restraint and the Rebuilding of Order after Major Wars*, Princeton: Princeton University Press, 2001, especially Chapter 1.

⁴¹ *White Paper on National Defense of the People's Republic of China*, published in December 2006 and *White Paper on National Defense of the People's Republic of China*, published in January 2009.

⁴² *Idem*, especially Chapter I, II and X.

⁴³ Avery Goldstein, „An Emerging China's Emerging Grand Strategy”, pp. 57-106.

⁴⁴ *Idem*, p. 74.

⁴⁵ This opinion runs counter to opinions expressed by some Chinese officials and researchers. For instance, senior colonel Lu Dali, during a meeting on June 4, 2009, expressed his opinion that US military presence in Asia and in Asia-Pacific as a whole is indeed a „destabilizing factor.” Contrary to common judgement, Japan would not be likely to rearm or revert to a traditional aggressive power politics if US withdrew its troops from Asia-Pacific. We thank senior colonel Lu Dali for these arguments.

⁴⁶ Thomas J. Christensen, „China. The US-Japan Alliance, and the Security Dilemma in East Asia”, in John G. Ikenberry and Michael Mastanduno (ed), *The Theory of International Relations and the Asia-Pacific*, Columbia University Press, 2003, pp. 26-35. Also see Emma Chanlett-Avery, *The Changing US-Japan Alliance: Implications for US Interests*, CRS Report, order code RL33740, January 10, 2008, p. 3, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33740.pdf>.

⁴⁷ See John J. Tkacik jr., „China's New Challenge to the US-Japan Alliance,” *Heritage Foundation*, July 13, 2004. For a more comprehensive approach of US-Japan alliance also see Hideki Wakabayashi, „The US-Japan Alliance. A New Framework for Enhanced Global Security,” *CSIS*, October 2008.

⁴⁸ Susan Craig, *Chinese Perceptions of Traditional and Nontraditional Security Threats*, Strategic Studies Institute, Carlisle Barracks, March 2007, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/Pubs/Display.Cfm?pubID=765>, pp. 87-92 and Dipanjan Roy Chaudhury, „Boosting Maritime Capabilities in the Indian Ocean”, August 23, 2003, <http://www.worldpress.org/Asia/2908.cfm>.

⁴⁹ We are grateful to Zhang Jie, associate professor with the Institute for Asia-Pacific Studies with the Chinese Academy for Social Sciences for these arguments he conveyed us during a meeting on June 5, 2009.

⁵⁰ See Steven E. Lobell, „Threats assessment, the state, and foreign policy: a neoclassical realist model,” in Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman and Jeffrey W. Taliaferro (eds), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2009, p. 50. For a more detailed perspective on why India felt the need to renew its nuclear program as a result of China's growing power in South Asia, see P.M. Kamath, „US-China Relations under the Clinton Administration: Comprehensive Engagement or the Cold War Again?,” *Strategic Analysis*, vol. 22, no. 4, 1988, pp. 699-704 and Prem Shankar Jha, „Why India Went Nuclear,” *World Affairs*, vol. 2, no. 3, 1998, pp. 80-96.

⁵¹ Susan Craig, *Chinese Perceptions of Traditional and Nontraditional Security Threats*, Strategic Studies Institute, Carlisle Barracks, March 2007, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/Pubs/Display.Cfm?pubID=765>, p. 31.

⁵² *Annual Report to Congress of the Military Power of the People's Republic of China 2007*, p. 2.

⁵³ Regional integration and security institutions building in Asia-Pacific is proceeding accordingly to what we call *regional cultural ownership* – namely the emphasis on common interests not merely as a result of a objective confrontation of the same common threats and challenges, but as a result of a much deeper, and indeed unbreakable cultural similarity and closeness between the regional states, a set of shared „common Asian values”, etc. This is generally referred to as the „ASEAN model” – in which China is seeking a central part by imposing a host of „Asia values”.

⁵⁴ For instance, notice the level of Chinese representation in forums such as USPACOM, Shangri-La Dialogue organized by the IISS, the Counco; for Cooperation in the Asia-Pacific (<http://www.cscap.org>), North-East Asia Cooperation Dialogue (NEACD) organized by Berkley, etc. For more details see Desmond Ball, Anthony Milner and Brendan Taylor, „Track 2 Security Dialogue in the Asia-Pacific: Reflections and Future Directions”, *Asian Security*, 2:3, 2006, pp. 174-188. Also, notice that recently the Shanghai Institute for International Studies (SIIS) has begun inviting numerous NATO high-ranking officials to its reunions alongside numerous Chinese officials in the hope of creating a basis for Chinese-NATO cooperation and dialogue which at present is completely absent. We are thankful to Professor Yu Xiantian, director of the SIIS, for having pointed this out.

⁵⁵ See Dirk Nanto, *East Asian Regional Architecture: New Economic and Security Arrangements and US Policy*, CRS Reports for Congress, pp. 10-7.

⁵⁶ Alyson J.K. Bales, Pal Dunay, Pan Guang and Mikhail Troitskiy, *The Shanghai Cooperation Organization*, SIPRI Policy Paper nr. 17, May 2007, <http://www.sipri.org/contents/publications/Policypaper17.pdf>.

⁵⁷ See the full text of the two documents available online at <http://www.sectsc.org/html/01881.html>.

⁵⁸ We are most grateful to Political Commisar Lt-gen. Liu Yuan, who commented on the situation in the Korean Peninsula after the May 25 nuclear test performed by the DPRK during a meeting held in Beijing on June 4, 2009.

⁵⁹ Under these circumstances, it is becoming increasingly clear that preserving the unity, territorial integrity and functional status of the Pakistani state is a priority for Chinese policy at present. We are grateful to Zhang Jie for his kind comments on the issue that proved most illuminating.

⁶⁰ See Robert Kagan, *The Return of History and the End of Dreams*, New York: Alfred A. Knopf, 2008, pp. 97-98. Hence, Robert Kagan advocates the creation, even informally, of a *league or concert of democracies* which would maintain the current status quo in the face of the challenge (military, economic, political and ideological) created by the rise of great power autocracies such as the Russian Federation and People's Republic of China.

⁶¹ For more on cooperation as self-help see Charles L. Glaser, „Realists as Optimists: Cooperation as Self-Help”, *International Security*, 19:3, 1994-1995, pp. 50-90.

⁶² For a rather different perspective see Evelyn Goh, „Great Powers and Hierarchical Order in Southeast Asia:

Analyzing Regional Security Strategies", *International Security*, 32:3, 2007-2008, pp. 113-157 and *Great Powers and Southeast Asian Regional Security Strategies: Omni-Enmeshment, Balancing and Hierarchical Order*, Working Paper nr. 84, Institute of Defense and Strategic Studies, Singapore, July 2005, <http://www.isn.ethz.ch/pubs/ph/details.cfm?v21=107183&click53=107183&lng=en&v33=106752&id=27123>. The fact that China wants to buy itself time, because it feels vulnerable and unprepared at present, also could induce it a buck-passing policy, leaving balancing (and its high costs) to other (perhaps European) great powers.

⁶³ This perspective might have slightly altered nowadays as China seems least affected by the international economic crisis, particularly concerning the short-term perspectives of evolution of power relations in the international system.

⁶⁴ These principles, along with its emphasis on sovereignty, make China a rather conservative member of the international society which is increasingly based on rule-observance and a limited, conditional sovereignty.

⁶⁵ We are in debt to dr. Zhang Pei, Director of the Department of European Studies, dr. Zhou Zhongfei, Director of Department of World Economy Studies and professor Yu Xiantian, Director of the SIIS for making clear the hierarchy of regional multilateral mechanisms China is most interested in and most willing to promote.

⁶⁶ Though China acknowledges the importance of ASEAN in driving forward the regional security dialogue within the ARF, Beijing does not seem to consider ASEAN as a whole a powerful enough *hardcore* to promote security cooperation beyond these limits.

⁶⁷ *National Security Strategy of the United States of America*, Washington, 2006, <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/nss2006.pdf>.

⁶⁸ See Bruce Vaughn, "East Asia Summit: Issues for Congress," *CRS Report for Congress*, order code RS22346, December 9, 2005, emphasis added. The fact that the US has not been invited to this day to be a part of this new regional organization, whereas states like the Russian Federation for instance have been invited to participate as observers, has stirred more worries in Washington.

⁶⁹ Dana R. Dillon, *Rice Misses the ASEAN Regional Forum: Now What?*, Heritage Foundation, August 1 2005, <http://www.heritage.org/Research/AsiaandthePacific/wm813.cfm>.

⁷⁰ President Bush's early departure from the APEC Summit was in fact caused by a series of problems that had come up in Iraq and required his immediate attention. For further information, see Fareed Zakaria, "Is China Winning the diplomatic tussle in Asia?", *Washington Post* September 10, 2007, http://newsweek.washingtonpost.com/postglobal/2007/09/is_china_winning_the_diplomati.html

⁷¹ For instance, during her visit to ASEAN's Secretariat, on February 18, 2009, Secretary of State Hillary Rodham Clinton was welcomed by ASEAN Secretary General Surin Pitsuwan who stated that "your visit shows the seriousness of the United States to end its diplomatic absenteeism in the region." State Department,

"Beginning a New Era of Diplomacy in Asia," press release, February 18, 2009.

⁷² See Thomas P.M. Barnett, *Great Powers. American and the World After Bush*, New York: G.P. Putnam's Sons Publishers, 2009, pp. 8-9.

⁷³ *Idem*, pp. 14-15.

⁷⁴ *Idem*, p. 15. The clear unstated conclusion of Thomas Barnett's book, however, one that we can clearly read between the lines, is that America is good at major wars (great power wars, balance of power politics) and not necessarily at small wars or non-conventional, asymmetrical conflicts. The implied assumption of this statement is rather an encouragement for the new administration in the sense that the US has great chances of countering its own decline if it chooses *correctly* to do what it does best.

⁷⁵ See *2009 Trade Policy Agenda and 2008 Annual Report of the President of the United States on the Trade Agreements Program*, p. 123, available online at <http://ictsd.net/downloads/2009/03/obama-trade-agenda.pdf>.

⁷⁶ *Idem*, p. 124.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ The current US economic initiatives in Asia-Pacific are exacerbated by the current international economic crisis as well as by the renewed fears that the "US [is] going to be left behind in a new Asian century." Moreover, they seem to alleviate partially China's fear of protectionism, particularly after the recent US accusations concerning China's "currency manipulation" as well as attempts to dump goods on the international markets as a means of alleviating crisis effects at home. "Part 1: The Obama Administration and East Asia," *Stratfor Global Intelligence Report*, January 27, 2009, available online at http://www.stratfor.com/analysis/20090126_obama_administration_and_east_asia.

⁷⁹ See *2009 Trade Policy Agenda and 2008 Annual Report of the President of the United States on the Trade Agreements Program*, p. 127.

⁸⁰ *Idem*, p. 157.

⁸¹ See Mark E. Manyin, Michael John Garcia and Wayne M. Morrison, "US Accession to ASEAN's Treaty of Amity and Cooperation (TAC)," *CRS Report for Congress*, Code R40583, May 5, 2009, emphasis added.

⁸² *Idem*, p. 12.

⁸³ Hence the "China threat" theory, which was mainly entertained by some authors particularly with the declinist school of International Relations, which has influenced Chinese foreign policy particularly since late '90s in the sense that Beijing has sought to adopt policies that would smooth over regional fears of its growing influence.

⁸⁴ For instance, Mark R. Brawley compares the 1920s to the situation nowadays when most great powers in the international system, including the US itself, clearly perceive China as a threat to their security. However, they do so based on a long-term perspective of this threat actually materializing. See Mark R. Brawley, "Neoclassical realism and strategic calculations: explaining divergent British, French, and Soviet strategies toward Germany between the world wars (1919-1939)," in Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman and Jeffrey W. Taliaferro (eds), *Neoclassical Realism, the State, and*

Foreign Policy, Cambridge: Cambridge University Press, 2009, pp. 75-98.

⁸⁵ *Idem*, p. 97.

⁸⁶ See Joseph S. Nye, *Leadership in international politics*, New York: Longman, 2008, p. 34.

⁸⁷ See Steven E. Lobell, "Threats assessment, the state, and foreign policy: a neoclassical realist model," in Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman and Jeffrey W. Taliaferro (eds), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2009, p. 50.

⁸⁸ *Idem*, pp. 11-4.

⁸⁹ China only participates in peacekeeping missions (and not in peace-making or peace-enforcing missions) and only does so if the mission is the subject of a UNSC Resolution. See Marcin Zaborowski (ed), *Facing China's Rise: Guidelines for an EU Policy*, Chaillot Paper nr. 94, December 2006, <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/chai94.pdf>.

References

****Constitution of the Communist Party of China*, ammended in October 2007, on the occasion of the 17th National Congress of the Chinese Communist Party http://news.xinhuanet.com/english/2007-10/25/content_6944738.htm.

****White Paper on National Defense of the People's Republic of China*, released in December 2006, Beijing.

****White Paper on National Defense of the People's Republic of China*, released in January 2009, Beijing.

Abramowitz, Morton and Stephen Bosworth. *Chasing the Sun: Rethinking East Asian Policy*, Washington, D.C.: Century Foundation, 2006.

Annual Report to Congress of the Military Power of the People's Republic of China 2007, <http://www.defenselink.mil/pubs/pdfs/070523-China-Military-Power-final.pdf>.

Bacevich, Andrew J. (ed), *The Imperial Tense. Prospects and Problems of American Empire*, Chicago: Ivan R. Dee Publisher, 2003.

Bailes, Alyson J.K., Pal Dunay, Pan Guang and Mikhail Troitskiy, *The Shanghai Cooperation Organization*, SIPRI Policy Paper nr. 17, May 2007, <http://www.sipri.org/contents/publications/Policypaper17.pdf>.

Barnett, Thomas P.M. *Great Powers. American and the World After Bush*, New York: G.P. Putnam's Sons Publishers, 2009.

Bates, Gill. *Rising Star, China's New Security Diplomacy*, Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2007.

Blank, Stephen. "China's Emerging Energy Nexus with Central Asia", *China Brief*, 6:15, July 19, 2006, pp. 8-10, http://www.jamestown.org/images/pdf/cb_006_015.pdf.

Brooks, Stephen G. and William Wohlforth, "Hard Times for Soft Balancing", *International Security*, 30:1, 2005, pp. 72-108.

Buzan, Barry. *The US and the Great Powers*, New York: Polity Press, 2004.

Buzan, Barry and Ole Waever, *Regions and Powers. The Structure of International Security*, New York: Cambridge University Press, 2003.

Buzan, Barry. *Popoarele, Statele and Teama. O agendă de studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece*, București: Ed. Cartier, 1991.

Cha, Victor D. "Abandonment, Entrapment, and Neoclassical Realism in Asia: The United States, Japan and Korea", *International Studies Quarterly*, 44:2, 2000, pp. 261-91.

Cha, Victor D. *Alignment despite antagonism: The US-Korea-Japan Security Triangle*, Stanford: Stanford University Press, 1999.

Chanlett-Avery, Emma. "The Changing US-Japan Alliance: Implications for US Interests", *CRS Report*, order code RL33740, January 10, 2008, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33740.pdf>.

Chen, Christine. "The Senzhou 6 Spacecraft Mission: A Show of Ego?", *ChinaScope*, October 13, 2005, <http://chinascope.org/main/content/view/403/148/1/0/>.

Craig, Susan L. *Chinese Perceptions of Traditional and Nontraditional Security Threats*, Strategic Studies Institute, Carlisle Barracks, March 2007, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/Pubs/Display.Cfm?pubID=765>.

Christiansen, Thomas J., and Jack Snyder. 1990. "ChainGangs and Passed Bucks: Predicting Alliance Patterns in Multipolarity." *International Organization*, 44:2, pp. 137-168.

Christensen, Thomas J. "China, the U.S.-Japan Alliance, and the Security Dilemma in East Asia" *International Security*, 23: 4, 1999, pp. 49-80.

Desker, Barry. *New Security Dimensions in the Asia-Pacific*, Working Paper nr. 145, S. Rajaratnam School of International Studies, Singapore, publicată pe 29 octombrie 2007, disponibilă online la www.ntu.edu.sg/RSIS/publications/WorkingPapers/WP145.pdf.

Ellings, Richard J., Aaron L. Friedberg and Michael Wills, *Strategic Asia 2003-2004. Fragility and Crisis*, <http://strategicasia.nbr.org>.

Erikson, Andrew S. "New US Maritime Strategy: Initial Chinese Responses", *China Security*, 3:4, 2007, pp. 40-61.

Friedberg, Aaron L. "Will Europe's Past be Asia's Future?", *Survival*, 42:3, 2000, pp. 147-160.

Friedberg, Aaron L. "Ripe for Rivalry: Prospects for Peace in a Multilateral Asia", *International Security*, 18:3, 1993/1994, pp. 5-33.

Friedman, George. "The Geopolitics of Energy", *Stratfor Geopolitical Intelligence Report*, of June 11, 2007.

Gilpin, Robert. *War and Change in International Politics*, Craiova: Ed Scrisul Românesc, 2000.

Glaser, Charles L. "Realists as Optimists: Cooperation as Self-Help", *International Security*, 19:3, 1994-1995, pp. 50-90.

Goh, Evelyn. "Great Powers and Hierarchical Order in Southeast Asia: Analyzing Regional Security Strategies." *International Security* 32:3, 2007-2008.

Goh, Evelyn. *Meeting the China Challenge: The U.S. in Southeast Asian Regional Security Strategies*, Policy Studies Monograph No.16, Washington: East-West Center, 2005.

Goh, Evelyn. "The U.S.-China Relationship and Asia-Pacific Security: Negotiating Change", *Asian Security*, 1:3, 2005, pp.216-244.

Grieco, Joseph M. "Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism" *International Organization*, 42:3, 1988, pp. 485-507.

Goldgeier, James and Michael McFaul. "A Tale of Two Worlds", *International Organization*, 46:2, 1992, pp. 467-492.

Hagt, Eric. "China's ASAT Test: Strategic Response", *China Security*, 3:1, 2007, pp. 31-51.

Hecker, Siegfried. "Report on North Korean Nuclear Program", Center for International Security and Cooperation, publicat pe 15 noiembrie 2006, disponibil online la <http://www.fas.org/nuke/guide/dprk/nuke/index.html>.

Hammer, Christopher and Peter J. Katzenstein, "Why is There No NATO in Asia? Collective Identity, Regionalism, and the Origins of Multilateralism" in *International Organization*, 56:3, 2002, pp. 575-607.

Hill, Christopher interviewed on *TalkAsia*, broadcast on CNN on February 8th, 2008. The interview is available at <http://edition.cnn.com/2008/WORLD/asiapcf/02/08/talkasia.hill>.

Ikenberry, John G. and Michael Mastanduno (ed). *The Theory of International Relations and the Asia-Pacific*, Columbia University Press, 2003.

Ikenberry, John G. *After Victory. Institutions, Strategic Restraint and the Rebuilding of Order after Major Wars*, Princeton: Princeton University Press, 2001.

Jervis, Robert. "Cooperation under the Security Dilemma", *World Politics*, 30:2, 1978, pp. 167-214.

Kagan, Robert. *The Return of History and the End of Dreams*, New York: Alfred A. Knopf, 2008.

Kan, Shirley A. and Larry A. Niksch, *Guam: US Defense Deployments*, CRS Report, order code RS22570, January 16, 2007, http://assets.opencrs.com/rpts/RS22570_20070116.pdf.

Kennedy, Paul. *The Rise and Fall of Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, London: Fontana Press, 2000.

Keohane, Robert O. "International Institutions: Two Approaches" *International Studies Quarterly*, 32:4, 1988, pp. 379-96.

Khalil, Zalmay. David T. Orletsky, Jonathan D. Pollack, Kevin Pollpeter, Angel M. Rabasa, David A. Shlapak, Abram N. Shulsky, Ashley J. Tellis, *The United States and Asia. Towards a New US Strategy and Force Posture*, RAND Publisher, 2001, www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1315.

Krasner, Stephen. "Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variable", *International Organization*, 36:2, 1982, International Regimes, pp. 185-205.

Kristensen, Hans M., Robert S. Norris and Matthew G. McKinzie, *Chinese Nuclear Forces and US Nuclear War Planning*, The Federation of American Scientists &

The Natural Resources Defense Council, November 2006, <http://www.fas.org/nuke/guide/china/Book2006.pdf>.

Kronstadt, Alan. *India-US Relations*, CRS Report, order code RL33529, February 13, 2008, <http://www.cfr.org/publication/12753/crs.html>.

Kronstadt, Alan. *US-India Bilateral Agreements and Global Partnership*, CRS Report, order code RL33072, March 10, 2006, <http://digital.library.unt.edu/govdocs/crs/permalink/meta-crs-8674.1>.

Layne, Christopher. *The Peace of Illusions. American Grand Strategy from 1940 to the Present*, Ithaca and Londra: Cornell University Press, 2006.

Layne, Christopher. "The Unipolar Illusion Revised: The Coming End of the United States' Unipolar Moment", *International Security*, 31:2, 2006, pp. 7-41.

Lind, Jennifer M. and Thomas J. Christensen, "Spirals, Security, and Stability in East Asia", *International Security*, 24:4, 2000, pp. 190-200.

Lo, Bobo and Andy Rothman, "China and Russia. Common Interests, Contrasting Perceptions", *Asian Geopolitics* Special Report, May 2006, <http://www.chathamhouse.org.uk/publications/papers/view/-/id/514/>.

Lobell, Steven E., Norrin M. Ripsman and Jeffrey W. Taliaferro (eds), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

Lum, Thomas, Wayne M. Morrison and Bruce Vaughn, *China's "Soft" Power in Southeast Asia*, CRS Report for Congress, order code RL34310, January 4, 2008, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34310.pdf>.

Mearsheimer, John J., *The Tragedy of Power Politics. Offensive Realism and the Struggle for Power*, Bucharest: Ed. Antet, 2003.

Military Balance 2008 and 2009 London: Institute for International Strategic Studies, 2008-2009.

Nanto, Dick K. *East Asian Regional Architecture: New Economic and Security Arrangements and US Policy*, CRS Reports for Congress, order code RL33653, September 18, 2006, <http://fpc.state.gov/documents/organization/75280.pdf>.

Oldberg, Ingmar. *The Shaghai Cooperation Organization: Powerhouse or Paper Tiger?*, Defense Analysis, Swedish Defense Research Agency, June 2007, <http://www2.foi.se/rapp/foir2301.pdf>.

Pape, Robert A. "Soft Balancing against the United States", *International Security*, 30:1, 2005, pp. 7-45.

Paul, T.V. "Soft Balancing in the Age of US Primacy", *International Security*, 30:1, 2005, pp. 46-71.

Quadrennial Defense Review 2006, <http://www.defenselink.mil/pubs/pdfs/QDR20060203.pdf>.

Ross, Robert. "The Geography of the Peace. East Asia in the 21st Century" in *International Security*, 23:4, 1999, pp. 81-118.

Rothstein, Robert L. *Alliances and Small Powers*, New York: Columbia University Press, 1968.

Rozman, Gilbert. "Security Challenges to the United States in Northeast Asia: Looking beyond the transformation of the Six Party Talks", Strategic Studies Institute, Carlisle Barracks, November 2007, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/PUB800.pdf>.

Schweller, Randall. *Unanswered Threats: Political Constraints on the Balance of Power*, Ithaca: Cornell University Press, 2006.

Shulong, Chu. "The Security Challenges in Northeast Asia: a Chinese View", Strategic Studies Institute, Carlisle Barracks, November 2007, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/PUB800.pdf>.

Shambaugh, David (ed). *Power Shift: China and Asia's New Dynamics*, Berkeley: University of California Press, 2006.

Simon, Sheldon W. *ASEAN and its Security Offspring: Facing New Challenges*, Strategic Studies Institute, Carlisle Barracks, August 2007, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/pub793.pdf>.

Sorey, Ian. *The United States and ASEAN-China Relations: All Quiet on the Southeast Asian Front?*, Strategic Studies Institute, Carlisle Barracks, October 2007, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=812>.

Swaine, Michael D. and Ashley Tellis, *Interpreting China's Grand Strategy: Past, Present and Future*, RAND Publishing, 2000, http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1121.

Ungureanu, Radu-Sebastian. *A New Nuclear Power and/or a New Great Power? East Asian Security Dynamics: North Korean Nuclear Ambitions and a New International Position for Japan*, CSIS Analysis nr. 6,

December 22, 2006, http://www.csis.ro/publications/csis_analysis_6.html.

Vaughn, Bruce. *East Asia Summit (EAS): Issues for Congress*, CRS Report, order code RL33242, January 6, 2006, <http://fpc.state.gov/documents/organization/58236.pdf>.

van Evera, Stephen. *Causes of War. Power and the Roots of Conflict*, Ithaca: Cornell University Press, 1999.

Vaughn, Bruce and Wayne M. Morrison, *China-Southeast Asia Relations: Trends, Issues, and Implications for the United States*, CRS Report for Congress, order code RL32688, April 4, 2006, <http://www.italy.usembassy.gov/pdf/other/RL32688.pdf>.

Walt, Stephen M. "Testing Theories of Alliance Formation: The Case of Southwest Asia." *International Organization*, Vol. 42, No. 2, 1988, pp. 275-316.

Walt, Stephen M. *The Origins of Alliances*, Ithaca: Cornell University Press, 1987.

Waltz, Kenneth. *Theory of International Politics*, Addison-Wesley Publishing Co, 1979.

Wright, Martin. *Power Politics*, Chişinău, Ed. Arc, 1998.

Zaborowski, Marcin (ed). *Facing China's Rise: Guidelines for an EU Policy*, Chaillot Paper no. 94, December 2006, <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/chai94.pdf>.

Zakaria, Fareed. *From Wealth to Power: The Unusual Origins of America's World Role*, Princeton: Princeton University Press, 1998.

ABSTRACT

The European model of regional integration in the security field does not seem to be the model that is currently developing in Asia-Pacific, where institution-building is seen particularly as an instrument of hedging (especially by minor powers) or "soft balancing" among the major actors of the region. Bilateral and multilateral levels of regional security architecture work as a means for mutually countering or limiting influence. Moreover, most regional institutions have strongly developed security dimensions, which the EU and the US argue is due to a Chinese attempt at monopolizing security-provision in Asia-Pacific; this is a dangerous path that signals China's pursuit of regional hegemony, a theory long advanced by both neorealists and many neoclassical realists. However interesting, this picture is not entirely accurate. Asia-Pacific's security architecture is that of a power transition-period, a transition marked by foaming instability, uncertainty and the implicit question: will there be a peaceful transition of power? The forces that shape the security environment in the Asia-Pacific (unlike the economic ones) rest less on its current situation and more on the expectations of all actors involved regarding their evolution as well as that of their opponents and partners throughout the next 20-25 years. China is clearly perceived as a long-term threat by all the states in the region – including its own satellites, the DPRK and Myanmar. But the perception of Beijing as long-term threat creates a perverse effect within regional politics that allows the involved states to pursue policies enhancing their own short-term interests while inquiring for the best manner in which to respond to this Chinese threat. The Chinese and the US' regional policies are key to building the regional security architecture in Asia-Pacific and we are recently seeing significant shifts in this sense.

Simona Soare is researcher with the IPSDMH and a Ph.D. student of International Relations with the National School for Political Studies and Public Administration (NSPSPA) in Bucharest. She hold an MA in Conflict Analysis and Conflict Resolution and a BA in Political Science at the NSPAS. She worked as analyst of the former Soviet space at the Center for International and Security Studies (CSIS), Romania. Currently she is also Executive Director of the Center for East-European and Asian Studies (CEEAS – www.cseea.ro), and Editor of *Journal of East-European and Asian Studies* edited and published by CEEAS. Among her recent publications we mention: Andrei Miroiu, Simona Soare, *Politica de Securitate a României (1878-2006). O Perspectivă Istorică* (Romania's National Security Policy (1878-2006). A historical perspective) in *Politica de Securitate Națională. Concepte, Instituții, Procese* (National Security Policy. Concepts, Institutions, Processes), Luciana-Alexandra Ghica and Marian Zulean (coord), Ed. Polirom, Iași, 2007; co-author in *Manual de Relații Internaționale* (Handbook of International Relations) coord. Andrei Miroiu and Radu-Sebastian Ungureanu, Ed. Polirom, Iași, 2006; Simona Soare, "The Trials and Tribulations of the Russian Military-Industrial Complex's Reform", *Monitor Strategic*, no 3-4/2008; Simona Soare, Romania's National Security Strategy. A Critical Approach of Transformational Politics", *Monitor Strategic*, no 1-2/2008; Simona Soare, „Complexul Industrial de Apărare al Federației Ruse: șansă pierdută de reformă sau strategie de dezvoltare sustenabilă?”, *Echidistante*, no. 3-4/51-52 of 2008.

A TOO FAST RISING CHINA? EUROPEAN UNIONS'S HOPES, FEARS AND EXPECTATIONS TOWARDS BEIJING

Șerban F. Cioculescu, PhD

A brief history of China-Europe relations

The history of Europe-China relations is a multi-secular one, dating from the Antiquity. China entered the 20th century as a weak empire and a geopolitical prey for the European powers plus USA and Japan, which crushed together the upsurge of the Boxers and treated China like a humble colony. Because of the Japanese atrocities during WWII and the US anti-communist stance in the first decades during the Cold War and geopolitical clashes with China after it, Chinese generally do not feel anger and hate towards the former European colonial powers. They do not forget that France was the first western state to establish full diplomatic ties with PRC in 1964 by sending ambassadors after the Northern-European states recognized PRC in the 50's. In 1970 and 1972, Italy, Germany and Great Britain established diplomatic relations with Beijing. The European Economic Communities established political and economic ties with China in the 70s through the European Political Cooperation framework and the result was the first China-Europe trade agreement in 1978, then the much improved and complex Trade and Economic Cooperation Agreement from 1985. This agreement is still valid and it allowed the enhancement of trade cooperation through the so-called "Joint Committee".

The bilateral relations became ripe for a new phase of understanding in 1988 when the European Community opened in Beijing the Official delegation of the European Commission, an event which could not produce much benefits in the following years as the CE and later EU

imposed some sanctions after the Chinese Communist Party used extreme violence against pro-democracy opposition in Tiananmen Square in 1989. Not all these sanctions were left, excepting the embargo on selling weapons which affects a lot China nowadays!

The strategic papers of the EU dealing with China are all based on the bilateral trade and economic agreement of 1985 and on "Asia Strategy paper" issued by the European Commission in 1994. This document heavily relied on the famous Germany's China Strategy from 1993.

In 1995, the European Commission synthesised the decade-long experience of the relations with RPC in the document called "A Long Term Policy for China-EU Relations", which is still considered the basic "guide" for bilateral relations between the 27 and Beijing.¹ Since then, the EU regularly issued papers and communiqués stating the need to develop multi-layered and complex relations with China based on common interests and development of friendly ties: "Building a Comprehensive Partnership with China" (1998), "EU Strategy Towards China" (2001).

In 2003, the Chinese government released its first policy paper on the EU recognizing the rank of EU as a great international player. The EU immediately issued its own policy paper on "A maturing partnership – shared interests and challenges in EU-China relations" (2003)² and later "EU-China: Closer Partners, Growing Responsibilities" (2006). Since 2003, PRC was considered as a "strategic partner" for Europe.

Acknowledging the need for coherent and unitary foreign policy action towards such a major player as PRC, the European Commission issued

in 2002 a document which was supposed to give a common basis for all the EU states to deal with the big Asian rising power: "China Country Strategy Paper 2002 - 2006."³ The main strategic goal was to make China a reliable partner by transforming it in a modern, democratic state, respecting the rule of law and a more open and plural society, able to cope with the challenges of the XXI century and to set a standard of action and a practical guide for the European states. Mutual dialogue and shared interests are seen as the basis of EU-China relations.

The main pillars of EU action are the good governance and sustainable and healthy development and the socio-economic reform within China. EU allocated no less than 50 million Euros for diverse programmes of assisting Beijing in realms such as: social reform, economic development, providing communication logistics and know-how, supporting the development of human resources, social security, protection of the environment, help for implementing the good governance and democratisation etc. This goes in harmony with the main goal of the EU's China Strategy from 1995, meaning "socialise China into the kind of international order that the EU supports", that is multilateralism, peaceful means for solving conflicts, reliance on the UN system of international law etc.⁴ The EU began to provide humanitarian aid to China since 1995. The European Commission issued in 2006 the communiqué *EU-China. Closer Partners, growing responsibilities* which continued the main lines of arguments for enhancing bilateral ties with Beijing while favouring domestic transformation and reforms.

Since 1998 annual summits are held alternatively in China and Europe but, in spite of the EU China Strategy, the agenda is too heavily influenced by the country which holds the rotative EU presidency and the continuity is limited.⁵

In 1996, the first Asia-Europe meeting (ASEM) took place in Bangkok and since then a lot of activity has been carried up through the mechanism of "taskforces". ASEM is made up by the 27 EU member states, the European Commission and some eleven Asian states, with no USA participation. Its results, however, were not outstanding.

Economic cooperation

Economically, China is certainly the most spectacular "giant" of the planet, with about 9% increase of its GDP in 2006 and 2007, and an economy build on cheap-labour manufactures goods to be exported outside. Exports represent about 40% of the GDP and are seen as vital for a sustained economic growth in the future, thus the Chinese economic foreign policy obviously aims at keeping this rhythm or improving it.

China is a big capital-exporter and it is highly interested in the stability of the world financial market, thus being also a possible guaranty against a disruptive military conflict with the US which would strongly damage their economic interests through interdependency. Thus, China wants the EU to guarantee the freedom of international capital flows and the transparency of the international financial regime. Beijing and Brussels are supporters of the multilateral trade regimes enforced through the World Trade Organization, as they benefit from trade liberalization. No wonder that the EU supported China's WTO membership!

The macroeconomic power of China is given by the high rate of GDP investment (40% in 2008) because of the spectacular rate of domestic capital accumulation. In 2006-2007, China was the third largest trading power and the world's second larger economy if one measures not the global GDP but the volume of manufactured goods and the level of exports. The foreign direct investments made by China in 2008 reached 40,6 billion USD, that is 60% bigger than in 2007.

China's biggest trading partner is the EU since 2006-2007 (overtaking Japan), while the EU has China as the second partner of trade after the USA.⁶ The bilateral trade reached 115 billion Euros in 2002, 125,3 billion Euros in 2004 (15.4 percent of China's total foreign trade) and 130 billion Euros in 2005 and the exports raised from 19.5 billion Euros in 1999 to 51.7 billion Euros in 2005, then 62 billion in 2007!⁷

EU bought \$231 billion worth of goods from China in 2007 and exported \$72 billion in return⁸. Obviously, there is a huge trade deficit for the EU, almost 106 billion Euros in 2005-2006, and

159 billion euros in 2007: that is huge amount but nevertheless it is less than a third of the trade deficit registered by the USA towards China! EU was the fourth foreign direct investment provider for China in 2006 and may be the third one in 2008, after US and Japan.⁹

The Economist Intelligence Unit (EIU) forecasted that by 2020 Chinese economy will represent about 20% of the world GDP, in accordance with purchasing power parity index), but the EU' and US' markets will also be roughly 20%, thus, the economic international system would be really multipolar! But EIU believes that in 2030 if the trends continue, Chinese economy will be number one.¹⁰ According to many experts, economically the West is gradually losing its influence and the BRIC group of states (Brazil, Russia, India, China) is winning wealth and influence. Even if probably the US will retain its military supremacy for at least 20-30 years, the more balanced distribution of the economic power would likely erode this "hard" power capital in time.

The new draft of EU's Security Strategy adopted by the European Council in December 2008, "Providing Security in a Changing World" acknowledges that globalization in the developing world is led by China and stated that "we have substantially expanded our relationship with China", a partner for "effective multilateralism."¹¹

Diplomacy and conflict resolution

Through its size, economic power and skilful diplomacy, China has the capacity to be an effective contributor to conflict resolution processes in many parts of the globe. The fact that it is not a "western" power and not a former colonial entity, but a young socialist state, may explain why China benefits from a capital of confidence and even sympathy among many developing states. But Beijing is equally seen by the US and the EU as a possible key player in stopping or delaying the Iranian plan of building nuclear capabilities for declared "peaceful" use, because China is a known supporter of Iran, even if a more discreet one than Russia. Gaining the

PRC support in the UN Security Council would be a diplomatic victory for those countries which are embarked in a joint endeavour to convince the Iranians to give up. Naturally, EU expects China, together with Russia and US to act in concert and deter Iran from its race to become nuclear. Until now, China preferred not to condemn Iran in UN Security Council probably for reasons of access to energy and for keeping active an adversary of US.

The same is true for North Korea, a case where China is much more involved in the negotiation of a multilateral solution and during the last years, has provided an effective support for the US in trying to convince Pyongyang to give up its nuclear capacities.

Unfortunately, some diplomatic tensions erupted over Darfur in 2006, when China abstained in a UN Security Council vote authorizing the transition to a UN force in this conflict-ridden territory, probably fearing a break of its oil sales from Sudan.¹² The EU is clearly irritated when China gives a so non-conditional support to non-democratic regimes from Africa and Asia but generally refrains from open critique and prefers diplomatic and economic pressures.¹³ China was very active during the last four years in building an "African diplomacy", through providing funds and expertise to many countries there but also getting back profitable contracts. Europeans do not like this kind of economic-guided behavior which ignores human rights and rule of law issues. And Chinese are angry when some European politicians manifest support to Taiwan and the Tibetan pro-independence movement. These should be the "red-lines" for both EU and China if they want a good cooperation in the future. But it is likely that the energy-driven behavior of Chinese diplomacy will enhance ties between Beijing and many states from Africa and Middle East and this could come against EU pressures towards democratizing and responsabilizing those countries.

Science and technology

A good example of cooperative ties in scientific and technology field is China's

participation in the EU's Galileo radio satellite navigation system, which was decided in October 2004 at the sixth China-EU summit. Beijing announced at that moment that it would invest 200 to 230 million Euros in this project. Europeans agreed with Chinese cooperation in spite of US warnings that RPC would use Galileo for spying and getting access to top military spatial technology. In 2009, PR China produced some anger in Brussels by suggesting that it could get some things which were considered as important for Galileo! Frustrated by their "marginal" position within the security system of Galileo and the suspicions of spying, cultivated by the USA, upset by the financial poor situation of Galileo, Chinese developed their own satellite system – *Compass Beidou*. In March 2009, China announced the International Telecommunications Union, the United Nations specialized agency for distributing the frequencies, that it wants to use the same frequency as that claimed by the EU for Galileo's Public Regulated Service! This event produced a feeling of uncertainty and even fear among many Europeans who doubted if PRC should be really admitted as a partner for the EU in such a sensitive field! This critics of a strong EU-China relation said that China could use Galileo as a tool for developing its own satellite systems and then put an end to the cooperative ties!

Generally speaking, the Chinese and Europeans also share common interests and developed cooperation in the fight against terrorism and organized crime, against pandemics like SARS, the pig-influenza virus and for controlling nuclear proliferation.

Energy issues

As regards natural energy, the European public opinion and foreign policy decision-makers are always impressed by the Chinese terrible hunger for natural resources and wonder if this aggregate demand would not aggravate the sudden change in world prices of oil and gas. Of course, there will probably be no large-scale "oil/gas wars" between EU and China because there

are various world producers where both players buy what they need and because there will be reliable alternative resources to be exploited in the future. But the risk is that many Europeans could have a very bad image on China, seen as the "dragon" which "eats" the oil and gas of the planet and produces the CO₂ which empisons it! PRC is also the second oil consumer on the globe, only after the US.

China is carrying up an "energy diplomacy" with non-democratic states like Sudan, Syria, Iran and gives them incentives to cooperate, without any care for human rights respect. This is a cause of resentment in many European circles.

Years ago, former Russian president V. Putin threatened to change the energy routes, that is the pipelines, from Europe to China if Europeans launch an "energy war" against Moscow. Certainly, this plan would require much time and a lot of money (and a huge lost of money for Russia by giving up the European energy market), as EU and Russia are interdependent in energy trade, but this apocalyptic scenario still exists in many Europeans' minds. Involuntarily, China could be seen as a competitor in this field.

There are also other unresolved issues. China is a big polluter, in fact it is probably the biggest producer of CO₂ and other greenhouse gases around the world (even if Beijing denies this) and this will be a reason for tensions between the EU and China in the future. Because the issue of climate change and global warming is high on EU's agenda (and generally keeps a very low profile on the Chinese domestic arena¹⁴), strong pressures will likely be put on China to comply with the Kyoto Protocol and with the other anti-pollution regulations. On the other side, China will offer economic incentives for some EU states to make a "blind eye" on this problem! The problem is that the pollution issue will be more and more watched at by the European populations and they will be angry and resentful if Beijing will refuse to reduce its level of greenhouse gases emissions. In an anti-Chinese predominant state of mind, the Europeans leaders would probably face difficulties when trying to get trading advantages from PRC or enhance cooperation in other areas!

Controversy on human rights

The issue of human rights in a thorny one because, even if the EU and its member states usually are not so vocal on the poor record of China, there are sometimes critical voices regarding abuses against political dissidents and against ethnic (Uighur, Tibetans) groups' rights. In December 2008, EU officials harshly criticized Beijing for executing Austrian-educated scientist Wo Weiham on charges for spying for Taiwan. The relations were already tense after China cancelled the 11th EU-China summit as a protest regarding French President Nicolas Sarkozy's plan to meet the Dalai Lama during his visit in Poland. Javier Solana, the High Representative for CFSP stated that "this execution seriously undermines the spirit of trust and mutual respect required for this EU-China dialogue on human rights."¹⁵ Chinese officials and state-analysts condemned the allowance given to Dalai Lama to address the European Parliament as an unfriendly gesture and wonder how France, the main beneficiary of some profitable Chinese contracts,¹⁶ could accommodate making business at the same time with Beijing and with Dalai Lama. At the same time, many European officials saw the execution of Weiham as a real affront to European norms and values. The situation is sensitive because EU already develops four assistance programmes for RPC under the aegis of EU Human Rights and Democracy Programme and some humanitarian aid has been regularly provided by the European Community Humanitarian Aid Office, but it was supposed that China would respect a minimum level of human rights standards.

Currently, the "sectoral dialogues" between EU and China are vast, covering about 20 issues from internal reform to environment protection and the "Directorates-General" of the European Commission are involved and deals with the practical aspects of this cooperation. It is often said that the Trade and Economic Cooperation Agreement from 1985 should be renegotiated and upgraded because the EU-China relations today are very different from those of existing 23 years ago when China was not so powerful as today and

the European Communities did not have a Common Foreign and Security Policy.

Pragmatic cooperation instead of a still impossible EU "grand strategy" for China

If the European Union had the same level of coherence in foreign policy like Russia, and to a lesser degree, the USA, and if it was a direct neighbour of People's Republic of China, one could probably anticipate a EU "grand strategy" based on conflict and cooperation (in variable proportions) with China and even a mirror-like behaviour of this two big players. Nobody doubts that the EU and PRC are two big powers which are trying to evolve from regional to global ones, in an international system still dominated by the USA, at least in the military field.

It is well known by experts that People's Republic of China is now engaged in a national endeavour to keep the pace with the USA concerning the so-called "Revolution in military affairs"¹⁷ and this fact worries some EU states even if the declared goals of Beijing are peaceful, defensive, non-provocative. China would like to buy weapons and military technology from some EU countries but it cannot do it because the embargo on weapons sell, which was instituted by the Europeans after the Tiananmen Square massacre from 1989, when more than 2000 people died. Since 2003, Chinese leaders put a strong pressure on the EU to lift the embargo, and promised those willing to do it a wide access to a fabulous market which would bring billions of euros to European military manufacturing companies. The military budget of PRC is about 60-70 billion US equivalent in 2008 but there are analysts who pretend that it is much bigger, while the Europeans' one is generally declining. Even if Russia provides most of the military equipment for People's Liberation Army, still China needs advanced technology: intelligence, communications, computers, surveillance and reconnaissance systems that Moscow is not ready to offer but the EU could deliver.

But there are two points of concern which makes the EU resist to such calls: first, the fear

that China could use these weapons against domestic pro-democracy protesters, thus violating human rights, and second, that China could use smart, sophisticated European weapons to fight against the USA for Taiwan. Because the US, and its main Asian regional ally Japan, always insisted that Chinese should not be trusted and because some EU states also insisted it's too early to sell weapons to China, the embargo is still in place, with no real perspective for lifting it soon!¹⁸ Since 1998, the EU has a Code of Conduct on Arms Exports and since 2000 also a compulsory Dual-Use Regulation who stated that weapons sold by Europeans should not serve for domestic repression and conflict or serve to attack other states.¹⁹ These regulations, however, could not completely eliminate the weapons trade with China since some EU states did not interpret it in a very strict way.

On the other side, since 2005, France and Germany manifested their will to convince the other member states to abolish the embargo but the EU Northern states were vehement in denying such a possibility. Until now, China did not manage to exploit these divergences.

I think the EU should understand that it must manage its relations with the richest and one of the militarily most powerful states in the world, in the future.²⁰ Few analysts stated that EU should begin to behave in a more "realist" way (according to IR Theory), meaning making complex calculations of power and security distributions, of alliances and balancing strategies. EU should make China understand that it will not engage in "balancing" against the US, not even a "soft balancing,"²¹ in the current circumstances. Even if China, like Russia and partially the USA, vigorously embraces this "realpolitik" strategy, there is no reason for EU to "mirror" this behavior and way of thinking, as this political entity has gone beyond the modern state in many fields. As a post-modern entity, less concerned with issues of borders, sovereignty and military competition, EU should try to keep its identity when dealing with "modern" states like China.²² The biggest strategic nightmare for Beijing would be a huge alliance of US, India, Japan and EU for counterbalancing it, therefore it has to avoid offensive

and challenging behavior which is typical for emerging challengers to regional/global hegemony and prefer peaceful economic rise (*heping jueqi*) and institutional cooperation with its possible adversaries.²³ China is not doomed to repeat the mistakes of Wilhelm II's Germany's at the beginning of the XXth century²⁴ and it may be a peaceful *da guo* (great power).²⁵ *Bu yao dang tou* means "do not strive for leadership" and it was the advice of Chinese reformist president Deng Xiaoping for his people. This may work in the EU advantage but nothing is sure.

Through its size, economic power and skilful diplomacy, China has the capacity to be an effective contributor to conflict resolution processes in many parts of the globe. The fact that it is not a "western" power and not a former colonial entity, but a young socialist state, may explain why China benefits from a capital of confidence and even sympathy among many developing states. But Beijing is equally seen by the US and the EU as a possible key player in stopping or delaying the Iranian plan of building nuclear capabilities for declared "peaceful" use, because China is a known supporter of Iran, even if a more discreet one than Russia. Gaining the PRC support in the UN Security Council would be a diplomatic victory for those countries which are embarked in a joint endeavour to convince the Iranians to give up. Naturally, EU expects China, together with Russia and US to act in concert and deter Iran from its race to become nuclear. Until now, China preferred not to condemn Iran in UN Security Council probably for reasons of access to energy and for keeping active an adversary of US.

At the same time, it is obvious that EU should build a strategic profile for its own foreign and security policy. Of course, it is profitable to make business with China and there must be no exaggerate concern over increasing the power of a possible future competitor or even adversary. Not doing business with China may be worse than do it, at least because through economic interdependency there is an increased probability of long-term peaceful relations. Both EU and China benefits from cooperation and they both increase their power, learning to know each other!

Different but with some shared interests

The “strategic” advantage of China over the EU is that the first is a centralized and authoritarian state handling a generally coherent foreign and security policy (even if there are certainly divergences of views within the Chinese Communist Party’s bureaucracy: more “hawkish” and more “dovish” politicians) and the second one is a decentralized, fragmented decision-making body made up of partially sovereign states having their own interests and visions. However, if the future world would evolve towards the end of modern states and the emergence of new post-national, networked actors, then the strategic advantage could be finally on the EU’s side. More than that, the EU is currently stronger than China in human capital,²⁶ science and technology, its open and democratic society should normally perform better than the authoritarian and centralized Asian power.

It would be rather naïve to expect that EU pressures on China would produce the same effect than that on former communist states Romania, Bulgaria, Poland in the 90s etc²⁷. China is culturally and politically too different from Europe, so there will likely be no full “socialization” of norms and reshaping of identity as the constructivists in International Relations Theory like to think. Even if China will begin to be more committed to human rights, to the protection of minorities and environment, this will not be full-heartedly, not western - inspired, and most likely not as a result of the EU pressures. It is however possible that in the future the Communist Party loses its monopoly on power and that there will be a transition to democracy and pluripartitism. But it is known that new democracies in transition are more nationalistic and more war-prone than stable and liberal democracies and sometimes more aggressive than stable dictatorships.²⁸ Put it more bluntly, the EU is too far and still too weak to be able to reshape the strategic identity and behavior of PRC. But through cooperation, EU, China, US and the other powers could better deal with the most pressing security issues: global warming,

energy resources, failed states, terrorism, proliferations of weapons of mass destruction etc.

So, EU should not be in a hurry to “change” China and turn it into a western-style entity, but it should engage it in a large area of common activities and help the emergence of a benign multipolar and multilateral world. If anarchy cannot be completely ousted from the international relations, on the medium term, then, to use Alexander Wendt’s concepts, it is better to have a “Kantian” type of anarchy (based on friendship), than a pure “Hobbesian” one (based on fear and enmity), with the “Lockean” pattern (based on non-lethal rivalry) as also an acceptable solution.²⁹ Because the “Kantian” pattern means that an anarchy of friends and partners, thus a “mature” anarchy (Buzan) could be on its way. It is exactly what commissioner Benita Ferrero Waldner meant by saying that not the number of power poles is important but rather the basis on which they operate, that is the values, norms and institutions.

Cooperation is a positive outcome for both Beijing and Brussels. A good example of cooperative ties in scientific and technology field is China’s participation in the EU’s Galileo radio satellite navigation system, which was decided in October 2004 at the sixth China-EU summit. Beijing announced at that moment that it would invest 230 million Euros in this project. Europeans agreed with Chinese cooperation in spite of US warnings that RPC would use Galileo for spying and getting access to top military spatial technology. Chinese and Europeans also share common interests and developed cooperation in the fight against terrorism and organized crime, against pandemics like SARS and for controlling nuclear proliferation.

Afraid or not?

Therefore, should Europe be afraid of China’s spectacular rising material power or get reassured by the pacifist rhetoric of the Chinese officials? Only history will tell us. This is the classical dilemma faced by foreign policy decision-makers of a status quo state when confronted with a rising

power in their system: should one trust only power capabilities (as suggested by Realists and Neorealists) or the other's intentions (as many Liberals and Constructivists prefer)? Will the rising power be a revisionist or a conservative power? A risk-taking or a risk-averse entity? At this moment, it is really difficult to say if China is a status quo power or not and what it will do in the future.³⁰ Those who see it as the "natural" challenger of the American order picture it as revisionist, in spite of the declared peaceful intentions... Certainly, there are many factors which will influence the final outcome.

Because EU is not the system's superpower (hegemon) like the USA, China's rise is not generally seen as really threatening. It is more a challenge and an opportunity at the same time. Therefore, EU's foreign policy towards People's Republic of China should aim at building a predictable and stable international system, most probably but not necessarily a multipolar one,³¹ based on peaceful cooperation and mutual understanding, letting the political and social transformation of China mainly to the domestic evolutions.

On the long run, China may create a regional hegemony and gradually attract other neighboring states in its economic sphere of power. However, China will face real difficulties in ensuring the cultural domination of the East and South-East Asia regions because states like Japan and the the Koreas have their own cultures and civilizations. Japan is also worry about China's rise and will probably balance with US and Taiwan in a case of crisis if China will grow militarily stronger and become more assertive.

So, the EU will have to decide among strategies like balancing, buckpassing, underbalancing, bandwagoning and isolation. Currently, most of the EU states do not really complain about the lack of a coherent EU strategy to deal with China because some of them already have profitable win-win economic relations (France, Germany etc.), others are developing such relations at high speed (Italy, Spain etc.) and other are too weak or too isolationist to claim for a more visible EU profile towards China. May be the future European "minister of foreign affairs", the job that will be set by the future Lisbon Treaty to be

adopted, will have a more direct and constructive approach and engage in a direct relations with the powerful decision-makers from Beijing. If the EU continues its Eastern enlargement and manage to set up close relations with Russia, based on cooperation, China will have to cope with the geopolitical reality of a close EU-Russia partnership and will probably try to isolate other power poles like the USA.

Notes

¹ The European Commission, A Long Term Policy for China-EU Relations, Brussels, COM (95), 279 final, http://europa.eu.int/comm/external_relations/china/intro/index.htm.

² European Commission, A Maturing Partnership: Shared Interests and Challenges in EU-China Relations (Commission Policy Paper for Transmission to the Council and the European Parliament), Brussels, 10 September, 2003, COM(2003) 533 final.

³ European Commission (2002), *Country Strategy Paper 2002-2006: China*, Brussels, http://ec.europa.eu/comm/external_relations/china/csp/index.htm

⁴ Quoted by Katinka Barysch, Charles Grant and Mark Leonard, *Embracing the Dragon. The EU's Partnership With China*, Centre for European Reform, London, May 2005, www.cer.org.uk, p. 7.

⁵ *Ibidem*, p. 8.

⁶ May-Britt Stumbaum, *Engaging China – Uniting Europe. EU Foreign Policy towards China*, pp. 57-75, in Nicola Casarini, Costanza Musu, ed., *European Foreign Policy in an Evolving International System. The Road Towards Convergence*, (Palgrave Macmillan: Hampshire and New York, 2007) p. 64.

⁷ *Idem*.

⁸ Philippa Runner, *EU-China relations continue to fray*, *Euobserver*, 1.12.2008, <http://euobserver.com/24/27206>.

⁹ Eurostat 2006, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, accessed in June 2007.

¹⁰ Economist Intelligence Unit - Global Trends, <http://www.eiuresources.com>, accessed in February 2008.

¹¹ European Commission, *Report on the Implementation of the European Security Strategy - Providing Security in a Changing World*, Brussels, 11 December 2008S407/08, www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/reports/104630.pdf

¹² A. Berkofsky, *The EU-China strategic partnership: rhetoric versus reality*, in M. Zaborowski, ed., *Facing China's Rise: Guidelines for an EU Strategy*, *Chaillot Paper* No. 94, Paris: European Union Institute for Security Studies, (2006), pp. 103-115.

¹³ M. Stumbaum, *Opportunities and limits of EU-China security cooperation*, in *International Spectator* 42(3), (2007), pp. 351-70.

¹⁴ However, China's National Climate Change Program has been issued in June 2007 and it called for huge efforts to reduce about 950 tons of CO2 equivalent by 2010. Officially, China pretends that its level of CO2 emissions is equal with that of the USA while its per capita emission is only about one-fifth that of the US.

¹⁵ Philippa Runner, EU-China relations continue to fray, Euobserver, 1.12.2008, <http://euobserver.com/24/27206>.

¹⁶ Worth to remember that France declared the year 2004 to be "China's year" as a sign of gratitude for the profitable business with Beijing. However, at the beginning of the 90s, Paris had sold Mirage 2000 airplanes to Taiwan, damaging its relations with PRC.

¹⁷ K. Crane, ed., *Modernizing China's Military: Opportunities and Constraints* (Santa Monica, RAND, 2005).

¹⁸ In April 2005, the European Parliament voted against lifting the embargo on weapons, so there were 431 votes in favor to 85 votes against and 31 abstentions. The resolution has been drafted by MEP Elmar Brok from the PPE. See also Lora Saalman, **Lifting the European Union's Arms Embargo: Geopolitical Wins and Losses**, 8 April 2005, <http://www.pinnr.com>.

¹⁹ N. Casarini, The Evolution of the EU-China Relationship: From Constructive Engagement to Strategic Partnership, *Occasional Paper No. 64*, Paris: European Union Institute for Security Studies, (2006). See also N. Casarini, The international politics of the Chinese arms embargo issue, *International Spectator*, 42(3), (2005), pp.371-89.

²⁰ Y. Deng, Remolding great power politics: China's strategic partnerships with Russia, the European Union, and India, *Journal of Strategic Studies* 30(4), (2007), pp. 836-903.

²¹ Robert A. Pape, Soft balancing: how states pursue security in a unipolar world, *International Security* 30(1), (2005), pp. 7-45. See also F. Oswald, Soft balancing between friends: transforming transatlantic relations, *Debate* 14(2), (2006), pp. 145-61.

²² Robert Cooper, *The Breaking of Nations: Order and Chaos in the Twenty-First Century*, (London, AtlanticBooks, 2003). Cooper became famous after popularizing the concepts of "pre-modern", "modern" and "post-modern states".

²³ M.R. Chambers, Rising China: the search for power and plenty, in *Strategic Asia 2006-2007*, ed. A. J. Tellis and M.Wills., (Seattle: National Bureau of Asian Research, 2006), pp. 65-105.

²⁴ There are proofs that Chinese officials are deliberately trying to avoid movements that could frighten other powerful states and provoke a counter-balancing action against China. Thus, the peaceful rise and the "responsible" power are the main images in the public speeches. See Susan L. Shirk, *China. Fragile Superpower*, (Oxford: Oxford University Press, 2007), pp. 107-109.

²⁵ Terry Narramore, China and Europe: engagement, multipolarity and strategy, *The Pacific Review*, Vol. 21 No. 1 (March 2008), pp. 87-108.

²⁶ Daniel Gros, The EU and the Rise of China, in Daniel Gros et al., *The Rise of China:*

Policies of the EU, Russia and the US, Working Paper No. 30 of the European Security Forum, a joint initiative of CEPS, IISS, DCAF AND GCSP, February 2008, www.ceps.be. Gros stated that "The starting point in terms of human capital is not far from the EU average, but it is still clearly behind (with an average 6 years of schooling, versus 8-10 years for most EU member countries. The level China has today is widely regarded as sufficient to build up a stronger industrial base, but not to become a leader in innovation" (p. 4).

²⁷ EU's China Paper of 2003 stated that "The EU has much to offer here, stemming in part from its own experience in integrating accession countries from East and Central Europe". This statement could be a little too optimistic. European Commission, *A Mature Partnership - Shared Interests and Challenges in EU-China Relations, (Commission Policy Paper for Transmission to the Council and the European Parliament 533)*, Brussels, September 10, 2003, http://europa.eu.int/comm/external_relations/china/com_03_533/com_533_en.pdf.

²⁸ Edward Mansfield, Jack Snyder, *Electing to Fight. Why Emerging Democracies Go to War*, (Cambridge Mass: MIT Press, 2005, 2007), pp. 9-15. The authors stated that "A future democratic opening in China, though much hoped by advocates of human rights and democratization could produce a sobering outcome" because "the period of democratization by great powers has always been a moment of particular danger, in part because when states are militarily strong, they may seek to use their force in pursuit of nationalistic goals". (p.15) Therefore, nationalism and aggressive behavior in foreign affairs could be more likely than liberal pacifism.

²⁹ Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1999), pp. 246-312.

³⁰ See especially Alastair I. Johnston, Is China a status quo power?, *International Security* 27(4) (2003), pp.5-56.

³¹ Kay Moller, Europe's Policy: Neither Multipolar Nor Multilateral, in Gudrun Wacker, ed., *China's Rise. The Return of Geopolitics*, SWP Research paper, German Institute for International and Security Affairs, (February 2006), Berlin, www.swp-berlin.org, accessed in March 2007.

Bibliography

Books and articles

Bretherton, C and Vogler, J. *The European Union as a Global Actor*. London: Routledge, 1999.

Schweller Randall. Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In. *International Security*. Vol. 19. No. 1. (1994), pp. 72 - 107.

Crane, K., ed. *Modernizing China's Military: Opportunities and Constraints*. Santa Monica: RAND, 2005.

Carlsnaes, W., H. Sjursen and B. White, ed. *Contemporary European Foreign Policy*, (London:Sage, 2004).

Gros, Daniel. The EU and the Rise of China. In *The Rise of China:Policies of the EU, Russia and the US*,

Working Paper No. 30 of the European Security Forum, a joint initiative of CEPS, IISS, DCAF AND GCSP, February 2008, www.ceps.be.

Godement, F. Neither hegemon nor soft power: China's rise at the gates of the West, In *Facing China's Rise: Guidelines for an EU Strategy*, ed. M. Zaborowski, Chaillot Paper No. 94, Paris: European Union Institute for Security Studies, pp. 51–71. (2006)

Bersick S. Strategic considerations in the US–China relationship and the role of European soft power. *Asia-Europe Journal* 4(2) (2006), pp. 251–64.

Cameron, Fraser. *An Introduction to EU Foreign Policy*. Routledge: London and New York, 2007.

Scott, David. China and the EU: A Strategic Axis for the Twenty-First Century?. *International Relations*, volume 21 (1), 2007, pp. 23–45.

Barysch, Katinka et al., *Embracing the Dragon. The EU's Partnership With China*, (Centre for European Reform, London), May 2005, www.cer.org.uk

Casarini, Nicola, Costanza Musu, ed. *European Foreign Policy in an Evolving International System. The Road Towards Convergence*. (Palgrave Macmillan: Hampshire and New York, 2007).

Pei, Minxin. Will the Chinese Communist Party Survive the Crisis?. *Foreign Affairs*, March 12, (2009), <http://www.foreignaffairs.com/articles/64862/minxin-pei/will-the-chinese-communist-party-survive-the-crisis>.

Saalman, Lora, **Lifting the European Union's Arms Embargo: Geopolitical Wins and Losses**, 8 April 2005, <http://www.pinr.com>.

Casarini, N. Asia-Europe Relations within the Evolving Global Economy: The Interplay Between Business and Politics, Milan, ISPI, *Working Paper* no. 15, 2001.

Casarini, N. The Evolution of the EU–China Relationship: From Constructive Engagement to Strategic Partnership. Occasional Paper No. 64, Paris: European Union Institute for Security Studies, 2006.

Casarini, N. The international politics of the Chinese arms embargo issue. *International Spectator*, 42(3), (2007), pp. 371–389.

Berkofsky, A. The EU–China strategic partnership: rhetoric versus reality. In *Facing China's Rise: Guidelines for an EU Strategy*. ed. M. Zaborowski, Chaillot Paper No. 94, Paris, European Union Institute for Security Studies, (2006), pp. 103–15.

Stumbaum, M. Opportunities and limits of EU–China security cooperation. *International Spectator*. 42(3), (2007), pp.351–70.

Runner, Philippa. EU-China relations continue to fray. 1.12.2008, <http://euobserver.com/24/27206>.

Economist Intelligence Unit - Global Trends, <http://www.eiuresources.com>, accessed in February 2008.

Deng Y. Remolding great power politics: China's strategic partnerships with Russia, the European Union, and India. *Journal of Strategic Studies* 30(4), (2007), pp. 836–903.

Pape, Robert A. Soft balancing: how states pursue security in a unipolar world. *International Security* 30(1), (2005), pp. 7–45.

Oswald F. Soft balancing between friends: transforming transatlantic relations'. *Debate* 14(2), 2006, pp. 145–161.

Cooper, Robert. *The Breaking of Nations: Order and Chaos in the Twenty-First Century*. London: AtlanticBooks, 2003.

Chambers, M.R. Rising China: the search for power and plenty. in Tellis, A. J. and M.Wills, ed. *Strategic Asia 2006–2007*. Seattle: National Bureau of Asian Research, 2006, pp. 65–105.

Narramore, Terry., China and Europe: engagement, multipolarity and strategy. *The Pacific Review*, Vol. 21 No. 1 March 2008: 87–108.

Mansfield, Edward , Snyder, Jack. *Electing to Fight. Why Emerging Democracies Go to War*. Cambridge Mass: MIT Press, 2005.

Wendt, Alexander. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Johnston, Alastair I. Is China a status quo power?. *International Security* 27(4), 2003, pp. 5–56.

Moller, Kay, *Europe's Policy: Neither Multipolar Nor Multilateral*, in Wacker, Gudrun, ed. *China's Rise. The Return of Geopolitics*. SWP

Research paper, German Institute for International and Security Affairs,, February 2006, Berlin, www.swp-berlin.org.

Rosecrance, R. N. *The European Union: A New Type of International Actor*. Florence, European University Institute, 1997.

Sandschneider, E. China's Diplomatic Relations with the States of Europe. *China Quarterly*, 169, March 2002, pp. 33–44.

Shirk, Susan L. *China. Fragile Superpower*. Oxford: Oxford University Press, 2007

Documents:

European Commission, Towards a New Asia Strategy, Brussels, COM (1994), 314 final.

European Commission, A Long Term Policy for China-EU Relations, Brussels, COM (95), 279 final, http://europa.eu.int/comm/external_relations/china/intro/index.htm.

European Commission, Country Strategy Paper 2002-2006: China, Brussels, 2002, http://ec.europa.eu/comm/external_relations/china/csp/index.htm.

European Commission, A Maturing Partnership: Shared Interests and Challenges in EU–China Relations (Commission Policy Paper for Transmission to the Council and the European Parliament), Brussels, 10 September, COM(2003) 533 final.

http://europa.eu.int/comm/externalrelations/china/com_03_533/com_533_en.pdf,

European Commission, The EU, China, and the Quest for a Multilateral World, Brussels, July 4, 2005, http://europa.eu.int/comm/external_relations/news/ferrero/2005/sp05_414.htm.

European Council, Report on the Implementation of the European Security Strategy - Providing Security in a

Changing World, Brussels, 11 December 2008 S407/08,
www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/
pressdata/EN/reports/104630.pdf

European Commission, EU-China. Closer Partners,
growing responsibilities, Brussels, COM (2006), 631 final.
Eurostat official site, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

ABSTRACT

China is probably on its way to become one of the main power-poles in a future likely multipolar world and even if it will be economically stronger than military, international relations history shows us that countries which are wealthy and whose big populations cultivate nationalistic feelings also developed strong military capabilities and tried to increase and protect their “sphere of interests” against possible challengers.

Economically, China is the most spectacular “giant” of the planet, with about 9% increase of its GDP in 2006 and 2007, and an economy build on cheap-labour manufactures goods to be exported outside. Exports represent about 40% of the GDP and are seen as vital for a sustained economic growth in the future, thus the Chinese economic foreign policy obviously aims at keeping this rhythm or improving it.

Șerban F. Cioculescu PhD in Political Science, Department of Political Science, University of Bucharest. He is working as a scientific researcher in the field of security studies within the Institute for Political Studies of Defense and Military History (Ministry of Defense) and associated lecturer within the Department of Political Science, University of Bucharest. His main areas of interest: international relations theory, security and strategic studies. Recent publications: *Introducere în teoria relațiilor internaționale*, Editura Militară, București, 2007.

TEORIA RELATIILOR INTERNATIONALE

ANALIZA RĂZBOIULUI RECE DIN PERSPECTIVA RĂZBOIULUI HEGEMONIC

Mihaela-Adriana Pădureanu

Principalul concept studiat în domeniul relațiilor internaționale este acela de război. La baza civilizației se află diferența dintre război și pace¹. Prezența războiului în relațiile dintre state, precum și cauzele care îl determină vor exista atâta timp cât vor exista state și nu un singur stat². Găsirea unor motive ale războaielor care să fie acceptate de către toate teoriile ce analizează conceptul de război și a unei metodologii care să poată fi aplicată pentru a identifica aceste cauze nu a fost deocamdată posibilă³. Cele două concepte sunt explicate prin raportarea unuia la celălalt. Astfel, pacea este cel mai des înțeleasă ca fiind lipsa războiului, în timp ce războiul conține: două sau mai multe unități, violența la o scală largă⁴.

Războaiele au fost clasificate în funcție de motive – în războaie de securitate, războaie preventive, războaie drepte, războaie de cucerire, războaie de teamă⁵; în funcție de participanți – în războaie internaționale și războaie civile, războaie purtate între actori statali și actori nonstatali⁶.

În cadrul analizei tipurilor de războaie pentru o perioadă îndelungată, respectiv perioada postbelică, războaiele hegemonice sau generale au ocupat un loc central. În funcție de nivelul de analiză pe care îl utilizăm pentru a explica apariția războiului putem avea concluzii diferite legate de respectivele cauze.

La nivelul individului avem explicații legate de frica datorată relațiilor de putere⁷; la nivelul societal: teoriile care studiază legătura dintre tipul de regim politic și război; precum și teoriile marxiste⁸. În ceea ce privește nivelul sistemic, neorealismul introduce, prin K. Waltz, anarhia drept cauză ce explică apariția războiului. Anarhia este înțeleasă ca lipsa unei autorități care să stabi-

lească regulile și legile pe care trebuie să le urmeze statele. Aceasta însă este o constantă structurală, de aceea explică foarte puțin în privința cauzelor care declanșează războaiele și de aceea neorealismul a început să introducă și alte variabile în analiza lor. Printre acestea se află polaritatea sistemului și balanța ofensivă/defensivă⁹. Alte teorii care analizează războaiele pornind de la nivelul sistemului sunt teoriile realiste ale balanței de putere și cele ale tranziției de putere¹⁰.

Teoria războiului hegemonic

Indiferent de perioada istorică la care ne referim, în cadrul sistemului internațional, unitățile care au deținut puterea politică au fost împărțite în funcție de puterea pe care au deținut-o. Marile puteri din cadrul sistemului au fost cele ce au deținut capacitățile ce le-au permis să influențeze întregul sistem¹¹. Pentru a ajunge la o explicare detaliată a acestui concept, trebuie să arătăm însă cum a fost el abordat în cadrul disciplinei, în unul dintre primele studii care i-au fost dedicate.

Termenul de hegemonie a fost definit de cele mai multe ori prin „dominare”, „supremație”, „superioritate”. Hegemonia este însă diferită de înțelesul dat de acești termeni¹². Dominarea, superioritatea și supremația sunt înțelese prin utilizarea comparației și bazându-se astfel pe definiții relaționale. Hegemonia prezintă însă mai mult decât relații de putere. Puterea și lupta pentru putere sunt componente ale sistemului internațional¹³. Ea însă variază în ceea ce privește dependența pe care o determină.

Statele au poziții diferite în cadrul sistemului, iar această diferență între poziții a fost întotdeauna importantă¹⁴. De pe respectiva poziție un stat poate avea cu alte state relații diferite care pot merge de la influențarea acestora până la dominarea lor¹⁵. De aceea trebuie să se diferențieze între dominanță și hegemonie. Hegemonia are mai multe cauze. Multe dintre acestea sunt de sorginte istorică¹⁶. În funcție de gradul de putere pe care îl exercită respectivul stat putem să distingem între dominare, suzeranitate, hegemonie și imperiu. Cantitatea de putere însă nu poate fi măsurată la fel de exact ca un obiect din realitate. O altă acțiune care poate să facă neclară această diferențiere este legată de faptul că un stat poate să întrețină relații prin care domină un alt stat și să se comporte ca un hegemon pentru acesta din urmă¹⁷. Hegemonia este un alt tip de dominare. O dominare care este naturală, acceptată, care predomină și „este o influență decisivă”¹⁸. Statul care suportă hegemonia face acest lucru pe baza propriei decizii. Iar dacă ar dori să iasă de sub aceasta, actul său ar fi considerat rebeliune.

Hegemonia se bazează pe acceptare. Dacă aceasta nu mai este recunoscută, hegemonia se apropie de sfârșit¹⁹. Existența puterii este dublată de cele mai multe ori de recunoașterea acesteia în mod legal. Însă doar pentru că puterea a fost recunoscută formal nu este o garanție că ea va continua²⁰. Atunci când prin tratate, acorduri, legi este recunoscută hegemonia unei puteri vorbim de „hegemonie instituțională”²¹. Confirmarea hegemoniei se poate face și prin legile date de statul care le suportă, întărindu-se astfel rolul hegemonului.

Așa cum există lideri formali și lideri informali, există și hegemonii instituționale și hegemonii „de fapt”. Acest tip de hegemonie este cel care combină influența pe care o poate exercita cu acceptarea acestui lucru de către statul aflat sub influența hegemonului.

Hegemonia „de fapt” este cu atât mai dificil de descris, cu cât în literatura de specialitate nu a fost foarte mult abordată. Principalul criteriu pe care l-am putea folosi pentru a le diferenția între ele este acela legat de existența documentelor. Influența se poate exercita și fără existența prevederilor legale și se bazează pe faptul că își

poate asuma responsabilitatea pentru a-și exercita această hegemonie²².

Pe lângă aceste tipuri de hegemonie și pe lângă diferența dintre aceasta și alte forme de manifestare a puterii, vom arăta cum se manifestă hegemonia. Metodele folosite sunt: stimulente materiale și influențarea principiilor fundamentale²³. Prima metodă – cea legată de stimulentele materiale – este utilizată pentru convingerea statelor că este mai eficientă cooperarea decât lipsa acesteia. În privința celei de-a doua modalități, aceasta se transpune prin faptul că elita statului ce suportă hegemonia va adopta principiile și valorile hegemonului, impunându-le și contribuind astfel la întărirea poziției acestuia²⁴. Aceste două metode ar putea fi asemănate celor două tipuri de hegemonie. Cooperarea este o metodă folosită de hegemonia instituțională, iar adoptarea normelor hegemoniei este dovada existenței hegemoniei de fapt.

Acceptarea hegemoniei se poate baza și pe dorința statelor de a avea de câștigat, prin alinierea față de cel mai puternic. Iar scopul acestei alinieri nu mai este asigurarea securității, ci profitul, pentru că nu toate statele sunt preocupate în primul rând de securitate²⁵. O altă motivație a acestora poate fi primirea de recompense²⁶.

Statele care au câștigat ultimul mare război sunt cele ce vor reorganiza sistemul prin redistribuirea teritoriului și a prestigiului, în conformitate cu interesele lor. Aceste state sunt puteri *statu-quo*²⁷. Tocmai pentru că ele sunt mulțumite de poziția lor doresc să o mențină. Pe de altă parte, acestor tipuri de puteri li se opun cele revizioniste. Statele revizioniste vor aspira la schimbarea locului pe care îl dețin în cadrul sistemului, iar metoda utilizată pentru realizarea acestui obiectiv va fi aceea de a-și crește puterea. Ele au fost numite: imperialiste, revoluționare, agresoare, expansive sau dornice de putere²⁸.

R. Gilpin construiește teoria războiului hegemonic în lucrarea sa „*War and Change in World Politics*”²⁹, folosindu-se de ceea ce observase Tucide în *Războiul peloponesiac*. Influența lui Tucide asupra sa este extrem de importantă, chiar dacă el nu formulase în respectiva lucrare o teorie, fiind contestată apartenența Războiului

peloponesiac la Realism, precum și importanța dată variabilelor utilizate³⁰. Pornind însă de la această lucrare a lui Tucidide, R. Gilpin construiește o teorie mai complexă. Tucidide consideră că modul în care este distribuită puterea în cadrul sistemului poate să provoace un război.

Sistemele internaționale pot fi de mai multe feluri: fie stabile, fie instabile. Schimbările au loc în cadrul acestora sub diferite forme. Schimbări de sistem: sunt acele care au loc de obicei la nivelul unităților; schimbarea sistemică: atunci când se schimbă structura sistemului, respectiv numărul polilor din sistem; și schimbarea sistemului prin modificarea naturii sale.

Cea mai frecventă cauză a războaielor hegemonice este legată de apariția unui contestatar al sistemului. Hegemonul, care atunci își simte amenințată poziția, pornește un război. Războiul preventiv este „cel mai atractiv răspuns”³¹ pentru puterea dominantă ce se află în declin.

Ceea ce diferențiază războiul hegemonic de alte tipuri de războaie se referă la următoarele patru elemente. Primul se referă la tipul puterilor implicate: hegemonul ce dorește menținerea posturii sale și contestatarul; cel de-al doilea este legat de apariția unor schimbări majore care se manifestă nu doar în politică, ci și în economie³². Cel de-al treilea ține de faptul că interacțiunile dintre state le determină acestora comportamentul; iar cel de-al patrulea este acela că războiul hegemonic transformă întreaga structură a sistemului internațional³³.

Acestea sunt elementele principale pe care Tucidide le-a identificat la războiul peloponesiac. Conceptul însă care trebuie luat în considerare atunci când se încearcă determinarea cauzelor apariției războaielor, și care nu trebuie uitat, se referă la anarhie.

Principalul motiv care explică apariția și desfășurarea războiului este, potrivit lui Tucidide, natura umană. Aceasta nu se schimbă de-a lungul timpului, iar ceea ce s-a întâmplat se va repeta³⁴. Cele trei motive care stau la baza acțiunii oamenilor sunt: interesul, mândria și frica. Acesta din urmă fiind și cel mai important. Datorită lor conducătorii statelor doresc să acumuleze putere. Atunci când, pe baza acestor motive, alte persoane încearcă să îi oprească apar războaiele.

Marile războaie sunt fenomene recurente, tocmai datorită acestei naturi umane, respectiv dezvoltarea de concluzii falsificabile. Teoria poate să fie respinsă și nu este confirmată în mod definitiv.

Sistemul internațional este parțial ierarhizat. Se poate afla atât în stare de anarhie cât și în stare de relativă stabilitate. Atunci când un alt stat începe să acumuleze putere, acesta intră în conflict cu hegemonul. Postura acestuia din urmă este contestată și un alt stat dorește să obțină respectivul loc. În urma încheierii războiului rezultă o nouă configurație a sistemului³⁵.

Cauze ale creșterii puterii

Extinderea geografică a fost un factor ce poate fi considerat ca având drept efect creșterea puterii Atenei. Extrapolând putem spune că atunci când un stat își extinde teritoriul el își crește astfel puterea. Cel de-al doilea factor este strâns legat de cel teritorial. Această extindere i-a permis Atenei să dezvolte noi relații comerciale. Războiul Atenei cu Persia a reprezentat cel de-al treilea factor care a contribuit la declanșarea războiului. La acest război au contribuit și diferențele interne dintre cele două state. Motivul principal a rămas însă frica Spartei față de creșterea puterii Atenei³⁶. Cauzele economice și cele sociale au trecut în plan secund.

Un exemplu pentru a înțelege caracteristicile unui război este dat de Primul Război Mondial. Acesta a afectat toate unitățile din cadrul sistemului și a avut ca efect transformarea structurii întregului sistem³⁷. În același timp războiul a dus la apariția unei puteri sau a unor puteri dominante: „hegemonia va fi o consecință a victoriei pentru cel puțin un stat sau un grup de state”³⁸.

Teoria războiului hegemonic se bazează pe ideea că schimbarea modului în care este distribuită puterea în cadrul sistemului intră în contradicție cu principalele unități ale sistemului. În timp ce puterea unor state crește și a altora scade, elemente, cum ar fi ierarhia bazată pe prestigiu, teritoriul și economia, nu mai sunt în concordanță cu distribuirea puterii. Atenția nu se concentrează asupra statului care se află în declin și nici asupra găsirii unui responsabil; de

asemenea nici consecințele războiului nu sunt analizate până la cele mai mici amănunte, ci subliniază că sistemul este pregătit pentru schimbare datorită modului în care puterea a fost distribuită. De cele mai multe ori, beneficiarul războiului este o a treia parte care va obține mai multă putere și o altă poziție în cadrul sistemului³⁹.

Hegemonul are rolul de a menține ordine în cadrul sistemului. Atunci când acesta nu mai poate face acest lucru datorită descreșterii puterii sale, se ajunge la un dezechilibru. Statul hegemon nu își mai permite să suporte costurile necesare păstrării *statu-quo*ului⁴⁰. Astfel se aduce în discuție una dintre problemele fundamentale pentru politica externă, respectiv menținerea unui echilibru între resurse și angajamente⁴¹. Resursele sunt insuficiente pentru asigurarea tuturor îndatoririlor asumate.

Statul care începe să dețină mai multă putere va dori să schimbe configurația sistemului (regulile sistemului; sferile de influență; și, mai ales, divizarea teritorială) în favoarea sa⁴². Factorul cel mai important în creșterea puterii statului contestatar este cel economic. Creșterea economică a fost, de-a lungul istoriei, cauza care a dus la posibilitatea atacării și distrugerii unor civilizații prospere, dar care nu dețineau resursele și potențialul economic al atacatorilor⁴³.

Statul hegemon are două soluții pe care le poate aplica. Prima ar fi să crească resursele alocate pentru menținerea *statu-quo*ului și îndeplinirea angajamentelor. Pentru a realiza acest lucru, va recurge la creșterea impozitelor pe care le plătește populația și a sumelor de bani pe care le pretinde altor state. Față de ambele instrumente, populația se va împotrivi (și Revoluția Franceză poate fi înțeleasă prin această grilă – creșterea taxelor, care a dus la revolta populației a avut drept scop contrabalansarea creșterii puterii engleze)⁴⁴. Atunci statul va apela la politici ce vor genera inflație. Creșterea taxelor, inflația, dificultatea menținerii unui echilibru între cheltuieli și venituri sunt semne ale declinului unui stat⁴⁵.

Cea de-a doua soluție la care poate apela statul este aceea de a reduce aceste resurse alocate pentru îndeplinirea angajamentelor fără însă a-și pune în pericol poziția în cadrul sistemului.

Acest lucru se poate realiza prin eliminarea motivului care a dus la creșterea costurilor. Eliminarea presupune de cele mai multe ori declanșarea unui război la adresa revendicatorului. Războiul declanșat este unul preventiv, fiind și cel mai des întâlnit mijloc utilizat de hegemonul aflat în declin. Pentru reducerea costurilor, statul mai poate apela și la extindere spre a obține poziții care să îl ajute să se apere, având însă costuri mai mici; cu alte cuvinte, noi poziții strategice pentru hegemon⁴⁶. Această extindere poate să aibă însă și efecte negative devenind un factor care contribuie la slăbirea hegemonului. Iar cel de-al treilea instrument este micșorarea angajamentelor. La rândul ei, reducerea angajamentelor se poate face fie prin abandonarea unilaterală a acestora, fie prin formarea de alianțe cu state care îl amenință mai puțin (acest lucru presupune împărțirea cu aceste state a beneficiilor rezultate din poziția pe care o deține)⁴⁷. Iar ultima metodă de fortificare a poziției este de a accepta anumite concesii față de statul a cărui putere este în creștere – *appeasement*. Cele două soluții nu se exclud reciproc⁴⁸.

Soluția recomandată însă într-un astfel de caz ar fi de a utiliza eficient resursele, iar acest lucru se poate face prin *inovație tehnologică*. Cel mai bun exemplu în acest sens este China⁴⁹. Inovația nu este însă ușor de realizat. Majoritatea societăților nu pot realiza această schimbare necesară deoarece sunt implicate schimbări ale valorilor și tradițiilor cu care au fost obișnuite societatea și instituțiile. Acestea ar trebui să se schimbe în vederea unor rezultate nu imediate, ci spre a obține rezultate cu efect în viitor⁵⁰.

Războaiele hegemonice sunt precedate de trei condiții. Prima se referă la o anumită intensificare a conflictelor dintre state datorită limitării spațiului și oportunităților (pentru hegemon). Pentru că nu se mai pot extinde, statele intră în conflict. Cea de-a doua condiție este legată de modul în care este percepută schimbarea care are loc în cadrul sistemului de către state și cât de multă frică produce această percepție. Reacția în acest caz este de a se împotrivi acestei schimbări, atâta timp cât încă sunt prezente avantaje ce pot să ducă la câștigarea confruntării. Se urmărește astfel minimalizarea pierderii de putere și maximizarea câștigurilor. Iar cea de-a treia

precondiție ține de faptul că odată ce a început, războiul poate urma un curs neașteptat și neprevăzut de niciuna dintre părți⁵¹.

Consecințele războiului hegemonic țin de reconfigurarea sistemului în acord cu prezenta distribuție de putere. A doua consecință este apariția altei ierarhii (ce este asemănătoare cu ierarhia dată de puterea deținută de unități).

Cea mai cunoscută și utilizată definiție pentru un hegemon se referă la un stat care deține mai multe capacități preponderente⁵². Neorealismii au accentuat dimensiunea economică a hegemoniei, dimensiune ce urmează să influențeze direct deciziile politice și militare.

Statul dominant va acționa astfel încât să poată să folosească resursele pentru menținerea unor reguli care să influențeze interacțiunea dintre state⁵³. Spre deosebire de neomaxism se constată introducerea dimensiunii politico-militare. Hegemonul are și alte responsabilități, nu doar pe cele legate de menținerea ordinii în sfera economică. El trebuie să aibă capacitatea militară pentru a menține ordinea în cadrul sistemului. Prezența unui hegemon face ca sistemul să fie unul de tip unipolar – dacă este vorba despre un hegemon sistemic – și un sistem bipolar sau multipolar – dacă este vorba despre un hegemon continental.

Hegemonul va dori să utilizeze configurația sistemului pentru a-și urmări cât mai multe dintre interese, fiind de asemenea interesat de menținerea *statu-quo*⁵⁴. Acesta nu poate să își mențină puterea pentru o perioadă nelimitată și va intra în declin. Declinul apare pentru că respectivul stat fie s-a supraextins, fie pentru că celelalte state își modifică puterea deținută. Atunci când sunt diferențe între puterea *de facto* și cea care este observată în modul în care statele sunt ierarhizate, statul revizionist determină apariția confruntării. Confruntarea poate fi inițiată și de hegemon – prin războiul preventiv, așa cum am precizat deja.

Perioada în care hegemonul intră în declin va fi legată de apariția unor crize și a unor tensiuni⁵⁵. De asemenea, în timpul declinului va crește numărul conflictelor în cadrul sistemului.

Puterea hegemonică este operaționalizată prin „capacitățile economice, militare și politice ale unui stat”⁵⁶. Ținând cont de această definiție

pot fi identificați trei indicatori care sunt utilizați pentru măsurarea acestui tip de putere. Primul se referă la măsurarea capacităților militare⁵⁷. Aici sunt folosite numărul armelor și cheltuielile militare. Cel de-al doilea măsoară puterea economică prin referire la PIB, la producția de oțel și fier, precum și la consumul de energie. Cele două dimensiuni oferă informații despre stadiul de progres industrial în care se află respectivul stat. Cel de-al treilea indicator este realizat în urma combinării celor doi prezentați anterior, respectiv cel militar și economic. Astfel încât ceea ce rezultă în urma combinării celor doi este folosit ca macro-indicator. Gilpin, spre exemplu, a observat un astfel de efect în urma studierii „crizei fiscale”⁵⁸. Îmbinarea lor a dus la numirea lui ca fiind un indicator *agregat*. Prima ipoteză folosită a fost aceea că, în cadrul sistemului internațional, frecvența conflictelor este invers proporțională cu ceea ce numim capacitățile relative ale hegemonului în timpul întregului ciclu de hegemonie. Cea de-a doua ne spune că frecvența conflictelor este invers proporțională cu puterea relativă a hegemonului în timpul apariției hegemoniei; cea de-a treia că frecvența conflictelor internaționale este invers proporțională cu puterea relativă a hegemonului în faza de declin; iar în final cea de-a patra se referă la faptul că vor fi mai frecvente conflictele internaționale în timpul declinului hegemonului⁵⁹.

Aplicarea acestor trei indicatori perioadei istorice situate între 1815 și 1939 (perioadă în care Marea Britanie a fost hegemon) a dus la verificarea ipotezei conform căreia creșterea capacităților militare sau economice relative ale hegemonului duce la creșterea efectelor pe care acestea le au asupra frecvenței conflictelor⁶⁰.

În 1815 începe cel de-al doilea ciclu al dominației britanice. Acesta durează până în 1914 când începe lupta pentru succesiune între SUA și Germania⁶¹.

Ultima consecință identificată este aceea a redistribuirii teritoriului și a unor reguli noi în cadrul sistemului.

Ceea ce poate fi criticat la teoria războiului hegemonic este că nu analizează dimensiunea psihologică (pentru că nu sunt cercetate percepțiile actorilor⁶²) și nici pe cea referitoare la cine va iniția războiul⁶³.

Statul (sau statele) care obține (sau obțin) victoria în urma terminării războiului poate (pot) să nu aibă destulă forță pentru a reorganiza sistemul⁶⁴. Războiul poate fi considerat general sau hegemonic și dacă puterea dominantă a sistemului nu se mai regăsește în aceeași poziție. Cauzele și motivele care au dus la apariția războiului sunt mai puțin importante, în timp ce consecințele sale ar trebui să fie mai mult analizate.

Note

¹ M. Wight, (1998). *Politica de putere*, Chișinău, Editura Arc, p. 149.

² Wight, *op. cit.*, p. 45.

³ Jack S. Levy, (1998). "The Cases of War and the conditions of peace". *Annual Review of Political Science* 1, (June): 139

⁴ *Ibid.*, p. 141.

⁵ Pentru o detaliere a acestor tipuri de războaie vezi Wight, *op. cit.*, p. 146.

⁶ Levy, *op. cit.*, p. 141.

⁷ Wright, *op. cit.*, p. 146.

⁸ Pentru aceste teorii, precum și pentru cele liberale, războaiele sunt declanșate de liderii politici care decid participarea la război. Pentru detalii vezi și Levy, *op. cit.*, p. 150.

⁹ Levy, *op. cit.*, p. 142.

¹⁰ *Ibidem*, p. 146.

¹¹ G. John Ikenberry, Charles A. Kupchan, (1990). Socialization and Hegemonic Power. *International Organization*, Vol. 44, No. 3 (Summer), pp. 283-315.

¹² Pentru una dintre primele analize ale acestui termen în relațiile internaționale, vezi H. Triepel citat în Kruszewski, C. (1941). Hegemony and International Law, *The American Political Science Review*, Vol. 35, No. 6 (Dec.), pp. 1127-1144.

¹³ C. Kruszewski, (1941). Hegemony and International Law, in *The American Political Science Review*, Vol. 35, No. 6 (Dec.), p. 1131.

¹⁴ E.D. Dickinson, citat în Kruszewski.

¹⁵ *Ibid.*, p.1132.

¹⁶ *Ibid.*, p. 1132.

¹⁷ Alejandro Alvarez, citat în Kruszewski.

¹⁸ *Ibid.*, p. 1133.

¹⁹ Triepel, citat în Kruszewski.

²⁰ *Ibid.*, p. 1133.

²¹ *Ibid.*, p. 1134.

²² Triepel, citat în Kruszewski.

²³ C. Kruszewski, (1941). Hegemony and International Law, *The American Political Science Review*, Vol. 35, No. 6 (Dec.), pp. 1127-1144

²⁴ *Ibid.*, p. 1135-0.

²⁵ Randall L. Schweller, Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In. *International Security*, Vol. 19, No. 1 (Summer, 1994), pp. 72-107.

²⁶ Schweller oferă în articolul său mai multe exemple pentru a susține acest argument. Printre acestea se nu-

mără: Veneția care s-a alăturat Franței între 1494 și 1517 în vederea obținerii mai multor teritorii; împăratul Leopold I a susținut Franța împotriva Spaniei cu promisiunea că va primi diferite regiuni.

²⁷ Randall L. Schweller, Tripolarity and the Second World War. *International Studies Quarterly*, Vol. 37, No. 1 (Mar., 1993), pp. 73-103.

²⁸ Morgenthau, Weber, Kissinger, Jervis și Schuman, citați în Schweller.

²⁹ R. Gilpin, (1981). *War & Change in World Politics*. New York: Cambridge Univ. Press. pp. 272.

³⁰ S. Hoffmann, citat în Levy, Jack S. (1997). Too Important to Leave to the Other: History and Political Science in the Study of International Relations. *International Security*, Vol. 22, No. 1 (Summer), pp. 22-33.

³¹ R. Gilpin, citat în Schweller, Randall L Domestic Structure and Preventive War: Are Democracies More Pacific?, *World Politics*, Vol. 44, No. 2 (Jan., 1992), pp. 235-269.

³² R. Gilpin, (1988). The Theory of Hegemonic War. *Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 18, No. 4, The Origin and Prevention of Major Wars (Spring), pp. 591-613.

³³ *Ibid.*, p. 593.

³⁴ *Ibid.*, p. 593.

³⁵ *Ibid.*, p. 595.

³⁶ M. Wright, (1998). *Politica de putere*, Chișinău, Editura Arc, p. 146.

³⁷ Raymond Aron, citat în Gilpin, R. (1988). The Theory of Hegemonic War. *Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 18, No. 4, The Origin and Prevention of Major Wars (Spring), pp. 591-613.

³⁸ R. Gilpin, (1981). *War and Change in World Politics*. p. 197-8.

³⁹ R. Gilpin, (1988). The Theory of Hegemonic War. *Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 18, No. 4, The Origin and Prevention of Major Wars (Spring), pp. 591-613.

⁴⁰ R. Gilpin, (1981). War and change in world politics. p. 186.

⁴¹ Lippmann citat în Gilpin, R.(1982). *War and change in world politics*, Cambridge, Cambridge University Press. p. 187.

⁴² *Ibid.*, p. 187.

⁴³ Pentru detalii vezi S. Clough „The Rise and Fall of Civilization”, citat în Gilpin, R. (1981). *War and change in world politics*, p. 187.

⁴⁴ *Ibid.*, p. 188.

⁴⁵ Indicatori identificați de Carlo Cippolla și citat în R. Gilpin, *War and change in world politics*, p. 188.

⁴⁶ Testarea empirică a acestei afirmații a fost realizată de Edward Luttwak în studiul său legat de Roma antică, studiu citat de R. Gilpin în R. Gilpin, *War and change in world politics*, p. 191.

⁴⁷ *Ibid.*, p. 192-3.

⁴⁸ *Ibid.*, p. 188.

⁴⁹ Justificarea folosirii acestui exemplu a realizat-o M. Elvin.

⁵⁰ Cipolla, citat în Gilpin. p. 189.

⁵¹ *Ibid.*, p. 200-2.

⁵² Gilpin, citat în E. Spiezio, (1990). British Hegemony and Major Power War, 1815-1939: An Empirical Test of Gilpin's Model of Hegemonic Governance. *International Studies Quarterly*, Vol. 34, No. 2 (Jun., 1990), pp. 165-181.

⁵³ *Ibid.*, p. 167.

⁵⁴ *Ibid.*, p. 170.

⁵⁵ *Ibid.*, p. 170.

⁵⁶ Gilpin, citat în Spiezio.

⁵⁷ *Ibid.*, p. 173.

⁵⁸ Gilpin, citat în Spiezio.

⁵⁹ *Ibid.*, p. 171.

⁶⁰ *Ibid.*, p. 175.

⁶¹ Modelski și Thompson, citați în Levy, identifică în teoria ciclurilor următoarele etape ale conducerii: 1494-1517 Portugalia devine puterea dominantă; 1585-1699 Olanda apare ca noul hegemon; 1689-1713 se încheie prima perioadă a dominării britanice; 1792-1815 Marea Britanie este hegemon.

⁶² Aron, citat în Gilpin, R. (1988). The Theory of Hegemonic War. *Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 18, No. 4, The Origin and Prevention of Major Wars (Spring.), pp. 591-613.

⁶³ *Ibidem*, p. 605.

⁶⁴ Jack S. Levy, *Theories of General War*. World Politics, Vol. 37, No. 3 (Apr., 1985), pp. 344-374.

Gilpin, R. (1988). The Theory of Hegemonic War. *Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 18, No. 4, The Origin and Prevention of Major Wars (Spring), pp. 591-613.

Ikenberry, G. John, Kupchan, Charles A. (1990). Socialization and Hegemonic Power. *International Organization*, Vol. 44, No. 3 (Summer), pp. 283-315.

Kruszewski, C. (1941). Hegemony and International Law, in *The American Political Science Review*, Vol. 35, No. 6 (Dec.), p. 1131.

Levy, Jack S. (1985). Theories of General War. *World Politics*, Vol. 37, No. 3 (Apr.), pp. 344-374.

Levy, Jack S. (1997). Too Important to Leave to the Other: History and Political Science in the Study of International Relations. *International Security*, Vol. 22, No. 1 (Summer), pp. 22-33.

Levy, Jack S. (1998). "The Cases of War and the conditions of peace". *Annual Review of Political Science* 1, (June). P. 139.

Schweller, Randall L. Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In. *International Security*, Vol. 19, No. 1 (Summer, 1994), pp. 72-107.

Schweller, Randall L Domestic Structure and Preventive War: Are Democracies More Pacific?, *World Politics*, Vol. 44, No. 2 (Jan., 1992), pp. 235-269.

Spiezio, E. (1990). British Hegemony and Major Power War, 1815-1939: An Empirical Test of Gilpin's Model of Hegemonic Governance. *International Studies Quarterly*, Vol. 34, No. 2 (Jun., 1990), pp. 165-181.

Wight, M., (1998). *Politica de putere*, Chișinău, Editura Arc.

Bibliografie

Gilpin, R. (1981). *War & Change in World Politics*. New York: Cambridge Univ. Press.

ABSTRACT

The concept of war is one of the most significant in the international relations. The hegemonic war theory is one of the major theories when it comes to the causes of international war. This theory is used to explain the presence of war or its absence. In this article I focus primarily on how the hegemonic state will react when its power begins to decrease. I look at the causes of this war and at how the hegemon will use its power to maintain its role. The hegemonic war theory lacks the psychological dimension. It is only focused on the systemic level.

Key words: war, hegemony, anarchy, hegemonic war

Mihaela Adriana Pădureanu holds a B.A. in International Relations and European Studies and a M.A. in Conflict Analysis and Management from the National School of Political Studies and Public Administration in Bucharest. She has a particular interest in research regarding the causes of war, as well as peace studies and qualitative methodology.

KENNETH N. WALTZ ȘI TEORIA MICILOR PUTERI

Silviu Petre

Importanța Neorealismului sau Realismului structural al lui Kenneth N. Waltz trebuie înțeleasă în cadrul celei de-a doua mari dezbateri din cadrul domeniului relațiilor internaționale. Prima mare dezbateră se petrece în perioada interbelică și opune Realismul Idealismului. După cel de-al Doilea Război Mondial, Realismul triumfă și rămâne pe toată perioada Războiului Rece abordarea dominantă, deși nu singura.

Construcția teoretică a lui Kenneth Waltz provine din profunda insatisfacție a ceea ce le considera lipsa de caracter științific a domeniului relațiilor internaționale. El își acuză predecesorii: Raymond Aron, Hans Morgenthau, Henry Kissinger și George Kennan că nu au reușit să elaboreze o teorie a politicii internaționale, independentă de factorii domestici din interiorul statelor. Deși neorealismul său s-a aflat sub un puternic baraj de critici, aportul său nu este deloc neglijabil și continuă să aibă adepți¹.

O importantă critică ce i se aduce nu numai Neorealismului dar și școlii realiste în sine se referă la neglijarea rolului micilor puteri. Pentru realiști și neorealiști dinamica internațională trebuie să pună accentul pe acțiunile marilor puteri, considerându-le, pe cele minore, drept simpli executanți ai primei categorii de state².

În acest eseu îmi propun să studiez rolul micilor puteri în sistemul teoretic waltzian. Deși Waltz nu le acordă decât o atenție periferică, sistemul său conține elemente din care se poate construi un studiu în acest sens.

Eseul meu va cuprinde trei părți. Prima este una teoretică și prezintă conceptele de sistem, structură și stabilitate, iar cea de-a doua, studiile de caz. Două cazuri voi avea în vedere: cazul imaginar, în care toate statele/unitățile din sistem

sunt perfect egale și formarea construcției europene ca situația în care micile puteri se pot amalgama pentru a modifica balanța de putere.

Ultima parte va găzdui concluziile.

Ca ultimă observație introductivă trebuie spus că voi abrevia titlurile lucrărilor lui Waltz pentru o mai bună referențiere bibliografică. După prima citare a unei lucrări abrevierea va fi listată în paranteză și folosită ulterior pe tot parcursul eseului.

I. Sistem și structură la Waltz

Voi prefera să comasez prezentarea sistemului cu cea a structurii întrucât ele sunt intim legate în teoria lui Waltz.

Două reproșuri aduce Waltz paleo-realiștilor.

1. Prima se referă la originarea politicului în natura umană. Aici polemica sa îl vizează mai ales pe Morgenthau. Waltz acuză realismul lui Morgenthau că explică natura politicului prin natura umană care este egoistă, rea, lacomă și păcătoasă³. Pentru Waltz o asemenea explicație venind pe o filieră istorico-teologică nu este riguroasă. Natura umană este mult prea diversă pentru a putea fundamenta o metodologie explicativă. În al doilea rând, Morgenthau nu ținea cont de factorii instituționali sau de balanța de putere în explicarea apariției războiului.

2. Al doilea reproș este oarecum legat de primul. Paleo-realiștii au acordat prea multă atenție unităților sistemice, adică statelor. Waltz opune acestei abordări, pe care o numește reduționistă, una sistemică bazată pe analiza dinamicii sistemului în ansamblul său⁴.

Pentru a elabora o teorie sistemică, Waltz se inspiră din teoria firmelor și din sociologia durkheimiană.

Ca și statele pe arena internațională, firmele trăiesc într-o stare anarhică asemănătoare numită piață⁵. În mod evident, posibilitățile lor de acțiune sunt mult mai mici decât cele ale statelor, întrucât trăiesc sub limitarea legilor. Disputându-și oportunitățile pe care piața le oferă firmele sunt preocupate în primul rând de asigurarea propriei supraviețuiri și apoi de obținerea profitului. Comportamentul lor individual generează însă consecințe la nivel general pe care niciuna dintre firme nu le prevăzuse, dar de care toate trebuie să țină seama. Piața este acea mână invizibilă care constrânge agenții economici să adopte conduite similare. Ea acționează ca un selector care recompensează anumite acțiuni și le sancționează pe altele.

În cazul sistemului internațional, mâna invizibilă este structura. Ca și piața, ea limitează politica statelor și le obligă să adopte conduite similare.

Structura conține trei elemente: a) principiul ordonator; b) specificația funcțiilor; c) distribuția capacităților⁶.

A. Principiul ordonator se referă la anarhia internațională⁷. Aspectul a mai fost tratat și deci nu voi insista asupra lui.

B. Într-un sistem ierarhic componentele se află într-o relație de subordonare și sunt nevoite să se specializeze pentru a asigura funcționarea întregului. Într-un sistem anarhic, unitățile se află într-o relație de coordonare. Ele îndeplinesc funcții similare și nu sunt specializate⁸.

C. Distribuția capacităților se referă la capacitățile diferite de putere pe care le posedă unitățile și la configurația polară a acestora⁹.

Modul în care este descrisă menirea structurii, la Waltz rămâne însă ambiguu.

În primul rând, cititorul este derutat de valoarea cognitivă care este atribuită structurii. Nu este clar dacă structura prezice comportamentul statelor sau nu. În „Teoria Relațiilor Internaționale” (TPI), Waltz pare să oscileze între ambele posibilități, fără a se decide clar pentru vreuna dintre ele.

În al doilea rând, nu este clar cum trebuie privită concret structura. În partea dedicată teoriei, structura este descrisă ca un set de norme

comportamentale pe care toate unitățile sistemice sunt obligate să le respecte sau să fie pedepsite în caz contrar. Chiar și în interiorul acestui aspect se poate face o discuție asupra felului în care trebuie înțelese rezultatele comportamentului statelor. În spațiul economic consecințele acțiunilor unei firme pot fi descrise de binomul: profit/faliment. În relațiile internaționale nu este limpede ce înțelege Waltz prin profit sau faliment. Din moment ce statele sunt considerate mult mai longevive decât indivizii și firmele se pune întrebarea ce-ar putea însemna falimentul unui stat.

O altă sursă de neclaritate este listarea anarhiei printre trăsăturile structurii. Or, anarhia este o trăsătură a sistemului, nu a structurii. Afirmatia pare să dea dreptate criticii lui Buzan potrivit căruia Waltz confundă sistemul cu structura¹⁰. Sunt de acord cu observația lui Buzan doar în ceea ce privește partea teoretică a TPI în care este analizat conceptul de structură. În partea legată de praxis, în schimb, structura waltziană primește un caracter mult mai condensat – ea este identificată cu marile puteri și cu acțiunea acestora. Structura se identifică cu relația bipolară SUA-Uniunea Sovietică. Dacă este așa, atunci Waltz poate fi acuzat că săvârșește tocmai eroarea reducionismului pe care o impută altora.

Conceptul de stabilitate la Waltz

În cazul lui Waltz, conceptul de stabilitate întrunește două accepțiuni strâns corelate:

1. stabilitate ca gestionare cât mai pașnică a conflictelor internaționale¹¹;
2. stabilitate structurală. Un sistem internațional poate fi considerat stabil dacă structura sa rămâne neschimbată un timp îndelungat. Faptul presupune menținerea aceluiași număr de unități importante/relevante din cadrul structurii¹².

Cele două accepțiuni devin în final sinonime, sau mai degrabă prima se subsumează celei de-a doua. Astfel, gestionarea pașnică a conflictelor internaționale depinde de o anumită configurație structurală a puterii în cadrul sistemului internațional. Waltz pară să conchidă că dacă marile puteri nu inițiază conflicte de amploare între ele nici restul unităților sistemice nu se vor angaja în conflicte de proporții ca și cum întreg

sistemul ar acționa la unison și unitățile sale nu ar avea agende diferite¹³.

Trei factori răspunzători de stabilitate transparent: a) distribuția polară a puterilor; b) tipologia armelor; c) interdependența dintre unitățile sistemului.

A. Întrebarea, la care el încearcă să răspundă, este următoarea: „*Care este cea mai stabilă structură a sistemului internațional?*”. Așa cum structura și sistemul au fost descrise apelând la teoria pieței tot astfel răspunsul la problema stabilității se găsește în zona economicului.

Dacă stabilitatea în planul pieței presupune inflație redusă, o cursă moderată a prețurilor, absența spionajului industrial în politica internațională, atunci stabilitatea se traduce în șanse mici de izbucnire a războiului¹⁴. Condiția menținerii acestor parametri rezidă în numărul de firme prezente pe piață. Un număr mai mic de firme mari este preferabil unui număr mare de firme cu dimensiuni reduse.

Firmele mari au mai multe posibilități de supraviețuire și adaptare. Ele pot să investească fonduri considerabil mai mari în cercetare, care să le permită atingerea acestor deziderate¹⁵.

Între un număr redus de firme, costurile negocierii sunt mai reduse. Este mai bine, argumentează Waltz, să ai, spre exemplu, un lanț de trei firme pe traseul dintre producție și distribuție decât un număr de, să spunem, 15 firme pe același parcurs.

Cu cât avem mai multe și mai diverse firme posibilitățile de a ajunge la acorduri comerciale sunt mai dificile, întrucât interesele sunt în consecință mai eterogene¹⁶.

De asemenea, între un număr redus de firme, se edifică în timp o stereotipie a acțiunii care face ca acțiunile între partenerii de afaceri să fie previzibile¹⁷.

Modul prin care se ajunge de la teoria economică la cea a politicii internaționale nu este lipsit de neclarități.

Astfel, deși raționamentul economic pare a se referi la toate unitățile economice care populează piața, ne dăm seama că de fapt Waltz se referă la marile firme – adică la sectoarele oligopolistice. El sugerează, deși nu explicit, că cea mai stabilă structură a unei piețe este duopolul¹⁸.

Odată expusă funcționarea piețelor, se trece la analogia cu arena internațională. Waltz arată instabilitatea structurii multipolare ce caracteriza sistemul internațional dinainte de 1945. Analog unei piețe cu multe firme, o structură internațională multipolară este caracterizată de suspiciune; piruete diplomatice neașteptate, nesiguranță continuă¹⁹. În schimb, într-o structură bipolară, cum este cea a Războiului Rece rivalitățile sunt simplificate și deci mult mai clare²⁰.

Tabloul expus în ultima parte a TPI este unul de un mare optimism. Waltz arată că după mai bine de două decenii de rivalitate ideologică, în anii '70, data scrierii textului său, cele două rivale au ajuns să se comporte precum două puteri tradiționale care au exclus ideologia din relația lor și acționează doar mâinate de criterii pragmatice²¹. Waltz tinde să sugereze că relația SUA-URSS seamănă cu aceea cultivată de marile puteri ale Sfintei Alianțe din secolul XIX în Europa, care au menținut o pace relativă timp de mai multe decenii. Waltz își exprimă părerea că bipolaritatea se va dovedi durabilă pentru o bună bucată de timp, deși probabil nu atât de mult timp ca lumea multipolară care a precedat-o²².

B. În ceea ce privește tipologia armelor folosite în conflicte trebuie operată o deosebire între armele convenționale (ba) și cele nucleare (bb).

(ba) În cadrul războiului convențional, raportul dintre randamentul armelor defensive și al celor ofensive poate cântări în decizia unui stat de a se lansa într-o acțiune militară sau nu. Când tehnologia militară dă preponderență armelor defensive în detrimentul celor ofensive, statele vor fi mai puțin agresive din cauza pierderilor la care se expun. Stabilitatea crește. Contrariul se produce în cazul randamentului superior al armelor ofensive față de cele defensive. Statele pot considera pierderile acceptabile și vor fi tentate să fie mai agresive, ducând la o mai mare instabilitate²³.

(bb) În TPI, Waltz acordă armelor nucleare un rol marginal în menținerea stabilității comparativ cu cel al structurii bipolare. Pentru el, chiar dacă SUA și Uniunea Sovietică nu ar poseda forțe nucleare, capacitățile lor militare convenționale sunt suficient de mari pentru a le situa la un nivel cu mult superior celui al celorlalte unități ale sistemului²⁴.

Mai târziu, atenția sa se va îndrepta într-o mai mare măsură spre chestiunile de natură strategică și militară decât asupra celor politice. Proliferarea nucleară, pare să arate Waltz, s-ar putea dovedi benefică pentru stabilitatea mondială. El respinge ideea ca statele nou posesoare să se comporte nechibzuit. Chiar dacă aceste state ar fi instabile pe plan intern, comportamentul lor internațional – cel al unui actor rațional – îl va copia la o scară redusă pe cel al superputerilor atomice²⁵. Deci lumea ar fi mai pașnică²⁶.

C. Miza conceptului de interdependență ține de polemica școlii realiste cu alte puncte de vedere în teoria relațiilor internaționale. Răspunsul dat de Waltz încearcă să contrazică părerile acelor autori (precum Robert Keohane) care argumentează că interdependența (în special cea economică) crescută între state le va face mai permeabile și va contribui la depășirea anarhiei și a politicii de putere²⁷. Pentru a salva aceste două concepte din urmă, Waltz acționează pe două căi. Mai întâi aduce în sprijinul său cifre pentru a arăta că interdependența nu a sporit între state pe parcursul secolului XX²⁸. Apoi arată de ce interdependența crescută nu este de dorit. În momentul în care două state sunt reciproc dependente, o criză care îl afectează pe unul îl va atinge și pe celălalt. Extrapolând, o lume a statelor interdependente este, conform lui Waltz, una în care crizele se pot răspândi mai ușor și deci o lume mai instabilă²⁹.

Definirea puterilor

Cum etichetăm puterea unui stat la nivel internațional? Waltz oscilează între două grile de clasificare. Prima dă preponderență factorului militar. O mare putere este un stat ale cărui capacități militare se ridică deasupra celorlalte. Într-o altă grilă mai complexă puterea apare ca un mănunchi de factori: capacitatea militară; dezvoltarea economică; avansul tehnologic și întinderea teritoriului.³⁰

Tabloul său este inspirat din configurația bipolară a Războiului Rece. Cum Statele Unite și Uniunea Sovietică excelează la toate cele cinci capitole, cele două sunt listate la capitolul mari puteri sau superputeri. Alte state, chiar dacă dețin

proeminența la unul sau altul dintre capitolele menționate, nu cumulează excelența în toate cazurile pentru a putea juca un rol cu adevărat global.

Franța și Marea Britanie, foste mari puteri, posedă dezvoltare economică și forță militară redutabile, dar capacitățile lor sunt regionale. China are un teritoriu imens și o populație superioară celei combinate a SUA și URSS. Puterea sa economică și militară este considerată încă incipientă de Waltz³¹. RFG și Japonia reprezintă giganți economici, dar sunt nesemnificative ca forță militară. Cu toate acestea, statele mai sus-menționate sunt actori importanți și sunt trecute în zona puterilor mijlocii.

În linia a treia, Waltz enumeră câte o serie de state care fără a fi nici măcar puteri mijlocii contează fie prin poziția lor geostrategică, fie prin resursele importante pe care le dețin.

Sunt listate Mexic, Venezuela, Indonezia, Arabia Saudită și Iran³².

Așa după cum s-a spus la începutul lucrării de față Waltz nu acordă micilor puteri (deci statelor altele decât SUA și URSS) decât un rol minor. În ultima parte a cărții din 1979 el va prefera să se focalizeze exclusiv pe consecințele rivalității sovieto-americane.

II. Studii de caz

A. Anarhia perfectă

Numesc anarhie sistemică perfectă o configurație a sistemului internațional în care toate unitățile sunt perfect egale sau în care diferențele dintre ele sunt insesizabile la toate capitolele. Este evident o stare imaginară, preluată din starea naturală hobbesiană în care toți indivizii, indiferent de diferențele dintre ei sunt până la urmă la fel de vulnerabili.

Într-un astfel de caz, sistemul și structura ar coincide întrucât sistemul nu ar avea propriu-zis poli, fiecare unitate fiind un pol. Un astfel de sistem s-ar putea numi nonpolar sau omipolar.

Pentru Kenneth Waltz o anarhie sistemică perfectă nu ar fi deloc dezirabilă întrucât ar aduce aceleași urmări ca și atomizarea economică. Cum toate statele ar fi egale în capacități, o criză s-ar

putea răspândi peste tot printr-un efect de domino. O lume omnipolară ar fi deci una mult mai instabilă decât lumea reală.

Dacă însă asumptiile waltziene sunt duse dincolo de intențiile autorului se obțin concluzii diferite.

Pentru a-i combate concluzia mă voi folosi chiar de argumentele sale la capitolele legate de conceptul de stabilitate și tipologia armelor.

a) O primă critică se referă la definiția stabilității. După cum a fost arătat la capitolul doi stabilitatea are două accepțiuni la Kenneth Waltz: 1) grad redus de conflicte și 2) menținere îndelungată a aceluiași număr de actori principali în cadrul structurii³³.

Voi porni de la concluziile pe care Waltz le atașează unei anarhii egalitariste. Într-o competiție în care toți concurenții posedă abilități egale și nu există niciun fel de poziție privilegiată de la început, șansele fiecăruia sunt de 50%, iar probabilitatea ca rezultatul să se termine cu o remiză este foarte mare. Într-un sistem anarhic egalitar, în cazul competiției sau chiar războiului dintre doi adversari se aplică raționamentul de mai sus. Chiar dacă unele coaliții sunt victorioase și altele perdante, multipolaritatea va induce schimbarea balanțelor în mod permanent. Câștigătorul de astăzi poate fi învinsul de mâine și tot așa la nesfârșit. Niciun câștig și nicio pierdere nu pot fi permanente. Situația ar fi asemănătoare cu Europa secolului XVIII în timpul lui Frederic al II-lea. La capătul a peste douăzeci de ani de război (1740-1765) niciuna dintre puterile din centrul continentului nu a reușit să câștige vreun teritoriu semnificativ, *statu-quo*ul antebelic fiind menținut. (Adevăratele câștiguri teritoriale au aparținut Franței și Angliei dar în exteriorul Europei, în colonii.)³⁴ Aranjamentul multipolar, cvasiegalitar al celei de-a doua jumătăți a secolului al XVIII-lea se apropie cel mai mult de situația ipotetică aici discutată.

În concluzie, o anarhie sistemică egalitară ar trebui să fie plină de conflicte încheiate per total cu un rezultat de sumă nulă. Acum intervin cele două definiții al stabilității la Waltz.

Din punctul de vedere al gradului de violență (1), anarhia egalitară pare într-adevăr foarte instabilă. Din punctul de vedere al conservării structurii și a principalilor actori (2) ea se

dovedește remarcabil de stabilă, întrucât rezultatul este de sumă nulă, cum s-a afirmat și mai sus. Se pot vedea aici neajunsuri ale definiției waltziene asupra stabilității pe care autorul nu le-a rezolvat.

b) Prezența armelor atomice. Waltz arată că statele sunt actori raționali care calculează cu atenție costurile și beneficiile acțiunilor lor. Prezența armelor atomice are darul de a responsabiliza diplomația guvernanților și de a crește semnificativ șansele păcii. Teama de posibilitatea anihilării reciproce a fost factorul principal al stabilității din timpul Războiului Rece. Proliferarea nucleară, consideră Waltz, ar crește șansele unui edificiu internațional pașnic, mai ales între membrele clubului nuclear. Evident, ar exista posibilitatea unor conflicte asimetrice în care statele nucleare să pedepsească statele non-nucleare. Deplasând raționamentul său într-o anarhie perfectă precum cea studiată, ar fi de presupus că o lume omnipolară ar fi o lume pașnică. Dacă fiecare stat ar poseda aceleași capacități atomice cu ale oricărui altui stat, politica agresivă ar fi inhibată și s-ar putea ajunge chiar la un mediu internațional „kantian”.

b) Conceptul de interdependență. Waltz afirmă că interdependența tinde să aibă urmări indesezirabile. Ea vulnerabilizează statele și favorizează răspândirea crizelor. De aceea, autarhia sau cvasiautarhia ar fi un țel spre care toate statele și mai ales marile puteri ar trebui să tindă. Anarhia omnipolară waltziană suferă de aceeași atomizare ca și firmele, după cum am văzut. Waltz însă nu ne spune cât de multe și cât de mari ar trebui să fie statele virtuale. În această logică ne putem imagina o lume de state [cvasi]identice suficient de mari și de robuste care să se autoîntrețină prin forțe proprii interdependente la nivel redus. Interdependență redusă înseamnă un grad redus de conflictualitate, conform logicii waltziene.

B. Anarhia imperfectă (reală)

Construcția europeană și balanța de putere globală

În primul rând, chestiunea poate fi inclusă într-o problemă mai amplă: poate explica realismul apariția construcției europene?

Modul în care realismul se raportează la chestiunea unificării europene este unul ambiguu. Deși autorii realiști sunt dispuși să admită că anarhia și politica de putere ar putea fi depășite, nu arată cum s-ar putea întâmpla acest lucru, în ce termeni sau ce ar determina statele să renunțe la suveranitatea națională. Hans Morgenthau arată la începutul masivei lucrări, *Politica între națiuni*, că nu există nimic în doctrina realismului care să se opună ideii că statul național ar putea fi depășit într-o zi de alte forme politice³⁵. Cu toate acestea el nu aprofundează afirmația și întreaga lucrare operează în paradigma statocentristă consacrată. Pentru el ca și pentru alți autori realiști, precum Aron³⁶, Kissinger³⁷, Waltz sau, în anii '90, John Mearsheimer³⁸, construcția europeană este puțin mai mult decât o alianță sau organizație internațională clasică. Statele reprezintă pilonii ei de susținere, iar organizația nu are o voință autonomă față de voința statelor care îi întrețin existența.

Pentru Waltz, chestiunea unificării europene nu prezintă vreun interes deosebit și de aceea nu i se dedică un capitol special. De aceea, răspunsul la ipoteza trei trebuie construit din elemente dispartate, unele contradictorii. Proiectul european este important în cadrul discuției despre structura sistemului. Waltz consideră că o Europă unificată este singurul candidat serios care poate modifica distribuția polară a puterii până la sfârșitul secolului XX³⁹. Explicațiile pentru unificarea supranațională sunt furnizate atât de teoria firmelor cât și de studiile strategice. Așa cum firmele mici și mijlocii pot fuziona pentru a supraviețui competiției, tot așa și statele într-un sistem internațional se pot unifica în unități mai largi. Waltz pare chiar să recomande statelor mici și mijlocii să coopereze sau chiar să fuzioneze pentru a putea ține piept provocărilor aduse de Războiul Rece.

Făcând aceste sugestii, Waltz nu pare să ia în calcul propriile avertismente cu privire la urmările creșterii interdependenței. Dacă un grup de state aleg să fuzioneze și să creeze un supratat, gradul de interdependență va crește și orice criză va afecta toate unitățile componente. Mai mult, procesul de negociere în vederea unificării va fi cu atât mai anevoios cu cât numărul de state sau diferențele între negociatori cresc.

Polemizând cu cei care cred că Europa Unită va fi benefică pentru Statele Unite, Waltz oferă un răspuns sceptic. Pentru el, o Europă Unită, în ciuda afinităților față de americani, ar manifesta veleități de independență⁴⁰. Ba mai mult, în noua structură tripolară, Europa și Uniunea Sovietică vor fi actorii cei mai slabi. Ei s-ar putea alia pentru a balansa hegemonia americană⁴¹.

III. Concluzii

Pentru un cititor grăbit, lecturarea rândurilor de mai sus nu ar avea importanță din cauza/datorită lipsei de caracter practic. Deși discuția despre relevanța sistemului teoretic waltzian dă impresia unei sfade scolastice, să nu uităm că teoriile reprezintă simplificări și abstractizări ale unor experiențe umane. Experiențe care deja s-au întâmplat. Cum nu putem scăpa de povara teoriei, mai ales dacă aceasta are un grad mare de abstractizare, este înțelept să știm măcar teoriile cele mai bune după care ne putem ghida.

În altă ordine de idei, chiar dacă neorealismul waltzian este considerat depășit și supus unui baraj intens de critici, el a lăsat o moștenire semnificativă de care au beneficiat chiar criticii săi.

În al treilea rând, mai ales pentru a capta atenția practicienilor, legătura făcută între comportamentul statelor și cel al firmelor poate fi inserată în dezbaterile mai largă privind rolul statului în secolul XXI. Simultan cu sfârșitul Războiului Rece și cu „momentul unipolar” american, destrămarea multor state a destabilizat porțiuni importante ale sistemului internațional. A spune că statele se comportă rațional a trecut din domeniul descriptivului în cel al normativului: „*Ar fi de dorit ca statele [mai ales cele eșuate și slabe] să se comporte rațional.*” Când însă numeroase state au colapsat lăsând în locul lor gherile sau organizații teroriste care nu mai sunt supuse unui comportament moderat, rațional, reconstrucția stabilităților devine sarcina cea mai importantă a comunității internaționale⁴².

Note

¹ Stefano Guzzini, *Realism și relații internaționale*, Institutul European, Iași, 1998, pp.5-9. Vezi și Joseph S. Nye, Jr, *Descifrarea conflictelor internaționale. Teorie*

și istorie, Antet, Prahova, 2005, pp.52-53 și 192-193; Șerban Filip Cioculescu, *Introducere în teoria relațiilor internaționale*, Editura Militară, București, 2007, p.82 și urm.

² Andrei Miroiu, *Balanță și hegemonie. România în politica mondială, 1913-1989*, Tritonic, București, 2005, pp.22-24.

³ Hans Morgenthau, *Politics among nations. The struggle for power and peace*. Vth edition, Alfred Knopf, New York, 1973, pp.4-7. Ideea trebuie totuși nuanțată întrucât Morgenthau arată că oamenii de stat acționează totuși ghidați de calcule raționale, independent de părerile lor personale. (*Ibidem*, pp.10-14.) Cum ponderea naturii umane a prevalat în teoria lui Morgenthau în defavoarea factorului instituțional, multe critici nu au sesizat nuanța. Guzzini spre exemplu nu face nicio observație în acest sens. Stefano Guzzini, *op.cit.*, p.63. Vezi de asemenea Kenneth N. Waltz, *Omul, statul și războiul* (OSR), Institutul European, Iași, 2001, pp.34-48.

⁴ Kenneth N.Waltz, *Teoria politicii internaționale* (TPI), Polirom, București, (1979)2006, pp.97-119.

⁵ *Idem*.

⁶ *Ibidem*, p. 130.

⁷ *Idem*.

⁸ *Ibidem*, pp.136-137.

⁹ *Ibidem*, pp.141-145.

¹⁰ Barry Buzan, *Poazele, statele și teama*, Cartier, Chișinău, 2000, p.160.

¹¹ TPI, p. 184; Robert J. Art, Kenneth N. Waltz (coord), *The Use of Force* (UOF), University Press of America, New York/London, 1982, p.595.

¹² TPI, p.188 și 220.

¹³ Ulterior, după sfârșitul Războiului Rece Waltz pare să-și fi modificat poziția. El va decupla stabilitatea structurii de cea a sistemului în ansamblu. Vezi Kenneth N.Waltz, *The Emerging Structure of International Politics* (ESIP), *International Security*, Vol.18, No.2 (Autumn, 1993), pp.44-79.

¹⁴ TPI, p.188.

¹⁵ *Idem*.

¹⁶ *Ibidem*, p.189.

¹⁷ *Idem*.

¹⁸ *Ibidem*, pp.186-190.

¹⁹ *Ibidem*, pp.228-232.

²⁰ *Ibidem*, pp. 228, 238.

²¹ *Idem*.

²² *Ibidem*, p.183.

²³ UOF, p.36 și urm.

²⁴ TPI, p.244.

²⁵ UOF, pp.580-583.

²⁶ *Idem*.

²⁷ TPI, p.192-195. Kenneth Waltz nu înțelege corelația pe care o fac Nye și Keohane între interdependență și instalarea păcii. Nye și Keohane consideră că interdependența crescută nu duce neapărat la pace, ba poate avea chiar efecte contrare, prin sporirea instabilității. Cei doi autori consideră că interdependența ar putea abolii războiul dacă ar fi realizate simultan două condiții: 1) să existe un sistem economic mondial de care toate statele să depindă într-o măsură semnificativă; 2) toate statele să fie egal amenințate de război. Cele două condiții se întâlnesc foarte rar. Joseph Nye Jr., Robert Keohane, *Power and*

interdependence, Little Brown, Boston/Toronto/Londra, 1977, p.8.

²⁸ *Ibidem*, p.195. Vezi și Kenneth N.Watz, *Globalization and American Power* (GAP), *The National Interest*; Spring 2000; 59; Academic Research Library; pp.46-56, p.48.

²⁹ *Ibidem*, pp.195-219.

³⁰ TPI, p.188 și urm. Vezi și ESIP, p.50.

³¹ Mențiunea lui reflectă schimbările din anii '70 care nu erau încă vizibile la data scrierii PAW. Ruptura sino-sovietică și vizita cuplului Kissinger-Nixon la Beijing au marcat recunoașterea statutului de potențială mare putere a Chinei. *Ibidem*, p.184.

³² TPI, p.244; UOF, pp. 632-636.

³³ Vezi pagina 11.

³⁴ Walter Oppenheim, *Habsburgi și Hohenzollerni, 1713-1786*, All, București, 1998, pp.83-86. Vezi de asemenea și Silviu Petre, *Primul război mondial?*, „Historia”, nr.73, ianuarie 2008, pp.68-73; p.70 și urm.

³⁵ Hans Morgenthau, *op.cit.*, p.10.

³⁶ În cazul lui Raymond Aron trebuie operate o serie de nuanțări. Pentru sociologul francez unificarea europeană are la bază două elemente: 1) împărțirea unor valori comune și 2) necesitatea integrării în sistemul de apărare american în fața pericolului sovietic. De aceea, Aron reproșează liderilor de pe vechiul continent gândirea parohială, îngustă. Spre deosebire de Waltz, Aron nu crede că o Europă unificată va deveni un contrabalansoar pentru puterea americană, ci vor constitui împreună un pol atlantic. Vezi și acest sens: Raymond Aron, *The century of total war*, Doubleday & Company, Inc., New York, 1954, p.186 și Raymond Aron, *Peace and War. A Theory of International Relations*, II-nd edition, Doubleday & Co., Garden City, New York, 1966, pp. 402 și 486.

³⁷ Henry Kissinger, *Diplomația*, All, București, (1994)2007, *passim*.

³⁸ John Mearshheimer, The False Promise of International Institutions, *International Security*, Vol.19, No.3 (Winter, 1994-1995), 5-49.

³⁹ TPI, p.244.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 270 și urm.

⁴¹ *Idem*.

⁴² Vezi în acest sens Francis Fukuyama, *Construcția statelor*, Antet, Prahova, 2003, *passim*. De asemenea Stephen Krasner, *Failed States and American National Security* (conferință), Hoover Institution, Stanford, Oct 30, 2007, http://fora.tv/2007/10/30/Failed_States_the_American_National_Security. Vezi de asemenea și Silviu Valentin Pietraru, *Povara omului alb*, „Lumea”, an XIV, Nr.11, septembrie 2007, pp.63-68.

Bibliografie

Cărți

1. Aron, Raymond, *The century of total war*, Doubleday & Company, Inc., New York, 1954.

2. Aron, Raymond, *Peace and war. A theory of international relations*, Doubleday & Company, Inc., New York, 1966.

3. Art, Robert J., Waltz, Kenneth N. (coord), *The Use of Force*, University Press of America, New York/London, 1982.
4. Buzan, Barry, *Popoarele, statele și teama*, Cartier, Chișinău, 2000.
5. Cioculescu, Șerban Filip, *Introducere în teoria relațiilor internaționale*, Editura Militară, București, 2007.
6. Fukuyama, Francis, *Construcția statelor*, Antet, Prahova, 2003.
7. Guzzini, Stefano, *Realism și relații internaționale*, Institutul European, Iași, 1998.
8. Kissinger, Henry, *Diplomația*, All, București, 2007.
9. Mearsheimer, John, *Tragedia politicii de forță*, Antet, Prahova, 2003.
10. Miroiu, Andrei, *Balanță și hegemonie. România în politica mondială, 1913-1989*, Tritonic, București, 2005.
11. Morgenthau, Hans, *Politics among Nations. The struggle for power and peace*, Vth edition, Alfred Knopf, New York, 1973.
12. Nye Jr., Joseph S., Keohane, Robert, *Power and Interdependence*, Little Brown, Boston/Toronto/Londra, 1977.
13. Nye Jr., Joseph S., *Descifrarea conflictelor internaționale. Teorie și istorie*, Antet, Prahova, 2005.
14. Oppenheim, Walter, *Habsburgi și Hohenzollerni, 1713-1786*, All, București, 1998.

15. Waltz, Kenneth N., *Omul, statul și războiul*, Institutul European, Iași, 2001.
16. Waltz, Kenneth N., *Teoria politicii internaționale*, Polirom, București, 2006.

Articole

1. John, Mearsheimer, The False Promise of International Institutions, *International Security*, Vol.19, No. 3 (Winter, 1994-1995), 5-49.
2. Silviu Petre, *Primul război mondial?*, „Historia”, nr. 73, ianuarie 2008, pp.68-73.
3. Silviu Valentin Pietraru, *Povara omului alb*, „Lumea”, an XIV, Nr.11, septembrie 2007, pp.63-68.
4. Kenneth N. Waltz, The Emerging Structure of International Politics, *International Security*, Vol.18, No.2 (Autumn, 1993), pp.44-79.
5. Kenneth N. Waltz, Globalization and American Power, *The National Interest*; Spring 2000; 59; Academic Research Library; pp.46-56.

Resurse Web

- Stephen Krasner, Failed States and American National Security (conferință), Hoover Institution, Stanford, Oct 30th, 2007, http://fora.tv/2007/10/30/Failed_States_the_American_National_Security.

ABSTRACT

The author examines the neorealist systemic theory of K. Waltz and applies it to the „small powers” in order to understand their behavior in an anarchic environment.

Silviu Petre este masterand în Relații Internaționale al SNSPA. Specializat în studii de securitate și Teoria Relațiilor Internaționale.

COMBATEREA TERORISMULUI

DILEMELE JUSTIȚIEI ÎN LUPTA ÎMPOTRIVA TERORISMULUI

Maior just. mil. drd. Simona Țuțuianu

Decizia noului președinte american Barack Obama de a închide închisoarea de la Guantanamo deschide noi controverse privind funcționarea sistemului judiciar american. Dintotdeauna criticile la adresa centrului de detenție au insistat asupra exceselor administrației Bush în războiul împotriva terorismului, din perspectiva desfășurării actului de justiție și, implicit, a respectării drepturilor omului. Rușinea sistemului judiciar american contemporan este așadar pe cale de a fi eliminată, acest lucru implicând inițiative de cooperare transatlantică.

Numele originar al operațiunii Pentagonului de bombardare a Afganistanului, „Operațiunea Justiție Infinită” (*Operation Infinite Justice*), a iscat controverse în lumea islamică, fiind considerat de conotație ofensivă și o insultă la adresa religiei musulmane potrivit căreia numai Allah poate fi promotorul justiției infinite pe glob. Un titlu de ziar din Iran ironiza această denumire, sugerând alternativa de „*Imperialism Infinit*”, aluzie la hegemonia și egocentrismul politicii de securitate americane. Modificarea ulterioară a numelui de cod s-a produs și datorită faptului că acesta inducea pericolul perpetuării conflictului, tulburând la nivel mental colectiv opinia publică internațională. De asemenea, din punct de vedere strict juridic, termenul părea lipsit de sens, actul de justiție presupunând anumite limite generate de posibilitatea înregistrării unor erori în derularea și încheierea acestuia.

În pofida faptului că relația transatlantică continuă să se consolideze în privința importanței acordate combaterii terorismului internațional, militanți pentru drepturile omului de pe cele două maluri ale Atlanticului întâmpină dificultăți de abordare comună a modului în care funcționează

astăzi justiția. Este vorba de aspectele ce privesc standardele drepturilor omului în cazul protecției suspectilor teroriști care fac obiectul investigațiilor penale, a interogatoriului în scopul obținerii de informații, pedepsirii și detenției acestora. Se ridică întrebarea dacă ei, suspectii de terorism, au aceleași drepturi în cazul procesului penal cu ale acuzaților de drept comun sau, datorită gravității faptelor lor, se justifică aplicarea altor standarde. În cazul prizonierilor deținuți de forțele americane în închisoarea de la Guantanamo s-a hotărât judecarea lor de către o instanță militară, astfel că persoanelor suspecte de terorism nu li se mai acordă statutul de prizonieri de război care în mod normal sunt judecați de o instanță ordinară.

Oare ce autoritate legitimă ar putea să stabilească standardele drepturilor omului într-o lume atât de diversă din punct de vedere ideologic, religios și cultural? Iată un aspect care adâncește dilema potrivit căreia teroriștii pot sau nu beneficia de tratament umanitar. Desigur, garanțiile fundamentale pentru o judecată dreaptă sunt valabile și în cazul acestor persoane, chiar dacă prin acțiunile lor eludează tot ceea ce este uman. Și totuși, invocarea drepturilor omului de către teroriști pentru a-și justifica acțiunile este exagerată. Instrumentele juridice internaționale nu conțin nicio prevedere care să autorizeze folosirea violenței pentru îndeplinirea unui obiectiv de respectare a drepturilor omului.

Britanicii nu se încrâncenează în iluzia proceselor echitabile, termen considerat de cele mai multe ori impropriu tocmai datorită gravității și anomaliei fenomenului terorist ca atare, dar revendică desfașurarea lor în locuri acreditate, opunându-se tot mai fervent așa-numitelor

„comisii militare speciale” (special military commissions) care au împânzit Golful Guantanamo. Totuși, ei admit că aceste comisii sunt de preferat față de cazul împușcării teroriștilor în public, la vedere, sau al transformării acestora în victime ale așa-numitelor „accidente istorice”, termen consacrat de părintele Națiunilor Unite, fostul secretar de stat american Cordell Hull. Spre exemplificare, dacă ne imaginăm că Osama Bin Laden ar capitula mâine în fața trupelor americane, iar un soldat american, din neglijență, apasă pe trăgaciul armei sale, acesta din urmă provoacă un accident istoric. Urmările ar putea fi de genul aducerii soldatului în fața Curții Marțiale, achitării lui ulterioare și detensionării comunității internaționale. Execuție fără proces, bineînțeles, dar care sunt oare perspectivele unui proces corect care să-l aibă ca subiect pe renumitul terorist internațional și care să poată fi urmărit îndeaproape de omul de rând?

Terorismul poate învinge în cazul în care suntem tentați să abandonăm valori esențiale ale societății democratice precum dreptul la judecată dreaptă. La prima vedere pare lesne să înțelegem argumentele în favoarea accidentelor istorice și a comisiilor militare speciale, dacă ne raportăm strict la urmările benefice societății în ansamblul ei, în urma promovării unei formule justițiare practice, realizabile imediat și eficiente. În cele ce urmează nu voi insista asupra accidentelor istorice, dat fiind subiectivismul acestora, ci mai degrabă voi trece în revistă cel mai des întâlnite critici la adresa comisiilor militare speciale.

În noiembrie 2001, vicepreședintele american Cheney afirma despre combatanții capturați în Afganistan că nu merită să fie tratați ca prizonieri de război și, implicit, nu merită dreptul la judecată. Tot el afirma că, în cazul condamnării, teroriștii merită să fie executați rapid de către o comisie militară specială, precum sabotorii germani din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Acest model al comisiilor militare speciale nu mai fusese folosit din 1945, anul în care generalul Yamashita a fost condamnat, unul dintre puținii generali japonezi despre care istoricii afirmă astăzi că nu s-ar fi făcut vinovat de crimele de război care i s-au imputat¹. Modelul respins de Truman și de Jackson (procurorul-șef american, principalul acuzator al inculpaților naziști) în cazul Nürnberg

și, mai târziu, de coroana britanică în cazul libienilor suspectați pentru bombardamentul de la Lockerbie, funcționează astăzi la Guantanamo.

Considerate extensii ale puterii executive americane, comisiile sunt formate din cinci ofițeri, angajați ai aceleiași autorități care deopotrivă reține și judecă suspectii. După primele audieri de la baza americană din Cuba, în presa britanică au apărut știri conform cărora doar unul din întreg panelul de cinci ofițeri, și anume președintele acestuia, ar fi fost calificat pentru misiunea sa². Mai mult, acesta ar fi recunoscut public că avea nevoie de cursuri suplimentare de drept pentru a putea reîncepe practica în materie. Președintele combina oarecum rolul judecătorului cu cel al juratului, iar ceilalți membri ai completului aveau sarcini suplimentare vizând aspecte logistice legate de aducerea condamnaților din Afganistan la Guantanamo sau de sistemul de informații utilizat pe traseu.

Concluzia firească este că principiul imparțialității nu se regăsește în activitatea acestor comisii. Panelurile de la Guantanamo sunt considerate emanații ale Departamentului de Apărare, același departament care angajează procurorii și apărătorii, toți ofițeri impuși prizonierilor. Aceștia din urmă pot angaja, pe cheltuiala lor, avocați care trebuie să posede un certificat de securitate care să le permită mai apoi să-i asiste pe apărătorii militari impuși. În plus, aproape de neconceput, comunicarea dintre acuzat și apărător este monitorizată și poate fi reținută în permanență de către procurori.

Administrația președintelui George W. Bush a primit o lovitură serioasă în iunie 2006 când Curtea Supremă a Statelor Unite a decis ca tribunalele militare excepționale în care sunt judecați prizonierii de la Guantanamo sunt ilegale, atât în baza legislației americane, cât și a celei internaționale. În ciuda faptului că doi dintre judecători au fost numiți de Bush, Curtea a decis, cu 5 voturi contra 3, că președintele SUA și-a depășit atribuțiile atunci când a hotărât înființarea acestor tribunale speciale, care contravin Convenției de la Geneva privind prizonierii de război. Cazul a ajuns în atenția instanței supreme a Statelor Unite după ce avocații deținutului Salim Hamdan, descris drept fostul șofer al lui Osama bin Laden, au contestat legitimitatea acestor tribunale

excepționale în fața cărora acuzații au foarte puține drepturi. În 2004, un tribunal federal din Washington a decis că Hamdan, arestat în Afganistan în 2001, este prizonier de război și trebuie judecat într-un tribunal militar clasic.

Decizia Curții Supreme a fost salutăată de avocații voluntari care se ocupă de soarta deținuților de la Guantanamo, dar și de numeroase organizații pentru apărarea drepturilor omului. *„Este o victorie pentru statul de drept. Curtea Supremă a scos în evidență faptul că administrația nu are un cec în alb în războiul contra terorismului și nu poate ignora legislația acestei țări”,* a declarat Anthony Romero, de la Uniunea Americană pentru Libertăți Civile (ACLU). O poziție similară au exprimat și reprezentanții Amnesty International, organizație care militează pentru închiderea lagărului de la Guantanamo, descris drept „gulagul epocii moderne”. În ciuda presiunilor internaționale privind închiderea închisorii din Cuba și a deciziei Curții Supreme, președintele în exercițiu la acea dată, George W. Bush, a replicat că nu este dispus să elibereze combatanții inamici.

În ianuarie 2007, ca urmare și a unor reverberații izbucnite în sânul ONU care acuza SUA că îngreunează deliberat tentativele de a vizita baza de la Guantanamo în scopul clarificării situației prizonierilor și amenința cu deschiderea unei anchete în acest sens, Curtea Supremă a Statelor Unite a suspendat activitatea comisiilor militare speciale până în momentul în care Congresul a autorizat noi legi de funcționare. Pentagonul a publicat un manual de 238 de pagini care explica în detaliu regulile potrivit cărora vor funcționa curțile speciale: eliminarea mărturiilor obținute sub tortură, folosirea informațiilor cu caracter secret ca probe, în funcție de decizia judecătorului, și accesul acuzatului la acestea pentru a se putea apăra, admiterea informațiilor primite din surse terțe fără a afecta echilibrul proceselor etc.

În pofida ridicării nivelului de protecție oferit suspecților de terorism de la Guantanamo, avocații apărării consideră că aceste comisii nu respectă standardele unui proces echitabil, stipulate în Convențiile de la Geneva sau în alte instrumente de drept umanitar. Pe cale de consecință, ar fi de dorit ca aceste comisii, surrogatele Curților marțiale și ale celor cu juri, să

fie înlocuite cu instanțe formate din judecători independenți care ar putea soluționa cazurile mult mai rapid și eficient, dat fiind că militarii nu pot face disjuncție între formarea lor militară de bază și misiunea juridică ce le revine mai mult ad-hoc. Fapt care, de altfel, s-a și petrecut recent, Curtea Supremă a SUA decizând că deținuții au dreptul să se apere în fața Curților civile americane. Judecătorii federali au acum puterea de a verifica dovezile guvernului american privind reținerea celor aproximativ 250 de deținuți considerați „teroriști periculoși”, prezenți actualmente în bază. Cazurile sunt analizate de numai 15 judecători de la Tribunalul Federal din Washington, unde aproape 200 de dosare așteaptă soluționarea. Judecătorii trebuie să decidă accesul la probele acuzării pentru fiecare deținut în parte, deși acestea sunt clasificate drept secrete de apărare. Ei nu vor avea întotdeauna ultimul cuvânt de spus, în special în cazul deținuților chinezi, algerieni, libieni, pe care guvernul este dispus să îi elibereze, dar care riscă să fie torturați sau chiar uciși dacă se întorc în țările lor.

Rezultatele acestor schimbări nu s-au lăsat prea mult așteptate. În iunie 2008, Curtea de Apel a SUA a respins, pentru prima dată, clasificarea unui prizonier de la Guantanamo drept „combatant inamic”. Curtea a decis în favoarea lui Huzaifa Parhat, un etnic uigur din provincia chineză Xinjiang prizonier la Guantanamo, după capturarea sa în Afganistan în 2001. Parhat era membru al Mișcării Islamice a Turkistanului de Est, grupare separatistă despre care guvernul american afirmă că are legături cu rețeaua Al-Qaeda. Avocații lui Parhat au argumentat însă că inamicul acestuia era China, nu SUA. În urma acestui verdict, Parhat poate cere unui tribunal districtual eliberarea sa imediată, în timp ce Armata SUA are ca opțiuni să îl elibereze, să îl transfere sau să îl aducă în fața unui nou tribunal militar. Parhat este unul dintre cei câțiva uiguri ținuti prizonieri la centrul de detenție de la Guantanamo, ca suspecți de terorism. Cazul lor a devenit o problemă diplomatică și juridică pentru SUA, care au încercat să găsească un stat dispus să îi accepte, chiar dacă Washingtonul și-a apărât decizia de a-i considera inamici combatanți.

În paralel, a avut loc primul test al controversatului tribunal de la Guantanamo: primul proces

judecat de un tribunal militar excepțional din SUA după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial. Miercuri, 6 august 2008, același șofer al lui Osama bin Laden, Salim Hamdan, a fost găsit vinovat de „sprijin material pentru terorism”, dar achitat de acuzațiile de conspirație cu Al-Qaeda în vederea comiterii de crime de război. Purtătorii de cuvânt ai Casei Albe afirmă că procesul a fost unul echitabil.

Președintele american Barack Obama și-a început mandatul cu decizia de închidere a închisorii Guantanamo. La 22 ianuarie, noul președinte a semnat decretul prin care, în termen de un an, baza va fi închisă. Această măsură implică găsirea de soluții imediate pentru mutarea suspectilor și găsirea de locații pentru prizonierii considerați deosebit de periculoși. Este însă incert modul în care aceștia vor fi judecați, în sistem militar sau civil, varianta cea mai vehiculată fiind legată de realizarea unui sistem hibrid special pentru acești deținuți. Cert este faptul că echipa lui Obama pare hotărâtă să suspende sistemul judiciar militar creat pentru judecarea acestor deținuți. Procurorul general, Eric Holder, este însărcinat cu examinarea dosarelor celor 250 de prizonieri, împreună cu Secretariatul Apărării, Departamentul de Stat, Departamentul pentru Securitate Internă, directorul național al informațiilor și comandantul Statului Major Interarme.

Din 11 ianuarie 2002, cca 800 de persoane au fost aduse în centrul de detenție. În toți acești ani, doar trei deținuți au fost judecați și foarte puțini au fost puși oficial sub acuzare. Protecția împotriva terorismului nu pare să fi sporit, iar actele de tortură și încălcarea drepturilor omului au făcut din Guantanamo un simbol al nedreptății. Încă din 2006 Parlamentul European a cerut administrației SUA să închidă centrul de detenție și să se asigure că deținuții eliberați nu sunt trimiși în state unde riscă să fie persecutați. La Strasbourg, parlamentarii europeni poartă astăzi dezbateri intense pe marginea primirii de către UE a prizonierilor care nu se pot întoarce în țările lor, iar un consens în această privință este greu de anticipat. Pe de o parte sunt voci care argumentează că Europa trebuie să dovedească solidaritate față de SUA, preluând parte din prizonieri, și voci care, dimpotrivă, susțin că SUA sunt singurele responsabile de soarta acestor deținuți.

Pentru articularea unui model acceptabil de instanță care să judece acuzații de terorism cât mai corect cu putință, avem la îndemână și experiența tribunalelor pentru crime de război care au luat ființă în ultimii ani și care au contribuit prin activitatea lor la dezvoltarea disciplinei Dreptului penal internațional. Este vorba de o justiție pentru lideri politici și militari acuzați de crime de război, de obicei sub forma terorismului statal împotriva propriei națiuni. Aceste tribunale penale au arătat că procedurile folosite pot permite protejarea martorilor și a sistemului informațional utilizat, admitând în același timp rezonabile provocări în materie de apărare. A se vedea cazul tribunalelor create ad-hoc în care se intersectează judecători, procurori și avocați din medii culturale diferite – Tribunalul de la Haga pentru judecarea crimelor împotriva umanității săvârșite în fosta Iugoslavie, Tribunalul din Arusha (Tanzania) pentru genocidul din Ruanda, Curtea Specială din Sierra Leone pentru atrocitățile săvârșite pe parcursul celor 10 ani de război etc. De ce SUA au refuzat să ia în calcul un astfel de model în cazul Guantanamo? Poate din motive care vizează corupția, costurile exorbitante sau lentoarea actului de justiție. Toate acestea izvorâte din ostilitate diplomatică, birocracia ONU, activitatea unor judecători care insistă să-și păstreze pozițiile perioade îndelungate de timp, insistența unor ONG-uri de a elabora protecții suplimentare pentru suspecti ș.a. Aici își pune amprenta și sensibilitatea opiniei publice internaționale.

În 1937 Liga Națiunilor a propus înființarea unei Curți penale internaționale care să judece actele de terorism. Acum această instanță există, însă administrația americană se opune în mod implacabil acesteia, în ciuda faptului că a sprijinit înființarea instanțelor amintite în paragraful de mai sus. Ne întrebăm atunci: dacă tribunalele înființate ad-hoc pentru judecarea liderilor politici acuzați de crime împotriva umanității sunt acceptate, de ce nu se imită acest model și în cazul teroriștilor internaționali acuzați în fond pentru aceleași fapte? Să fie oare teama că verdictele pronunțate vor fi diferite de cele pronunțate de comisiile speciale militare, în sensul posibilității achitării unor persoane din lipsa de evidențe incriminatorii? Sau excluderea posibilită-

ții de folosire a deținuților drept resurse de intelligence?

Politicieni de seamă s-au opus categoric derulării oricărui fel de proces în cazuri de terorism extrem. Bill Clinton pretinde că ar fi autorizat în mod secret asasinarea de către CIA a lui Bin Laden după bombardarea ambasadei de la Nairobi în anul 1998. Fără îndoială, autorizația este încă în vigoare și poate fi justificată în cazul unui atac, nicidecum în caz de capitulare. Un caz memorabil de execuție a liderilor adversari capturați a fost relevat de Winston Churchill în dezbaterile purtate cu Roosevelt și Truman despre utilitatea unui proces în cazul comandanților naziști (procesul de la Nürnberg). Churchill s-a opus cu îndârjire acestui proces, fiind de părere că cei 75 lideri naziști ar fi trebuit executați imediat după capturare. În caz de proces, spunea el, li s-ar da acestora posibilitatea să-și explice politicile și să-i critice pe aliați. A fost o dezbatere istorică între britanici care se opuneau procesului și americani care susțineau contrariul, finalizată prin intervenția lui Iosif Stalin care adora procesele spectacol atât timp cât la final subiecții erau executați. Acesta a votat cu americanii iar procesul de la Nürnberg a avut loc³.

Mulți consideră procesul lui Miloșevici ca justificând parțial teama lui Churchill și, de asemenea, sunt de părere că nu ar fi recomandat un proces public, deschis, în cazul Osama Bin Laden. Se ignoră însă faptul că, prin natura sa, un astfel de proces demistifică dictatorii și teroriștii prin confruntarea acestora cu evidențele crimelor și atrocităților pe care le-au tolerat și promovat, cu rezultatele barbare ale retoricii și teologiei lor. Cultul personalității poate fi dărâmat prin evidențele crimelor săvârșite împotriva umanității. Din această perspectivă este recomandată varianta procesului public, față de afișarea ultimei fotografii a unui corp martirizat pe o piatră funerară precum cea a lui Che Guevara.

Echitabilitatea unui proces în caz de terorism este discutabilă din motive de securitate. Revin din nou la filozofia lui Truman și a lui Jackson în dezbaterile pe seama naziștilor și spicuiesc, într-o traducere aproximativă: „să-i eliberăm fără proces înseamnă să luăm în derâdere moartea și să fim cinici cu viața. Pe de altă parte, îi putem executa sau pedepsi fără audieri. Dar execuția

sau pedepsirea fără evidențe incriminatorii ar încălca unele garanții și ar marca conștiința Americii, după cum copiii noștri nu-și vor aminti cu mândrie de acest episod. Singura alternativă rămâne determinarea vinovăției sau nevinovăției acuzatului după audieri, într-un mod pe cât posibil nepărtinitor datorită timpurilor și ororilor pe care le analizăm, și în urma unor înregistrări mărturii ale motivațiilor noastre clare”⁴.

Actele de terorism internațional reprezintă crime de drept internațional și trebuie condamnate ca atare. Numeroase convenții internaționale ce interzic terorismul oferă o imagine clară asupra faptului că obținerea unor drepturi prin acte teroriste contravine atât legislațiilor interne cât și celor internaționale. Cu toate acestea, grupările teroriste caută diverse justificări ale acțiunilor lor – necesitatea, autoapărarea, revanșa sau răzbunarea. Invocarea drepturilor omului de către teroriști pentru a-și justifica acțiunile este însă, așa cum am afirmat la începutul articolului, exagerată.

Terorismul a cunoscut o recrudescență îngrijorătoare și datorită toleranței afișate de societatea contemporană care a adoptat modelul statului de drept, nu față de fenomen ca atare, ci în raport cu sfera extinsă a drepturilor omului de care trebuie să se țină seama într-un stat de drept, și care ar reprezenta una dintre vulnerabilitățile statului bazat pe acest model politic. Din această perspectivă, avem parte de o dilemă, sau, mai bine zis, de un cerc vicios cu care se confruntă orice democrație: pe de o parte este de neconceput să gândim că terorismul ar putea fi contracarat printr-o restrângere a sferei de aplicare a principiului juridic al respectării drepturilor omului, întrucât obiectivul final al terorismului este tocmai compromiterea democrației și forțarea societăților bazate pe statul de drept să renunțe la acesta, iar pe de altă parte nu putem accepta că, din cauza acestui cerc vicios, democrațiile acționează astăzi pentru declinul lor și pentru transformarea legalității în legalism, prin supunerea față de norme cu orice preț, chiar dacă normele în cauză sunt menite să restrângă statul de drept și drepturile omului.

Aceste aspecte așteaptă un răspuns pertinent și ridică serios problema revizuirii Dreptului Internațional Public, Dreptului războiului și

implicit a Dreptului Internațional Umanitar, numeroase acte normative în materie devenind caduce la începutul mileniului al III-lea.

Note

¹ Geoffrey Robertson, „Crimes against Humanity”, New Press, 2001.

² Wall Street Journal, „As war talks opens, legality is challenged”, 25 august 2004 și articolele subsecvente din 26, 27 și 30 august.

³ Geoffrey Robertson, „The Justice Game”, Vintage, 1999.

⁴ Procesul de la Nürnberg, Raportul lui Jackson către Truman din 1 iunie 1945, citat de John și Anne Tusa în Macmillan, 1983.

SUMMARY

The trial of anyone already labeled a terrorist cannot, by definition, be fair. But the first casualty of war is always logic. Here come the dilemmas on the international human rights domain related to the terrorist phenomenon. Individual criminal responsibility is new and its exponents must be given time to sort themselves out. A good job is being done so far with the jurisprudence but much less so with court management and procedure. This article does not show that fair trials for state terrorists are impossible, but rather that international justice is in its very early stages. Milosevic's trial or Saddam Hussein's trial, even so different by nature, are parts of a learning process and we have to admit that in the case of non-cooperative defendants fairness has its limits – or rather must be balanced by fairness to the victims of the alleged crimes who have rights as well, and by the imperative of upholding the rule of law.

Simona Țuțuianu is a scientific researcher with the Institute for Political Studies of Defense and Military History. Her responsibilities and main areas of interest include issues related to public international law and its facets on international security, disarmament, non-proliferation and arms control. She served as diplomat with the Permanent Mission of Romania to the UN in New York and covered the activity of the First Committee to the General Assembly and of the two Security Council subsidiary bodies Romania chaired during its non-permanent membership (2004-2005), namely the 1540 Committee on non-proliferation of WMD and the 1518 Committee on Iraq.

ARMATA, ECONOMIA ȘI SOCIETATEA

MILITARIZAREA ANTROPOLOGIEI SAU ANTROPOLOGIZAREA ARMATEI

*Ana-Maria Dima**

1. Introducere

Armata ca instituție este investită cu autoritate, delegare de competențe din partea societății, dar și cu un sistem de restricții și dependențe față de puterea politică și autoritatea științei în exercitarea funcțiilor sale de menținere a stabilității interne și internaționale, de prevenire și, la nevoie, ducere a războiului sau pentru acordarea asistenței militare în situații de urgență.

Din sfera subiectelor armată-societate, cel mai frecvent a fost abordată relația dintre specialiștii civili și cei militari. Colaborarea dintre cele două tipuri de specialiști a stimulat dezbaterile din cuprinsul acestui articol, referitor la disputa asupra „militarizării antropologiei” sau „antropologizării armatei”.

Antropologia este un domeniu de studiu științific pluridisciplinar, care include toate aspectele studierii omului: arheologic, biologic, lingvistic și sociocultural. Perfecționarea cunoașterii antropologice este un proces dinamic care presupune utilizarea unor abordări evolutive diferite. Din motive de ordin moral și practic, generarea și utilizarea cunoașterii în acest domeniu ar trebui să se producă într-o manieră etică (Asociația Americană de Antropologie, 1998).

Ca orice știință din cadrul mai general al științelor sociale, antropologia își are propriul Cod deontologic, care le recomandă din punct de

vedere etic practicienilor profesiei de antropolog ce trebuie și mai ales ce nu trebuie să facă atunci când întreprind cercetări de teren, când predau cursuri de specialitate, când își redactează articolele sau când propun și mediatizează prin politici publice rezultate ale cercetărilor de teren.

Pentru fiecare specialist din domeniul antropologiei apar în mod inevitabil și dileme legate de exercitarea profesiei în condiții speciale, cum ar fi situațiile de război spre exemplu. Aceste principii etice, reprezentând libertatea academică, autonomia personală, dreptatea și echitatea, meritul, profesionalismul, onestitatea și corectitudinea intelectuală, transparență, respectul și toleranța, bunăvoința și grija, responsabilitatea profesională și socială nu sunt numai valori abstracte discutate numai în cercurile academice, ci sunt și devin parte a conștiinței personale și profesionale, parte a identității și sentimentelor fiecărui membru recunoscut al comunității de practică științifică.

Principiile enunțate mai sus ar trebui să reprezinte nucleul tare al valorilor pentru funcția pe care o îndeplinește antropologia în societate, iar respectarea lor ar trebui să fie neîngrădită de bariere impuse în practică de către instituții sau indivizi aflați în diferite poziții de putere, prin tentative de manipulare generate de interese materiale sau politice.

Aceste valori sunt universale în lumea științelor sociale, sunt recunoscute internațional iar încălcarea lor atrage sancționarea profesională și legală. Ca orice valori morale însă, aplicarea lor în toate situațiile reprezintă un ideal mai greu de atins, în special atunci când este în joc un salariu de 400,000 USD pe an, iar antropologul nu știe dacă trebuie să-și servească mai întâi țara și apoi profesia, fiind membru al ambelor comunități în același timp.

* Beneficiar al proiectului „Burse doctorale în sprijinul cercetării: Competitivitate, calitate, cooperare în Spațiul European al Învățământului Superior”, proiect cofinanțat de Uniunea Europeană prin Fondul Social European, Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

Controversele apărute în lumea „malpractice-ului” nu ocolesc nici antropologia, iar cel mai recent caz suspectat de malpractică a fost mediatizat în 2007 de către Asociația Antropologilor Americani prin intermediul rețelei Network of Concerned Anthropologists care a elaborat un proiect direcționat împotriva înrolării antropologilor în acțiuni ale armatei americane în Irak, Afganistan sau în alte zone de conflict armat.

Scopul acestui articol, în secțiunile care urmează, este să examineze controversele și implicațiile etice ale înrolării antropologilor în acțiuni ale armatei.

2. Întrebări de cercetare

Programul Human Terrain System, HTS, este gestionat de către societatea privată BAE Systems și a fost conceput pentru a-i ajuta pe militarii aflați în situații cu grad mare de violență să interpreteze corect gesturile populației locale și să înțeleagă mai bine contextele culturale în care se află.

Conform unui articol publicat de către BBC în 16 octombrie 2007, au fost investiți 40 de milioane de dolari în acest program de către armata americană. Prin acest sistem au fost recrutați și încorporați antropologi în cadrul unităților de luptă la nivelul brigăzilor și diviziilor din Irak și din Afganistan pentru a oferi consultanță responsabililor militari în materie de acțiuni culturale pe teren.

Experiențele anterioare din 1965 (proiectul Camelot) până în 2005 ale înrolării antropologilor în contingente militare indicau faptul că prezența antropologilor poate reduce numărul atacurilor ca urmare a interpretărilor greșite ale semnificațiilor culturale ale programelor civile și militare.

În mai 2007, dr. Montgomery McFate, antropolog la Universitatea Yale și membru al US Institute for Peace, apăra colaborarea antropologilor cu armata arătând că instituțiile militare cheltuie prea puțin pentru cercetarea în științele sociale, că nu este vorba despre militarizarea antropologiei, ci, dimpotrivă, efectul benefic ar fi antropologizarea armatei, acțiune care s-ar putea dovedi crucială pentru succesul operațiunilor militare.

Pornind de la premisa că în condiții de război nu poate fi respectată cerința deontologică

potrivit căreia acțiunile antropologilor nu trebuie să facă niciun rău populațiilor studiate, asociațiile profesionale au reacționat vehement împotriva HTS, arătând că salariul de 400,000 de USD pe an oferit unui antropolog înrolat în armată nu justifică violarea normelor deontologice ale profesiei. În octombrie 2007, consiliul executiv al Asociației Antropologilor Americani a publicat o declarație prin care se interzicea explicit participarea la proiectul HTS (William O'Beeman, 2008).

O lună mai târziu, în noiembrie 2007, la Washington, cu ocazia reuniunii aceleiași asociații a antropologilor americani, au apărut controverse puternice între cei care colaboraseră cu armata și încercau să-și convingă colegii de importanța schimbării atitudinii militarilor față de diferențele culturale și cei care protestau pe temeuri etice împotriva utilizării cercetărilor antropologice secrete de către armată și serviciile secrete.

Pentru orice specialist din domeniul științelor sociale rămân însă două întrebări de cercetare:

- Cum pot fi evitate, demonstrate și sancționate în practică, dincolo de blamările colegiale, acțiunile cercetătorilor care încalcă deontologia profesională prin înrolarea în proiecte militare secrete?

- În ce condiții este posibil ca antropologii să lucreze pentru armată?

Înscriindu-se în trendul noilor practici ale învățării, antropologii trebuie să își perfecționeze pe tot parcursul vieții utilizarea etică a metodelor și tehnicilor de cercetare și să insiste pentru introducerea instruirii în domeniul eticii cercetării în curriculumul universitar, în caz contrar, obligațiile morale față de familie, religie și comunitate pot lua locul obligațiilor etice față de profesie.

Cele două întrebări de cercetare sunt relevante datorită faptului că prin codul deontologic al profesiei de antropolog nu sunt dictate alegeri și nu sunt propuse sancțiuni. Cunoașterea legilor care guvernează domeniile în care antropologii își desfășoară cercetările este însă prevăzută drept obligație morală prin acest cod etic.

3. Abordarea metodologică

Până în prezent nu avem la dispoziție studii extinse privind implicarea antropologilor în

acțiuni militare. Datele selecționate provin mai mult dintr-o colecție de articole publicate pe internet de către Asociația Americană de Antropologie și de către BBC. Prin urmare, organizarea de anchete pe bază de chestionare, focus-grupuri și interviuri este dificil de realizat în intervalul destul de scurt acordat scrierii acestui articol. Analiza de conținut a materialelor publicate până acum cu privire la programul HTS ar fi un demers relevant de cercetare în condițiile în care timpul acordat cercetării ar fi mai lung, permițând adunarea unui material consistent pe întreaga perioadă, din 1965 până în prezent, pentru efectuarea analizei frecvențelor unei scheme de categorii a opțiunilor pro și contra înrolării analiștilor culturali în armata și pentru analiza tendințelor.

Analiza conținutului documentelor sociale ar constitui o strategie viabilă în condițiile unui demers temporal mai îndelungat: aproximativ 3-4 luni, ducând la elucidarea direcțiilor în care se îndreaptă definitiv majoritatea opțiunilor antropologilor. Așadar, nu rămâne în discuție decât metoda studiului de caz, bazat pe analiza datelor rezultate din articolele colectate.

Un studiu de caz este o strategie de cercetare empirică prin care se investighează un fenomen contemporan în contextul său din viața reală, în special atunci când granițele dintre fenomen și context nu sunt foarte bine delimitate (R. K. Yin, 2003).

Conform acestei definiții vom investiga consecințele înrolării antropologilor în armată, în condițiile în care antropologii se întreabă dacă trebuie să-și servească mai întâi țara și apoi profesia sau invers, întrucât atât armata cât și știința sunt instituții fundamentale ale dezvoltării unei societăți.

Cazul este înțeles ca un sistem integrat, abordat holistic, cercetătorul interesându-se mai mult *cum* decât *de ce* fenomenul studiat (o persoană, o colectivitate, o instituție) se prezintă într-un anumit mod (S. Chelcea, 2001).

4. Acțiuni și consecințe ale înrolării antropologilor în armată

Atitudinea Asociației Americane de Antropologie s-a schimbat radical față de pozițiile antropologilor

implicați în operațiunile celui de-al Doilea Război Mondial (D. Price, 2002). Dacă în 1943 Asociația Americană de Antropologie se pronunța în favoarea înrolării antropologilor în armată și susținea acțiunile armatei prin crearea unui comitet special „Committee on Anthropology and the War Effort” din care făceau parte Ralph Beals (președinte), Margaret Mead și David Mandelbaum, antropologii membri ai asociației din zilele noastre se opun vehement înrolării lor în zone de război și în operațiunile de război de tip Human Terrain System.

În 2007 Asociația Americană de Antropologie a identificat o serie de inconveniente care impun dezacordul față de participarea antropologilor în programul HTS. Cele mai importante violări ale codului deontologic sunt identificate prin următoarele exemplificări:

I. Pentru că acceptă să lucreze sub contract cu armata, participanții la HTS nu vor reuși întotdeauna să distingă între statutul lor profesional de antropologi și calitatea de personal militar. Acest conflict impune constrângeri asupra abilității lor de a îndeplini obligația etică a declarării scopurilor cercetării.

II. Antropologii înrolați în HTS pot primi sarcini militare în zonele de război care contravin obligațiilor asumate prin codul deontologic de a nu face rău persoanelor pe care le studiază.

III. În condiții de război este dificil pentru antropologii înrolați în HTS să obțină consimțământul informat și voluntar din partea celor cu care comunică. În cadrul cercetărilor efectuate în acest context este încălcată cerința deontologică a obținerii consimțământului voluntar.

IV. Informațiile oferite de către antropologii sub forma de sfaturi pentru comandanții diviziilor militare ale armatei americane pot fi utilizate pentru identificarea și selecționarea anumitor populații ca ținte ale operațiunilor militare. Această utilizare a informațiilor pe teren violează securitatea celor studiați și cerința deontologică de a nu face rău populațiilor studiate.

V. Viața și securitatea antropologilor înrolați în programul HTS sunt puse în pericol ca urmare a identificării acestora cu personalul militar.

Pe baza motivelor sus-menționate, Asociația Americană de Antropologie a protestat împotriva înrolării specialiștilor săi în programul HTS, chiar dacă antropologii sunt obligați să ajute îmbună-

tățirea politicilor guvernului american prin oferirea de consiliere de specialitate. În acest sens Asociația a cerut guvernului clarificarea condițiilor în care antropologii se pot înrola în HTS fără să încalce codul deontologic al profesiei.

Construcția programului HTS se bazează pe 7 elemente: 1. echipe de teren umane (HTT: Human Terrain Teams); 2. celule de cercetare în caz de retragere și sprijin științific (reachback cells); 3. rețele de experți specializați pe probleme; 4. un set de metode de cercetare/ kit de instalare (tool kit); 5. tehnici; 6. informație despre populația din teren și 7. instruire de specialitate (Kipp, Lester, Karl, Don, 2006).

Fiecare HTT este compusă din consilieri culturali de specialitate familiarizați cu zona în care operează fiecare comandant. Toți membrii echipei HTT vor avea experiență în organizarea și conducerea cercetărilor etnografice dintr-o arie specifică de responsabilitate și vor lucra în legătură cu alți cercetători din științele sociale. HTTs vor fi încorporați în echipe sau brigăzi de luptă, asigurând servicii de colectare, procesare și interpretare a datelor culturale relevante.

Fiecare echipă are cinci membri: un lider, un analist cultural (antropolog sau sociolog vorbitor al limbii locale și cunoscător al Geographical Imaging Software), un analist de studii regionale (având calificări similare analistului cultural), un manager de cercetare pe teren (cu pregătire militară în serviciile de inteligență tactică) și un psiholog-analist de teren uman (cu pregătire în servicii de inteligență militară și în decodarea mesajelor).

Datele colectate de aceste echipe se referă la structurile sociale, personalitățile cheie din zonă, legături între familii și clanuri, probleme economice, comunicații publice, producția agricolă etc.

Informațiile produse de către echipele HTS nu sunt considerate informații clasificate, prin urmare informațiile culturale diseminate soldaților armatei americane sunt accesibile și altor colegi de breaslă interesați.

Importanța informațiilor culturale a devenit vitală pentru armata americană, iar acest fapt a fost declarat în 2006 de către oficialii armatei: „conducerea operațiunilor militare în zonele de conflict de slabă intensitate fără servicii de

inteligență culturală și etnografică este ca și cum cineva și-ar construi casa fără să-și folosească cele două degete mari” (Kipp, Lester, 2006).

Lecția pe care armata americană a învățat-o după experimentarea proiectului Civil Operations and Revolutionary Development Support-CORDS (1964-1965) în Vietnam a fost că războiul poate fi câștigat în mod mai eficient prin câștigarea „minților și inimilor” oamenilor, mai exact prin câștigarea loialității civililor din zonele de conflict pentru obținerea legitimității acțiunilor armatei.

Problema invocată în aplicarea programului CORDS a fost că acest program a început prea târziu și s-a sfârșit prea curând. Spre deosebire de acesta, se estimează că programul HTS a început la timp și se pare că se va derula atât timp cât este necesar.

O observație importantă din programul HTS este că sensibilizarea culturală (*cultural awareness*) nu îi va ajuta pe militari să anticipeze cu exactitate reacțiile inamicilor, dar îi va ajuta să înțeleagă mai bine motivațiile comportamentului inamicilor și să comunice mai bine cu civilii din zonele de conflict în încercarea de a obține ajutorul civililor prin subminarea legitimității acțiunilor inamicului. Nu este lipsit de importanță să amintim aici de inteligența etnografică utilizată în studiul rețelelor inamice ostile.

Ceea ce se înțelege prin inteligența etnografică este „informație despre forme de asociere indigene, mijloace locale de organizare și metode tradiționale de mobilizare” (Anna Simons, 2006).

Fred Renzi explica în 2006 de ce este în creștere cererea de inteligență culturală în desfășurarea acțiunilor militare. Lupta împotriva rețelelor teroriste de tip Al-Qaeda, rețelele de trafic de diamante și trafic de droguri implică odată cu intrarea pe teren geografic necunoscut și intrarea pe un teren cultural străin care trebuie decodat corect și rapid.

Clanurile, triburile, societățile secrete, fratriile religioase reprezintă forme sociale latente de organizare care se constituie în rețele invizibile pentru cei care nu sunt familiarizați cu contextul cultural. Multe dintre aceste rețele sunt dificil de penetrat datorită etnicității și limbii, ele utilizând limbaje codate sau dialecte nefamiliare funcționarilor oficiali.

Intervenția armatei americane este considerată justificată atunci când rețelele teroriste, armatele private, guvernele fără legitimitate socială și alte medii sociale ostile amenință interesele SUA.

5. Concluzii în controversa înrolării antropologilor în programul HTS

Instituția militară a oricărei societăți este creată în urma acțiunii a două imperative: unul de natură funcțională (a răspunde pericolelor la adresa securității naționale) și cel de natură societală (relația cu forțele sociale, cu ideologiile și cu instituțiile dominante în societate) (UNAP, 2008).

Problema înrolării antropologilor în armată nu este nouă și nici nu ridică mari controverse dincolo de granițele acestei științe. Protestele celor 8 milioane de civili din lumea întreagă împotriva războiului din Irak nu au împiedicat intervenția armatei americane. Cu atât mai puțin este probabil să fie luate în considerare de către armată protestele asociațiilor profesionale și ale cercetătorilor în științele sociale în condițiile în care, de-a lungul istoriei, intelectualii nu au fost considerați niciodată o forță socială, cu excepția antropologilor care lucrau pentru armata nazistă în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

Armata nu își va înceta operațiunile în zonele de conflict, însă meritul antropologiei în toate zonele de război, unde este prezentă prin analiștii culturali, este acela că îi poate consilia pe combatanți în direcția înțelegerii corecte a semnificațiilor anumitor gesturi culturale și astfel se pot preîntâmpina dezastre inerente unor interpretări și înțelegeri culturale greșite.

Dacă un antropolog ar trebui să accepte sau nu să se înroleze în operațiuni militare este în primul rând o problemă de autonomie personală, de exercitare a liberului arbitru, o problemă de conștiință personală și profesională soluționată de către fiecare specialist la nivel individual.

În 1942, Ruth Benedict dădea consultanță armatei americane cu privire la combaterea efectelor negative ale rasismului în cadrul trupelor

americane. Din nefericire, acțiunile ei antirasiste nu au avut efectul scontat. Alte nume faimoase din istoria antropologiei, cum ar fi Margaret Mead (a lucrat pentru US Army), Wesley Bliss (Army Intelligence Division), Mortimer Graves (Army Special Training Program), sunt implicate în operațiuni militare și chiar și-au sfârșit cariera dobândind poziții importante în cadrul armatei sau în structurile serviciilor secrete de securitate.

Dacă toți antropologii ar refuza pe considerente etice să participe în operațiunile militare din zonele de conflict, soluția pe care armata ar putea să o adopte ar fi instruirea personalului propriu în domeniul antropologiei și încetarea contractelor cu antropologi civili. În acest caz ar rămâne totuși în discuție utilizarea rezultatelor cercetărilor antropologilor civili în scopuri militare, însă utilizarea antropologiei ca știință de către armată nu a fost niciodată interzisă prin lege. Această situație ipotetică nu este totuși posibilă pentru că niciun antropolog solicitat să ofere consultanță armatei pentru evitarea unui atac armat asupra zonelor în care există civili nu ar ezita să o facă știind că astfel poate salva viețile unor oameni, demonstrând profesionalism, bunăvoință și grijă față de semenii săi. Conform studiilor întreprinse până în prezent, apariția și rezolvarea problemelor în relațiile civil-militare țin de concentrarea eficientă de indivizi și resurse în condiții optime de legitimitate democratică.

Bibliografie

- AAA - American Anthropological Association (1998), *Code of Ethics of the American Anthropological Association*.
<http://concerned.anthropologists.googlepages.com/AAAethicscode.pdf>
- Asociația Sociologilor din România, *Codul deontologic al sociologilor* adoptat la a 3-a Conferință Națională a Sociologilor din România, 21-22 mai 1993, București, http://www.socio.uvt.ro/Sociologie/structura_socio.htm#sociologia_si_profesia_de_sociolog
- Jacob Kipp, Grau Lester, Prinslow Karl and Captain Smith Don, *The Human Terrain System: A Cords for the 21st Century*, Military Review, Sept-Oct, 2006.
http://www.usgcoin.org/docs1/MilitaryReview_2006-Sep-Oct.pdf
- Montgomery McFate (2005), *The Military Utility of Understanding Adversary Culture*, Joint Force Quarterly July: 42-48.
http://www.dtic.mil/doctrine/jel/jfq_pubs/1038.pdf

Kambiz Fathi (2008), US army enlists anthropologists, Washington-BBC,

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/7042090.stm>

William O'Beeman (2008), *Antropologia ca armă*, Le Monde diplomatique – ediția română, DLMB Media.

<http://www.monde-diplomatique.ro/Antropologia-ca-arma.html>

Fred Renzi (2006), *Networks: Terra Incognita and the Case for Ethnographic Intelligence*, Military Review, U.S. Army.

David Rohde (2007), *Army Enlists Anthropology in War Zones*, New York Times.

Școala Națională de Studii Politice și Administrative (2006), *Codul Etic al Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative* (SNSPA), București.

http://www.snsa.ro/RO/SNSPA/Files/cod_etica.pdf

David H. Price (2007). *Buying a Piece of Anthropology, Part II: The CIA and Our Tortured Past*. Anthropology Today, vol. 23, no. 5.

<http://www.blackwell-synergy.com/toc/anth/23/5>

Roberto J. González and David H. Price (2007). *When Anthropologists Become Counter-Insurgents*, Counter Punch, September.

<http://counterpunch.org/gonzalez09272007.html>

Robert K. Yin (2002), *Case Study Research. Design and Methods*, Third edition, London, SAGE Publications.

Universitatea Națională de Apărare „Carol I” (2008), *Armata și Societatea*, București, Portal eLearning, <http://adl.unap.ro/uvl/lib/read.php?id=123>

ABSTRACT

The purpose of this article is to investigate the ethical implications of civil anthropologists enrollment in the Army. American Anthropologists Association initiated in 2007 through the Network of Concerned Anthropologists a project directed against the enrolment of their members in the American Army. The Pentagon is relying on the organization of “Human Terrain System” (HTS) teams in Afghanistan and Iraq to gather and disseminate information on cultures living in the areas of war. Although enrolled in the HTS teams, anthropological researchers must do everything in their power to ensure that their research does not harm the safety, dignity, or privacy of the people with whom they work. This obligation stated in their Code of Ethics is almost impossible to follow in war situations. Therefore, the mission of anthropologists to help military forces to understand the cultural context and interpret correctly the gestures, actions and communication codes of the local population in the war theatres is not an easy one.

Ana-Maria Dima, absolventă a Facultății de Sociologie (1994-1998) a Universității din București, a lucrat ca Asistent de Program al European Center for Higher Education din București, UNESCO-CEPES în perioada 1998-2002. A urmat Studii aprofundate în Politici Publice la Facultatea de Filozofie a Universității din București și un stagiu în străinătate (2003-2005) în calitate de Cercetător Asociat la Center for Higher Education Policy Studies al Universității Twente din Olanda. A publicat cinci cărți și șapte articole în țară și în străinătate, pe teme ale învățământului superior european. După întoarcerea în țară, a lucrat ca expert MECT și cercetător științific la Institutul de Științe ale Educației. În prezent este doctorandă în Sociologie la Școala Națională de Studii Politice și Administrative.

RUSIA ȘI PERSPECTIVA TEORETICĂ ASUPRA NOII ORDINI MONDIALE

Marianna Kuleva

1.1. Noua Ordine Mondială

Dizolvarea Pactului de la Varșovia și a CAER-ului, precum și prăbușirea Uniunii Sovietice au marcat sfârșitul Războiului Rece, erodarea sistemului westfalic¹ și a ordinii mondiale de la Yalta și Potsdam². Din secolul al XVII-lea până la sfârșitul Războiului Rece unitatea de bază a sistemului westfalian a fost statul-națiune, iar suveranitatea (și nonintervenția în afacerile interne ale acestuia) un principiu sistemic sacrosant³.

Dezintegrarea Uniunii Sovietice, privită din perspectiva dispariției unui pilon de bază al epocii Războiului Rece⁴, a condus la crearea unui sistem internațional „unipolar american”⁵, ceea ce face ca balanța de putere la nivel sistemic să dispară⁶.

Datorită faptului că această nouă configurație a lumii „unipolară” nu a căpătat o întărire formală, nu putem spune că există un sistem internațional în sensul strict al cuvântului. Acest sistem internațional nou, după dispariția celui de-al doilea pol – URSS –, practic reflectă rolul și locul SUA în lumea contemporană. Această ordine nu este întocmită în sistemul tratatelor internaționale speciale (așa cum a fost ordinea de la Yalta și Potsdam), nu este recunoscută de către instituțiile internaționale existente și de către noile instituții internaționale create care recunosc noile „reguli ale jocului”⁷.

Această „Noua Arhitectură a Lumii”, introdusă în absența unei puteri care poate și este gata să o sfideze, nu este definitivă. Apariția unei crize globale, analogică celei din 1929-1932, poate să schimbe acest rol de *leadership* global, atribuit SUA.

Vom găsi și la Paul Kennedy, Samuel Huntington sau Zbigniew Brzezinski, Henry Kissinger sau Robert Gilpin aceeași viziune moderată asupra *establishment*-ului american, care, departe de-a fi invincibilă, are nevoie să-și administreze inexorabil procesul de readucere a relativei sale puteri într-o lume din ce în ce mai populată și mai dezvoltată. Unghiurile de analiză a forței americane sunt diverse: economic la Kennedy sau Gilpin, cultural și religios la Huntington, diplomatic și militar la Brzezinski sau Kissinger.

Chiar și modelele propuse de către teoreticienii occidentali și ruși, ordinea: „multipolară”⁸, „unipolară pluralistă”⁹ sau „multipolară asimetrică”¹⁰, sau lumea „uni-tri-cinci polară”¹¹, vor fi construite politic sau impuse *de facto*, procesul finalizării acestora va fi dificil și durabil.

Adepții modelului „unipolar”, (făcând trimiteri în opinia politologului american J. Nye)¹² recunosc faptul că după prăbușirea URSS-ului, SUA și-au asumat rolul (ca fiind singurul lider global) de a nu permite apariția unui „*vacuum de putere*”, lăsat în urma disoluției Uniunii Sovietice în sistemul internațional, acțiunea statelor-vagabond creând un mediu volatil¹³.

Realități ruși consideră că, în perioada de după sfârșitul Războiului Rece, s-a format un sistem „multipolar”. Afirmția propriei preeminențe este iluzorie, deoarece actori precum UE, Japonia, China, India, ASEAN¹⁴, Rusia, recunoscând preeminența SUA, exercită totuși în mod propriu afacerile externe, care nu corespund tot timpul intereselor americane. Creșterea influenței acestor „centre de putere” se datorează naturii schimbătoare a sistemului internațional.

Adepții „multipolarității” insistă ca SUA să recunoască că rolul său de lider global nu este

fondat, și să înceapă un dialog partenerial și cu celelalte „centre de putere”. Ideea *multipolarității* este dominantă în *establishment*-ul academic și politic rus și este stabilită ca doctrina oficială în *Conceptul de politică externă a Federației Ruse*¹⁵.

Occidentul se grăbește să valorifice această perioadă de tranziție pentru a-și asigura poziții cheie în noua arhitectură a lumii pentru următorii 20-50 de ani. SUA, în continuare având poziția de hegemon în sistem, pe frontul din China, Rusia, India, implementează „aceeași strategie de obținere a supremației, care a urmat-o din 1945 până 1991”¹⁶.

Realitatea evenimentelor anilor '90 ne-a demonstrat că această configurație structurală a lumii s-a schimbat și se schimbă în continuare. SUA au rămas singurul lider, dar lumea nu a devenit, în sens clasic, unipolară¹⁷.

Structura „pluralistă unipolară” a simțit presiunea exercitată de China și India, debutante în anii '90 în rolurile de jucători globali. Beijingul și-a sporit puterile economice și militare. Implementând programul de modernizare a forțelor armate pe scară largă, în anul 2020 China se va transforma într-un *leadership* în domeniul militar, nu numai în regiunea Asia-Pacific dar și în întreaga lume¹⁸. Delhi, prin deținerea armamentului nuclear, va schimba balanța militaro-strategică în Eurasia Centrală.

Dar putem constata faptul că luarea deciziilor în actualul sistem internațional, și realizarea lor au un caracter mai puțin centralizat decât în perioada sistemului bipolar 1945-1991. Noua structură politică a „lumii postwestfalice”¹⁹ trece printr-o criza sistemică, transformarea ei fiind marcată de o „perioadă de tranziție”²⁰ în care statul rămâne în continuare principalul actor al sistemului internațional.

Conform definiției date de M. Lebedeva, această „perioadă de tranziție” este una contradictorie, transformarea conceptului de suveranitate (de la accepțiune absolută către o viziune integraționalistă) fiind un fenomen dureros²¹, iar procesul eroziunii suveranității se realizează pe mai multe căi.

Prima cale : folosind pârghiile economice și de drept, împreună cu alți actori suprastatali sau nonstatali, statele pot să „construiască” noua arhitectură a lumii. Dar poate să apară problema

construirii relațiilor între organizații guvernamentale sau nonguvernamentale; și acest lucru nu depinde numai de stat. Noii actori pot să aibă un comportament agresiv și nu neapărat orientat către dialog și cooperare. În al doilea rând, există o problemă cu care anumite organizații nonguvernamentale trebuie să coopereze cu organele de stat.

A doua cale: statele, într-un mediu internațional nou, vor să mențină monopolul asupra aplicării forței, limitând astfel influența actorilor nonstatali, atât pe teritoriu său, cât și în afara acestuia. Adaptarea statelor la noul mediu internațional este una foarte dificilă.

Pentru Rusia, erodarea sistemului westfalic este una dificilă și dureroasă. În primul rând, sistemul westfalic presupune centralizarea puterii în stat cu reguli stricte de subordonare în interiorul țării. Pentru Rusia este tradițională tendința către „indivizibilitatea puterii”, perceperea statului și a societății ca ceva indispensabil (statul și societatea erau un nucleu comun, care avea o substanță unică, iar construcția puterii era indivizibilă).

Indivizibilitatea puterii simplifică construcția politică în Rusia, structurată sub forma unei „verticale puterii” (*vertical of power*)²² având ca principiu fundamental subordonarea.

Rusia tradițional-istorică era orientată către crearea și dezvoltarea unui stat centralizat având o concentrare excesivă a puterii în stat, precum și întărirea pozițiilor sale pe arena internațională. În practică, politica rusă înainte de revoluție și în perioada sovietică a avut tendința către un stat centralizat. Această tendință a atins apogeul în perioada Uniunii Sovietice. Datorită posibilității creării unui stat centralizat în epoca industrială, Rusia imperială și apoi Uniunea Sovietică s-au încadrat foarte bine în sistemul acelor relații care s-au format în Europa după semnarea Tratatelor Westfalice. Retragera din acest sistem pentru Rusia contemporană devine foarte greu și dureros.

În sfera politicii externe a Rusiei, pierderea statutului de mare putere după sfârșitul Războiului Rece s-a soldat, așa cum spunea M. Lebedeva, cu „sindromul westfalic”. Prin depășirea acestui sindrom, Rusia încerca să întărească rolul statului la sfârșitul anilor '90, chiar dacă apariția noilor actori²³ în sistemul internațional și acțiunile lor deveneau, în mod firesc, tot mai evidente.

În concluzie, apariția noilor actori în sistemul internațional și acțiunile lor duc către erodarea sistemului westfalic al relațiilor internaționale. Chiar dacă s-a ajuns la dispariția bipolarității, multe din elementele ordinii mondiale de la Yalta și Potsdam, care sunt întărite prin tratate internaționale, există și astăzi.

Rusia se opunea eroziunii sistemului westfalic și a ordinii de la Yalta și Potsdam. În activitatea sa externă, Rusia considera Asia și țările Orientului Apropiat ca aliate.

Suntem martorii divergențelor existente între normele și principiile sistemului westfalic și ale ordinii de la Yalta și Potsdam (principiul de neintervenție în afacerile interne). Constatăm faptul că Occidentul, pe de o parte, și Rusia, pe de altă parte (inclusiv China și India), trăiesc în lumi diferite. Occidentul datorită politicii de integrare, ne demonstrează faptul că există lumea „postwestfalică”, iar Rusia într-o altă lume, unde sunt păstrate normele și valorile sistemului westfalic și a ordinii de la Yalta și Potsdam. Ideea principală este ca Rusia să nu rămână la periferia procesului istoric al formării noii structuri a lumii.

Rusia în așezarea mondială a puterilor are importanța dată de potențialul ei geopolitic imens, dispunând de mii de arme nucleare rămase din perioada URSS-ului.

Dar Occidentul ia în considerare și ineficacitatea ei de a-și gestiona resursele naturale, de a-și formula exact interesele naționale, corespunzătoare posibilităților ei reale. Elita politică, la ora actuală, este incapabilă să concentreze resursele Rusiei în direcții prioritare.

1.2. Formarea Școlii de Relații Internaționale în URSS

Absența unor discuții libere în cadrul studiilor Relațiilor Internaționale datorită existenței unui cadru strict ideologic, limitarea numărului de cercetători în studiile Relațiilor Internaționale, strict limitat la Moscova, toate acestea au împiedicat stimularea acestor studii în URSS.

Situația s-a schimbat odată cu venirea lui M. Gorbaciov la putere. Marxism-leninismul a rămas ideologia oficială, dar s-a produs o ușoară mutare, de la atitudinea centralizată la cea individualizată,

la nivelul analizei și comportamentului politic individual.

Schimbările politice din URSS au condus la transformarea studiilor Relațiilor Internaționale ruse. S-au înființat noi instituții: Institutul pentru Europa (IERAS)²⁴ organizat, în 1987, în cadrul Academiei de Științe, și Institutul Rus pentru Studii Strategice (*Russia's Institute for Strategic Studies- RISS*)²⁵, creat în 1992, prin decretul președintelui Rusiei. În cadrul Academiei Ruse de Științe a fost creat un Departament de Relații Internaționale. Ministerul Afacerilor Externe a creat un centru de coordonare a studiilor Relațiilor Internaționale pentru a discuta cele mai importante probleme ale zilei la nivel ministerial.

La sfârșitul anilor '90 s-a înființat Consiliul de Politică Externă și Securitate (SVOP)²⁶. El includea atât oameni de știință cât și politicieni care lucrau în domeniul Relațiilor Internaționale. Conducerea acestui consiliu a fost încredințată lui S. Karaganov. Rapoartele și discursurile acestuia fiind publicate în *Nezavisimaya gazeta*.

În anii '90 în Rusia au apărut și alte centre independente de analiză. Între acestea, Centrul pentru Studii Politice din Rusia (*PIR CENTER*)²⁷, Centrul Carnegie din Moscova (*Carnegie Endowment for International Peace*, înființat în 1993)²⁸ și Fundația Internațională Neguvernamentală pentru Studii Socio-Economice și Politice (*Fundația lui Gorbaciov*)²⁹ și altele.

Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moscova (MGIMO)³⁰ rămâne centrul principal al Relațiilor Internaționale, care a preluat rolul conducător în crearea Asociației Ruse de Studii Internaționale (*RAMI sau RISA*)³¹, înființată în 1999. Rectorul acestuia, prof. A. Torkunov, membru asociat al Academiei Ruse de Științe (RAN), a devenit șeful asociației.

La Moscova, Teoria Relațiilor Internaționale se predă, în afară de MGIMO, și la Facultatea de Politici Mondiale din cadrul Institutului de Studii pentru SUA și Canada (ISKAN)³². Decanul acesteia, prof. S. Rogov – membru asociat al RAN – este directorul acestui institut. Acest institut face parte din cadrul Universității de Stat de Științe Sociale, organizat sub egida Academiei de Științe (rector, academician prof. A. Chubarian) și la Facultatea de Politici Mondiale, înființată în 2003, la Universitatea de Stat M.V. Lomonosov

din Moscova³³, al cărei decan este prof. A. Kokoșin, membru asociat al RAN.

La sfârșitul anilor '80 și începutul anilor '90 și alte științe sociale, cum ar fi sociologia și politologia, au început să se dezvolte în Rusia, dovedindu-se a fi foarte importante în dezvoltarea studiilor Relațiilor Internaționale ruse. Facultatea de Sociologie din cadrul Universității de Stat din Moscova, numită Universitatea Lomonosov, a fost înființată la sfârșitul anilor '80. Pavel Țigankov, șeful Catedrei de Sociologie a Relațiilor Internaționale a Universității de Stat din Moscova, este bine cunoscut în domeniul teoriei Relațiilor Internaționale. El a scris prima culegere de texte și a elaborat o crestomație în *Teoria Relațiilor Internaționale* din Rusia.

Există multe lucrări de științe politice în Rusia, dar numai câteva de Relații Internaționale. Volumele lui P. Țigankov sunt dedicate în special abordării teoretice a Relațiilor Internaționale³⁴, în timp ce acelea publicate de A. Torkunov sunt dedicate studiilor tematice Relațiilor Internaționale³⁵, iar cele ale M. Lebedeva se referă la politici mondiale³⁶.

Mediul academic rus a fost și este influențat în principal de școala americană din domeniul Relațiilor Internaționale. Există și unele influențe ale școlii franceze asupra studiilor RI ruse din diferite motive:

În primul rând, în perioada Războiului Rece Uniunea Sovietică avea relații mai bune cu Franța decât cu orice altă țară occidentală, datorită poziției excepționale a Franței în NATO, precum și a altor legături tradiționale istorice.

În al doilea rând, guvernul francez promova colaborarea educațională cu Rusia în domeniul științelor politice, lucrările autorilor francezi fiind traduse și publicate în Rusia.

Dar abordarea științifică franceză, provenind din lucrările lui Durkheim, a influențat psihologia sovietică, dar nu și studiile Relațiilor Internaționale³⁷.

Școala germană nu a avut un impact major asupra studiilor Relațiilor Internaționale sovietice, în pofida faptului că baza acesteia se trage din tradiția științei militare germane. Până în prezent, școala germană este marginală în studiile Relațiilor Internaționale ruse.

Studiile RI britanice sunt mai familiare cercetătorilor ruși, în special, N. Doronina³⁸, M. Lebedeva³⁹, E. Egorova⁴⁰, care studiază conflictele.

Dezvoltarea studiilor sovietice/ruse de Relații Internaționale de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial și până în prezent relevă faptul că în mediul academic studiile Relațiilor Internaționale sovietice s-au bazat pe un amestec de realism și ideologie marxist-leninistă, predominând realismul. Acesta a constituit, cum a subliniat specialistul rus în teoria politicii mondiale, Marina Lebedeva, un element important în înțelegerea Relațiilor Internaționale sovietice și continuă să aibă o puternică influență și în prezent, atât asupra studiului, cât și practicii Relațiilor Internaționale⁴¹.

Victoria URSS-ului în cel de-al Doilea Război Mondial a intensificat teoria realistă cu paradigma statocentrică (*state-centric*) în analiza cercetătorilor sovietici a Relațiilor Internaționale. Simbioza celor două paradigme, cea realistă și cea marxist-leninistă, a fost una contradictorie. Pe de o parte – interesul național, pe de altă parte – cerințele internaționalismului proletar. Studiile de cercetare în URSS se efectuau în baza teoriei realiste, dar în același timp cercetătorii respectau strict retorica marxist-leninistă⁴².

Astăzi, studiile ruse de Relații Internaționale sunt mult diferite de cele din Uniunea Sovietică. Totuși, pentru a înțelege felul în care rușii percep mecanismul relațiilor internaționale, trebuie să avem în vedere procesul istoric de dezvoltare a acestui domeniu în Rusia. Baza conceptuală a studiilor Relațiilor Internaționale s-a pus în Uniunea Sovietică, după cum s-a menționat mai sus, după cel de-al Doilea Război Mondial. Motivele erau întrucâtva pragmatice: în esență, activitatea diplomatică a Uniunii Sovietice după victoria din război se intensificase în mod semnificativ, nu numai în baza regională sau bilaterală, ci și prin crearea Națiunilor Unite și a altor organizații, în care URSS-ul participa ca actor principal. Aceste condiții au creat nevoia acută de organisme diplomatice și au arătat necesitatea existenței unor centre importante de cercetare a afacerilor externe după terminarea războiului⁴³. Pe lângă Academia Diplomatică (1934) s-a înființat

Institutul de Stat pentru Relații Internaționale din Moscova (1944).

La sfârșitul anilor '50 s-a deschis o nouă eră în studiul Relațiilor Internaționale, aceasta fiind caracterizată de o mai mare atenție asupra problemelor analitice⁴⁴. Guvernul sovietic era interesat de dezvoltarea experienței analitice în diversele părți ale lumii ca bază a rolului său internațional crescut în afacerile mondiale.

În general, studiarea Relațiilor Internaționale în Uniunea Sovietică era orientată către studii zonale; mai mult decât atât, activitatea acestor instituții era concentrată pe studii de țară. Era o necesitate care venea dintr-o sarcină pragmatică, și anume cea de consiliere politică. Există însă și o dimensiune ideologică privind viziunea marxist-leninistă în cadrul Relațiilor Internaționale. Relațiile cu alte partide comuniste erau importante în Uniunea Sovietică și formau un aspect special al relațiilor internaționale.

Institutul de Economie Mondială și Relații Internaționale (*IMEMO*), înființat după apariția activității diplomatice a Uniunii Sovietice, este un exemplu incipient de necesitate pragmatică. Înființat pentru analiza Relațiilor Internaționale și a economiei mondiale, el a devenit astfel sursa de consiliere pentru decidenții politici sovietici în realizarea politicii externe. Un exemplu elocvent de tradiție în gândirea politică rusă – dubla tensiune între tehnocrații și decidenții politici – este reprezentată de studiile academicianului E. Varga.

Contrar tezelor lui Lenin și liniei oficiale a partidului (*Politburo*), studiile afirmau faptul că perioada capitalistă nu era în declin, iritând astfel pe șeful statului. Acesta era un exemplu de suprimare a studiilor, care se opuneau gândirii elitei conducătoare. După cel de-al Doilea Război Mondial, Stalin a trecut de la principiul internaționalismului proletar (principiul-cheie al marxism-leninismului) la paradigma „statocentrică”. Varga nu a putut accepta această schimbare substanțială în gândirea lui Stalin, blamându-l pe acesta că nu a acceptat în totalitate principiul internaționalismului proletar⁴⁵.

Această contradicție a politicii mondiale între teoria realistă și cea marxist-leninistă a politicii mondiale reprezenta una dintre caracteristicile centrale ale studiilor Relațiilor Internaționale sovietice și se reflecta și în nepotrivirile generate de practicile politice⁴⁶.

Ideologia marxist-leninistă, fiind unica ideologie în Uniunea Sovietică, a limitat în mod categoric dezvoltarea școlilor naționale în domeniul studiilor Relațiilor Internaționale. Din punct de vedere oficial, toate analizele cercetărilor sovietice în domeniul Relațiilor Internaționale se bazau pe marxism; totuși, în Uniunea Sovietică nu exista o școală marxistă de studii în domeniul relațiilor internaționale, deoarece predomina abordarea realistă cu paradigma „statocentrică” asupra Relațiilor Internaționale. Nu întâmplător, literatura Relațiilor Internaționale neo-marxistă era aproape necunoscută în Uniunea Sovietică. Dacă se menționau astfel de lucrări – și asta foarte rar –, ele erau amintite doar pentru a fi subiect de critică. Conducătorii sovietici se temeau că orice erodare a marxism-leninismului le-ar amenința puterea politică. Problema nu s-a pus cu adevărat atâta timp cât ideea de putere a statului, interesul național și lupta pentru interesele naționale erau principalele preocupări analitice și practice.

În același timp, lucrările realiștilor și ale neo-realiștilor erau cvasinecunoscute în Uniunea Sovietică, cu excepția câtorva specialiști, deoarece nu au existat cursuri pe tema teoriilor Relațiilor Internaționale până la sfârșitul anilor '80. Deși principalele lucrări ale realiștilor erau disponibile în biblioteci cu regim special (*spețhran*), astfel încât unii cercetători erau familiarizați cu ele, aceștia considerau realismul ca fiind o abordare burgheză (potrivit paradigmei marxist-leniniste) și nu-l asociau cu politica externă sovietică⁴⁷, cu toate că, în practică, utilizau paradigma realistă fără s-o cunoască prin abordarea lor „statocentrică” în definirea puterii naționale și a interesului național.

Abordarea „etatistă statocentrică” (*state-centric-etatism*)⁴⁸ are rădăcini adânci în societatea rusă. Această tendință are o dimensiune istorică, datând nu din perioada Rusiei Sovietice, ci din cea a Rusiei țariste. Statul rus a fost istoric caracterizat prin „puterea statului” (*might of the state*) și organizarea puterii de tip autoritar.

Imediat după Revoluția din Octombrie, Lenin și-a îndreptat atenția către întărirea rolului statului. El scria că marxiștii sunt singurii care unifică ideea de luptă de clasă cu ideea de dictatură a proletariatului. Proletariatul are nevoie de

puterea statului pentru a-și urmări scopurile în orânduirea socialistă⁴⁹. După cum s-a văzut, în perioada lui Stalin, întărirea rolul statului sovietic s-a realizat în practică prin introducerea ideii de „ascuțire” a luptei de clasă în construirea socialismului, și, ca o reacție la aceasta, era necesară întărirea statului.

Dacă pentru marxști „clasa” era principala unitate de analiză, pentru cercetătorii sovietici realiști unitatea principală era „statul”.

Realismul juca rolul principal în simbioza dintre marxism și realism, în special în privința procesului luării de decizii în cadrul Relațiilor Internaționale. În consecință, instituțiile care luau decizii în afacerile externe (IMEMO, ISKRAN) sau în educarea noii elite politice erau orientate către realism; în același timp, altele, preocupate mai mult de marxism și de colaborarea cu mișcările de eliberare națională (în special cu departamentele respective ale Comitetului Central al PCUS), erau orientate, în principal, către marxism.

În perioada lui Brejnev, ministrul Afacerilor Externe, A. Gromiko, a devenit membru al Biroului Politic (*Politburo*) al PCUS în timp ce B. Ponomarev, șeful Departamentului Internațional al Comitetului Central (răspunzător de relațiile cu alte partide comuniste și cu mișcările de eliberare națională), era candidat la funcția de membru al Biroului Politic.

Acest amestec de realism și marxism-leninism, cu predominarea realismului, a fost un element deosebit de important al înțelegerii analizei sovietice în domeniul relațiilor internaționale, și astăzi continuă să aibă o influență puternică, atât asupra studiului, cât și a practicii Relațiilor Internaționale. Într-o anumită măsură, această combinație are legătură și cu geopolitica, astfel încât ideea de stat puternic într-o poziție geografică favorabilă, împreună cu un element de mistică, furnizează un cocktail politic amețitor⁵⁰. Astfel de idei încă supraviețuiesc, și nu întâmplător la mijlocul anilor '90 geopolitica a devenit un mod popular de gândire în Rusia.

Note

¹ Tratatul Westfalice au fost încheiate pe data de 24 octombrie 1648, concomitent în Münster și Osnabruck. Ele au stabilit principiul după care singurul actor interna-

țional este statul. „*Balanța puterii*” este acceptată ca instrument al Relațiilor Internaționale. Asigurarea intereselor naționale a devenit principala responsabilitate a politicii externe a statelor europene. Pentru mai multe detalii vezi: Andrei Miroiu, Radu-Sebastian Ungureanu „*Manual de Relații Internaționale*”, Ed. Polirom, București, 2006, pp. 19-21; A.C. Протопопов, В.М. Козыменко, Н.С. Елманова „*История международных отношений и внешней политики России: 1648-2000*” (A.S. Protopopov, V. M. Kozimenko, N.S. Elmanova „*Istoria relațiilor internaționale și a politicii externe a Rusiei: 1648-2000*”). Ed. Аспект-Пресс, Москва, 2003, p.16.

² La Conferințele de la Yalta (Crimeea) – 4-11 februarie 1945 și de la Potsdam – 17 iulie-2 august 1945 s-au pus bazele Noii Ordini Mondiale postbelice. Yalta și Potsdam au reprezentat recunoașterea de către țările occidentale a extinderii de facto a puterii sovietice în Europa. În acest sens, ele constituie definiții ale noului echilibru internațional, cunoscut ca Războiul Rece. Odată cu încheierea Războiului Rece, la sfârșitul anilor 1980 și începutul anilor 1990, această ordine de la Yalta și Potsdam a început să se erodeze. Vezi: *Marea conflagrație a secolului XX. Al Doilea Război Mondial*”, Ed. Politică, București, 1974, pp. 476-479, pp. 512- 516; Michael Lynch „*Stalin și Hrușciov: URSS, 1924-1964*”, Ed. All, 2002, p. 107; M. Lebedeva „*World Politics and International Relations at the edge of New Millennium*”, Moscova, 2000, p. 7; „*Тегеран, Ялта, Потсдам*”, Сборник документов. (Culegere de texte „*Teheran, Yalta, Potsdam*”), *Международные отношения*, Москва 1970, pp. 103, 203.

³ Vezi Dr. Mihail E. Ionescu „*Sfidarea Westphaliei: relații internaționale: 1996-2004*”, Ed. Politeia-SNSPA, București, 2005, p.15.

⁴ Vezi Dr. Mihail E. Ionescu „*O istorie trăită. Relațiile internaționale: 1990-1995*”, Ed. Modelism, p.8.

⁵ Teza formulată de către președintele american George W. Bush, la deschiderea ostilităților împotriva Irakului, și în discursul de la Maxwell (Alabama): odată cu colapsul URSS-ului și dispariția unui pol al lumii bipolare, s-a format lumea unipolară cu avangarda SUA și instituirea unei „noi ordini mondiale”. Vezi Dr. Mihail E. Ionescu „*O istorie trăită. Relațiile internaționale: 1990-1995*”, Ed. Modelism, p.48.

⁶ Andrei Miroiu, Radu-Sebastian Ungureanu, „*Manual de Relații Internaționale*”, Ed. Polirom, București, 2006, p.39.

⁷ „*Российская наука международных отношений: новые направления*”, (ed) А.П. Цыганков, П.А. Цыганков, Ed. PerSe, Москва, 2005, p.182.

⁸ Teoreticienii multipolarismului susțin faptul că lumea tinde să redevină multipolară, cu actori statali de importanță regională și cu un hegemon mondial, SUA. Ei argumentau că stabilitatea în sistem este mai sigură atunci când ordinea mondială este multipolară. Vezi С.М. Рогов „*Россия и США в многополярном мире*” (S.M. Rogov, „*Rusia și SUA într-o lume multipolară*”), în *ISKRAN*, 1992, No 10, pp.3-14; J.L. Gaddins „*International Relations. Theory and the End of the Cold War*”, in *International Security*, Winter 1992, Vol. 178, No 3, pp. 5-58; Ch. Kegley, G.A. Raymond „*Multipolar Peace?*

Great-Power Politics in the Twenty - First Century, St.Martin Press, New York, 1994, p.271.

⁹ Autorul Bogaturov susține faptul că ordinea bipolară nu mai există, iar multipolară încă nu a devenit, atunci alternativa lor poate fi „unipolaritatea pluralistă” – centrul global va fi alcătuit de un număr limitat de state – SUA fiind liderul în această construcție, iar Rusia va trebui să participe în mod activ la formarea acestei construcții. Vezi A.Д.Богатуров „Плюралистическая однополярность и интересы России” (A. D. Bogaturov „Unipolaritatea pluralistă și interesele Rusiei”) în *Свободная мысль*, 1996, No 2 p.25-36.

¹⁰ A.V. Torkunov, de exemplu, folosește termenul ordinea „multipolară asimetrică” ca pe o „perioadă de tranziție” a dezvoltării sistemului internațional. Perioada de tranziție înseamnă faptul că structura multipolară – a sistemului internațional – încă nu a căpătat un contur. Ordinea mondială multipolară este în curs de formare. Vezi A.B. Торкунов «Международные отношения после Косовского кризиса» (A.V. Torkunov „Relațiile internaționale după criza din Kosovo”) în *Международная жизнь*, 1999, No 12. p.45-52.

¹¹ După schema lui A. Tanaka, lumea contemporană este concomitent „uni polară- tripolară și cincipolară”.

Lumea „unipolară” în sensul în care numai SUA dețin supremația economică politică și militară asupra tuturor țărilor din lume.

Lumea „tripolară” din punct de vedere economic formată din SUA, Japonia, Germania.

Lumea „cincipolară” la nivel organizațional-politic formată din SUA, Rusia, China, Marea Britanie, Franța. Vezi A. Tanaka „Is There a Realistic Foundation for a Liberal World Order?” apud „Внешняя политика и безопасность современной России: 1991-2002”, (ed) Т.А. Шахленна. Vol.1, Москва, 2002 p. 287.

¹² Politologul american J. Nye consideră faptul că lipsa rolului de lider din partea SUA va avea un impact negativ și pentru celelalte state, deoarece în lipsa unui lider acestea nu vor face față problemelor dificile ale epocii interdependenței globale. Vezi Joseph S. Nye Jr. „Bound to Lead: The Changing Nature of American Power”, New York, Basic Book, 1991, p. 239.

¹³ Madeleine Albright, Bill Woodward „Doamna Secretar de Stat”, Ed. RAO, 2004, p. 335.

¹⁴ Asociația Statelor din Asia de Sud-Est, formată în 1967 de Indonezia, Malaesia, Thailanda și Filipine.

¹⁵ În *Conceptul de Politică Externă a Federației Ruse* (2000), sunt prezentate elementele de noutate prin descrierea instrumentelor de realizare a obiectivelor pe plan extern. Direcțiile strategice principale ce caracterizează în mod necesar politica externă a Rusiei, dintre care pe primul loc se află: conceptul realist și modelul multipolar al sistemului internațional. „Концепция Внешней Политики Российской Федерации” (*Conceptul de Politică Externă a Federației Ruse*) în *Nezavisimaya Gazeta*, 11 iulie 2000, pp.1-6.

¹⁶ C. Layne „Rethinking American Grand Strategy: Hegemony and Balance of Power in the Twenty-first Century?” în *World Policy*, Summer, 1998. p.8.

¹⁷ R.Ă. Богатуров „Синдром поглощения в международной политике», în *Pro et Contra*, Vol 4, No 4, 1999, pp. 28-48.

¹⁸ Vezi W. Bain „Sino-Indian military modernization: the potential for destabilization”, în *Asian Affairs: An American Review*, Fall, 1994, Vol. 21. N. 3 p. 131-147; A.

Ding „The PRC's military modernization and a security mechanism for the Asia-Pacific” în *Issues and Studies*, August, 1995, Vol. 31. N. 8, pp. 9-10.

¹⁹ Teoriile globalizării susțin că epoca westfalică s-a încheiat în jurul anilor 1960-1970, iar acum trăim într-o lume postwestfalică. Vezi Andrei Miroiu, Radu-Sebastian Ungureanu „Manual de Relații Internaționale”, Ed. Polirom, București, 2006, p.40.

²⁰ В.Л.Иноземцев, М.В.Ильин „Мегаатренды мирового развития”, Ed. Экономика, Москва, 2001, p. 148.

²¹ *World Politics and International Relations at the Edge of New Millenium*, (ed) Marina M. Lebedeva, Moscow, 2000, p.8.

²² „Verticala puterii”(vertikali vlasti) – înseamnă asigurarea responsabilității baronilor regionali față de centrul federal, totodată diminuarea și reducerea rolului autonom al baronilor locali în regiune, precum și subordonarea totală față de centru. Pentru mai multe detalii vezi S. Secrieru „Rusia după Imperiu: între putere regională și custode global”, Ed. Institutul European, Iași, 2008, p. 151; R. Sakwa „Putin: Russia's choice”, Second edition, Ed. Routledge, New York, 2008, p. 210.

²³ Analiza mai detaliată a apariției și clasificării actorilor nonstatali și impactul lor asupra politicii mondiale vezi: „Analyzing Non-state Actors in World Politics” by Gustaf Geeraerts în *POLE- Papers*, Vol. 1, N. 4, October 1995, disponibil pe: <http://poli.vub.ac.be/publi/pole-papers/pole0104.htm>

²⁴ www.ieras.ru

²⁵ www.riss.ru

²⁶ www.svop.ru

²⁷ www.pircenter.org

²⁸ www.carnegie.ru

²⁹ www.gorbi.ru

³⁰ www.mgimo.ru

³¹ www.rami.ru

³² www.iskran.ru

³³ www.msu.ru

³⁴ П.А. Цыганков «Теория международных отношений», (P.A. Țigankov „Teoria Relațiilor Internaționale”) Ed. Гардарики, Москва, 2002; «Российская наука международных отношений: новые направления» Под ред. А. П. Цыганкова, П.А. Цыганкова („Știința rusă în domeniul Relațiilor Internaționale : noile curente” (ed) A. P. Țigankov, P. A. Țigankov), Ed. PerSe, Москва, 2005.

³⁵ А.В. Торкунов „Современные Международные Отношения и Мировая Политика” (A.V. Torkunov „Relațiile Internaționale Contemporane și Politica Mondială”), Ed. Просвещение, Москва, 2004.

³⁶ М. Лебедева «Мировая политика» (M. Lebedeva „Politica Mondială”), Ed. Аспект-Пресс, Москва, 2003.

³⁷ М. М. Lebedeva „International Relations Studies in the URSS/ Russia: Is there a Russian National School of IR Studies?”, *Global Society*, Vol. 18, N. 3, July, 2004, p. 276.

³⁸ Vezi Н. И Доронина «Международный конфликт» (N.I. Doronina „Conflictul internațional”), Москва, „Международные отношения”, 1981.

³⁹ Vezi М. М. Лебедева «Политическое урегулирование конфликтов: подходы, решения,

технологии», (M. M. Lebedeva „Remediere politică a conflictelor: abordări, soluții, tehnologii“), Москва, Аспект-Пресс, 2003.

⁴⁰ E. V. Egorova „США в международных конфликтах“ (E.V. Egorova „SUA în conflictele internaționale“), Москва, Наука, 1988.

⁴¹ Marina M. Lebedeva „International Relations Studies in the URSS/Russia: Is there a Russian National School of IR Studies?“ *Global Society*, Vol. 18, N. 3, July, 2004., p. 264.

⁴² Marina M. Lebedeva „The Subject or Subjects of World-Political Studies“, în *International TRENDS*, Volume 2, Issue 2(5), May-August, 2004, disponibil pe: <http://www.intertrends.ru/five/008.htm>

⁴³ În 1943, la Universitatea de Stat din Moscova s-a înființat Facultatea de Relații Internaționale. Această facultate, în 1944, s-a transformat într-un institut separat, sub patronajul Ministerului Afacerilor Externe (www.mid.ru) – Institutul de Stat pentru Relații Internaționale din Moscova (MGIMO) (www.mgimo.ru). El a fost înființat inițial pentru formarea diplomaților și pentru pregătirea personalului diverselor organizații sovietice (cum ar fi Ministerul Afacerilor Externe, Comerțul Exterior, mass-media sovietică și alte organisme). Separat de MGIMO exista deja Academia Diplomatică, înființată în 1934 (www.dipacademy.ru). Perioada anilor '40-'50 poate fi definită ca perioada în care predarea teoriei relațiilor internaționale în Uniunea Sovietică a devenit un program curent.

⁴⁴ И. Г. Тюлин „Исследование международных отношений в России: вчера, сегодня, завтра“ (I.G. Tiulin „Cercetarea domeniului Relațiilor Internaționale

în Rusia: în trecut, în prezent și în viitor“), în *Космополис, Альманах*, 1997, pp. 18-28.

⁴⁵ E.C. Варга «Вскрыть через 25 лет» (E. S. Varga „A se dezvălui peste 25 de ani“), apud Marina M. Lebedeva „International Relations Studies in the URSS/ Russia: Is there a Russian National School of IR Studies?“ în *Global Society*, Vol. 18, N. 3, July, 2004, p. 265.

⁴⁶ «Проблемы теории международных отношений» оп *Мировая экономика и международные отношения*, №.9, 1998, pp. 5-21; Кукулка Ю. „Проблемы теории международных отношений“, Москва, 1980, pp.170-215.

⁴⁷ M. Lebedeva, *op. cit.*, p. 269.

⁴⁸ Etatismul – este un concept de conducere a societății de către stat, în care se concentrează puterea totală în mâna statului și se creează un stat puternic cu o conducere centralizată reprezentată de către țară și mai apoi în epoca sovietică de către secretarul general al PCUS. Secretarul general ca și țara era un conducător dictatorial și care concentra în mâinile sale întreaga puterea politică a statului. Existența de-a lungul istoriei rușilor a unui stat centralizat cu un conducător unic care avea puteri depline a constituit un element tradițional în istoria Rusiei.

⁴⁹ Vezi B. Ленин «Государство и революция», apud Marina M. Lebedeva „International Relations Studies in the URSS/ Russia: Is there a Russian National School of IR Studies?“ *Global Society*, Vol. 18, N. 3, July, 2004, p. 269.

⁵⁰ Marina M. Lebedeva, „International Relations Studies in the URSS/ Russia: Is there a Russian National School of IR Studies?“ *Global Society*, Vol. 18, N. 3, July, 2004, p. 270.

ABSTRACT

The development of the school of International Relations established in post-Communist Russia, reflecting the new status of the Russian state on the world arena during Communism, has been hindered by ideological censorship.

The author considers that the West and Russia as international players live in two different worlds: the West exists in a post-Westphalian order, while Russia belongs to the Westphalian, classical order.

Marianna Kuleva holds a B.A. in English Language and Literature from the Faculty for Foreign Languages and Literatures with Moldova's State University. She also studies with the National School for Political Studies and Public Administration in Bucharest (SNSPA), the Department for International Relations and European Integration. Ms. Kuleva is currently a PhD candidate in Political Science.

PARADOXURILE CRIZEI FINANCIARE

Anca Ionaș

Efectele crizei financiare declanșează reacții în lanț, uneori contradictorii, care pun sub semnul întrebării viabilitatea sistemului capitalist și valorilor democrației. Survenită în SUA la sfârșitul anilor '80, criza creditelor imobiliare, fără precedent în istoria mondială, a dus la falimentul a peste 2 000 de bănci în SUA, obligând guvernul american să intervină și să aloce sute de miliarde de dolari pentru susținerea acestora. Falimentele bancare din SUA de la sfârșitul anului trecut au sporit riscurile la adresa securității întregului sistem mondial, determinând guvernele lumii să recurgă la măsuri de tip intervenționist, cum ar fi naționalizarea unor părți însemnate ale sectoarelor bancare, băncile centrale fiind nevoite să intervină la rândul lor pe piețele financiare prin injectarea unor cantități imense de lichidități pentru evitarea blocajelor.

În urma recesiunii mondiale, tot mai multe state sunt forțate să-și protejeze economiile naționale prin bariere comerciale. Statele Unite, Franța, Spania și Marea Britanie au recurs la măsuri de protecție economică față de importurile de produse și de forță de muncă. Aceste practici constituie un paradox justificat doar în mică măsură de criza economică, în condițiile în care statele care astăzi practică protecționismul doar cu puțin timp în urmă erau cele mai fervente promotoare ale globalizării și liberalizării comerțului mondial.

Întrebarea care se pune în acest studiu este în ce măsură ajutoarele de stat oferite băncilor și companiilor private intră în contradicție cu prevederile legislației europene privind libera concurență și cu spiritul comerțului promovate de Organizația Mondială a Comerțului.

Din aceste considerente, se poate observa că măsurile întreprinse până în prezent nu au

avut ca efect creșterea încrederii, sporind insecuritatea. Până la izbucnirea crizei economice economiștii considerau, în spiritul lui Friedman, că intervențiile statului în economie ar trebui să fie limitate, dezechilibrele economice putând fi reglementate cu ajutorul fluxului monetar. În urma măsurilor protecționiste luate de guvernele lumii, teoria lui Keynes, conform căreia statului îi revine un rol important în economie, câștigă tot mai mult teren în fața celei a lui Friedman.

1. Protecționism sau antiprotecționism?

În Marea Britanie, guvernul a preluat patru bănci amenințate de faliment, asigurând activele și garantând credite pentru redresarea economică a țării. Sprijinul acordat de guvernul britanic sistemului bancar poate fi sporit în condițiile în care criza financiară începe să afecteze companiile de construcții, conform Bloomberg.

Efectele crizei economice creează restricții și la nivelul forței de muncă. În mai multe companii din Marea Britanie, au apărut proteste legate de prezența muncitorilor străini, salariații englezi declarându-se nemulțumiți de angajarea muncitorilor străini.

În Statele Unite, planul de relansare economică conține așa-numita clauză „Buy American”, susținută atât de kongresmanii republicani cât și de o parte a democraților. Această clauză stârnește îngrijorarea comunității internaționale prin efectele de încurajare a reconstrucției economiei americane, pornind de la resursele interne, chiar în condițiile în care importurile ar avea costuri mult mai ieftine. De asemenea, clauza urmărește

să nu permită finanțarea locurilor de muncă din afara SUA. Mai mult de atât, prin această clauză este suspendată cumpărarea de fier sau oțel din afara SUA pentru proiectele de infrastructură, finanțate prin planul de relansare. Există și o excepție, în cazul în care oferta americană de oțel devine insuficientă sau prețul încarcă factura finală cu mai mult de 25%. Indiscutabil, urmărind exclusiv protejarea economiei autohtone, clauza creează restricții și pune sub semnul întrebării regulile comerțului liber, practicat până nu demult.

În același spirit al protecționismului, guvernul francez anunță că va oferi celor doi mari producători de automobile Renault și PSA Peugeot Citroën credite subvenționate de câte trei miliarde de euro, cu condiția continuării producției în uzinele din Franța, disponibilizări de personal nefiind operate. Solicitat de Comisia Europeană să ofere explicații pentru măsurile de susținere a industriei auto, ministrul francez pentru afaceri europene Bruno Le Maire declară că măsurile luate nu au legătură cu practicile protecționiste, având scopul de protejare a industriei și locurilor de muncă, constituind cel mai neînsemnat lucru pe care îl poate întreprinde guvernul în fața acestei crize.

După intervenția de susținere a Casei de economii, ministrul spaniol al economiei, Pedro Solbes, declară că nu exclude posibilitatea intervenției statului în domeniul bancar, dacă situația financiară se înrăutățește. Banca Spaniei a creditat Casa de economii Castilla La Mancha cu sume de până la nouă miliarde de euro pentru a-și depăși lipsa de lichidități, după cum a informat postul public de radio, amintind de mesajele liniștitoare adresate de ministru clienților CCM. În declarațiile oficiale, ministrul Solbes caracterizează intervenția guvernului spaniol ca fiind minoră, în comparație cu situațiile din alte țări.

Banca Centrală Europeană consideră că în momentul de față nu există politici protecționiste. În contextul actualei crize economice, una dintre prioritățile Uniunii Europene este înlăturarea protecționismului, conform declarației comisarului european pentru afaceri economice și monetare, Joaquin Almunia, într-o conferință care a avut loc la Praga, preluată și de agenția Reuters. Comisarul european consideră prioritară rezistența în fața protecționismului, tendință îngrijor-

rătoare în această perioadă. În același timp, liderii europeni au încercat să pună capăt polemicii privitoare la protecționism, tendință care a divizat țările europene, influențând credibilitatea reacției la criză. Conform textului comun adoptat în cadrul summitului din luna februarie, protecționismul nu este o soluție pentru actuala criză.

Conform declarațiilor premierului britanic Gordon Brown, criza economică nu ar trebui să ofere un pretext pentru adoptarea de practici protecționiste, ci ar trebui să fie considerată o oportunitate pentru construirea unei noi ordini mondiale. De asemenea, premierul britanic este de părere că măsurile de închidere a piețelor față de capitaluri, servicii financiare, comerț, forță de muncă nu au ca efect reducerea riscurilor globalizării, ci dimpotrivă acestea ar putea avea un efect advers cum ar fi limitarea creșterii mondiale, reducerea comerțului mondial și amplificarea sărăciei

În cadrul întâlnirii clubului G 20 de la Londra, în fața celorlalți membri ai clubului, Germania și Japonia și-au exprimat ferm opoziția față de orice fel de protecționism. Astfel, ministrul german de finanțe, Peer Steinbrueck, a motivat accentuarea acestei teme a opoziției față de protecționism prin nelinıştea tot mai amplificată cauzată de tendințele intervenționiste.

În ciuda folosirii pe scară largă a practicilor protecționiste în SUA, președintele american Barack Obama a pledat, la summit-ul UE-SUA de la Praga, pentru întărirea sistemului financiar și respingerea protecționismului. Conform declarației lui Obama pentru redobândirea prosperității este necesară opoziția față de protecționism și reformarea sistemului financiar. Declarațiile președintelui SUA vin în contradicție cu măsurile protecționiste ale Statelor Unite, cum ar fi clauza „Buy American”.

Analiztii economici consideră că amplificarea protestelor susținătorilor globalizării nu vor determina o diminuare a politicilor intervenționiste ale guvernelor, criza economică și impactul ei oferind motivații suficient de puternice pentru justificarea măsurilor protecționiste. Protecționismul este deja practicat la scară largă, în opinia lui Gary Hufbauer, analist la Peterson Institute for International Economics. Acesta consideră că folosindu-se de pretextul crizei, tot mai multe

state oferă ajutoare de stat companiilor, care intră în contradicție cu prevederile legislației privind concurența. Pe de altă parte, analistul a ajuns la concluzia că, în prezent, măsurile guvernelor constituie un veritabil boicot al produselor de import, ceea ce ar putea genera dezechilibre puternice la nivel internațional și o adâncire a recesiunii economice mondiale dincolo de nivelul prezent.

Pe lângă efectele negative analizate pe larg, aceste practici protecționiste intră în contradicție cu prevederile legislației europene și internaționale în domeniul capitolelor concurenței și ajutorului de stat, îngrădind libera circulație a mărfurilor și forței de muncă.

2. Percepții ale riscurilor la adresa securității asociate crizei financiare

Deși la nivelul sistemului financiar global au fost injectate sume uriașe de mii de miliarde de dolari și de euro, iar statele membre ale UE, Banca Centrală Europeană, SUA, Japonia își coordonează politicile, există la ora aceasta o stare de panică și lipsă de încredere explicabilă doar prin măsurile întreprinse până în prezent.

Contrare principiilor economiei de piață, intervențiile SUA pentru redresarea unor întreprinderi private au avut loc și anterior. Sunt cunoscute mai multe măsuri intervenționiste ale administrației SUA din perioadele președinților Roosevelt, Richard Nixon (pentru salvarea firmei Lockheed), Jimmy Carter (Chrysler), administrația Bush acordând 15 miliarde dolari unor companii de aviație după atacul din 11 septembrie 2001.

Această criză este percepută ca o sursă permanentă de insecuritate globală, dar și ca o oportunitate ieșită din comun de accedea într-o altă ordine mondială, caracterizată de reguli noi, depășirea situației de criză fiind posibilă prin restructurarea și reforma radicală a componentelor învechite și neperformante ale sistemului mondial actual. Problema care există în momentul de față este că în ciuda intervențiilor radicale, criza economică și financiară este

departe de a avea o soluționare credibilă, care să ofere perspectivă încrederii într-o apropiată redresare economică.

Rezultatele întâlnirilor la nivel înalt pentru dezamorsarea crizei nu sunt în măsură să înlăture suspiciunile existente, amplificând neîncrederea și insecuritatea generală și punând sub semnul întrebării competențele liderilor mondiali de a coopera în scopul identificării soluțiilor și măsurile care se impun în momentul de față pentru redresarea economiei mondiale.

În egală măsură, interpretarea acestor măsuri extreme, luate în situații de criză, sunt la fel de imprecise, derutante și contradictorii. Analizele efectuate asupra efectelor acestor practici oscilează între acuzele adresate guvernelor de reintroducerea socialismului și considerațiile conform cărora această criză demonstrează lipsa de viabilitate a capitalismului. De fapt, criza financiară a reușit să scoată în evidență carențele politicilor naționale și incapacitatea actorilor naționali de a contracara riscurile la adresa securității. Reformarea politicilor naționale nu depinde decât de capacitatea guvernelor de a înțelege ce trebuie reformat pentru o redresare economică generală.

3. Friedman, Marx sau Keynes ?

Până în prezent, raporturile dintre stat și piață sunt reglementate de pe poziții extreme. Politica intervenției etatiste extreme a fost promovată de Marx, aplicată de Stalin, de țările comuniste în general. La polul opus se află politica neoliberală, adversară intervenției statului. În acest context, eșecul capitalismului de tip neoliberal este perceput automat ca un triumf al intervenționismului de tip socialist. La nivelul teoriilor economice actuale analizele crizei economice plasează în centrul disputelor teoriile economice divergente ale lui Keynes și Friedman, partizane și respectiv adversare față de politicile intervenționiste.

Teoria lui Keynes câștigă credibilitate după cel de-al Doilea Război Mondial în mai multe țări occidentale care și-au fundamentat și justificat politicile de tip intervenționist prin efectele

favorabile cum ar fi: întârzierea declanșării unor crize, combaterea șomajului și realizarea creșterii economice. Conform teoriilor lui Keynes, statului îi revine un rol foarte important în activitatea economică.

Teoria monetaristă, elaborată de M. Friedman, este opusă în totalitate intervenției statului în economie, considerând că dezechilibrele economice pot fi reglementate cu ajutorul fluxului monetar, fără a fi necesară intervenția statului. Conform teoriei lui John Maynard Keynes, politica intervenționistă are scopul de a evita dezechilibrele, marea depresiune economică constituind un exemplu de astfel de dezechilibru. Conform lui Keynes, preocuparea guvernelor și băncilor centrale trebuie să fie îndreptată în sensul schimbării radicale a reglementării și supravegherii piețelor financiare, astfel încât dezechilibrele să fie evitate.

Libertatea economică și spiritul antreprenorial, care stau la baza inovațiilor și progresului economic, sunt fundamentate pe legile economiei de piață; aspect care explică prăbușirea economiilor de tip comunist. De fapt, căderea comunismului, percepută de Francis Fukuyama ca un „sfârșit al istoriei”, consolidează tocmai teoriile de tip neoliberal. Dar, între timp, în perioada actuală neoliberalismul și-a dezvăluit carențele, deficiențele majore și incapacitatea de a soluționa criza economică actuală și de a contracara noile riscuri care au dezechilibrat sistemul internațional.

Efectele actualei crize financiare se produc într-un moment în care a avut loc o resuscitare economică fără precedent a Chinei, Indiei, Braziliei și Rusiei, determinând apariția unei noi ordini multipolare în plan economic. În acest context, lupta pentru controlul resurselor neregenerabile, în mod special petrol și gaze, devine tot mai importantă.

- Pe acest fundal, competiția viitorului va fi marcată de lupta dintre democrația liberală și formele autoritariste ale capitalismului personificate de țări cum ar fi China și Rusia. Atât UE cât și SUA ar trebui să iasă din criză reformate radical, cu economii consolidate având sectoare publice mai puternice.

4. Paradoxurile din jurul monedei unice europene

Indiscutabil, deși afectat de criza economică, dolarul SUA își menține supremația pe piețele financiare. Declarațiile președintelui Băncii Mondiale, Robert Zoellick, citat de agenția Reuters, confirmă poziția privilegiată ocupată în continuare de dolar care rămâne cea mai importantă valută. În contextul intensificării temerilor privitoare la expunerea băncilor din zona euro față de o încetinire pronunțată a creșterii economiilor Europei de Est, în primele luni ale anului dolarul s-a apreciat semnificativ față de euro, de la raportul de 1,40 dolari/euro ajungând un maxim de 1,256 dolari/euro la 2 martie, moneda euro atingând cel mai scăzut nivel din acest an în raport cu dolarul american, coborând cu 22% de la nivelul maxim atins în luna iulie a anului trecut.

Deși temerile investitorilor se concentrează doar asupra Ungariei, Poloniei și Cehiei, tensiunea din zona euro începe să se facă simțită în tot mai mare măsură. Riscurile financiare nu sunt asociate doar țărilor estice și celor aflate la periferia zonei euro, securitatea unor țări europene puternice cum ar fi Franța sau Germania fiind amenințată. Analistii financiari consideră că senzația de insecuritate și riscurile la adresa securității europene au atins în acest moment cele mai ridicate cote.

Soluția propusă de FMI pentru depășirea efectelor crizei economice este trecerea la moneda unică europeană în cel mai scurt timp, astfel încât statele Uniunii Europene din Europa Centrală și de Est, afectate de criza economică globală, să renunțe la monedele lor și să treacă la euro chiar dacă astfel nu ar fi membre cu drepturi depline ale zonei euro. Publicația *Financial Times* este de părere că statele membre ale zonei euro ar trebui să relaxeze condițiile de aderare la moneda unică, astfel încât statele centrale și est europene să devină membre cu drepturi restrânse. Într-un raport FMI se arată că extinderea crizei ar putea începe cu colapsul monedelor naționale sau al cursului de schimb. Băncile Centrale ale întregii regiuni ar trebui pe termen scurt să injecteze un flux continuu de lichidități, să aibă

în vedere obținerea stabilizării macroeconomice, recapitalizări și restructurări bancare, precum și reeșalonări ale datoriilor externe. Raportul FMI solicită în acest scop o acțiune paneuropeană, care să includă Uniunea Europeană și Banca Centrală Europeană.

În acest context, atât Polonia cât și Ungaria au declarat că Estul ar trebui să facă front comun pentru a convinge Occidentul să extindă zona euro în cel mai scurt timp. Conform unui comunicat al agenției de presă Reuters, Polonia a solicitat statelor vecine din Europa Centrală și de Est să coopereze pentru stabilirea unor criterii cât mai flexibile pentru adoptarea euro, moneda unică europeană fiind considerată soluția pentru contracararea efectelor crizei economice. În declarațiile primului ministru polonez, Donald Tusk, se afirmă ca turbulențele înregistrate pe piețele din regiune sunt un argument pentru modificarea criteriilor de adoptare a monedei unice europene. Primul ministru ungar Ferenc Gyurcsany solicită liderilor de la Bruxelles să accelereze procesul de adoptare a monedei unice europene de către țările din Europa de Est și să sprijine sistemul bancar din regiune, considerând că cea mai bună soluție pentru contracararea efectelor negative cauzate de rata de schimb valutar ar fi adoptarea euro de către statele care au aderat la UE în 2004, respectiv 2007. Premierul ungar a arătat că o acțiune concertată ar fi în

folosul ambelor părți, avertizând asupra expunerii ridicate pe care o au țările occidentale la piețele est-europene. Prim-ministrul român Emil Boc susține propunerile omologilor săi, declarând în legătură cu aderarea la zona euro că ar trebui grăbit acest proces, România având deja o strategie pentru accelerarea intrării în zona euro înainte de 2014.

Banca Centrală Europeană și cele 16 țări membre ale zonei euro s-au declarat împotriva propunerii FMI, considerând că nu este posibilă relaxarea condițiilor de adoptare a monedei euro. Considerând că UE a ajutat deja regiunea să lupte în contracararea efectelor crizei financiare mondiale, Comisia Europeană minimizează raportul Fondului Monetar Internațional conform căruia statele afectate de criza economică din Europa Centrală și de Est ar trebui să ia în considerare opțiunea renunțării la monedele naționale în favoarea euro. Propunerea FMI, definită ca fiind o *euroizare unilaterală*, adică o trecere la moneda unică, dar fără a deține și statutul de membru la zona euro este respinsă și de economiștii europeni, pe considerația că adoptarea monedei unice europene nu ar fi posibilă fără statutul de membru în Consiliul Guvernator al Băncii Centrale Europene, într-o economie euroizată eliminarea riscurilor valutare creând alte vulnerabilități pentru moneda unică europeană.

ABSTRACT

Because of the world economic crisis, more and more EU member states tend to use protectionist measures in order to keep a satisfactory level of employment. A year ago, these states were known as supporters of a globalized and liberalized world trade.

Faced with the crisis, the International Monetary Fond (IMF) proposed as a radical measure the adoption of the Euro even by the non-EU countries from Eastern Europe. But the European Central Bank and the Euro countries were against this proposal.

The problem is that the financial aid given by EU states to their banks and private companies is sometimes going against the rules of the EU legislation regarding fair-competition in trade.

Anca Ionaș este consilier pentru afaceri europene în cadrul Unității Centrale de Evaluare, Autoritatea pentru Coordonarea Instrumentelor Structurale, Ministerul Finanțelor Publice

RECENZII

Michael Hardt, Antonio Negri, *Empire*

Harvard University Press, Printed in England, 2000, 496 p.

Configurarea politicului presupunea departajarea unor spații care la rândul lor corespund unor funcții: sine și alteritate; guvernanți și guvernat; domestic și internațional, instituții și societate etc. Filozofia modernă, căreia știința politică și ulterior domeniul relațiilor internaționale îi sunt tributare, concepe politicul ca o modalitate de sustragere a societății de sub imperiul nevoilor și violenței. Contractul social este încheiat și suveranul statuat tocmai pentru a pacifica o stare naturală etern conflictuală. Încheierea contractului social nu pacifică întreaga specie și urcă nivelul anarhic de la indivizi la state. Dacă statele nu ar exista într-un mediu anarhic nu am mai vorbi de relații internaționale.

Realismul, liberalismul, școala britanică și constructivismul își încep demersul de la premisa existenței unei anarhii internaționale, chiar dacă modalitățile de concepere a acesteia, precum și concluziile la care fiecare școală ajunge sunt diferite.

În ciuda globalizării, proliferarea agenților nonstatali nu semnează epilogul existenței statului, chiar dacă acesta este subminat. Deși apariția unui imperiu universal sau edificarea unei societăți civile globale nu poate fi exclusă ca posibilitate, vechea ramă clasică nu poate fi încă demisă la coșul istoriei.

Imperiul lui Michael Hardt și Antonio Negri pare să spună însă contrariul. Imperiul universal, accelerat de procesul globalizării, este deja aici și trebuie să ținem cont de el.

Pentru apologetii globalizării, aceasta nu este altceva decât o extrapolare a pieței: un proces impersonal care fluidizează granițele de orice fel și intensifică interacțiunea. Pentru interpretările critice, mai ales conspiraționiste, globalizarea este

realizată de către/și în beneficiul anumitor națiuni dar mai ales în contul anumitor grupuri de interese. Hardt și Negri ne sfătuiesc să lăsăm deoparte literatura cu care ne-am obișnuit și să începem să judecăm într-o altă paradigmă. Globalizarea nu este un proces care destruc-turează suveranitatea pentru a o înlocui cu societatea civilă omogenizantă lipsită de ierarhie. Dimpotrivă. Procesul de mondializare creează o nouă suveranitate, sau mai bine zis o nouă structură a puterii pe care ei o numesc Imperiu. Termenul nu se referă la SUA, Uniunea Europeană, China sau orice alt actor pe care opinia comună și literatura obișnuită le-au vehiculat cel mai adesea. Pentru a le putea înțelege abordarea, autorii ne trimit către o perspectivă transdisciplinară care privilegiază conceptul medieval de Imperiu, așa cum era el întrupat de pildă de Imperiul Romano-Germanic. Deși o entitate cu granițe localizabile, imperiul medieval era în primul rând o viziune, un anumit mod de organizare a lumii terestre diferit de Biserică. Finite, granițele sale anunțau pretenția unei extinderi nelimitate până la cuprinderea întregului regn uman – Orbis universo!

În perspectiva lui Hardt și Negri, Imperiul amintit denumeste un anumit tip de organizare a capitalismului articulat în jurul unor centre clare de putere și organizații internaționale. Astfel sunt deosebite trei paliere ordonate piramidal: 1) marile puteri politico-eco-militare; 2) organizațiile supranaționale precum NATO, ONU, GATT, FMI, precum și corporațiile transnaționale; 3) ONG-urile sau alte forme de agregare: secte, biserici, syndicate etc. Cu riscul unei simplificări, se poate considera că viziunea lor este o sinteză între teoria superimperialismului a lui Karl Kautski și „omul unidimensional” al lui Herbert Marcuse.

Pentru Kautski, în opoziție cu Lenin, marile puteri urmau să creeze un cartel și să conducă împreună asupra mapamondului. Teoria lui reprezenta reluarea sub cămașa marxismului a directoratului marilor puteri europene din secolul XIX care se angajau să mențină în comun echilibrul de putere. De cealaltă parte, Școala de la Frankfurt și mai ales Herbert Marcuse, cel mai ilustru și influent reprezentat al său în rândul mișcărilor studențești, analizează modul cum capitalismul a înrobuit societatea postindustrială. Dacă proletariatul secolului XIX și începutul celui următor se afla cumva în exteriorul sistemului politic, lucrurile s-au schimbat după 1945. Statul-bunăstare și producția de masă au fost mijloacele prin care sistemul a pacificat și absorbit revendicările proletariatului. Lanțurile, devenite din aur și deci mult mai seducătoare, sunt astfel mult mai greu palpabile. Omul unidimensional este omul societății de masă care își petrece timpul consumând (bunuri, produse, servicii, imagini, simboluri sub forma industriei de distracție), fără a-și mai afla esența autentică și a mai căuta satisfacțiile spirituale.

Extrapolând și însumând cele două direcții ale curentului marxist: una mai degrabă economică și alta filozofică, Hardt și Negri denunță o lume în care sistemul economic capitalist, perceput drept corupt și inechitabil, își exercită dominionul nu numai prin intermediul levierului economic sau militar, ci și prin propagandă și mass-media.

Dominația este totală asupra indivizilor întrucât, pentru a-l parafraza pe Marx în analiza asupra influenței lui Luther în Germania: „Lanțurile sunt în inimă.”

Intervențiile comunității internaționale conduse de SUA împotriva unor entități percepute ca teroriste ori totalitare nu rezeștintă decât brațul armat al capitalismului oligarh. Suveranitatea statală, etichetă *sine qua non* a modernității, nu mai aparține decât marilor puteri interesate de a menține un anumit tip de ordine și de a pedepsi prin acțiuni polițienești pe toți cei care contestă sistemul. Lupta de clasă este astfel deplasată la nivel planetar.

Ce este de făcut atunci? Două etape sunt propuse: în primul rând identificarea noului proletariat și în al doilea rând organizarea sa

pentru a putea schimba situația. Proletariatul evului modern al secolelor XIX-XX era ușor detectabil. Era localizat în granițele statelor naționale și împărțase anumite trăsături, stiluri de viață etc. Proletariatul sau mai bine zis proletariatele secolului XXI au o structură fluidă, postmodernă, mult mai greu reductibilă la un numitor comun. Textul celor doi autori nu este clar în definirea multitudinii. Ei par să includă aici atât pe imigranții ilegali care pleacă din Sudul sărac pentru a ajunge în Nordul dezvoltat cât și diferitele mișcări de protest antiglobalizare.

În ceea ce privește posibilitatea de a schimba stabilimentul, soluția virează și mai mult pe terenul abstractului. Ceea ce propun cei doi autori în ultima parte a cărții oscilează între un fel de anarhism și creștinism primar. Astfel, eliberarea ar presupune fie crearea unei noi morale care să anuleze toate instituțiile și preceptele burgheze (statul, familia, religia), fie redescoperirea iubirii și carității precum cea a primilor creștini sau a Sântului Francisc de Assisi. Aici Hardt și Negri caută să redeseneze semnificația conceptului de comunist. Cei doi par să caute să restituie înțelesul epurat de reputația primită în secolul XX. Comunistul nu ar mai fi discipolul unei anumite ideologii provenite dintr-un sistem filozofic materialist, ci o persoană care crede în comunitate și în dăruirea propriile capacități celor din jurul său.

Considerată de numeroase voci drept Manifestul Comunist al secolului XXI, *Imperiul* lui Hardt și Negri, scris în anii '90, între primul Război din Golf și intervenția NATO din Kosovo, 1999, a ajuns în 2000 la a IV-a editare. Alături de *Sfârșitul istoriei* a lui Francis Fukuyama și *Ciocnirea civilizațiilor* a lui Samuel Huntington, *Imperiul* reprezintă o altă încercare de creionare a tabloului lumii postbipolare.

Cu greu s-ar putea considera o asemenea carte un manual de relații internaționale. Studentul în relații internaționale sau strategul obișnuit cu un altfel de discurs s-ar putea simți stingher parcurgând paginile voluminosului text, mai ales dacă nu are o sensibilitate filozofică explicită. Deși beneficiază de un mixaj transdisciplinar lucrarea se plasează pe tărâmul interpretării și abstractului, fără prea multe referiri la situații concrete. Modul în care este scrisă poartă amprenta funda-

lului profesional și angajamentului politic al celor doi autori. Antonio Negri (născut în 1933), considerat de mulți drept adevăratul autor al cărții, a fost implicat în tinerețe cu diferite grupări protestatare de stânga. Acuzat în 1979 de a fi fost instigatorul moral al Brigăzilor Roșii care l-au ucis pe Aldo Moro, după o perioadă de detenție pleacă în Franța în 1983 unde va rămâne 14 ani până în 1997. Întors în Italia este arestat la domiciliu, pedeapsa fiindu-i anulată în 2003, însă fără dreptul de a vota și candida la funcții publice în Italia.

Michael Hardt (născut în 1960) după ce a absolvit ingineria a lucrat în domeniul energiei solare, precum și pentru diferite organizații caritabile în America Centrală. În anii '80 va deveni profesor de literatură la Universitatea Duke și îl va cunoaște pe Antonio Negri care îl va ajuta să se apropie de intelectualii de stânga

francezi precum: Michel Foucault, Gilles Deleuze, Felix Guattari sau Jacques Derrida.

Situată la granița dintre teorie și praxis, dintre descriptiv și prescriptiv, *Imperiul* impune o reflecție asupra locului ideilor în lumea concretă. Astfel, dacă excludem filozofia din domeniul relațiilor internaționale nu mai rămâne decât o metodologie care manipulează statistici, fără a înțelege semnificațiile profunde ale acțiunilor umane. De cealaltă parte, hipnoza speculației filozofice, lipsite de rama concretului, riscă fie să ne situeze într-un turn de fildeș divorțat de realitate, fie să ne aventureze spre noi utopii.

Dacă *Imperiul* va rămâne doar o expresie academică sau va stârni o mișcare în mentalitatea colectivă a vremurilor noastre este un fapt care rămâne de văzut.

SILVIU PETRE

„Defence Against Terrorism Review”, vol. 1, nr. 1, Primăvara 2008, 152 p.

În secolele XIX și XX acțiunile teroriste (ai căror membri numiți luptători pentru libertate sau de gherilă) au inclus atacuri cu bomba, fără discriminare, răpiri, deturnări de avioane, linșaje și asasinat în scopul producerii fricii în rândul opozanților și al publicului general.

În perioada de după al Doilea Război Mondial, s-a înregistrat o creștere a grupărilor naționaliste și de eliberare, care foloseau terorismul ca parte a luptei lor împotriva unei puteri ocupante (spre exemplu Cipru, Palestina și multe țări din Africa, Asia și Orientul Mijlociu).

O altă direcție a evoluției acestui flagel a fost apariția grupărilor teroriste care acționează împotriva structurii sociale și politice a propriilor țări (spre exemplu, Brigăzile Roșii, în Italia, gruparea separatistă bască ETA, în Spania, sau IRA, în Irlanda de Nord). Acestea și alte grupări, nu în cele din urmă cele din Palestina, au dat naștere unei probleme internaționale, deoarece au început să coordoneze atacuri fără a ține seama de frontierele naționale.

După Războiul Rece un nou tip de terorism a apărut, unul mai puțin ideologic, motivat de viziuni apocaliptice, mai greu de distins de infractorii obișnuiți, înarmat cu arme și dispus să le folosească fără discriminare. Terorismul reprezintă arma celor care sunt pregătiți să folosească violența, dar care cred că ar pierde orice competențe de putere pură.

Această strategie este unică deoarece își atinge scopul nu prin acțiunile sale, ci prin răspunsurile la acțiunile ei. Într-o strategie de acest gen, violența reprezintă începutul, sfârșitul constituind consecințele ei. În timp ce acțiunile militare și revoluționare țintesc un rezultat fizic, acțiunile teroriste urmăresc un rezultat psihologic.

„Defence Against Terrorism Review” este publicația Centrului de Excelență pentru Apărare împotriva Terorismului, este un jurnal interdisciplinar bianual având ca temă principală subiectul terorismului în mediul de securitate globalizat. Publicațiile revistei se axează pe abordarea problematicii terorismului prin domenii precum sociologia, psihologia, economia, politologia și dreptul. Publicația conține între șase și zece articole de aproximativ 7 000 de cuvinte scrise în limba engleză. În plus, se încurajează ca diversele teme să fie abordate din mai multe perspective culturale.

Această primă ediție a publicației conține șapte articole. Primul articol, realizat de către Sertaç Başeren și intitulat „Aspecte diferențiate ale terorismului”*, are drept temă principală tipologia terorismului, axându-se asupra problematicii „terorismului susținut de stat”. Terorismul îmbracă multe forme și tipuri, acest studiu axându-se în principal asupra terorismului politic, analizând terorismul din perspectivele terorismului de stat, a relațiilor internaționale și interne și a relațiilor transnaționale.

Un alt articol ce atrage atenția, intitulat „Cadre instituționale și legislative de contraterorism ale Uniunii Europene” și semnat de către Davide Casale, discută dezvoltările pe plan instituțional și legislativ ale strategiilor de contraterorism din cadrul Uniunii Europene. Autorul subliniază faptul că atentatele din 11 septembrie 2001, de la New York și Washington, au propulsat problema contraterorismului în capul agendei europene de securitate, iar prin atentatele de la Madrid, din martie 2004, și Londra, din iulie 2005,

* „Terrorism and its Differentiating Aspects”.

s-a demonstrat că și Europa este amenințată de noile forme de terorism internațional. În urma acestor atentate UE a reacționat printr-o strategie comprehensivă bazată pe patru obiective: prevenire, protecție, urmărire și reacție. Printre instituțiile europene cele mai eficiente în lupta antiteroristă se numără Comisia Europeană, Europol și Eurojust. Concluziile trase de Casale se referă la faptul că deși s-au făcut

progrese, există probleme majore referitoare la coordonarea și transmiterea informațiilor.

În fine, Shreen M. Mazari, directorul general al Institutului de Studii Strategice „Islamabad”, prezintă, sub titlul „Analiză asupra viitorului terorismului”, o analiză a celor trei mari trenduri ce infuentează creșterea amenințării teroriste.

PETER-VLAD SZASZ

Edward A. Kolodziej, *Securitatea și relațiile internaționale* (*Security and International Relations*)

Iași, Polirom, 2007

431 pages, ISBN 978-973-46-0564-4

The security issues are placed in the very core of the International Relations from the beginning of this academic field, and shaped during the Cold War period. Professor Kolodziej from University of Illinois offers in his book, originally published at Cambridge University Press in 2005, a very useful guide for the ways that different theories approached the security problems.

In the first part of the book, Kolodziej firstly defines the specific of the international security in the terms of violence among states. Kolodziej finds that the studies of this field originate in the texts of Hobbes, Clausewitz, and Thucydide. For testing various theories, he follows Lakatos's criteria and opts for explaining the rise and demise of the Cold War as the cases to be validated.

The subject of the study is explained in the light of several theories of International Relations, classified in two categories. Kolodziej first identifies and critically discusses the main assumptions of realism, neorealism and liberal institutionalism, by taking into consideration items as material power, reason, choice, structural constraints. Through this part of the text he concentrates his attention on the most used and influential theories, marking their most analyzed considerations. Then, Kolodziej studies the economic philosophies embraced by the two camps of the Cold War, liberalism and Marxism, and looks at their explanatory usefulness for the subject considered.

The merits and limits of behaviorism and constructivism are discussed by Kolodziej in the book in its third part, where these academic paths

are grouped under the common label of ways of "validating security theories". In spite of the important and numerous differences between these scientific programs, Kolodziej consider that behaviorism and constructivism are "approaches" rather than "paradigms", the researchers of each of the two schools being linked by methods and evidence they use, and not any fixed assumption. Kolodziej also justifies the option of putting them together by the conviction shared by the students of these two camps that the human nature is to be discovered, and not postulated.

In the conclusions' dedicated section, Kolodziej notes that all of the seven schools of International Relations discussed failed the scientific tests, but all of them meet Lakatos's notion of "progressive research program". Each has merits and limits in studying the international security in the context – rise, evolution, and demise – of the Cold War. Kolodziej asks to the students in the field for a continuous effort in order to improve the scientific investigations, in order to allow this scientific realm to offer better ways for understanding and managing the security issues of the world.

By structure and clarity, *Security and International Relations* is a very useful book for those who intend to obtain a clear image on the importance of the theoretical background in building an image of the international security. In his effort, Professor Kolodziej had to find a way of integrating different school of thoughts in the field and to compare them. Following this logic, he chose to limit the definition of security – violence as criteria, the actors implied - mainly the states, and the case to be studied – the Cold War.

Kolodziej's method has both benefits and costs. The use of "violence" instead of "threats" in defining the security is to limit the meaning of the concept, but to operate with a more precise notion. An analysis focused on states affirms a rather traditional view in International Relations, as the main form of organizing the human societies but it is also a way of neglecting other actors' roles in international security issues. Concerning the case studied, the Cold War is, no doubt, the most important and significant political reality of the 20th century, and investigating it is a legitimate subject for the researches in the field. On the other hand, it is obvious that some theories are, epistemological and methodological, more adequate than other for its study.

Professor Kolodziej's book is designed to offer the clearer and most coherent possible image on the relevance of the theories in Security Studies. The narrow definition of security, the accent put on the states, or the focus on a specific situation, all these allow him to compare and to critically comment the schools. But he also excludes from his research theoretical perspectives, subjects, and situations in particular relevant for the beginning of the 21st century, from terrorism to environmental issues.

The Security Studies are one of the most dynamic domains of International Relations field.

The greatest merit of *Security and International Relations* as a manual is that it offers to the students good explanations and possibilities to understand how theories like realism, neorealism and liberal institutionalism treat the security issues. As a critic, should be said that the particular meaning of the concept of "security" Kolodziej operates with does not allow him neither to fully investigate all the related political concerns in the post Cold War era, nor the newer theoretical investigations of these issues.

Security and International Relations is a book that should not miss from the lectures of any student of the field, by its well-written and clear insight views of different perspectives. It offers a very good initiation in the theoretical backgrounds of the Security Studies, being a necessary starting point for those who intend to better understand the field. Its translation in Romania is, in particular for the academics, teachers and students as well, an important event. The scholars of the realm now have an important instrument for completing and arranging the scientific knowledge, allowing them to surpass a whole range of problems given by the present underdevelopment in Romania of Security Studies and International Relations, as a whole.

RADU SEBASTIAN UNGUREANU

• EUROPEAN AND EURO-ATLANTIC SECURITY

Romania and NATO: Leaving behind the Old Paradigms and Obsessions	
– Mihail E. Ionescu, Ph.D.	5
The EU's initial interests in the Wider Black Sea Area	
– George Dura	9
The evolution of the Czech Republic's National Security Strategy between 1990-2009 - Peter-Vlad Szasz	20

• GREAT MIDDLE EAST

Legitimacy and securitization. Israel's Political Parties and the approach to national security – Horia Bărbulescu	35
The Israeli-Palestinian Conflict: A Social Constructivist Approach	
– Alexandra Roman	45

• EAST ASIA

Japan's Security Policy in the post-Cold War period	
– Remus-Alexandru Brad	59
Regional Security Architecture in Asia-Pacific or New "Tools" for Old Security Problems – Simona Soare	67
A Too Fast Rising China: the European Union's Hopes, Fears and Expectations towards Beijing	
– Șerban F. Cioculescu, Ph.D.	99

• INTERNATIONAL RELATIONS THEORY

The Cold War's Analysis from the Perspective of Hegemonic War	
– Mihaela Adriana Pădureanu	113
Kenneth N. Waltz and minor powers theory	
– Silviu Petre	120

• COUNTERTERRORISM

Judicial Dilemmas in the Fight against Terrorism	
– Major Simona Țuțuianu	131

• THE MILITARY, THE ECONOMY AND SOCIETY

The Militarization of Anthropology or the Anthropologization of the Military	
– Ana Maria Dima	139
Russia and the theoretical perspective on the new world order	
– Marianna Kuleva	145
The Paradoxes of the Financial Crisis	
– Anca Ionaș	153

• BOOK REVIEWS

Michael Hardt, Antonio Negri: <i>Empire</i> , Harvard University Press, UK, 2000	
– Silviu Petre	161
"Defense Against Terrorist Review," vol. 1, no. 1, Spring 2008	
– Peter-Vlad Szasz	164
Edward A. Kolodziej: <i>Security and International Relations</i> , Iași, Polirom, 2007	
– Radu Sebastian Ungureanu	166

